

Ko je Arthur C. Clarke v romanu *Mesto in zvezde* zastavil glavnemu junaku Alvinu nalogo, spoznati zamotano zgradbo Diaspara, mu je to omogočil tako, da ga je oskrbel z monitorji, ki so mu pokazali vsak detajl ogromne strukture kupol.

Če si arheologijo za trenutek predstavljamo kot takšno strukturo in slovensko arheologijo kot malo kupolo nekje na robu mesta, potem naj nam bo dovoljeno, da ARHEO (Arheološka obvestila) predstavimo kot monitor, usmerjen prav tja. Podobe detajlov, ki se kažejo na zaslону našega monitorja, naj bi nam omogočile spoznati načine, povezave in principe delovanja konkretnega dela zgradbe.

ARHEO ima torej v svojo osnovo vgrajeno funkcijo informiranja, sistematičnega (analitičnega?) reflektiranja dogajanj v (slovenski) arheologiji, različne kategorije informacij pa razvrščene v posamezne rubrike, katerih število ni določeno.

Ne prepuščamo se iluzijam, da bo naš monitor deloval brezhibno, niti da bo branje posameznih podob vseskozi pravilno, verjamemo pa, da lahko pride ob določeni angažiranosti pri analitičnem branju in primerjanju različnih podob različnih kupol do celovitega razumevanja stanja stroke in sil, ki to stroko oblikujejo.

Same rubrike, v katere so organizirane posamezne informacije, so razvidne iz vsebine prve številke, zato jih posebej ni potrebno razlagati. Izpostavljamo le rubriko "Teorija", ki se nam ob vsaj dvajsetletni zamudi zdi še posebej pomembna in rubriko "organiziranost stroke", ki prinaša tokrat naslove arheoloških ustanov v Jugoslaviji, v prihodnje pa naj bi omogočila vpogled v strukturo organizma, ki se imenuje jugoslovanska arheologija. To seveda ne pomeni, da so ostale rubrike manj pomembne; od "aktualnosti" do "onkraj arheologije" se razteza področje, ki je marsikje in za marsikoga *terra incognita*. Kdaj in kako popolno bo izrisana njena podoba pa je odvisno od števil in poguma radovednežev, pripravljenih na sodelovanje.

VSEBINSKO KAZALO

TEORIJA	
Panorama teoretske arheologije (L.S.Klejn)	1
AKTUALNOSTI	
Okrogla miza o Zakonu o VKND - diskusija	17
Ptuj - 3.mitrej (B.Djurić)	26
Istraživanja južnih gradskih vratiju Aeguum (B.Kirigin)	26
DISKUSIJA	
Metode (B.Slapšak)	27
Iluzija in stvarnost (P.Kos)	28
Raziskovanje kulturne ustvarjalnosti (B.Slapšak)	28
Kako doći do kvalitetnijih kadrova u znanstvenim institucijama (Z.Marković)	29
KRITIKA	
H.Hencken: The Iron Age Cemetery of Magdalenska gora (B.Teržan)	30
ODKRITJE	
Prezrto "spodnje gradišče" na Magdalenski gori (S.Hvala, E.Kocuvan)	34
ONKRAJ ARHEOLOGIJE	
Arheologija i književnost (S.Slapšak)	35
SESTANKI	
Znanstveni kolokvij v Würzburgu (P.Kos)	36
Rekognosciranje v Mediteranu (B.Slapšak)	36
Simpozij antične sekcije v Vinkovcih (S.Ciglenečki)	37
Izveštaj o naučnom skupu Antičke sekcije (O.Brukner)	37
Ob predstavitvi arheoloških terenskih raziskav v l.1980 (T.Knific)	38
3.godišnji sastanak arheologa Srbije (A.Jovanović)	38
Surađnja muzeja i škola kao oblik odgojno-obrazovnog rada (K.Mihovilić)	40
RAZSTAVE	
Srednjeveška in renesančna keramika v Posočju (D.Svoljšak)	40
Preistoria nell' Udinese (D.Svoljšak)	41
Srednjeveško naselje Otok pri Dobravi (A.Pleterski)	41
Misli ob razstavi Arheološka preteklost Dobove (N.Trampuž-Orel)	42
Obrtniška dejavnost v Ptuj (B.Djurić, B.Slapšak)	43
Svojim očem ni mogla verjeti - Most na Soči (D.Božič)	44
INTERVJU	
Janez Gojkovič	45
ZGODOVINA VEDE	
Iz fototeke PM Ptuj	47
Poročilo o urejevanju depoja PM Ptuj v l.1981 (B.Slapšak)	49
Popis arhiva Muzejskega društva Ptuj v Zgodovinskem arhivu Ptuj	49
ORGANIZIRANOST STROKE	
Adresarij arheoloških institucij v Jugoslaviji	52
KRATKE NOVICE	
	61
DRUŠTVO	
	67
POSEBNI DODATEK	
Arheologija v Slovenski enciklopediji - geslovnik	68

ARHEO želi z objavljanjem prevodov, komentarjev in izvirmih prispevkov vzbuditi teoretsko razmišljanje v slovenski arheologiji. Kot pri vrsti drugih strok pomenijo tudi v arheologiji 60. in prva polovica 70. let obdobje radikalnega preverjanja izhodišč, možnosti in ciljev vede; v arheologiji je to morda še posebej izrazito, saj v tem času nove tehnične možnosti v marsičem spreminjajo optiko stroke in premikajo težišče zanimanja ("C 14 revolucija"). Vzpostavljena je "kriza zavesti", ki jo spremljajo ostre razprave v uvodnikih strokovnih glasil, proklamacije v naslovih teoretičnih del (*rethinking a., new perspectives in a., renouveau de méthodes et théories d'a.*) in programski zborniki vedno novih arheologij (ekološke, poselitvene, socialne, prostorske, ali pa kar "nove"), pa tudi poglobljen pristop "tradicionalne" arheologije ("arheologije kultur") v celem svetu.

Slovenska arheologija tem premikom ni sledila. V naši strokovni literaturi ni bilo predstavljeno nobeno od ključnih del novega gibanja. Navidezna samoumevnost arheološke prakse in pa pesantnost bazičnih nalog v fazi, ki jo še vedno moramo imenovati pionirsko, sta omogočila relativno nezainteresiranost za vprašanja teorije. Posledice še čutimo, saj v poskusih arheološke sinteze češče zasledimo zdravorazumski voluntarizem in primitivno sociologiziranje kot pa metodološko koherentne interpretacije. To seveda pri sorodnih vedah upravičeno vzbuja dvom v kompetentnost arheologije kot družbene znanosti in daje prav tistim, ki v njej vidijo predvsem tehniko, v skrajni konsekvenci izkopavali servis za druge stroke.

Naš namen je na začetku predvsem podati nekaj pregledov. V tej številki objavljamo prevod prvega dela (1960-1970) *Panorame teoretske arheologije*, ki jo je za ameriško revijo *Current Anthropology* (18, 1977, 1-42) pripravil Leo S. Klejn, profesor leningrajske univerze, vodja seminarja za probleme arheološke teorije. Drugi del (1970-1973) bo objavljen v prihodnji številki, v tretji pa bomo komentirali diskusijo, ki se je razvila po objavi tega teksta in začeli z lastnimi pregledi novejšje literature.

Opozarjamo, da se s tem prevodom v slovenski arheološki literaturi prvič pojavlja vrsta terminov, deloma specifično arheoloških v zvezi s posameznimi raziskovalnimi usmeritvami, deloma terminov iz epistemologije, kibernetike, statistike itd., ki so v zvezi s konkretno arheološko prakso lahko v posameznih primerih dobili tudi poseben ali ožji pomeniski odtenek. Nekateri sicer ustaljeni termini so uporabljani drugače kot je to pri nas običajno, pač zaradi posebnega avtorjevega koncepta sadevnega pojma (ti primeri bodo jasni iz teksta samega - n.pr. prazgodovina in protozgodovina v odnosu do prazgodovinske arheologije). V drugi številki bo na koncu prevoda objavljen poseben komentiran terminološki slovarček; pričakujemo pa, da bo marsikje neizbežna terminološka debata (in to ne samo s strani arheologov), nadaljnje pojasnjevanje pojmov in konceptov, včasih tudi preverjanje pomenskih možnosti z aplikacijo na konkretnem materialu.

Upamo, da bo ob vsem tem zaživel tudi polemični poligon, saj bo le tako naša rubrika dosegla svoj polni cilj.

Božidar Slapšak

PANORAMA TEORETSKE ARHEOLOGIJE

Leo S. Klejn

Pregled literature 1960 - 70

Uvod

Začetna razmišljanja. V zadnjih petnajstih letih je zanimanje arheologov za splošne probleme vede - filozofske, metodološke, logiške in teoretske - pa tudi za tiste, ki povezujejo arheologijo s prazgodovino, zgodovino, sociologijo in socialno ali kulturno antropologijo (potemtakem tudi z etnologijo ali etnografijo), izredno naraslo. To stopnjevanje zanimanja je privedlo do prave poplave literature v različnih jezikih, tako da so posebni kumulativni pregledi literature postali nujni. Zaradi multidisciplinarne narave predmeta in potrebe po doslednem ovrednotenju ter čim širši dostopnosti je *CURRENT ANTHROPOLOGY* gotovo najbolj primerno mesto za objavo. Splošen značaj, cilje in metode takšnih pregledov sem pojasnil v svojih predlogih (CA 13:348; 14:3-4, 63, 300, 335, 523; 15:3-4). Naj torej svoj prispevek začnem z detajlnejšo obravnavo narave tovrstnih pregledov za področje arheologije in tekoče literature, ki se na to nanaša.

Predmet. V mnogih strokah srečamo dela, ki sistematizirajo splošno teoretska prizadevanja: Teoretska biologija (von Bertalanffy 1923; Bauer 1935), Teoretska antropologija (Bidney 1953), Teoretska geomorfologija (Scheidtger 1961), Teoretska geografija (Bunge 1962), O teoretski sociologiji (Merton 1967), Teoretska in aplikativna lingvistika (Zvegincev 1967) in druge. Ob pregledu ugotovimo, da strokovnjaki svoja teoretska področja različno definirajo: nekateri zelo široko, vključno s filozofskimi in metodološkimi problemi na eni ter posebnimi teorijami na drugi strani, drugi pa se ozko omejujejo na splošne teorije dane znanosti.

Sam imam raje srednjo pot. Na teoretskem področju je danes mogoče ugotoviti vrsto močno soodvisnih problemov, kar od raziskovalcev zahtev specializacijo. Celoten kompleks problemov je treba nekako definirati in zdi se, da je še najbolj primerna oznaka "teoretska arheologija". Najprej sem nameraval uporabiti besedo "metodologija" (glej CA 14:4), zakaj med sovjetskimi arheologi je često uporabljana na ta način in to z ideološko utemeljitvijo (prim. Štoff 1972; Mostepanenko 1972:18-19; Jadov 1972: 29-39). Vendar je na določenih področjih manj prikladna, ker je večpomenska in zahteva dodatna pojasnila kot npr. "celostna", "splošna" ali "posebna" (prim. Jadov 1972:30-39). V našem primeru ni primerna tudi zato, ker je ne samo znotraj posameznih raziskovalnih tradicij, ampak tudi v številnih jezikih v splošni rabi razumljena samo v ožjem pomenu, ki je bližji "metodam" ("metodologija" pomeni skupek konkretnih sistematičnih pravil, "metode" njih aplikacijo).

Kakorkoli že, ko govorim o teoretski arheologiji, imam v mislih to, kar tvori vsebino Taylorjeve knjige (1948) in kar je v drugih delih (C.Hawkes 1952; Willey in Phillips 1958) označeno z besedami "teorija in metode". Tako razumem teoretsko arheologijo kot skupek med seboj tesno povezanih problemov, ki imajo splošno arheološki značaj in jih navadno označujemo kot filozofske, metodološke, logiške in teoretske, deloma pa tudi historiografske.

Izrazi "filozofija znanosti", "epistemologija znanosti", "logika znanosti", "metodologija", "splošna teorija" in "centralna teorija", imajo v različnih terminoloških sistemih različne pomen in različna medsebojna pomenska razmerja (se dopolnjujejo in / ali so si pod- oz. nadrejeni). Razmejitve teh konceptov so včasih jasne, v odvisnosti od konteksta pa včasih delno ali v celoti koincidirajo; včasih se koncepti delno prekrivajo, tako da eden dobi komponente drugega. Vlogo splošne oznake za celotno skupino problemov (teoretske arheologije) si lasti zdaj en zdaj drugi izraz. Vendar pa imajo vsi ti izrazi ali več različnih pomenov ali pa jih pomen premočno opredeljuje.

Vsekakor nihče ne dvomi v močno soodvisnost omenjenih problemov in v pregledu literature jih nameravam zajeti kot celoto. Zato mislim, da na tem mestu ni potrebno pojasnjevati njih soodvisnosti oz. podajati definicije za vse dele teoretske arheologije ter analizirati njih razmejitve in korelacije. Zadostuje, da začrtamo splošne meje obravnavanega področja ter opozorimo na tisto, kar v ta pregled ne bo vključeno.

Prvič, tu praviloma ne bomo upoštevali filozofskih, metodoloških, logiških in podobnih del, ki niso neposredno povezana z arheologijo. Upoštevali bomo le aplikacije filozofskih, metodoloških ter logiških principov in pravil na arheologijo, kakor tudi predmet, filozofijo in probleme same arheologije.

Drugič, v pregled ne bomo vključili del o raziskovalnih tehnikah. Omenil sem že, da je v nekaterih terminoloških sistemih "metodologija" razumljena kot skupek tehničnih metod in ima skoraj isti pomen kot "metode". Dodajam, da "metodologija" v tem smislu izpada iz okvira tega pregleda.

Tretjič, v pregled ne bodo vključeni vsi raziskovalni poskusi, ki so jih sami avtorji označili kot teoretske. Nekateri arheologi, npr. pozitivisti in empiricisti, istovetijo teorijo z empirično generalizacijo oz. izenačujejo zakon s povzetkom dejstev. Menim, da je takšna uporaba besede "teorija" nepravilna in nesmiselna.

Drugim spet je že vsaka razlaga dejstev teorija (tudi do takšnega razumevanja teorije bi imeli vrsto zadržkov). Običajno razlaga konkretnih dejstev in skupin dejstev ni obče arheološko zanimiva in enakovredna filozofskim in metodološkim problemom vede, tudi če predstavlja "teorijo nižje vrste". Zato se mi zdi smiselno vključiti v ta pregled le dela o splošni arheološki teoriji (in dele te teorije) oz. dela o glavnih ali vodilnih teorijah posameznih področij. Ožje teorije, celo tiste pomembnejše, bomo upoštevali le v primeru, ko prevzamejo vodilno vlogo (torej kadar splošna ali centralna teorija ni formulirana v čisti obliki, temveč takoj kot konkretna aplikacija) oz. kadar služijo kot norma za formuliranje drugih posebnih teorij oz. kot jedro centralne ali celo splošne teorije.

Četrtrič, v tem pregledu nas ne bodo zanimala vsa teoretska dela o prazgodovini, starejši zgodovini, paleosociologiji, kulturologiji, kulturni in socialni antropologiji itd., ampak samo tista, ki se neposredno navezujejo na aplikacijo arheoloških rezultatov.

Enako kot Ravdonikas (1939:5,8,11), Clark (1959:4-6) in Rouse (1972) razumem prazgodovino in zgodovino kot znanost, ki integrira podatke arheologije, etnografije, študija pisanih virov in vseh drugih strok, ki se ukvarjajo s proučevanjem izvirnega materiala, ter na podlagi tega rekonstruira preteklost in ugotavlja vzročne zveze med dogodki. Podobno razumem sociologijo, kulturologijo ter socialno in kulturno antropologijo kot sintetizirajoče vede, ki se razlikujejo od zgodovine po tem, da na podlagi informacij iz arheologije in drugih ved ugotavljajo in formulirajo principe.

Obstaja tudi drugačno mnenje. Zagovorniki ima tako na Zahodu (npr. Clark 1969; Watson, Le Blanc in Redman 1971: 2-34) kot na Vzhodu (npr. Zaharuk 1970a). V skladu s tem mnenjem si mora arheologija z uporabo lastnih metod in s proučevanjem lastnega materiala sama prizadevati za oba cilja - zgodovinskega (vzpostavitev vzročnih odnosov) in sociološkega oz. antropološkega (ugotavljanje principov).

Na tem mestu ni potrebno soditi o relativnih prednostih enega ali drugega mnenja. Omenimo naj le, da bodo v naš pregled vključena le teoretska dela, ki se ukvarjajo s principi izrabe arheološkega materiala in to tako za zgodovinske kot sociološke oz. antropološke cilje, ne glede na to, ali gre za čisto arheološke razprave ali za študije, ki so samo povezane z arheologijo, medtem ko ne bomo upoštevali tistih razprav s področja prazgodovine ali recimo kulturne antropologije, ki ne uporabljajo arheoloških podatkov. Tako bodo zadovoljeni zagovorniki obeh mnenj.

Petič, niso vsa dela, ki se ukvarjajo z zgodovino arheološke vede, pomembna za teoretsko arheologijo. Res je, da je v zadnjem času historiografija naše vede postala tudi teoretsko pomembna in je verjetno postala del teoretske arheologije, vkolikor daje odgovor na pomembna vprašanja kot npr.: Ali narašča naše razumevanje preteklosti ali le poznavanje dejstev o njej? Je v načinu spreminjanja idej kakšna logika in smisel? Kako nova odkritja verificirajo vrednost hipotez? Kako prihaja do sprememb v idejah in paradigmah? Seveda morajo biti historiografska dela, katerih cilj je razrešitev teh vprašanj vključena v naš pregled. Vendar zanimajo zgodovino arheološke vede tudi drugi problemi. Opisuje konkretne arheološke najdbe, ekspedicije, izkopavanja in tehnične dosežke v metodologiji, podaja bibliografije raziskovalcev itd. Ti problemi niso del teoretske arheologije in nas tu ne bodo zanimali.

Vseeno pa se bojim, da bi izpustil prispevke, ki bi lahko bili bistveni za razumevanje teoretske arheologije; zato se bom skušal v okvirih, ki jih dovoljuje obseg tega sestavka, držati pravila, ki ga je Taylor postavil v zvezi z najdbami: Kadar si v dvomih - ohrani (Taylor 1948:191).

Zvrst. V predhodni diskusiji o našem projektu smo načrtovane preglede imenovali "bibliografske", vendar ta izraz ne označi v celoti oblike, ki jo po mojem mnenju hočemo najti. V običajnih bibliografskih kompendijih so knjige in članki razvrščeni po abecednem, kronološkem ali tematskem vrstnem redu in to kar najbolj popolno. V najboljšem primeru so komentirani. Kompendij te vrste bi bralcu le težko pomagal orientirati se v labirintu novih tem, razprav in predlogov. Če bi pri tem skušal avtor zajeti celotno produkcijo in vzdrževati enotnost komentarja, bi rezultat zavzemal mnogo preveč prostora in bi bil za bralca kaj malo uporabljiv: teorija je postala moda in dotok teoretske literature (v vseh različnih pomenih) vse bolj narašča.

To pomeni, da mora biti literatura grupirana po tematskih, genetskih, tangencialnih, opozicijskih ipd. zvezah in odnosih; te skupine je treba razvrstiti v niz, ki omogoča slediti razvoju posameznih tem, tokov in vplivnih osebnosti. Pomembnejše publikacije morajo biti izpostavljene, posvečeno jim mora biti več prostora kot manj pomembnim, medtem ko morajo biti slaba, trivialna ali neizvirna dela v celoti izpuščena. Pri oblikovanju takšnega razporeda ne pomagajo ceneni triki. Tako mnogovrsten pregled zahteva koherenten tekst logičnega formata. Zatorej mora imeti pregled nekatere poteze historiografskega dela. Ne bo pa mogel zadovoljiti vseh zahtev historiografije, zakaj omejitve tekoče literature in pomanjkanje perspektive nam onemogočajo, da bi dosegli potrebno uravnovešeno, umirjeno, globino in urejenost. Predvsem se lahko zgodi, da nam bodo manjkale osnovne povezave in razdelitve. V prvem trenutku lahko prezremo nove odvode pomembnih tokov; številne posplošitve so lahko anticipirajoče, preveč preliminarne za historiografijo, ki pretendira na relativno stabilnost v sodbah, tudi če je vedno ne dosega. Končno, to kar lahko ponudimo, je pregled tiskane produkcije, ne pa znanosti kot celote ali teoretske misli kot take. Zato ta pregled ni čisto historiografski, temveč pripada drugi zvrsti. Od obstoječih del bi mu bili verjetno najbližji švedski pregledi arheološke literature (Janson in Vessberg 1951; Callmer in Holmquist 1956, itd.), ki sem o njihovi kvalitetah že pisal (Klejn 1963). Vendar tudi ti ne nudijo popolnega odgovora na nalogo, ki je v tem trenutku pred nami.

Pregled kakršnega potrebujemo ni preprosto nekje na sredini med bibliografijo in historiografijo, deloma se približuje še eni zvrsti. Dejstvo je namreč, da mora sestavljalec pregledov, če je že prevzel nalogo, ki zahteva tolikšno kompetentnost - pomisliti samo na kompleksnost problemov, obilico in obsežnost publikacij ter ogromno količino dela, ki jo je treba v vse to vložiti - podati bralcu tudi lastne kritične pripombe, vrednotenja in priporočila glede predstavljenih del. S tem postane pregled do določene mere kritičen. Neizbežna konciznost prikaza pa ne dovoljuje, da bi bil toliko detajlen, da bi ga lahko razumeli kot znanstveno kritiko. Tej se lahko le približa.

Če smo zgoraj ugotovili, da mora biti pregled delno bibliografski in delno historiografski je torej treba dodati samo še to, da je nujno deloma tudi kritičen. Jasno je, da se zaradi zahtevnosti teh treh komponent v primerjavi z običajnim pregledom subjektivni vpliv avtorja lahko poveča na 150 % ali pa se celo potroji. Spodrseljaji so možni tako v bibliografskem pregledu kot pri historiografski predstavitvi ali pri kritičnem ovrednotenju. Stalni recenzenti (gl. CA 13:348) bi lahko ublažili subjektivnost in kolikor mogoče eliminirali presodke in napake pisca splošnega pregleda. Tudi komentarji bralcev ne bi smeli izostati; v resnici bi morali biti vzpodbujani.

Menim, da je za prikaz teoretske literature v arheologiji potreben prav takšen format pregleda; prihodnost pa bo pokazala, ali je ta oblika bila primerna zgolj za to priliko.

Načrt. Ker je to delo zamišljeno kot prvi korak v možni seriji kumulativnih pregledov, je koristno uvodoma v obliki bežnega retrospektivnega pregleda predstaviti ključne točke v razvoju skozi daljše obdobje. Vzamemo lahko šestdeseta leta. Sledil bo kumulativni pregled tekoče teoretske literature od leta 1970 dalje. Zaradi prikladnosti bom obravnaval gradivo v dveletnih odsekih.

Retrospektivni pregled: 1960 - 70

Struktura. Zgoraj omenjen pospešen teoretski razvoj se je odvijal v znamenju rojevanja "nove arheologije"; njeno konstituiranje in zanikanje (t.i. Velika debata) je postalo glavni, čeprav ne edini kanal diskusije (glej Flannery 1967; Braidwood 1972:43-44; Watson 1972; Hill 1973). "Nova arheologija" (s čimer moramo razumeti "procesno arheologijo" - "process archaeology") je bila sicer najglasnejša, v resnici pa ni bila edina, ki je predstavljala in izvajala "revolucijo v arheologiji". Vzporedno z njo so bile aktivne "naselbinska arheologija" ("settlement archaeology") in druge smeri, v katere so prodrle nove tendence.

Ni treba posebej poudarjati, da predstavljajo časovne meje desetletja samovoljno in umetno zarezo v živem tkivu razvoja teoretske arheologije, materializirane v literarni produkciji. Vendar pa nam bo takšna samovoljna razmejitve pri uvodni analizi olajšala kasnejše ugotavljanje organskih razmejitev. Pred seboj imamo tako z dvema imaginarnima horizontalnima rezoma omejen izsek drevesa z vertikalnimi kanali, po katerih tečejo življenjski sokovi teoretske misli. Za šelestečimi listi je včasih težko ločevati med deblom in vejami, še težje pa je ugibati, po katerih kanalih polzi tekočina, ki hrani star les in nagnite sadeže in kje brizgajo sveži sokovi mladih poganjkov in popkov - če takšne razlike sploh obstajajo. Na mestih, kjer je drevo najbolj razvejano, je treba narediti dodatne preseke, tako kot je to storil Daniel (1950:54, 111, 178), in slediti vsakemu posameznemu vertikalnemu kanalu. Tu bomo imeli tri dodatne preseke, za leta 1962, 1967 in 1968. Sledili bomo vsaj petim glavnim kanalom.

Prvi horizontalni presek - 1960. Nisem edini ki menim, da je smiselno pričeti s tem letom. V delu *Introduction to Contemporary Archaeology* Woodall (1972:19-31) uvaža temo s poglavjem "Antropologija in arheologija v letu 1960". (Njegov pregled je omejen na ameriško znanost in ni vezan na bralčevo obzorje leta 1960). Tega leta je izšel tudi Raineyev (1960) esej "The Changing Face of Archaeology". Težko bi rekli, da je spremembe ustrezno opredelil (leta 1960 jih je bilo komajda mogoče razpoznati), očitno pa mu je uspelo ujeti duh časa. Stanje teoretske arheologije na začetku desetletja lahko ilustriramo s knjigama Clarka in Piggotta.

Clarkova (1960) *Archaeology and Society* je doživela že četrti ponatis (prva izdaja 1939, druga 1947, tretja 1957). V prvi izdaji je poglavjem "Odkritje", "Varovanje", "Izkopavanje" in "Kronologija" sledilo poglavje "Interpretacije". V tretji in četrti izdaji je bilo to poglavje nadomeščeno z dvema: "Rekonstrukcija: gospodarsko življenje" in "Rekonstrukcija: socialno, intelektualno in duhovno življenje". Takšno preciziranje in delitev sta bila potrebna, ker so se v tem času pričeli pojavljati dvomi v stališče, da je naloga arheologov interpretacija, da je rekonstrukcija in še posebej rekonstrukcija duhovnega življenja možna (gl. Clark 1967 vs. Piggott 1965). Clark pa je to stališče branil.

Childe (1942:18) je jasno formuliral eno glavnih idej v arheologiji prve polovice 20. stoletja, da naj bo arheologija ne toliko študij kulture kot študij kultur. Trigger (1968a:529-530) je imenoval arheologijo generacije Childe in Clarka "arheologija kultur" (cultural archaeology). Clark (1957:169) je zagovarjal to idejo kot vodilno tudi v drugi polovici stoletja in menil, da je najvažnejša naloga prazgodovinarja, da ločuje "glavne skupine", v okviru katerih se kultura razvija in prenaša iz generacije v generacijo. Te skupine so referenčni okvir, s pomočjo katerega lahko zasledimo druge kategorije in vrste; obenem pa tvorijo enote, s katerih primerjanjem lahko prazgodovinarji ugotovijo glavne premene v kulturni zgodovini. Predstavil je karto razprostranjenosti kot glavni kriterij in sredstvo za ugotavljanje teh skupin ter nadaljeval (169-170,174):

"še le ko je opredelil svoje kulture, je prazgodovinar pripravljen na interpretiranje svojih podatkov v smislu socialne zgodovine, da pa bi bil v tem lahko uspešen, mu mora biti povsem jasno, kako skupnosti funkcionirajo.... Do določene mere je v podobnem položaju kot paleontolog, ki skuša rekonstruirati življenje nekega zapletenega organizma na osnovi nekaj redkih ohranjenih fosilov; na uspeh lahko upa le, če razume principe, po katerih organizmi žive in po katerih so njihovi deli oblikovani Prazgodovinarju bo deskriptivna etnografija čisto nudila uspešne paralele, definirala raziskovalne probleme in mu pomagala, da bo svojemu predmetu pristopil neobremenjen z lastnimi izkušnjami urbane družbe srede 20. stoletja, vendar pa je socialna antropologija tista, ki razlaga funkcioniranje družb in mu nudi teoretski model (N.B.), na katerem bazira svoje rekonstrukcije".

S temi besedami je bil koncept, ki ga je v zahodno arheologijo uvedla generacija Childe in Clarka, in je bil vse-skozi branjen pred uničujočim skepticizmom, jasno in skrbno razložen. Vendar v celoti gledano niti Childe niti Clark nista na račun študija kultur žrtvovala študija kulture; menila sta le, da arheologija sama ne more odkriti "teoretskega modela" kulture, temveč ga sprejema od zunaj - iz sociologije ali socialne antropologije. Ti dve vedi pa ne poznata enega, temveč celo vrsto "teoretskih modelov". Childe se je odločil za enega, Clark za drugega. Childe je svoja razmišljanja baziral na marksizmu, Clark pa se opiral na funkcionalizem Malinowskega, vendar je kot instrument za rekonstrukcijo uporabljal nekaj drugega.

Clark je stopil v 60-a leta kot predstavnik in vodja tiste smeri v teoriji arheologije, ki se je ohranila še iz medvojnega obdobja. Jacquetta Hawkes (1968:261) govori o razpadanju sistemov in teorij, ki imajo korenine v predvojnem obdobju. To se je res zgodilo, vendar je do razpada prišlo že mnogo pred letom 1968, že takoj po vojni; bili pa sta tudi dve izjemi. Migracionizem, difuzionizem in teorija razvojnih stopenj so izginili, taksonomska smer pa je postala nepomembna. Na Zahodu je vse to nadomestila skepticistična smer, kjer skepticizem ni bil le rušilno orožje, ampak je imel tudi svoj pozitivni program. Takozvani neoevolucionizem oz. kulturni materializem Childe pa je vendarle preživel (v delih R.McC.Adamsa, Braidwooda in drugih), enako kot arheologija okolja (environmental school) Crawforda, Foxa in Clarka. Iz te šole izhaja obsežen tok ekoloških raziskav v arheologiji in ta je utrl pot enemu od osnovnih principov "nove arheologije" - sistemskemu pristopu.

Piggottova (1960) *Approach to Archaeology* je to leto izšla v drugi izdaji (prva izdaja 1959). Dokazovali so, da je koncept "modelov" uvedel v arheologijo prav Piggott in to v tej knjigi (Atkinson 1968:83). To ni povsem točno. Ugotovili smo, da je ta koncept uporabljal že Clark v svojih zgodnjih delih, vendar pa je Piggott uvedel posebno pomensko različico. Medtem ko je Clark govoril o iskanju pravega modela - to je prave teorije - je Piggott postavil besedo "pravi" v navednice in k definiciji teorije dodal "hipoteza": "istočasno imamo lahko več modelov, ki so vsi 'pravi' (Piggott 1960:3). To pa zato, ker so vsi poljubni, enostranski in komplementarni in ker ni nobene splošne teorije (s.6). Res je, da so besede o enako "pravem" in o komplementarnosti tu predvsem zaradi efekta: tako Piggott v celoti zavrača "etnični in pa "lingvistični" model. Recimo, da smo odkrili bronasto sekiro: "Vprašati se: 'Jo je izdelal Kelt ali Pikt?' bi bilo nesmiselno." (s.7). Upravičeno bi bilo vprašati se po njeni starosti, tehnologiji izdelave, razprostranjenosti tipa itd. Uporabimo lahko model, ki izhaja iz stopnje tehnološkega razvoja, vendar ga po Piggottu ne moremo vrednotiti višje od drugih, zakaj nič nam ne zagotavlja, da so ljudstva na katerih smo ta model uporabili, tehnološki razvoj vrednotila enako kot mi. Tako za Piggotta kriterij vrednosti modela ni skladnost z našimi zahtevami ali z našim nivojem znanja, ampak vklopljenost v prvotno vizijo sveta. "V določenem smislu" piše Piggott, "ni bronasta doba v preteklosti nikdar obstajala. To je le del arheološkega priročnega žargona, če hočete ...". Če na ta način izničimo objektivnost naših sodb o tistem kar zlahka merimo in opazujemo, kaj naj potem rečemo glede manj jasnih in starejših predmetov? "Glede te vrste arheološkega materiala si moramo povsem odkrito priznati, da so informacije, ki jih lahko iz njega izvlečemo, skrajno omejene.... Če zgodovinskih dogodkov, socialne strukture skupnosti, njih idej in verovanj takšen material ne odraža oz. ne vsebuje, moramo to dejstvo sprejeti in se omejiti na informacije, ki jih predmet v resnici lahko nudi." (s.12).

"Zastavljati nesmiselna vprašanja ni le izguba časa ampak je tudi logično napačno." (Piggott 1960:7). Piggott je to še pojasnil (s.6): "To pomeni, da teh zadev ne moremo ugotoviti, če uporabljamo le arheološke dokaze". Vendar pa je takoj dodal: "in često nimamo druge izbire, ker si pač ne moremo pomagati z nobenimi drugimi dedukcijami" (6). Poleg tega je vztrajno trdil, da je "arheologija edina tehnika za proučevanje prazgodovinske preteklosti" (4; prim. X 76,90,128). In če "teh zadev" ne more ugotoviti arheologija, potem so pač povsem neugotovljive.

Takšno obliko in takšen pomen je Piggott dal konceptu modelov (gl. tudi Piggott 1961:11-12; 1965:5-8).

V tem je imel predhodnike. Takoj po vojni je Hogarth (1946, kot navaja Daniel 1950:321) označil sodbe o duhovni, materialni in verski kulturi prvotnega človeka kot "zgolj subjektivno ugibanje o vzrokih na osnovi ohranjenih proizvodov človekovih dejavnosti." Nekaj kasneje je Daniel (1950), v svojem podatkovnem in zanimivem historio-grafskem delu, označil teoretske koncepte vseh poglavitnih predhodnih smeri in šol kot samovoljne in enostranske. Ni jih imenoval "modeli" ampak po starem "interpretacije", "teorije", "podobe", "gledanja", "ideje prazgodovine", "pristopi". Zavrnil je tako etnično kot tehnološko shemo in si prizadeval razvrednotiti vse podobne modele. Po-udarjal je samovoljnost ne samo teh splošnih shem ampak tudi njih pomenskih osnov. "Obdobja?" "Kulture?" To so le "konceptualna orodja", ki v realnosti nikoli niso obstajala (Daniel 1950:319,246). Arheologu-zgodovinarju preostaja zgolj da "opisuje in analizira prazgodovinske kulture (sveta), ter piše o prazgodovinskih kontekstih." (318). Daniel je Childov slogan izvrnil: "od študija kultur se usmerjamo k študiju kulture" (318). Potem je Hawkes (1954) razvrstil podatke o kulturi v štiri težavnostne stopnje glede na spoznavne možnosti arheologije, od lahko prepoznavnih do povsem nespoznavnih, in Smith (1955) je generaliziral koncept o skrajno omejeni naravi kognitivnih zmognosti arheologije. To je bila skepticistična tradicija, ki je omogočila nastanek Piggottovega koncepta modelov.

Ta smer se je razvila pod ameriškim vplivom. Že 1. 1946 je Brew izrazil dvom v realnost tipov - ideja, ki jo je kasneje razvil Ford (1954) - in leta 1948 je Taylor v doktorski tezi, ki jo je pisal pod Kluckhohnovim vodstvom, detajlno izdelal teoretske osnove te smeri. Taylor je svoj pristop imenoval "povezovalni" (conjunctive), ker je

za razliko od dotedaj popularnega zbiranja predmetov istega tipa in funkcije, poudarjal pomembnost povezovanja različnih predmetov v enoten kompleks, ki šele omogoča ugotavljanje funkcije. To smer lahko imenujemo tudi "kontekstualno" (Case 1973:42-44), ker je poudarjala študij najdb v neposrednem kontekstu nasproti povezavam na velike razdalje in abstrakcijam, ki na takih povezavah temelje. To ukvarjanje s kontekstom je bilo povezano z naraščajočim zanimanjem za individualne pojave v kulturi (Taylor 1948:102-109). "Seveda je vsako najdišče (site) na nek način edinstveno", beremo v Piggottovi knjigi (1960:15). Daniel je sam zapisal (ss.319,325), da je sledil Taylorju. Očitno je Taylorjev kontekstualni pristop postal zanimiv za mnoge povojne arheologe, med drugim tudi zato, ker je nudil večje možnosti za razumevanje individualnega elementa v kulturi.

Druga plat medalje pa je bilo zmanjšano zanimanje za "ponavljajoče se lastnosti" (repeated features), kar je deloma tudi rezultat nezaupanja v zakonitosti družbenega razvoja in v njegovo determiniranost. Družbeno skupnost (social mass) je kot subjekt procesa nadomestil svobodni posameznik. Zanimanje za povzemajoče predmete (summary objects) arheološkega študija - tipe in kulture - je upadlo. Po drugi strani je indeterminizem privedel do tega, da je izginilo zaupanje v objektivnost rekonstrukcij na podlagi arheoloških podatkov. Taylor (1948:35) je menil, da je sploh pravilneje govoriti o "historični konstrukciji" kot o "historični rekonstrukciji".

Tako sta v knjigah Clarka in Piggotta polarizirano in zgoščeno podana dva od treh osnovnih tokov teoretske misli leta 1960. Vsem nasprotjem navkljub se je izkazalo, da sta si Clark in Piggott dovolj blizu (in da so skeptiki v praksi dovolj nedosledni), da sta lahko kasneje skupno napisala pregled kulturnega razvoja človeštva (Clark in Piggott 1970). Tu je tradicionalna arheologija, takšna kakršna je pač bila, stala združena pred grožnjo prihajajočega zloma.

V tradicionalni arheologiji pa poleg teh dveh ali treh (če upoštevamo Childov) tokov, srečamo še nekatere druge elemente. Če so stare šole propadle, to še ne pomeni, da so njih živeči predstavniki opustili svoje prejšnje interese in stališča in da so zamrle študije, ki so jih spodbujali. Zgodilo se je le to, da so aksiomatične ideje postale teoretske; dokazi, ki so veljali prej, so svojo moč izgubili, nekoč popularne teme pa so izgubile svojo atraktivnost. Strokovni krogi, predvsem mladi, so se od njih odvrnili. Vseeno pa so se dela srednjega dometa, pisana v tradicionalnem duhu, ki so se ukvarjala s posameznimi teoretskimi in tehničnimi problemi, pojavljala še naprej in najboljše med njimi so bila deležna pozornosti. Mojstri so ostali mojstri. V istem 1960-em letu se je npr. v ZDA pojavil članek enega od vodij taksonomske šole 30-ih let - Rouseja (1960), o klasifikaciji artefaktov, na Poljskem pa obsežno delo zahodnonemškega arheologa Kiliana (1960) o arheoloških kulturah in o njim odgovarjajočih tvorbah v realnem življenju. Kilianovo delo je bilo zgrajeno v smislu kartografske tehnike klasificiranja kot pri *Stedlungsarchäologie*, s tem da so njegove apriorne etnične podmene zahtevale še večjo tehnično dodelanost.

Na drugi strani so se že leta 1960 pojavile nove ideje, ki še leta 1970 niso izgubile svoje svežine in so ostale samo ideje. Tako je leta 1960 (v letu svoje smrti), v prispevku, ki ga je bil pripravil za Mednarodni kongres antropoloških in etnoloških znanosti leta 1956, Kluckhohn obžaloval dejstvo, da konceptualni aparat kulturne antropologije ni ustvaril elementarnih, od kulture neodvisnih enot, primerljivih s fonemi in morfemi. Svoje upe je polagal v princip binarne opozicije, ki se je uspešno izkazal v lingvistiki, in zaključil z ugotovitvijo, da bi po tej metodi - torej z definiranjem nasprotujočih si kategorij (ne pa na podlagi nekakšnega grmadenja mer) lahko prišli do primernih primerljivih enot (138). To je še v 70-ih letih ostalo daleč od praktične realizacije (prim. Hymes 1970a) in principi strukturalizma so ostali arheologom velik in nedosegljiv vzor (Leach 1973:762). Leta 1960 še vedno ni bilo jasno, kako plodno prevesti v prakso funkcionalistični pristop, ki je bil v kulturni antropologiji sicer že zastarel, ki pa ga je arheologom malo pred tem odkril Taylor. Navdušenje nad "grmadenjem mer" je bilo še stvar prihodnosti. Leta 1960 so izšli prispevki s simpozija o uporabi kvantitativnih metod v arheologiji, ki je potekal leto prej v Burg Wartensteinu (Heizer in Cook 1960). Istega leta je mladi Binford nasledil Spauldinga na mestu učitelja statističnih metod v Michiganu in "psihološko nataknil njegove čevlje". (Binford 1972: 131). 1958 - po Binfordu prva izkopavalna sezona "nove arheologije" - je bila mimo, in hodnik nasproti Griffinove pisarne in laboratorija je bil do vrha napolnjen s prežganim kamenjen. "Ko je Griffin zagledal vse to kamenje, se je na njegovem obrazu pokazala popolna nejevera. 'Kaj za vraga boš počel z vsem tem?' Samozavestno sem odgovoril: 'Preštel in stehtal seveda.' Kaj pa bi s takšnimi podatki lahko počel, nisem vedel ..." (s.128). V istem času je Caldwell (1959) že skoval ime za "novo arheologijo".

Drugi horizontalni presek - 1962. Po srečnem naključju je bilo leto 1962 leto izida Kuhnove *The Structure of Scientific Revolutions*. V arheologiji je bilo to leto izida Danielove *The Idea of Prehistory*, Malmerjeve *Jungeolithische Studien*, Binfordovega prvega teoretskega članka, razvoja novih metod klasificiranja Davida Clarka in metodološko pomembne knjige Hachmanna, Kossaka in Kuhna *Völker zwischen Germanen und Kelten*. Vsako od teh del je vključeno v določen tok teoretskega razvoja - kanal, po predlagani metafori (jo je morda potrebno nadomestiti z besedo "model"?). Vsakega od teh bomo obravnavali posebej.

V istem letu se je zgodilo še marsikaj, kar sicer ni imelo neposrednih posledic, vendar tudi ni prešlo povsem neopaženo. Sem spada Schmidtovo delo *Die Kategorien der prähistorischen Geschichtsschreibung* in diskusija v CA o Lowtherjevem (1962) članku "Epistemology and Archaeological Theory". Ta kanadski znanstvenik je razmišljal o možnosti razširitve znanja onstran meja empirične potrditve dejstev, vendar ni znal najti konstruktivnega načina za realizacijo te ideje ("nova arheologija" ga je našla v hipotetsko-deduktivnem modelu). Na Lowtherja se je vsul plaz kritike; nekateri so mu očitali idealizem, drugi vulgariziranje in sholastičen pristop in v kritiki je bilo več idej kot pa v članku samem.

Omenjene smeri razvoja so:

Prvi vertikalni kanal: Novo antikvarstvo? V Danielovi (1962) *The Idea of Prehistory* je bilo filozofsko izhodišče kontekstualne šole, vodilne v povojnem obdobju, jedrnato in (tako kot vedno pri tem avtorju) elegantno podano; šel pa je tudi korak dalje. Hiperskepticizem glede možnosti rekonstrukcije v prazgodovini je s to knjigo dosegel svoj vrh. Sam naslov direktno posnema naslov Collingwoodove (1961) *The Idea of History*, pri čemer podobnost ni omejena le na naslov. Collingwood je predstavil najbolj izdelano, oblikovano in popolno teorijo historičnega vedenja, zgrajeno na filozofskih principih subjektivnega idealizma, teorijo, ki je vsebovala osnovne dokaze proti materialistični epistemologiji. Za Danielovimi lahkotnimi pogovornimi konstrukcijami ležijo neopazne, vendar vedno prisotne mogočne osnove sistema, ki ga je postavil Collingwood (za natančnejšo kritiko Collingwoodove teorije glej Iribadžakov 1970). Daniel dokazuje (130), da med materialnimi in nematerialnimi aspekti kulture ni in ne more biti nobenega ujemanja. Ob upoštevanju tega dejstva, pravi Daniel, je povsem neupravičeno pričakovati, da bi lahko bila duhovna ali materialna kultura sodobnih primitivnih ljudstev, ki so na enaki ali približno enaki stopnji

materijalne kulture kot določena prazgodovinska ljudstva, zanesljiv ključ za razumevanje duhovne ali intelektualne kulture prazgodovinske družbe. Če nam torej etnografija ni v pomoč pri rekonstruiranju celotne podobe prazgodovinske družbe, na kaj naj se sploh opremo? S tega stališča je obravnaval vse glavne koncepcije prazgodovine (modele - v Piggottovi terminologiji) - evolucionistično, migracijsko, difuzionistično, koncepcijo arheologije okolja (environmental) in druge - da bi lahko pokazal, kako so vse to le "sheme, ideje in projekcije", ki ne morejo služiti kot ključ do objektivne rekonstrukcije. Z istim ciljem je Daniel zasledoval zgodovino vede ter enako kot Kuhn, premene v znanstveni misli razumel kot revolucije. Za razliko od Kuhna pa je Daniel zaporedje vodilnih idej v prazgodovini in arheologiji predstavljal kot slučajno zaporedje absolutizacij in napak brez neke notranje logike ali smisla. S svojo kritiko vseh "modelov" je skušal bralca odvrti od nadaljnjih iskanj in to je dobilo naziv "nulti model" (Neustupny 1967, Tabaczyński 1969). Toda, ali ni ta "model" enako enostranski, pretiran in absolutizirajoč? Ali ne pretirava, ko povzdičuje do absolutnega kompleksnost spoznavnega procesa in omejitve, lastne arheološkim virom? Sama po sebi je zahteva po previdnosti in po ugotavljanju meja spoznanja seveda na mestu. Nevarno pa je preveliko navdušenje nad opreznostjo.

Ko se je na ta način odpovedal rekonstrukciji, je moral arheologiji poiskati nove cilje. Tako je kot pglavilni cilj postavil materialno in duhovno bogatitev sodobne kulture s pozabljenimi vrednotami; od tod tudi njegova naravnost v popularizacijo arheologije. To je torej bila njegova ideja prazgodovine (Daniel 1962:167; glej tudi Daniel 1967:32; Editorial 1969:255) - ideja bona fide antikvarstva. V zaključku njegove starejše historio-grafske knjige beremo: "Brez smisla za zgodovino in zgodovinski problem se lahko arheologija vrne k golemu zbirateljstvu in vedno obstaja nevarnost novega antikvarstva." (Daniel 1950:326). V novi knjigi je bil Daniel bolj dosleden; tu ne najdemo nobenega takšnega opozorila. Ko je arheologijo (na srečo le v teoriji) obsodil na izbiro med zbirateljstvom ("novo antikvarstvo") in "subjektivnim razpravljanjem", je Daniel poudaril, da ne razglašala nove herezije subjektivne arheologije (Daniel 1968:92). Torej v tej dilemi njegov izbor ni bilo "subjektivno razpravljanje" temveč tisto prvo.

"Novo antikvarstvo" se je razlikovalo od starega. Bilo je usmerjeno v zbiranje, vendar ne samo predmetov ampak tudi kompleksov, kontekstov in odnosov. Bilo je bolj vseobsegajoče in bolj razumno, vendar pa je tudi odklanjalo "spekulacije", poudarjalo je dejstvo in čustven odnos ter si prizadevalo prosvetljevati, ne pa "konstruirati".

Daniel in Piggott se sama nista dosledno držala teh strogih pravil metodološke vzdržljivosti, pri svojem konkretnem delu sta se lotevala problemov in gradila "modele". Vendar so učenci običajno doslednejši od učiteljev. V oceni aktov simpozija, posvečenega Piggottu, ki sta jih uredila njegova učenca in naslednika (Coles in Simpson 1968), sem skušal pokazati (Klejn 1972a), kako pristajanje na takšne ideje vodi od problemov k "neproblemom", "k dlakoopski arheologiji skromnih ciljev". Kar zasejejo agnostiki žanjejo faktologi. V skladu s Tabaczyńskim sem skušal pokazati tudi to, da geslo o neodvisnosti od kakršnihkoli modelov v praksi pripelje do tega, da se v raziskavo vtihotapijo stari modeli, ki kot taki niso prepoznani in zato tudi ne dovolj strogo aplicirani, včasih pa preprosto vodijo v "subjektivno razpravljanje". To se zgodi, kadar hoče biti kdo preveč pameten. "Subjektivna arheologija" je neizogibna senca "novega antikvarstva". Skratka, v Danielovi knjižici je bilo skoncentrirano in - kot da bi anticipiralo napad - polemično zaostreno vse tisto, proti čemur je kmalu zatem nastopila "nova arheologija".

Drugi vertikalni kanal: Vojna proti "impresionizmu". Delo Malmerja (1962), naslednje leto dopolnjeno z drugo, metodološko bogato knjigo (Malmer 1963a) in kasneje serijo člankov (Malmer 1965a; b; 1968), predstavlja zanikanje "subjektivne arheologije". Malmer je napadel enega od humanističnih principov tradicionalne arheologije - njen intuicionizem, pomanjkanje doslednosti, "impresionizem" po njegovih besedah. Zastavil si je nalogo, iz arheologije napraviti objektivno znanost (kar po njegovem mnenju do tedaj ni bila) in zahteval, naj jasno oblikovani koncepti in sodbe, zgrajene na strogi logiki, nadomestijo skrupulane, nejasne formulacije ter da naj matematično egzaktno kvantitativno izražanje nadomesti svobodne ocene. Doseči je hotel, da bi subjektivne viise nadomestilo objektivno ugotavljanje dejstev in da bi intuicijo nadomestilo disciplinirano argumentiranje in razmišljanje. Svoje stališče je imenoval "racionalizem".

Poseben pomen je Malmer pripisoval strogim verbalnim definicijam. Po njegovem ima raziskovalec pravico, da te definicije poljubno zareže na arheološkem materialu, razumljenem kot kontinuum, katerega ostro razmejene sestavne dele lahko potem podvržemo strogim operacijam. Malmer je tu napadal ne toliko "impresionizem" kot materializem, ki ga je imenoval "empiricizem". Materializma ne zanima toliko ostrina razmejitev med koncepti kot odnos (seveda ne apriorno določen) konceptov do realnih razmejitev v materialu. Tu je material razumljen kot že sam po sebi razmejen (diskreten): nejasnost meja še ne pomeni, da jih sploh ni. Proti empiricizmu so naperjeni številni Malmerjevi članki (Malmer 1963b, 1967).

Ker je menil, da je tipologija osrednja in značilna metoda arheologije, se je Malmer ukvarjal predvsem s izpopolnjevanjem tipoloških metod Monteliusa: S tem da je na to metodo prenesel nekatere principe Sophusa Müllerja, je Malmer dosegel, da ta metoda ni bila več uporabljiva samo za evoluirajoč material. Sedaj jo je bilo moč uporabiti tako za delo s posameznimi najdbami kot za delo z regijami, v katerih se menjujejo različne kulture.

Diskusija, ki jo je s svojo akcijo sprožil Malmer, je bila manj pomembna kot bi lahko pričakovali (najbolj detajlne ocene so podali Pohlhausen 1963, Myhre 1964 in Meinander 1965). V bistvu je zamrla, ne da bi podala detajlno in izčrpno analizo kakršno je Malmerjevo delo zaslužilo. Glede na to, da predhodno ni objavljal člankov v bolj znanih jezikih, je bilo njegovo delo verjetno nepričakovano in na prvi pogled pretirano ekstravagantno. Med arheološko srenjo je padlo kot bomba v mirno močvirje; bomba ni eksplodirala, če pa že je, zaradi sovražni-kove nepripravljenosti ni povzročila vojne. Verjetno je bil njegov položaj neugoden tudi zato, ker je vodil "bitko na dveh frontah": ostal je brez zaveznikov.

Kakorkoli že, Malmer je v tem delu predstavil in razvil nekatere najpomembnejše principe "nove arheologije": zagovarjal je metodološko avtonomnost arheologije; priznaval je obstoj zakonitosti v kulturnem procesu in odražanje teh zakonitosti na arheološkem materialu; težil je k formalizaciji (in se zato zatekal k logiki in matematičnim metodam); material je razumel kot kontinuum in ne kot skupek nepovezanih (diskretnih) elementov; nastopal je proti migracionističnim razlagam sprememb v kulturi in poudarjal notranje preobrazbe.

V Franciji je imel Malmer če že ne dvojnika pa vsaj istomišljenika. To je bil Laplace, ki je svojo koncepcijo razvil najprej v člankih (Laplace 1957; 1958; 1964; Broglio in Laplace 1966) in v začetku 60-ih let izzval

diskusijo z Bordesom (Bordes 1963; Laplace 1963). Leta 1966 se je pojavilo Laplaceovo bazično delo, posvečeno "leptolitiku". (Ime leptolitik se nanaša na tehnologijo izdelave rezil; pod oznako leptolitik je Laplace združil mlajši paleolitik in mezolitik.) Bordesovi klasični deskriptivni tipologiji nasproti je postavil Laplace "analitično tipologijo", ki temelji na statistiki in korelaciji lastnosti. V analizi ugovorov, ki so jih navedli njegovi nasprotniki je, podobno kot Malmer, detajlno argumentiral legitimnost statistične obdelave kulturnega materiala. Vendar je Laplace zavračal povsem tipometrično ugotavljanje značilnih lastnosti in njih kombinacij, ki vse značilne lastnosti in vse tipe obravnava kot enakovredne. Razvil je princip "odvisnosti od bistvenega", vendar za "bistveno" ni navedel nobenega kriterija, ki bi njegovim nasprotnikom nudil osnovo za razumevanje predloženega sistema kot objektivnega. Odklonil je običajno nomenklaturu tipov z obrazložitvijo, da ti termini semantično ne ustrezajo (čeprav so v uporabi samo kot simboli) in jih nadomestil z oznakami, sestavljenimi iz črk in števil.

Laplace je uvedel primerjavo kulturnega procesa z biološko evolucijo in ga razumel kot "ortogenezo" (premočrten razvoj) ter zaničal pomen migracij, difuzij itd. Zanj je bilo vse rezultat konvergence in avtohtonega razvoja. Po vzoru teorije "genetskih centrov" N.I. Vavilova, kot jo je priredil Blanc (kot teorijo "kozmolize" oz. "etno-lize"), je oblikoval teorijo o temeljnem polimorfizmu (basal polymorphism), po kateri je industrija poznega paleolitika v začetku nespecializirana ("sintetotip", lasten oznakam, prevzetim iz paleontologije) in šele kasneje razdeljena v specializirane komplekse.

Laplaceovo knjigo je del ocenjevalcev zadržano sprejel (Müller-Beck 1968, Narr 1971) in obdolžil avtorja poenostavljanja kljub temu, da so priznavali "njegov presenetljiv doprinos" (Narr 1971:250). Verjetno je treba priznati, da so se s tem delom že zelo zgodaj pojavile določene nove težnje - analitski pristop, prisvojitve metodologije biološke znanosti, diskreditiranje migracij in difuzij, iskanje razvojanih zakonov. Kot vse kaže je bil Laplacev problem v tem, da je te nove težnje uporabil preveč premočrtno, preveč fragmentarno in nedosledno, pri tem pa še na področju, kjer je bila tradicionalna arheologija najmočnejša in kjer njegovi novi izsledki še zdaleč niso bili tako očitno boljši od dotedanjih.

Tretji vertikalni kanal: "Novim perspektivam" naproti. Kampanjo za "novo arheologijo" je vodil Binford. On je najbolj jasno in na najbolj operativen način formuliral in potem tudi preveril nove ideje v najraznovrstnejših medsebojnih povezavah. Poleg tega je objavljajl često, hitro se je obkrožil z učenci in jih pošiljal v boj v grupah (prvi val, drugi val) in učinkovito organiziral svoje pristaje, ki so dobili naziv "mafija" (Binford 1972: 13). Tako se je zgodilo, da se je njegov kratki članek "Archaeology as Anthropology" (Binford 1962), ki ga je Longacre nemudoma prevzel celo v naslovih svojih študij (Longacre 1964, 1970; cf. naslove Kuschnerja 1970, Schuylerja 1970), v svoji naravnosti k proučevanju zakonitosti in iskanju netradicionalnega grupiranja elementov materiala, pokazal kot širši in vplivnejši od obsežnih del Malmerja in Laplacea. Res pa je, da do tega ni prišlo kar takoj. Lahko bi rekli, da v Binfordovem delu sledimo eskalaciji "nove arheologije". Njegovi metodološki članki so se pojavljali drug za drugim in vsak je bil vse dlje od tradicionalne arheologije (Binford 1963, 1964, 1965, 1967a; Binford in Binford 1966). Nomotetična tendenca in sistemski pristop ter proučevanje vzajemnega delovanja subkultur kot podsistemov, to so bile glavne inovacije. Nomotetična tendenca je izhajala iz materialističnega prepričanja, da kulturni proces določajo zunanji faktorji, in pa želje, da bi arheologija stopila v službo najpomembnejših potreb družbe v negotovem času, ko so bili omajani njeni temelji. Materialistične koncepcije so vzbudile večje zanimanje za ekonomijo in ekologijo, na tem področju pa je bil prehod k sistemskemu načinu razmišljanja že dolgo časa pripravljan. Vplivi kulturne antropologije - neoevolucionizem in funkcionalizem, so vodili v isto smer.

"Neoevolucionizem" je neprecizen izraz, posebej kadar ga uporabljamo za arheološke manifestacije te usmeritve. Res je, da so neoevolucionisti zelo pogosto ponavljali besedo "evolucija", toda uporabljali so jo preprosto namesto besed "razvoj" ali "zgodovina (nečesa)", s čemer so hoteli poudariti svoj posplošujoč in nomotetičen pristop k raziskavam. To pa je zelo blizu tistemu pomenu, ki so ga "novi arheologi" izrazili z besedo "proces". Neoevolucionisti so bili evolucionistom preteklega stoletja sorodni po svojem iskanju zakonitosti, zanimanju za splošne in univerzalne modele, veri v napredek in optimistični naravnosti do možnosti historične rekonstrukcije. Vendar so v njihovi podobi kulturno-zgodovinskega procesa postopno evolucijo zamenjali revolucionarni skoki, in materialni faktorji - ekonomski, demografski in ekološki, so nadomestili ideje v vlogi stimulov. Od starih evolucionistov je bil Morgan, ki se je spontano približal historičnemu materializmu, najbližji neoevolucionistom. Ti so njegove koncepcije razvili pod močnim vplivom in v mnogočem celo na osnovi marksizma (čeprav v različni meri). "Kulturni materializem" je primernejša oznaka za to usmeritev (Harris 1964, 1968).

Binford je študiral pri Leslie Whiteu in bil propagator njegovih del (White 1943; 1949; 1959;). Ko je obravnaval probleme kulturnega procesa, je Binford često navajal tudi dela drugih neoevolucionistov - Stewarda (1949; 1955; 1960; Steward et al. 1955), Childea (1934; 1936 in druga) in Braidwooda (1952; 1959; 1960 a;b; Braidwood in Howe 1960; Braidwood in Reed 1957) - bodisi da se je nanje skliceval ali pa jih je imel za izhodišče (odvisno od stopnje novosti idej, s katerimi se je trenutno ukvarjal, patudi od osebnih simpatij - Steward je bil nasprotnik Whitea, Braidwood Binforda). Binford je ugotavljal, da je bilo v arheologiji neoevolucionistične smeri zreducirano proučevanje procesov predvsem na induktivno posploševanje, izgrajevanje tipologije v smislu stopenj (univerzalna periodizacija) in odkrivanje zakonitosti s pomočjo komparacije (Binford 1968 a:7,14-15). Vendar je priznal, da je bil Childe prvi, ki je za neolitsko revolucijo predlagal razlagalno hipotezo (explanatory hypothesis), in Braidwood prvi, ki je to hipotezo preveril s posebno odpravo (Binford 1968 b:319-320). Nenavadno pa je, da Binford ni opazil analogne situacije za urbano revolucijo: razlagalne hipoteze Childea (1950), Stewarda (1955) in Wittfogela (1956, 1957) je preveril Adams (1955, 1956, 1960c, 1965, 1966b in druga) s komparativnimi raziskavami in nato predložil lastno razlago. Vrh tega so drugi "novi arheologi" Adamsovo glavno knjigo (1966a) imenovali "revolucionarno" (Watson 1972:213), njenega avtorja pa "mentorja, iniciatorja in vodjo", čeprav "je odprto vprašanje, kako bi se Robert Adams počutil, če bi mu rekli, da je novi arheolog" (Leone 1972a:355). Zavrgel je ozko "hidravlično hipotezo" Wittfogela in postavil hipotezo kompleksne interakcije mnogih faktorjev (1955; 1960 a;b), s tem da je kasneje pripisoval vse večji pomen demografskemu in socialnemu faktorju (1957; 1958; 1962). Istočasno je zanj rast proizvodnje ostala neizbežno izhodišče (Adams 1960 a). Adams se je očitno približeval sistemskemu pristopu (cf. Adams 1969; 1972).

Na področju proučevanja ekonomije in ekologije je utrla pot sistemskemu pristopu Clarkova šola arheologije okolja. Ta je bila med vsemi najbližja biologiji in geografiji, kjer je bila formirana "teorija sistemov" in je že dolgo oblikovala vse bolj kompleksne modele povezanosti kulture z okoljem (ekosistem) in medsebojne povezanosti različnih sfer kulture (glej Clark 1939:152; 1954:20; 1957:175). Binfordovo zanimanje za sistemski pristop so močno vzpodbudile tudi funkcionalistične ideje, ki jih je prevzel od Taylorja. Že Taylor je opustil predstavo o kulturi kot "spisku značilnih lastnosti" ("list of traits"), ki se jih preprosto sešteva (t.j. "aditivno" razumevanje kulture), in zahteval, da se proučujejo funkcije in funkcionalne zveze predmetov v kontekstu. Binford je podpiral to stališče, ni se pa strinjal z dvema drugima Taylorjevima stališčema o kulturi - z redukcijo kulture na ideje in s koncepcijo, da je kultura po svojem značaju normativna ("skupne ideje" (shared ideas), Binford 1965). V resnici je bilo tudi v Taylorjevem delu to drugo stališče omejeno. Taylor je skušal s tem preprečiti, da bi bil individualni element kot vir razvoja prezrt, nasprotno pa je Binford skušal preprečiti, da bi bili spregledani tudi najmanjši odtiski variabilnosti, ki bi lahko bili indikatorji skritih pojavov. Opustil je vplive in migracije kot razlago za ugotovljene razlike in postavil v ospredje procesualne razlage - notranje mehanizme sistemov (Binford 1963).

Binfordov drugi učitelj Spaulding ga je učil odkrivati objektivne zveze med kulturnimi elementi s pomočjo matematičnih operacij - korelacij in statistike (Binford 1972:5-6, 8, 329). Vendar je bil Spaulding zadovoljen z relativno preprostimi korelacijami nekaj povezanih elementov, ki so dovoljevali ugotoviti tipično (Spaulding 1953, 1960 a,b). Binfordu to ni bilo dovolj. Razvil je koncepte splošne funkcionalne soodvisnosti in razvrščanja elementov kulture v obliki sistemov. Ti koncepti so mu omogočali, da je na osnovi analize ohranjene materialne sfere z zanesljivostjo sklepal o naravi uničenih sfer kulture (Binford 1962; 1967a). To pa je zahtevalo najprej ovrednotenje odvisnosti vsakega elementa od vsakega drugega elementa, torej aplikacijo metod multielementne korelacije oz. faktorsko analizo (Binford in Binford 1966); potem hipotetsko-deduktivno uporabo etnografskih paralel v obliki zakonov (Binford 1967a,b); in kot tretje, usmeritev zbiranja arheološkega materiala v preverjanje takšnih hipotez v širšem merilu - princip regionalnih, k vnaprej določenemu omejenemu cilju usmerjenih odprav (Binford 1964).

Četrta vertikalni kanal: "Analitični arheologiji" naproti. Delo Davida Clarka, ki se je pojavilo leta 1962 in predstavljalo preliminarno aplikacijo matricne analize na arheološkem materialu (zvončaste čaše Britanskega otočja), je bilo s tehnične strani inovativno, strogo, vanj je bilo vloženo mnogo truda, bilo je plodno, pri tem pa je šele najavljalo bodoče dosežke.

Clarke je v "novo arheologijo" prispel po lastni poti. To lahko vidimo iz njegovih del o kulturi zvončastih čaš (Clarke 1962, 1965, 1967a, 1970 a). Zadnje od teh del, katerega izid je bil dolgo odlašan, je naravnost monumentalno. Clarke je skušal priti do povsem novih sredstev za razreševanje klasifikacijskih problemov pri obdelovanju kompleksnega materiala ter za povečanje objektivnosti in strogosti raziskovanja, in si na ta način prizadeval arheologijo postaviti na nivo, ki so ga druge znanosti že dosegle. Medtem ko so na mlajšo generacijo Američanov vplivale spodbude iz kulturne in socialne antropologije in učenje deduktivističnih filozofov, je mlajša generacija Angležev, ne samo Clarke, razvila svoje poglede pod vplivom "nove geografije" in "analitične biologije" ter uspehov radiokarbonske in druge tehnologije v arheologiji (gl. Clarke 1968:58, 135; 1972b : 53; Sommerhoff 1950; Renfrew 1969a, 1973a). Na Clarka so nedvomno vplivale tudi redukcioniistične in scientistične ideje britanske analitične filozofije in neopozitivizma.

V praksi je Clarke naletel na številne samovoljne modele za klasifikacijo zvončastih čaš, ki so nastali intuitivno in so jih zagovarjali v jeziku humanizma ali pragmatizma. Ko se je prepričal o nezanesljivosti takšnih modelov je dokončno zgubil zaupanje v možnosti "preprostega", nediscipliniranega in neopremijenega raziskujočega intelekta. Njegov ideal so predstavljale tiste znanosti, v katerih bo analiza, ki jo izvedejo različni raziskovalci na istem materialu, vedno pripeljala do istih rezultatov, ker (oz. če) so jo izpeljali po istih pravilih in z identičnimi tehničnimi sredstvi skoraj (ali povsem) avtomatično. Striktna pozitivistična logika in matematika naj bi omogočili nujno disciplino, glavni tehnični pripomoček pa naj bi bil pri tem računalnik. Clarke je utemeljeval, da je treba izdelati posebno tehniko, tako da bi lahko, potem ko bi material razbili na najpreprostejše elemente in med njimi izbrali tiste, ki jih bomo obdelovali (na osnovi neke hipoteze), vse ostale operacije zaupali imaginarni tehnični mašineriji (in tudi pravemu elektronskemu stroju), kar bi vodilo do absolutno objektivnih rezultatov; za njihovo razlago pa bi lahko podali nove hipoteze. Že dolgo pred Clarkom je takšen pristop razvil Spaulding (1953, 1960 a,b), ki se je pa kasneje pritoževal, da ga ni mogoče uporabiti tudi za predhodne in za njim sledeče faze raziskave - za oblikovanje hipotez: "Strojev, ki bi lahko producirali uporabne ideje, ni." (Spaulding 1953:351). Predlagal je uporabo stroja v srednji fazi in to je bila linija, ki jo je nadaljeval Clarke, ko je svojo "analitično arheologijo" zasnoval kot "analitičen aparat, ki naj bi služil za urejanje arheoloških podatkov" (Clarke 1968:647).

Peta vertikalni kanal: Izčiščevanje. Delo Hachmanna, Kossacka in Kuhna (1962) ne spada v "novo arheologijo". V določenih pogledih je blizu skeptični tradiciji, čeprav bi ga komajda lahko razumeli zgolj kot njeno kontinentalno različico. Ima nekatere skupne točke z "novo arheologijo" vendar so te redke. Vrh tega pa je v njem razvit tisti aspekt rekonstrukcije, ki ga je "nova arheologija" opuščala ali ignorirala, namreč problem sinteze.

V anglo-ameriški skeptični tradiciji je bilo, kadar se je razpravljalo o problemih rekonstrukcije, zastavljeno vprašanje o komparativnih spoznavnih možnostih arheoloških virov v splošnem filozofskem smislu, odgovor pa je bil vedno skrajno negativen. Ugotavljali so, da je narava arheoloških virov nezadovoljujoča (enostranska, nepopolna in fragmentarna) in znikali legitimost neposredne aplikacije etnografskih paralel. Sodili so, da so "modeli" socialne antropologije preveč nestabilni. Nasprotno je "nova arheologija" na to gledala pozitivno in "etnografske paralele" so bile obravnavane kot poseben logičen problem. Na Poljskem je istočasno z delom Hachmanna, Kossacka in Kuhna postumno izšla knjiga etnografa Moszyńskiego (1962), ki je prazgodovino obravnaval kot znanost, ki integrira in ki zato za izdelavo sinteze jemlje informacije iz etnografije, arheologije, lingvistike in drugih znanosti. Čeprav je zaznal neskladnje arheoloških enot z lingvističnimi in etnografskimi enotami, je sintezo vendarle razumel le kot jukstapozicijo in medsebojno dopolnjevanje - arheologija govori o ekonomiki, etnografija o etnogenezi itd.

V procesu kritike Kossinove doktrine je nemška znanost prišla do spoznanja, da se protoklost v različnih vrstah virov čisto bistveno različno odraža (Eggers 1939; Wahle 1941). Na tej osnovi so zahodnonemški arheologi teoretsko razvili problem specifičnih lastnosti arheoloških virov. Skušali so definirati konkretne meje spoznavnih možnosti ne samo pri arheoloških virih kot takih, ampak tudi pri posameznih vrstah teh virov. Postavili so (Eggers 1950) zahtevo po notranji kritiki arheoloških virov (z notranjo kritiko vira so se dotedaj ukvar-

jalile v narativni zgodovini, v "novi arheologiji" pa je izpadla iz algoritma raziskovalnega postopka; o izrazitem zanimanju za to kritiko virov v NDR glej Häusler 1968). Na tej osnovi so postavili zahtevo po tehnično "čisti" ekstrakciji in obdelavi podatkov iz arheoloških virov brez kakršnegakoli mešanja iz sorodnih strok (Eggers 1959; ista ideja se javlja pri Binfordu 1967b), da bi kasneje rezultati lahko bili vključeni v sintezo skupaj s "čistimi", po istem postopku dobljenimi zaključki drugih strok - pisane zgodovine, etnografije, lingvistike (Eggers 1950, 1959). Hachmann (1970:473) je to idejo označil kot "regresivno izčiščevanje".

Delo Hachmanna, Kossacka in Kuhna (1962) je bilo realizacija te ideje. Kot predstavniki treh različnih strok, zgodovine, arheologije in lingvistike (hidronimi, toponimi), so trije avtorji, vsak za sebe in samostojno, na podlagi lastnega materiala, odkrili pozabljeno ljudstvo, poprej neopaženo, nekje med bolj poznanimi Germani in Kelti. Njih ugotovitve so doživele zelo konkretno kritiko - zgodovinsko (Kraft 1964), arheološko (Uslar 1963), lingvistično (Wesche 1966) - vendar so se mnoge ugotovitve zdele prepričljive (Ambroz 1969). Če povzamemo to kritiko, je bila raziskovalcem sreča izredno naklonjena. Vsi trije nizi ugotovitev so se enostavno skladali in sinteza je bila zreducirana na jukstapozicijo in vzajemno verifikacijo. Vendarle je formulacija problema bila obetajoča.

To je še posebej očitno ob primerjavi s skoraj sočasno knjigo Leroi-Gourhane (1964), v kateri je avtor operiral povsem brez etnografskih analogij, brez sinteze. Ko je dobil na podlagi arheoloških virov "čiste" podatke o "paleolitskih religijah", se je skušal na njih omejiti in videti, kaj na koncu koncev lahko sploh izvečemo iz teh virov, če jih obravnavamo povsem izolirano. Sama po sebi je takšna naloga tehnično zanimiva in v okviru metode koristna. Če pa postane princip, je kratke sape in neobetajoča ter ne odpira poti naprej. Kot najčistejši produkt skeptične smeri takšna tehnika ali omeji raziskave na deskriptivna proučevanja ali pa mora nadomestiti jasne etnografske paralele z naivnimi analogijami iz sodobnega življenja, razmišljanja o splošni naravi človeštva, in zakonitostih človekove aktivnosti ter s psihološko "empatijo". V tem primeru se raziskovalec spusti v zelo samovoljne spekulacije in prav to se je zgodilo Leroi-Gourhanu (glej Tokarev 1973:224). Vseeno pa so temeljitejše ocene bile Leroi-Gourhanovi knjigi v tem času povsem naklonjene (Tokarev 1965, Kozłowski 1968) kar kaže, da so v zvezi s tem problemom zahodnonemški raziskovalci videli dlje od drugih. Sicer pa izgleda, da v tem času niti oni niso smatrali, da bi absolutna "čistost" arheološke interpretacije lahko bila vprašljiva in da se principu aktualizacije (Moberg 1969:159-166; Klejn 1973c:298) ni mogoče izogniti celo pri primarni percepciji materiala. To je postalo jasno šele po težavah, ki so se pokazale ob formalizaciji primarnih analitičnih operacij v arheologiji (Gardin 1963; 1965 a, b; 1967:27; Šer 1970:10-11).

Tretji horizontalni presek - 1967. Nenavadno je, da je tik pred odločilnim prodorom "nove arheologije" kontekstualna smer doživela izrazit vzpon teoretske aktivnosti. Kot bi jo izziv rastoče "nove arheologije" vzbudil k povečanemu naporu za utrditve lastnih borbenih pozicij. Vpliv "nove arheologije" je v obliki protiargumentov in nasprotovanja njenim tezam, pa ukvarjanja z istimi temami, merjenja sil na podlagi primerljivih kriterijev in ne nazadnje celo sprejemanja idej, opazen pri treh glavnih manifestacijah te aktivnosti: Changovi knjigi in simpoziju, katerega akta je uredil, Triggerjevi "trilogiji" in učbeniku ter Deetzovi knjigi.

Medtem ko je "nova arheologija" vse bolj prevzemala funkcionalistične ideje iz antropologije, je usmerila mlajša generacija ameriških kontekstualistov svoje zanimanje k tistim novim idejam v antropologiji, ki jih nasprotni tabor ni uporabljal, namreč k strukturalizmu. Tri osrednje figure te generacije povezuje ista akademska tradicija: Chang in Deetz sta svoji disertaciji obranila na Harvardu, ko je tu predaval Taylorjev učitelj Kluckhohn; Trigger je svojo obranil v Yaleu v času, ko je Chang prišel na to univerzo. Naklonjenost te grupe strukturalizmu izdajajo že sami naslovi njihovih knjig, saj povzemajo naslove del sočasnih strukturalističnih antropologov: *Rethinking Anthropology* (Leach 1961) - *Rethinking Archaeology* (Chang 1967a) in *Invitation to Anthropology* (Oliver 1964) - *Invitation to Archaeology* (Deetz 1967).

Medtem je preteklo 20 let odkar je Taylor ustanovil kontekstualno šolo. Osnovni očitek, često omenjan v zvezi s to šolo, je bil, da niti Taylor niti njegovi pristaši svoje teorije niso temeljito preverili na materialu v konkretnih študijah. Taylorjevo delo je bilo po svojem značaju kritično in abstraktno-teoretsko. Skepticizem Daniela in Piggotta je bil filozofski (epistemološki) in pri tem ne posebno v skladu z njunim konkretnim raziskovalnim delom, tako da je izgledal bolj kot poza. Changova knjiga *Rethinking Archaeology* (Chang 1967), ki jo je dopolnil s člankom v CA (Chang 1967 b), je bila metodološko bolj izdelan, jasnejši artikuliran in reklami bi operativiziran odraz istih idej. Chang arheologiji priznava zgolj klasifikacijske in serijacijske naloge, ki jih je mogoče razrešiti z indukcijo; poudarja zapletenost interpretiranja tipologije in pri tem vidi rešitev v prevzemanju že gotovih interpretacij iz etnologije. Morda se je prav zaradi jasnosti teh idej na njega vsul plaz ostre kritike (Clarke 1967 b; Binford 1967 b, 1968c; Cowgill 1967; Klejn 1973 b).

Kaj naj "rethink" v resnici pomeni: premisliti ponovno in temeljiteje ali pa premisliti na novo, reinterpretirati? Če to zadnje, potem se zdi, da je bila knjiga nekolikanj v zaostanku za časom. V njej so bile kritično ocenjene koncepcije taksonomistov iz 30. in 40. let, pri tem pa niso bila predložena nobena za kontekstualno šolo bistveno nova metodološka stališča, temveč so bili zgolj izvečeni zaključki iz že znanih pozicij. 2 redki mi izjemami so Changove teze poudarjeno in zavestno konzervativne, vendar so pa zaključki resnično operativni.

Eden od Changovih odnikov od tradicionalne arheologije je bil njegov poskus udejanjenja Kluckhohnovega poziva k aplikaciji principov strukturalizma in metod strukturalne (ali transformacionalne) lingvistike. Chang je primerjal "naselje" kot predmet raziskave z "proposition" v lingvistiki (Chang 1967a:15) in pokazal, kako se pomen artefakta spreminja glede na njegov položaj v strukturi najdišča (str. 19-23); naslanjajoč se na Gardina (1965b) in Conklina (1962) je obravnaval možnost komponentne analize sistema tipov s stališča primerljivosti semantičnih in morfoloških struktur (str. 71-88). Še dve poglavji je posvetil "arheološki strukturi in artikulaciji". Vse to pa je ostalo na nivoju čiste "reinterpretacije". Operativne zaključke najdemo v drugi smeri.

"Naselbinska arheologija" ("settlement archaeology"), ki pomeni premik zanimanja od tipoloških študij in ugotavljanja razlik, podobnosti in kontaktov med kulturami k študiju "najdišča" kot "lokalitete" ("locality"), kot ostaline neke ozke človeške skupine, predstavlja dosleden razvoj idej kontekstualne šole. Razvijajoč Taylorjeve ideje, (Taylor 1948:96) so kot kontekst analizirali konkretno najdišče: "komponento", naselje, "lokaliteto" (primerjaj analogen predlog Harris 1971). Obravnavali so razporeditev takšnih "lokalitet" v regiji (vzorec poselitve, settlement pattern), odnos med naselji in grobišči, svetišči itd. znotraj "lokalitete", pa florise naselij in razporeditev posameznih hiš znotraj naselij. Temeljni kamen za zgradbo naselbinske arheologije je položil Willey (1953) na podlagi Taylorjeve ideje (Willey 1968:52). Chang je izdelal osnovne metodološke postavke (Chang 1958; 1962; 1967a:38-70; 1967b:230-232). Zbornik, posvečen naselbinski arheologiji (Chang 1968) je pokazal, da

možnosti te šole nikakor niso bile izčrpane (prim. Hill 1969).

Trigger (1967) je konceptu naselbinske arheologije dal nekoliko drugačen pomen. Izhajajoč iz drugačnih idej, je naselbinsko arheologijo obravnaval kot študij socialnih odnosov na podlagi arheoloških podatkov. (Trigger 1967: 149, 151). Seveda je, kot prvo, tak študij že dolgo obstajal, pri tem pa ni nikoli bil omejen samo na naselbine temveč je vključeval analizo grobišč in grobnih pridatkov (n.pr. Klejn 1967a, s citirano literaturo; Ucko 1969; Rathje 1970; Fleming 1971; Binford 1971); poleg tega je za to smer že obstajalo primernejše ime, če je že posebnostno ime potrebno – namreč "sociološka" ali "socialna arheologija" (Gjessing 1963; 1975; Moberg 1972; Renfrew 1973b; Masson 1973:3).

Tako Trigger v svojo "naselbinsko arheologijo" ni vključil vseh oblik študija socialnih odnosov na podlagi arheoloških podatkov temveč je upošteval zgolj kontekstualno raznolikost: ostalo je v glavnem zavračal. Po njegovem mnenju ne obstaja neposredna zveza med poselitvenim vzorcem in sociopolitično organiziranostjo nekdanjih populacij in so torej naporji "nove arheologije", da s pomočjo nekaj standardiziranih modelov takih odnosov rekonstruira preteklost, brezplodni. Trigger jih je primerjal s poenostavljenimi poskusi premočrtnih rekonstrukcij, na katerih so gradile stare deterministične šole. Na splošno je Trigger zanikal revolucionarni značaj razvoja teoretske arheologije. Po njegovem mnenju je za ta razvoj značilna prevlada tradicije, ter sožitje in medsebojno dopolnjevanje teorij.

Ideje iz tega članka je Trigger nadalje razvijal v prispevku za Changov zbornik (Trigger 1968b) in v vrsti člankov (Trigger 1968c; 1970; 1971), ki jih je sam označil kot trilogijo (1971:332). V prvem delu trilogije je zasledoval razvoj koncepta kulture v arheologiji in govoril o omejenosti "kulturne arheologije" ter o nujnosti "strukturne arheologije" (kar je nov izraz za proučevanje družbenih odnosov). V drugem delu je smiselno vztrajal na tem, da je naloga prazgodovinske arheologije idiografska in ne nomotetična, ne da bi pri tem prvo omejil zgolj na deskripcijo (v tem primeru bi bilo morda bolje uporabiti izraz "idiognostična").¹

V tretjem delu trilogije se je Trigger osredotočil na kritiko monističnega determinizma, predvsem tehničnega in ekonomskega. Kritika je bila tem lažja, ker je vsakršen determinizem identificiral z mehanicističnim in poenostavljenim determinizmom, ki na kulture gleda kot na zaprte sisteme. Vendarle je za sodobne marksistične filozofe glavna determinanta le eden od determinirajočih faktorjev; pri tem na mnoge sfere sistema ne vpliva direktno temveč posredno; dovoljuje relativno samostojnost in povratno delovanje nadgradnje naspram bazi; pri tem igra vlogo tudi slučaj in niso izključene alternativne možnosti; itd. (Markarian 1969:34-51). Seveda je nemogoče rekonstruirati (predvideti oz. sklepati na) celotno podobo kulture na podlagi ene sfere, vendar to še ne pomeni, da ni mogoče rekonstruirati v kulturi nič pomembnega oziroma, da je vsaka sfera mogoče rekonstruirati zgolj na podlagi njenih lastnih ostankov, kot je menil Trigger. Zdi se, da je plodna edino kombinacija obeh poti.

Triggerjeva knjiga *Beyond History: The Methods of Prehistory* (Trigger 1968a) se razlikuje od njegovih člankov po manj polemičnem pristopu, verjetno zato, ker gre za učbenik. Avtor prazgodovini dodeljuje nalogo rekonstrukcije davne preteklosti, kar seveda predpostavlja sintezo podatkov različnih strok, ne samo arheologije (čeprav je v člankih vihravo zagovarjal samozadostnost arheologije). V knjigi so zelo jasno in konsistentno predstavljeni osnovni problemi rekonstrukcije in sinteze: postulat o nesovpadanju predmetov (kulture, jezika, rase in družbe); zaključek, da morajo različne vire obravnavati ločeno različni strokovnjaki; zamotanost zaporedja arheoloških kultur in metode za razrešitev tega problema v jeziku prazgodovinskega dogajanja, projicirano na različne vrste virov (diferenciacija med migracijo, difuzijo in invencijo); razlaga družbenih sprememb (predvsem vprašanje izvora civilizacij).

Po mnogočem bi opis Triggerjeve knjige lahko postavili v peti razvojni kanal – kot nadaljevanje proučevanj v Z Nemčiji – ko bi Trigger ne prišel do svojih zaključkov povsem neodvisno od njih, izhajajoč iz druge znanstvene tradicije (Boasove, ki je sama deloma bila prenešana iz Nemčije). Nemških del ni citiral, pa tudi Nemci niso poznali njegovega. Vzporednost razvojnih linij čisto ne odraža toliko razlik in nezdružljivosti idej kot različnost znanstvenih populacij, med katerimi te ideje krožijo in se razvijajo.

Deetzova (1967) *Invitation to Archaeology* ohranja nekatere pomembne principe kontekstualnega pristopa (poudarjanje kontekstov, enačenje kulture z idejami, iskanje mentalnih šablon (mental templates), najdišče kot osrednji predmet proučevanja. Obenem pa v njej najdemo vrsto idej, ki sovpadajo s principi (včasih celo formirajo principe) "nove arheologije" (arheologija kot antropologija, nujnost posodobitve, usmeritev k študiju kulturnih procesov, zanimanje za funkcionalne zveze, operiranje s subkulturami, težnja k popolnoma znanstvenemu značaju dela ter uporaba računalniške tehnologije.) V Deetzovem delu je bila posebno zanimivo in sveže razvita ideja strukture, aplicirana na arheologijo. Dosledno je uresničil Kluckhohnovo pobudo, da se uporabijo pri analizi odnosov med formalnimi in funkcionalnimi značilnostmi arheološkega materiala metode strukturne lingvistike. Razlikoval je fakteme in formene analogne fonemom v lingvistiki, alofakte analogne alofonom, itd. Pokazal je, da so ti koncepti in izvedena "strukturna pravila" v zvezi z njimi koristni za preciznejše rekonstrukcije vedenja na podlagi ostalin. To je že bil operativen pristop.

V detajlni analizi tega predloga na Marsejskem simpoziju 1969 je Hymes (1970 a) pokazal, da zahteva dodatno obdelavo, saj se razlike v arheološkem materialu – podobno kot pri lingvističnem – ne pojavljajo samo na enem temveč na več nivojih: pod gramatičnim nivojem je fonetski, nad semantičnim je nivo simbolov. Mešanje različnih nivojev lahko vodi v zmedo.

Med diskusijo o Hymesovem predavanju v Marseillu je med udeleženci prišlo do razgovora, ki je po mojem mnenju razjasnil naravo te analogije. Schützenberger je vprašal, zakaj je potrebno uvajati ravno analitične koncepte, ki posnemajo lingvistične, namesto da uporabljamo n.pr. fizikalne ("atom", "delec") ali pa enostavno govorimo o "diskretnih enotah" ("discrete units"). Navsezadnje kemiki svojih enot ne imenujejo "kememe". Na to je Cowgill odvrnil, da kemikom ni treba razlikovati enega protona ali elektrona od drugega, medtem ko arheologi, podobno kot lingvisti, svoje elementarne delce morajo razlikovati na ta način (Hymes 1970 a: 120). Ta argument kaže, da tovrstne strukturno-formalne raziskave izhajajo iz želje, da bi se upošteval specifičen značaj kulturnega materiala ne pa iz tendence, da bi s pomočjo generalizacij izločili individualno, partikularno, zgodovinski pristop.

Četrty horizontalni presek – 1968. To je bilo leto odločilnega in epidemičnega prodora "nove arheologije" in teoretske arheologije nasploh – leto Binclarka, če smemo uporabiti parodično prisposodbo Bayarda in Kennedyja (Editorial 1971:85-87). Pomembna prelomnica v zgodovini "nove arheologije" je bil simpozij v Denverju, ki ga je organiziral 1965 Binford na temo "Socialna organizacija prazgodovinskih družb". Akti simpozija so izšli kot *New Perspectives in Archaeology* (Binford in Binford 1968a). Ta zbornik je bil pomemben predvsem zaradi Binfordovih lastnih člankov. Eden od teh člankov je bil splošno metodološki in je predstavljal osnovne principe "nove arheologije", govoril je o ciljih in pripomočkih arheoloških raziskav ter podal kritiko induktivizma in argumente za

hipotetsko-deduktivno tehniko, kakor tudi kritiko naivne površne interpretacije ugotovljenih razlik v materialu. (Binford 1968a). Drugi članek - o postpleistocenskih adaptacijah - je bil poskus predstavitve teorije kulturnega procesa, pa čeprav je bila to samo delna teorija (Binford 1968b).

Isti zbornik je vseboval tudi članek Sally Binford (1968), ki je razvijala ideje iz skupnih člankov obeh Binfordov (Binford in Binford 1966; 1969). V teh treh člankih in v članku Sacketta (1968) je bila poudarjana organizacijska struktura kulturnih kompleksov ("structural poses", oblike ekonomske dejavnosti skupnosti) nasproti prostorskim in časovnim konfiguracijam (kulturam in podobnemu). V navezavi na to so bile poudarjene nove integrativne analitične koncepte arheološkega materiala nasproti izolirajoči artefaktno tipološki obravnavi in multivarijantna, faktorska oz. skupinska analiza nasproti preprostim parnim korelacijam.

Zbornik je vseboval tudi vrsto zanimivih člankov izpod peresa drugih avtorjev. Hill (1968) je apliciral principe strogega hipotetsko-deduktivnega raziskovalnega postopka na konkretnem primeru. Deetz (1968) in Longacre (1968) sta nakazala možnosti za rekonstrukcijo ene od socialnih struktur (pravila glede mesta bivanja po poroki) na osnovi komparativne variabilnosti arheoloških subkultur (moške in ženske). To idejo je razvijal Deetz v svoji neobjavljeni disertaciji (1960) in ostali avtorji v člankih že pred objavo zbornika (Longacre 1964; 1966; Deetz 1965), glede zgodovine te ideje gl. Binford (1968a). V isti zbirki je Whallon (1968) razvijal tehniko primerjave variabilnosti. Struever (1968a) je pokazal, kako in s kakšnim ciljem je njegova posebna odprava, ki je obdelovala obsežno regijo, primerjala poselitveno strukturo za posamezna obdobja. Flannery in Coe (1968) sta nakazala (čeprav pretirano linearno), da obstajajo povezave med družbenimi strukturami na eni in ekonomskimi sistemi in tipi naselij na drugi strani.

Nove perspektive so glasno oznanile prihod bojevitve kohorte mladih Američanov na sceno, toda recenzije te knjige so prihajale zelo počasi. Prvi dve (Renfrew 1969 b in Taylor 1969) sta se sicer pojavili takoj, toda v *American Antiquity* je bila knjiga ocenjena šele 3 leta kasneje (Leone 1971) in v Sovjetski zvezi celih 5 let kasneje (Klejn 1973a).

Istega leta je Binfordova "mafija" izdala še en zbornik člankov, ki so v praksi uveljavili načela "nove arheologije": *Anthropological Archaeology in the Americas* (Meggers 1968). Med članki v tem zborniku je najbolj zaslovel Flanneryjev. Tu je avtor za razlago progresivnih sprememb v kulturi uporabil "drugo kibernetiko" Maruyame: medtem ko negativna inverzna korelacija vzdržuje sistem v ravnovesju, pozitivna inverzna korelacija zagotavlja rast in napredek (Flannery 19-8). Strueverjev članek se je ukvarjal s problemi izvedenosti in organizacije posebnih odprav (Struever 1968b).

Debata, ki so jo vodili Binford in njegovi pristaši s Sabloffom in Willeyem (1968; Erasmus 1968; Binford 1968e; Watson, LeBlanc in Redman 1971:26-34) je bila zelo pomembna za preciziranje bistvenih elementov novega pristopa. V tej debati, ki je bila prvi neposredni spopad med "dvema arheologijama" v tisku, je bila orijentacija "nove arheologije" k proučevanju zakonitosti kulturnih procesov soočena s tradicionalno usmerjenostjo k partikularnemu proučevanju dogodkov. Ob tej debati si ne moremo kaj, da se ne bi spomnili besed Nielsa Bohra, da so najresničnejše misli tako globoke, da so njihova nasprotja prav tako resnična. V stališčih obeh strani so bile tako močne kot šibke točke. Na to je opozoril Trigger (1970), ki pa je dal prednost historičnemu pristopu. Ali naj bo historična rekonstrukcija (torej ugotavljanje dejstev) osnova za izpeljevanje zakonitosti kulturnih procesov ali pa nasprotno rezultat aplikacije zakonitosti kulturnih procesov? Zdi se mi, da je to lažna dilema. Dejstva služijo kot osnova za induktivne zaključke, s pomočjo katerih, čeprav ne samo njih, ugotavljamo zakonitosti, vendar druge vrste: ne zakonitosti kulturnih procesov temveč zakone transformacije žive kulture v mrtvo kulturo (torej pravila odnosa med "faktemi" in "formami" vedenja).

Obenem z *New Perspectives in Anthropological Archaeology* v ZDA je v Angliji izšlo delo Davida Clarka *Analytical Archaeology* (Clarke 1968). Takoj je zaslovela, do te mere, da je 1969 v Turčiji izšel zbornik z istim naslovom (Dinçol in Kantman 1969). Za analitično arheologijo, enako kot za analitično filozofijo, so bile fizične značilnosti predmetov najpreprostejši elementi. Fizične značilnosti je obravnavala kot medsebojno enakovredne in bog ne daj, da bi si dovolili "analitičnemu stroju" vsiliti ali sugerirati človekova subjektivna vrednotenja, odvisna od svetovnega nazora, družbenih preferenc ali česa podobnega. Proučevala je razporedjenost fizičnih lastnosti, pri čemer se je sicer zavedala, da so jih materialu vtisnili pradedni ljudje, vendar je odklanjala apriorno razvrščanje korelacij in odnosov. Tako je bila postavljena zahteva, da se informacija preoblikuje po formalnih pravilih analitične tehnike, da bi tako avtomatsko prišli do kulturno signifikantnih celot in pravilnosti. Obvezni postopek analitične arheologije je torej šel od artefaktov do njihovih lastnosti (analiza) in potem na osnovi zaporednih korelacij od lastnosti do tipov in od tipov do kultur in tehnoloških kompleksov (sinteza). Da bi plastično izpostavili značilnosti tega pristopa zadošča že primerjava *Analitične arheologije* z zadnjim pomembnim tradicionalnim učbenikom za tipološko klasifikacijo *The Typological Analysis of Artefacts* Garcie Cooka (1967) - zbirke metod, ki so zgrajene na principih Gorodcova, Forda in Bordesa. Za Cooka je material bil monotetičen in ga je razporedil po apriorni shemi, ki je veljala za vse kulture in je imela strogo določeno lestvico pomembnosti posameznih lastnosti; najvišji rang določa snov, iz katere je predmet izdelan (kamen, kost itd.), naslednjega funkcija, itd. Izhodišče torej ni bila korelacija enakovrednih elementov temveč na podlagi splošnih razmislekov vnaprej postavljena hierarhija. Ko so predmeti bili razporejeni v skladu s to lestvico, je bilo treba ugotoviti procentualna razmerja v kompleksih in v plasteh, da bi tako prišli do zaključkov glede genetskih zvez med kulturami itd.

Celotno Clarkovo teoretsko zgradbo je mogoče zreducirati na 3 sisteme proposicij (propositions) (te sisteme je imenoval "modele"). Prvi je normativno opisal hipotetsko deduktivni raziskovalni postopek - potek po posameznih stopnjah, pravila za postavljanje in preverjanje hipotez, pogoje za strogoost vseh logičnih operacij v zvezi z arheologijo. Ko je formaliziral vse kar je mogel, je zgradil algoritem za arheološko raziskovanje in s tem olajšal uporabo elektronskih računalnikov. Zamisel o mehanski sintezi najenostavnejših elementov, kot smo jo opisali zgoraj, je predstavljala hrbtnico tega "modela". Drugi "model" je formuliral in zagovarjal nov pogled na značaj arheološkega materiala. Razvijajoč idejo kontinuuma je zagovarjal politetičen značaj arheoloških predmetov, pri čemer se ni zaustavil na ugotovitvi, da so razvejane med posameznimi elementi negotove, temveč je šel tako daleč, da je zanemaril konvergirajočo mejo med različnimi elementi; iz tega izhaja vrsta novih klasifikacijskih principov in uporaba "numerične taksonomije". Tretji "model" je vzpostavil orodja za obravnavanje rekonstruiranih skupnosti in notranjih procesov sprememb. Raziskovalca je usmerjal na področje interakcije subkultur in kulture z naravnim okoljem in k razlagi takšnih interakcij z negativno inverzno korelacijo, v skladu s principi sistemskega pristopa kot pri Binfordu.

Clarkovo delo je imelo svoje šibke točke, ki so jih opazili privrženci "nove arheologije" (Renfrew 1969b; Moberg 1970 a,b): jezik je bil težak; trditve, da je bila s tem delom predložena splošna teorija arheologije, so bile slabo utemeljene - pogrešamo "osnovni teorem", ki bi združeval vse tri modele; čeprav je bila "artefaktna arheologija" (analiza, klasifikacija in integracija artefaktov) zelo izdelana, je pa razlagalni potencial (kar zadeva razlago socialnih struktur preteklosti) bil precej šibkejši. Binford (1972:330-331) je obžaloval, da Clarku ni uspelo, da bi se odmaknil od tradicionalnega "normativno-aditivnega" koncepta kulture. Kljub temu je bilo v teh krogih Clarkovo delo označeno kot progresivno in uspelo (gl. tudi naklonjeno oceno Fedorov-Davidova 1970). Vendar pa niso bile te izjave tiste, ki so dajale ton in ustvarjale klimo v tradicionalni arheologiji. Medtem ko so na Malmerja bevskali in so Binforda sprva ignorirali, pa so Clarka sprejeli z izrazito sovražnostjo. Morda je temu botrovalo dejstvo, da je Binford objavljaj ločene članke o najraznovrstnejših problemih. V vsakem posameznem primeru ga je bilo mogoče odpraviti, ostre tone je bilo mogoče omiliti, uspeh lokalizirati in protiargumenti so lahko čakali v rezervi za težje spopade. S Clarkom se je "nova arheologija" pojavila v monumentalnem, generalizirajočem in sintetizirajočem delu, v obliki grandiozne teoretične zgradbe z do potankosti izdelanimi pravili tehnike, varijantami za različne primere aplikacije, z vzorci in z definicijami. To obsežno delo je zavzelo častno mesto na polici, pravzaprav kar na delovni mizi vsakega arheologa-raziskovalca. Sledila mu je monumentalna monografija o zvončastih čašah (Clarke 1970). To je hočeš-nočeš bilo treba vzeti resno in tu so različne konkurenčne šole, ki so imele skozi 20 let vodilno vlogo v arheološki stroki, prvič začutile, da so v nevarnosti njihove skupne teoretske osnove in da se k novim idealom sedaj ne usmerja več samo Binfordova skupina ampak mlada generacija en masse. Napade so osredotočili na Clarka (najbolj odkrito Rouse 1970; gl. tudi negativno oceno matematika Steigerja 1971).

V sklopu reakcije najavtoritativnejšega sloja tradicionalne arheologije, je v tej situaciji prišlo do nenavadnega nesporazuma. Skozi vso serijo komentarjev na Clarka v *Antiquity* (Editorial 1969; 1970; 1971; 1973a,b; Hogarth 1972) se vleče misel, da je vso to "novo arheologijo" mogoče zreducirati na uvajanje metod naravoslovnih znanosti v arheologijo in na uporabo znanstvenega žargona teh strok. Na "revolucijo v arheologiji" so gledali predvsem kot na upor proti "King's English" (literarni angleščini). "To je vendar upor" je pred 200 leti vzkliknil Louis XVI. "Ne, veličanstvo, to je revolucija" je menda odvrnil Duc de Léancourt. Bil je to nesporazum in ta nesporazum je Burbonsko dinastijo drago stal. Sedaj Martin (1971) nastopa v vlogi Léancourta. Ne bi želel razvijati te paralele še naprej, je pa vendarle težko verjeti, da je v našem primeru zanikanje revolucije bila samo taktična poteza.

Danielu je treba priznati, da je kot urednik *Antiquity* objavil vrsto člankov, ki so predstavili različna stališča glede "revolucije v arheologiji" (J. Hawkes 1967; 1968; Trigger 1970; Agrawal 1970; Neustupny 1971; Isaac 1971; Watson 1972; Hogarth 1972; Clarke 1973a,b; C. Hawkes 1973). Najdoslednejši in najbolj brezkompromisni zagovorniki tradicionalne arheologije, ki so zavračali vsakršno poznanstvenje in formalizacijo arheologije in pa prevzemanje teorij in modelov iz drugih strok, so se pojavili v tej diskusiji (vključno s prenašanjem teh mnenj skozi redakcijske uvodnike). Predvsem imam tu v mislih J. Hawkes (1967, 1968), Bayarda (Editorial 1971; tudi Bayard 1969) in Hogartha (1972). Vendar pa najdemo tu tudi stališča pristašev "nove arheologije" (Agrawal 1970; Watson 1972; Clarke 1973 a,b) in pa tistih, ki so iskali "zlati sredino". Glede na to, da je bila v *Antiquity* "nova arheologija" predstavljena v celnem manj enostransko in širše kot pa v Clarkovi *Analytical Archaeology*, je ta diskusija omogočila obema stranema, da predstavita svoja stališča, širokemu krogu arheologov pa, da v vsem tem najdejo svoje mesto.

Nenavadno je, da se nihče od kritikov ni dotaknil najbolj šibke točke *Analytical Archaeology*. To je po mojem mnenju prav zahteva po avtomatskem ugotavljanju kulturnih povezav z nepristransko obravnavo in objektivno matematično obdelavo celote osnovnih elementarnih fizičnih lastnosti arheološkega materiala. Praksa je pokazala, da lahko rezultati takšnih korelacij za kulturo sploh niso signifikantni. Rezultati preprosto niso uporabni za interpretacijo. Da bi lahko zgradili smiselne sisteme, moramo predhodno izvršiti selekcijo in hierarhizacijo lastnosti, to pa "analitična arheologija" zavrača v osnovi (prim Chang 1967a :71-88; Hill in Evans 1972; Whallon 1972).

Ko sem dejal, da 1968 leto predstavlja višek produkcije teoretske literature, nisem imel v mislih samo istočasne izida dveh zbornikov Binfordove "mafije" in Clarkove knjige ter povečane aktivnosti nasolbinske arheologije (Triggerjeva knjiga in zbornik, ki ga je uredil Chang). Istega leta so izšla akta simpozija *Man the Hunter*, (Lee in De Vore 1968) in delo Šveda Cullberga *On the Analysis of Artefacts* (Cullberg 1968). Na simpoziju o človekovcu so primerjali etnografske in arheološke podatke o lovskih skupnostih in predložili metodološke razmisleke o principih in rezultatih takšnih primerjav (predvsem Binford, 1968d). Cullbergova knjiga je bila v celoti posvečena klasifikacijskim problemom. Avtor je na spontan način in precej na slepo iskal možnosti za aplikacijo teorije grafov pri klasifikaciji in je na hitrico iznašel postopke za poenostavitve kompleksnih grafikonov. Intuitivne vrednosti vrste izvornih delitev niso nikoli ovrgli (prim. diskusijo pri Malmer 1969 in Voss, Malmer in Cullberg 1970, s pregledom klasifikacijskih oblik in koncepcij tipa v Cullbergovem odgovoru).

To je bilo leto, ko se je Higgs iz Avstralije v naslovu svojega članka vprašal: Arheologija - kam sedaj? (Higgs 1968) in izkazalo se je, da je to vprašanje bilo še kako vznemirljivo (Tapp 1970).

Vzporedno deblo: Po teoriji stopenj.

Ko sem primerjal teoretsko literaturo v angleškem in nemškem jeziku, sem sledil dvema delitvama, ki se ne pokrivata v celoti - eni na osnovi idej ("nevidni kolegiji" v Priceovi (1963) terminologiji) in drugi na osnovi stikov ("znanstvene populacije", Kuhnove (1962) "skupnosti znanstvenikov"), in druga se je izkazala za skorajda bolj izrazito od prve. Če so znanstvene populacije arheologov na Zahodu tako izolirane druga od druge, kaj naj šele rečemo o stopnji njihove izoliranosti naspram arheološki znanosti v socialističnih deželah, posebej Sovjetski zvezi! Težjo jezikovno barijero na tej meji dveh svetov še krepijo nasprotujoča si ideološka stališča in tradicija izolacije iz časov, ko znanstvenih stikov med njima skoraj ni bilo.² Zato bomo obravnavali stanje teoretske misli v Sovjetski zvezi v 60. letih ločeno, kot vzporedno deblo.

Po dogmatizaciji "teorije stopenj" sredi 30. let in njenem padcu na začetku 50. let (Tretjakov 1950, Udalcov 1953) se ni pojavila nobena pomembna nova koncepcija, ki bi se z njo lahko merila ali jo nadomestila. Prevladovalo je ukvarjanje z empiričnimi raziskavami (Ribakov, citiran pri Pavlovskaja 1967:199).

Mnogi sovjetski arheologi so bili prepričani, da je historični in dijalektični materializem edina možna marksistična teorija za vsakršno družbeno in zgodovinsko znanost, vključno z arheologijo. Niso opazili, da ob takšnem pristopu filozofska teorija prevzema vlogo teorije posameznih konkretnih znanstvenih vej, namesto da bi stimuli-

rala in določevala razvoj posebnih teorij. Naravno je, da se je v situaciji, ko so bile filozofske teze, pa čeprav še tako plodne, enostavno nadrejene arheološkemu materialu, grajenje teorij (če je do tega sploh prišlo) nagibalo k sholasticizmu in ilustrativnosti. Tako so izrecne izjave klasikov marksizma-leninizma o pradžavih kulturah, o antiki in o materialni kulturi, bile obravnavane kot najzanesljivejša izhodišča za oblikovanje generalne teorije v arheologiji.

Nekateri zahodni kritiki marksizma v arheologiji so takšne pojave posploševali in nanje reducirali celotne rezultate te doktrine v arheologiji ter razširili to oznako na vso zgodovino sovjetske arheologije, ne da bi razlikovali posebnosti posameznih obdobj, vsako referenco na dela utemeljiteljev marksizma-leninizma s strani arheologov pa so enačili z dogmatizmom in sholastičnim žongliranjem s citati (n.pr. Monter 1960:1-2; Frumkin 1962; Thompson 1965; Möllenhuis 1965; prim. moje pripombe v Klejn 1968b). To je grobo poenostavljanje, ki izkrivlja perspektivo. Resničnost je mnogo kompleksnejša.

Že v tridesetih letih so sovjetski arheologi opravili velik del posla pri arheološki interpretaciji osnovnih postavk marksizma-leninizma in pri sistematizaciji neposrednih izjav klasikov o raznih problemih najstarejše zgodovine in materialne kulture (Šmidt in Ravdonikas 1931; Bernstam in Kričevskij 1932; Efimenko 1934; Bykovskij 1934; 1935; 1925; Ravdonikas 1934 :61-82; Bogajevskij 1935; in drugi). V drugi polovici 50 let in v 60 letih so sovjetski raziskovalci to delo nadaljevali na novem nivoju (Okladnikov 1959; Boriskovskij 1960; Nikiforov 1971; in drugi), enako pa tudi znanstveniki iz drugih socialističnih dežel, posebej iz NDR (Welskopf 1957; Brentjes 1966; Crüger 1967; Guhr 1969a,b; 1972; Grünert in Guhr 1969; in drugi).

Na osnovi tega predhodnega dela so ob kritiki teorije stopenj zaradi poenostavljanja in "sociologizirajočega shematizma", arheologi v socialističnih deželah v 60. letih skušali ugotoviti neposreden pomen stališč marksistične filozofije in sociologije za analizo konkretnega arheološkega materiala (pri čemer so izpuščali iz vida posebni teoretski nivo arheologije same - kar pomeni, da so še vedno poenostavljali) (n.pr. Wartowska 1964; Crüger 1967; Masson 1969a) in tudi oceniti (na enako linearen način) pomen novih arheoloških podatkov za ilustracijo in za krepitev filozofskih in socioloških idej (n.pr. Mongajt 1963). Obenem zasledimo poskuse, da bi izvlekli neposredne zaključke iz stališč klasikov marksizma glede posameznih vprašanj arheologije in najstarejše zgodovine, da bi tako (že spet na pretirano linearen način) s pomočjo teorije prišli do vodil za praktično delo.

Ob koncu 60. let so vendarle prišli do spoznanja, da je bil teoretski nivo same arheologije zapuščen in da so funkcije filozofije bile ilegitimno prenesene na to področje (gl. Zaharuk 1969:18; 1970b:12; 1971:7-8). Vse češče so poskuse poenostavljene aplikacije izrecnih stališč klasikov pri reševanju sodobnih posebnih problemov arheologije zavračali kot dlakocepske. Raslo je spoznanje, a) da v mnogih primerih klasiki marksizma-leninizma teh problemov niso detajlno obravnavali, in da so stališča o tem podana na hitrico, mimogrede, ne da bi formulacijam dali splošen pomen (Guhr 1969b:9; 1972:369,422; Brentjes 1971; 1972:417); b) da so tudi v primerih, ko so se posebej ukvarjali s temi problemi, imeli na razpolago le material, ki je bil v tem času poznan in so se morali nasloniti na koncepte specialistov svojega časa - tako material kot koncepte pa so se seveda od takrat spremenili (Danilova 1968; Nikiforov 1971:38; Guhr 1972:420); c) da stališč ne smemo trgati iz konteksta in aplicirati na vsakršno situacijo (Guhr 1972:420); in d) da je proučevanju marksizma-leninizma kot integralnega sistema stališč treba dati prednost pred citiranjem oz. ekscerpiranjem (Guhr 1969a:175).

To nikakor še ni pomenilo, da je proučevanje izrecnih stališč klasikov o posebnih problemih zgubilo na pomenu. Je pa vsekakor dobilo novo usmeritev. Teoretska in historiografska analiza teh stališč je postala zanimiva predvsem kot možnost za a) izboljšanje razumevanja del in splošnih idej klasikov (predvsem kar zadeva raven strokovnosti, terminologijo in koncepte njihovega časa); b) obravnavanje pristopa utemeljiteljev k posebnim znanstvenim problemom in še posebej arheologiji (prim. Klejn 1968c); in c) konkretnije ocenjevanje naprednega in plodnega značaja marksističnih idej za razvoj metodologije v naši znanstveni veji (prim. Klejn 1970c).

Prav tako je raslo spoznanje, da stališč klasikov ne smemo gledati zgolj kot sistem, temveč tudi v njihovem razvoju (Šmidt in Ravdonikas 1931; Guhr 1969a,b). V zvezi s tem so nekateri menili, da se moramo v primerih, ko si stališča nasprotujejo, nasloniti na najbolj pozne izjave, ki predstavljajo rezultat razvoja in končno stališče avtorja (Mohr 1971:57-58). Grünert in Guhr (1969:233) sta utemeljeno nasprotovala temu mnenju, češ da sprememba v formulaciji ne odraža nujno spremembe v stališču (lahko je šlo le za spremembo obravnavanega aspekta), ter da upoštevanje zgodnejših izjav omogoča slediti izvoru idej in s tem nudi popolnejšo razumevanje pomena kasnejših izjav. Tako je Guhr zasledil zvezo med zgodnjo idejo "azijske družbene ureditve" in mlajšo koncepcijo "vojaške demokracije" (1969a).

Guhr je, ko je zasledoval razvoj nekaterih idej pri Marksu in Engelsu, prišel do spoznanja, da je ostalo delo in kasneje smrt marsikje prekinilo razvoj in da tako ob izdelanih koncepcijah dobimo tudi takšne, ki so nedovršene. Ni se mogel upreti skušnjavi in je "domislil" nadaljnji razvoj teh idej in to na podlagi čiste spekulativne ekstrapolacije: zgradil je vrsto modelov in formulacij (Guhr 1969a in posebno b). Rezultat seveda ni bila objektivna historiografska predočitev stališč klasikov, pa tudi ne kreativen razvoj in aplikacija marksizma. Pri tem bi konec koncev moral upoštevati nova dejstva in nove tehnične možnosti v znanosti (to je bil postopek samih klasikov), ne pa da je čisto formalno logično izvedel vnaprej dane ideje. Ta aspekt Guhrovega dela je bil podvržen kritiki v NDR. Brentjes (1972:418) je menil, da bi za plodno diskusijo bilo koristneje, če bi vzporedno s študijami, ki interpretirajo teze klasikov marksizma, imeli tudi več konkretnih analiz preteklosti, ki bi uporabljale metode in doktrino klasikov kot model, ne da bi dopustile, da jih vežejo njihova stališča.

Tako je bil med arheologi v socialističnih deželah v 60. letih izredno razvit filozofsko-metodološki sistem vodil za teoretsko arheologijo (najvišji nivo). Empirične raziskave z generalizacijami in parcialnimi interpretacijami (najnižji nivo) so dosegle upoštevanja vreden razvoj. Med obema pa ni bilo nobene splošne ali centralne arheološke teorije, ki bi jo lahko primerjali s teorijo stopenj (srednji nivo). Namesto tega je na eni strani pod stimulusom omenjenih filozofskih-historiografskih študij prišlo do parcialnega teoretskega razvoja, na drugi strani pa so bile postavljene zahteve po empiričnih raziskavah.

Na drugi strani je teorija stopenj-seveda na tehnično ne tako izpopolnjenem in manj razvitem nivoju - v marsičem anticipirala "novo arheologijo". Tu srečamo isti spoštljivi odnos naspram teoriji, isto strast do generalizacij in do ugotavljanja zakonitosti kulturnih procesov na račun zanimanja za konkretne zgodovinske dogodke (mi smo to kasneje imenovali "sociologizirajoči shematizem"), isti prezir do omejenih komparativnih tipoloških študij (gola ali formalna artefaktologija v jeziku časa), isto težnjo k funkcionalnim opredelitvam in k obravnavi fenomenov kot kompleksov, isto militantno negiranje migracij in vplivov, isto nezainteresiranost za etnične meje, isto po-

udarjanje drugačnosti lastnih pozicij nasproti tradicionalni arheologiji (literaturo gl. Klejn 1970b). Diskreditiranje teorije stopenj je kot povsem naravna reakcija na dolgo obdobje zapostavljenosti spremenljajo aktivno prizadevanje za ukinjanje teh imperativov in zanimanje za nasprotne možnosti.

Že v času borbe z nacizmom je kot odgovor na arheološko utemeljevanje agresije na podlagi poselitvenih prostorov germanskih plemen (gl. Artmanov 1947; Klejn 1974a) nastal prvi poskus projicirati etnične enote nazaj skozi tisočletja in zasledovati avtohtone tradicije, "posebej nekaterih ljudstev" (Grekov 1939; Deržavin 1939; Tretjakov 1948) tja do paleolita (Formozov 1959; prim 1966:26-28, 107-110). Konflikt teh poskusov s teorijo stopenj je bil eden od vzrokov njene krize. Problem etnogeneze je zrastle v problem "izvora" Slovanov in drugih ljudstev in je bil obravnavan kot ena od glavnih nalog arheologije. (Med arheologi kapitalističnih dežel so takšne študije izjemoma - gl. Bergmann 1968; kot tradicijo jih najdemo morda samo na Japonskem - gl. Taryo 1966).

Na rekonstrukcije migracij so prej gledali s kar največjo zadržanostjo kot na manifestacijo migracionizma (Meščaninov 1928; 1931; Bogajevskij 1931). V letih krize teorije stopenj in še posebej po njenem padcu so raziskovalci k temu začeli bolj svobodno pristopati. Rekonstrukcije so na začetku še kazale nekatere psihološke predsodke, migracije so bile vse znotraj meja SZ ali pa iz SZ navzven (Brjusov 1952:94; 1957a; 1958; 1961a,b; 1961; 1963; 1965; Brjusov in Zimina 1966), če pa so že bile od zunaj, potem samo iz teritorija sosednjih slovanskih dežel (Artamonov 1946; 1950; 1951; Kuharenko 1960; Krajnov 1972); kasneje so prišle v poštev tudi migracije na daljše razdalje (Efimenko 1956; 1960; Klejn 1962b; 1966; 1967b; 1969b; Grigorjev 1963; 1964; 1966).

Odnos do difuzije in vplivov se je prav tako spremenil. Od predsodkov (Tolstov 1938; Levin 1947; Mongajt 1952), ki so bili posebno izraziti, kadar je šlo za zunanje vplive na slovansko kulturo (gl. Arcihovskij 1931; 1939; Avdusin 1949; 1953), so raziskovalci prešli k mirnejšemu ugotavljanju in priznavanju takšnih vplivov (Brjusov 1957b; Klejn, Lebedev in Nazarenko 1970; Klejn 1973f). Da bi se pa mogli dokopati do širšega pogleda na migracije in difuzijo v kulturno zgodovinskem procesu in da bi lahko razlikovali arheološke manifestacije migracij in vplivov od drugih sprememb v kulturi, je bilo treba preveriti druge možnosti.

Obenem so splošni filozofski principi sovjetske arheologije ostali prav tisti, iz katerih se je rodila teorija razvojnih stopenj in problem prehoda iz ene stopnje v drugo - dialektični preskok, ostra kvalitativna sprememba v kulturi in revolucija v družbi - je še naprej privlačil sovjetske arheologe. Tako se je omejeni teoretski razvoj, ki je vendarle še bil prisoten v sovjetski arheologiji, osredotočil v bistvu na dve področji: 1) problem ugotavljanja arheoloških kultur in možnost njihove etnične interpretacije in 2) razlaga velikih kvalitativnih sprememb v kulturi.

1. Kultura in etnos. Diskusija o formalni definiciji arheološke kulture (Gorodcov 1923; Žukov 1929; Bykovskij 1933; Foss 1949), ki je ugasnila v času dominacije teorije razvojnih stopenj, je znova zaživela v 60. letih (Klejn 1962a; Gening 1963; Zaharuk 1964; Smirnov 1953) in se razplamtela v Leningradu 1968 ter se končala v zgodnjih 70. letih s publikacijo zapisa te polemike (Klejn, Lebedev in Nazarenko 1970) in raznih preglednih člankov (Kameneckij 1970; Klejn 1970a; 1971a, s.a.; in na konkretnem materialu Gening 1970a). Tudi vprašanje odnosa arheološkega materiala in etnosa je bilo obravnavano v številnih člankih in v posameznih poglavjih knjig (Artamonov 1949; Foss 1952:72-73; Brjusov 1952:5-24; 1956; 1964; Knabe 1959; Tretjakov 1962; Brajčevskij 1965), in v Moskvi se je razvila srdita diskusija na osnovi članka Mongajta, ki je podpiral negativno stališče zahodnonemških arheologov (Mongajt 1967; Klejn 1970a).

Materijal, ki ga je izdal leningrajski oddelék Arheološkega inštituta Sovjetske akademije znanosti leta 1969 je imel naslov *Teoretske osnove sovjetske arheologije* (*Teoretičeskie osnovy* 1969). Kjer je šla preko splošne aplikacije filozofskih stališč historičnega materializma v arheologiji, je tema bila osredotočena prav na problem kulture in etnosa (Artamonov 1969; Griaznov 1969; Tretjakov 1969). Materijali so celo zabeležili prodor te problematike v proučevanje paleolitika (Grigorjev 1969).

Vzhodnoevropski znanstveniki so se ukvarjali s podobnimi problemi (Hensel 1948; 1949; 1964a; Jahn 1953; Otto 1953; Hołubowicz 1957; Moszyński 1962; Godłowski 1962; Herrman 1965; Fridrich, Klima in Valoch 1968; Jażdżewski 1969) in tu so stališča o odnosu med arheološko kulturo in etnosom bila zelo različna, od pozitivnih (Jahn) do povsem negativnih (Moszyński, Godłowski). Pomemben rezultat te aktivnosti je bila ugotovitev, da nesoglasja o medsebojnem razlikovanju kultur niso rešljiva, če prej niso rešeni širši teoretski problemi (Klejn, Lebedev in Nazarenko 1970; Zaharuk 1970c:12-14), da je proučevanje etnogeneze zašlo v slepo ulico zaradi nejasnih in nerazvitih teoretskih predpostavk (Tretjakov 1962; 1970; Klejn 1969a), in da je pretirano ukvarjanje z etnogenezo pripeljalo do omejevanja pogledov in do zanemarjanja drugih nalog arheologije (Mongajt 1967). Na podlagi vsega tega je marksistična arheologija prišla do točke, ko se je osredotočila na izgrajevanje nove centralne arheološke teorije (Gening e.a. 1973).

2. Kvalitativni skoki. Teorija razvojnih stopenj je v praksi vsako spremembo v kulturi razumela kot skok - kot revolucionarno spremembo. Ko je bila ta teorija diskreditirana, je bila pozornost usmerjena na tiste prehode v novo kvaliteto, ki so bili nesporni: izvor človeške družbe, izvor umetnosti, pojav produktivne ekonomike in razvoj urbane civilizacije. To niso bila toliko vprašanja arheologije kolikor vprašanja "kulturnega procesa" po zahodni terminologiji oz. "kulturnozgodovinskega procesa" in ustrezne zgodovine (oz. zgodovinske sociologije) prvotne in antične družbe in kulture, po terminologiji sovjetskih arheologov. Reševanje teh vprašanj je pomenilo rekonstrukcijo in je zahtevalo sintezo heterogenih in fragmentarnih podatkov. To sintezo je bilo treba izvesti na osnovi "ključnih modelov" ("key models"), ki ustrezajo trenutkom v kulturnozgodovinskem procesu, če že ne celotnemu procesu, in pa na osnovi teoretično preverjenih postopkov za to vrsto proučevanj.

Od omenjenih štirih tem sta bili zadnji dve razvijani bolj na empiričnem nivoju, toda z generalizacijami in ob aplikaciji modelov, ki so jih predlagali zahodni arheologi (Childe, Braidwood) na materialih Centralne Azije (Masson 1964; 1967a,b; 1968; 1969b; 1971 a,c). Pri prvih dveh temah so bili razviti izvirnejši koncepti.

Filozof Ju.I.Semenov je skušal zgraditi posebno teorijo o izvoru človeštva, človeške družbe in kulture. Glavno njegovo delo *Izvor človeške družbe*, ki je najprej izšlo v Krasnojarsku (Semenov 1962), je doživelo drugo dopolnjeno izdajo v Moskvi (prečiščeni so bili deli, ki so se nanašali na genetiko) z naslovom *Kako je nastalo človeštvo* (Semenov 1966). To delo je zaključilo živo diskusijo, ki je tekla od 30. do vključno 50. let o tem, ali je do preskoka od živali do človeka prišlo na začetku paleolitika, ali šele z mlajšim paleolitikom in pojavom *Homo sapiens*a, ali pa moramo računati z dvema skokoma, tako da n.p.r. neandertalec ni več žival, ni pa še tudi v celoti človeško bitje. Semenov je zagovarjal to drugo stališče, zastavil pa si je cilj, ki je presegal dote-

danjo diskusijo - da bi namreč odkril vzročni mehanizem te spremembe, notranjo nujo, objektivno logiko procesa antropo in sociogeneze. V skladu z mnenjem fizičnega antropologa Roginskega je ta mehanizem videl v dejstvu, da so "pred-ljudje", s tem ko so postali lovci, se konsolidirali in opremili z orožjem, ustvarili nevarno nasprotje z biološkim individualizmom pri zadovoljevanju spolnega nagona. Borbe za samice so postale vse pogostejše (zaradi konsolidacije) in vse bolj pogosto usodne (zaradi orožja), in prav v času, ko je bilo treba ohraniti kolektivnost v cilju dela in produktivnih dejavnosti, ki so imele kolektivni značaj. Naravna, biosocialna selekcija kolektivov jih je prisilila k restrikciji biološkega individualizma s pomočjo sistema družbenih tabujev in norm. Za to so bile potrebne nove psihofiziološke sposobnosti, in te so se pojavile kot rezultat individualne naravne selekcije. Seksualni tabuji, ki so izključevali možnost izražanja spolnega nagona znotraj skupnosti, so puščali možnost izražanja izven nje, kar je pomenilo osnovo za eksogamijo, ženitvene zveze med različnimi skupnostmi itd. Tako je preskok bil razložen v skladu z materialistično dialektiko kot posledica notranjih protislovij.

Semenov se je v svojem delu poslužil nenavadnih metod uporabe modelov (n.pr. horda "pred-ljudi", ki nima nobenih neposrednih paralel niti med skupnostmi opic niti med ljudskimi skupnostmi, je bila modelirana tako, da je bila horda opic postavljena v nenormalne okoliščine). Vendar tehnika sinteze ni bila posebej formulirana ali posebej ovrednotena; teorija je bila predstavljena kot čista reprodukcija konkretnega historičnega procesa v obliki logičnega procesa s pomočjo generalizacije in izčiščevanja slučajnih, posebnih in nepomembnih elementov, hipotetični značaj teorije pa je bil razumljen kot posledica začasnega pomanjkanja podatkov. Tuj element v Semenovi koncepciji je bila zastarela ideja o dedovanju pridobljenih lastnosti. Knjiga je v SZ vzbudila mnoge komentarje, ki so jo večinoma priznavali konstruktivni značaj dela, so pa bili tudi močno kritični (Aleksjev in Fainberg 1963; Bahta, Gurjev in Kuznecov 1964; Sorokin 1965; Kandelaki 1965; Diskusssija 1965); iz inozemstva se je z zelo negativnim komentarjem oglasil genetik Dobzhanski (1968).

Razvoj koncepta "dveh skokov" - vzporeden in komplementaren Semenovemu, predstavljajo študije Kočetkove; ki je kombinirala arheološki in antropološki pristop (Kočetkova 1960; 1964; 1967; 1968; 1969; 1970). Kočetkova je obravnavala pojav stabilnih tipov in lokalnih tradicij v kameni industriji kot indikatorje prehoda od refleksne dejavnosti in slikovnega mišljenja k konceptualnemu mišljenju in namenskem delu, usmerjenemu k idealnim modelom. Primerjava te analize z evolucijo možgan, kot ji je sledila na podlagi endokranialnih odlikov in interpretirala na podlagi podatkov moderne nevroanatomije, je Kočetkovi omogočila, da je predložila naslednjo shemo: pojav dela in konceptualnega mišljenja z govorom nastopi v ašeljenju, medtem ko socialno vedenje (in torej nastanek družbe) nadomesti vedenje horde na začetku mlajšega paleolitika.

To je postal centralni problem v vrsti strok v SZ. Leta 1964 je v sklopu 7. mednarodnega kongresa antropoloških in etnoloških znanosti, na iniciativo organizatorjev kongresa, potekal simpozij o problemih razmejitve med človekom in živaljo. Leta 1968 je bil v Moskvi sklican poseben simpozij o problemih izvora človeka in človeške družbe. Zbralo se je čez 200 sovjetskih strokovnjakov s področja fizične antropologije, arheologije, filozofije, etnografije, psihologije, geologije in iz drugih strok (Krajnov in Krajnov 1968; Kožin in Frolov 1968; Krajnov 1970). Velika večina udeležencev je odklonila koncept "dveh skokov", češ da je nezdržljiv s stališči klasikov marksizma - leninizma in ga je označila kot "sofistično interpretacijo klasikov marksizma-leninizma" (Krajnov 1970:78). Ti kritiki so tudi odklonili dvodelno periodizacijo paleolitika (ki jo je v SZ uvedel Boriskovski namesto starejše tridelne), češ da gre za prenašanje koncepta "dveh skokov", kot so ga razvili antropologi in filozofi, na arheološki material. Generalizacije na podlagi konkretnega materiala so v argumentaciji igrale važno vlogo. Vendar pa so nasprotniki teorije Semenova (vključno s Krajnovim) često utemeljevali svoje stališče s citati in avtoritativnimi mnenji in so s tem diskusijo reducirali na razpravljanje o besedah. V celoti nihče ni uspel navesti "odločilnih dejstev": če je kaj takega kdo poskušal, se je takoj pokazalo, da je dejstva mogoče razlagati na različne načine, pač odvisno od konceptov in od izhodiščnih teoretskih stališč - ne le filozofskih temveč tudi posameznih strok. Do sedaj nihče ni uspel zoprtstaviti teoriji Semenova in Kočetkove razvite teorije "enega skoka".

Druga smer analitičnega razvoja se je ukvarjala s sorodnim problemom. Leningrajski arheolog Stoliar si je zaadal nalogo razložiti fenomen paleolitske grafične umetnosti. V seriji člankov (Stoliar 1964; 1965; 1966; 1967; 1970; 1971a,b; 1972) je podal naslednji mehanizem: psihofiziološka potreba za emocionalno sprostitev po uspešnem kolektivnem lovu na veliko žival je neandertalca navedla, da je ponovil isto akcijo-lov-nad živalskim truplom ali nad njegovimi deli ("Medvedja jama" v Moustérienu). Paralelno Semenovu si je vire tega razvoja predstavljal takole. Nastopilo je protislovje med a) biološko nesposobnostjo ljudi tega časa, da bi hitro opravili s svojim vzbujenjem in da bi potlačili nakopičene energije ter b) sociokulturnim razvojem orožja, ki je vse bolj vodilo do hitrega uspešnega zaključka lova. Razrešitev tega protislovja je bila v ohranjanju živalskega okostja. Kasneje, ko se je postopoma poglobljala percepcija in ko je človek obvladoval vse višje stopnje prilagajanja, je živalsko okostje nadomestila lutka ("natural dummy"), lutko glinasta skulptura (prvotno kos kamna, obdelan v obliki lutke), skulpturo relief in tega končno risba ali slikarija. Obenem so funkcije slike postajale vse kompleksnejše. Stoliar (podobno kot Semenov) ni posebej razlagal tehnike svoje raziskave; možnosti sintetiziranja rezultatov raznih strok se je posluževal v manjšem obsegu kot Semenov; to, kar je razlagal, je bila prej kontinuiteta kot pa bistvena sprememba.

Obe koncepciji - tako Semenova kot Stoliarjeva - sta kljub konkretnosti in omejenosti svojih ciljev vodili k splošnejšim formulacijam dotlej implicitne teorije skokov v kulturi kot delne teorije kulturnozgodovinskega procesa. Splošno naravnost so označevali: priznavanje determiniranosti, spontanosti in imanentnosti procesa, iskanje prvotnega impulza v notranjih protislovjih, upoštevanje kolektiva in ne individuuma kot glavnega nosilca procesa in delo kot nujni predpogoj in baza procesa.

Isto naravnost nasledimo še v enem premiku od delnih razlag k splošni teoriji, že ustavljenem v sovjetski arheologiji. Izhajajoč iz marksistične teze, da je orodje najpomembnejši element v sistemu kultura-družba-okolje, je leningrajski znanstvenik S.A.Semenov, znan po svoji knjigi Pervobytnaja tehnika (Semenov 1957,1964), v novi knjigi (Semenov 1968) skušal na podlagi študija funkcij orodij povezati ugotovljene pravilnosti v njihovem razvoju z zakonitostmi v razvoju proizvodnih odnosov in s tem ustvariti izhodišče za arheološko teorijo kulturnozgodovinskega procesa.

Vzhodnoevropski znanstveniki so šli v isti smeri. Posebej intenzivna je bila diskusija o periodizaciji, kriterijih in prelomnicah najstarejše zgodovine v NDR (Sellnow 1961; Semenov 1967; Guhr 1969 itd.) in revija Etnographisch-Archaeologische Zeitschrift je 1968 začela s posebnim rubriko "Pra- in protozgodovina in problemi historične periodizacije" (Guhr, Otto in Grünert 1968). Osrednje teme, ki se tu pojavljajo, so problemi odnosa med evolucijo in revolucijo v najstarejši in v antični zgodovini (Günther 1965; Feustel 1968; nadaljevanje gl. pri Schlette e.a. 1971; Feustel 1973 a,b)

Ni težko ugotoviti, da se obe omenjeni liniji teoretskega razvoja dotikata funkcij dveh neizbežnih teoretskih koncepcij – teorije arheoloških virov (drugi "model" po Clarku) in teorije kulturnozgodovinskega procesa (Clarkov 3. "model"). Kar se pa tiče generalizacije teh dveh konceptov in pa še posebej teorije arheološke raziskave ("model of procedure", prvi na Clarkovem seznamu), je bila situacija v sovjetski arheologiji v sredini 60. let takšna, da jo je Zaharuk (1969:18) lahko označil z naslednjimi besedami: "Na tem področju ne samo da se nič ne dela, temveč to vprašanje še sploh ni bilo zastavljeno". Že sama ta izjava pa kaže, da je ob koncu desetletja vprašanje vendarle bilo zastavljeno.

Prav ti problemi so bili intenzivno obravnavani na Poljskem od sredine 50. let dalje (Kulczycki 1955a,b,c,d; Hołubowicz 1955; 1961; Zawadzki 1956; Hensel 1958; 1969; Abramowicz 1962; Godłowski 1962; 1962; Tabaczyński 1964; Wartyłowska 1964; Żak 1966; 1968 in drugi), čeprav so posvečali pozornost tudi drugim metodološkim problemom (Marciniak 1959; Hensel in Leciejewicz 1962; Hensel 1964b; 1965; Piaskowski 1966 in drugi). Na žalost zaradi slabega poznavanja jezika zunaj Poljske temu razvoju niso sledili in je ostal slabo poznan.

Peti horizontalni presek – 1970. Na začetku desetletja so bile knjige Grahama Clarka sprejete kot povsem sodobne, progresivne in eksperimentalne. Ko pa je ob koncu desetletja (Clark 1969) izdal dopolnjeno verzijo knjige iz 1961. so jo nekateri mladi arheologi sprejeli skeptično, kljub priznanjem s strani širokega beročega občinstva. M. Fritz (1971) je v kratki oceni označila Clarkovo konceptualno shemo kot zastarelo in šibko in opozorila na dejstvo, da je 1) na podlagi dejstev ugotovljena možna sklepanja o dogodkih razumel kot vzročne zveze 2) izbral etnografske paralele, a jih ni verificiral 3) razlagal podobnosti kot posledico razširjanja idej in 4) razlagal razvoj kamnitih odbitkov s pomočjo biogenetskih metafor. Z eno besedo, njegovo teoretsko izhodišče je označila kot "kulturnozgodovinsko".

Mobergov *Introduktion till arkeologi* je izšel na Švedskem 1969 in zasluži posebno pozornost kot indikator stanja v stroki ob koncu desetletja. Clarkova *Archaeology and Society* je bila v bistvu – podobno kot Childova *Piecing Together the Past: The Interpretation of Archaeological data* (1956) in Piggotova *Approach to Archaeology* – poljuden, svobodno koncipiran metodološki uvod v kombinirano stroko – arheologijo in prazgodovino (ali morda še boljše paleozgodovino). Knjige Changa, Deetza in Triggerja so imele isti značaj, vendar pa so v večji meri upoštevale teme, ki so bile na novo zastavljene v tem času. Izšli so tudi številni strožji (kar še ne pomeni nujno tudi boljši) sistematični priročniki, katerih pedagoške cilje so izdajali njihovi preprosti a ambiciozni naslovi: *Uvod v arheologijo*, *Uvod v prazgodovino* itd. (Eggers 1959; Dikshit 1960; Potratz 1962; Sankalia 1965; de Paor 1967; Hole in Heizer 1965; 1969; Niemeyer 1968; Hausmann 1969). Prav ob koncu desetletja so se priročniki pojavljali še posebej pogosto, kot bi hoteli sumirati razvoj v tem desetletju. Mobergov tekst se je razlikoval od ostalih in je v nekaterih pogledih bil bliže kasnejšim priročnikom (Woodall 1972; Rouse 1972). Med starejšimi in sodasnimi so se nekateri, izhajajoč iz tradicionalne in zastarele delitve, ukvarjali samo z arheologijo najstarejših obdobj in s prazgodovino (Eggers, Hole in Heizer) in drugi spet samo s klasično arheologijo in z zgodovino grško-rimske umetnosti (Niemeyer, Hausmann). Nekateri so se osredotočili na probleme in teoretska vprašanja, medtem ko so drugi dajali praktične nasvete (Hole in Heizer, Niemeyer). Nekateri so uporabljali preprost jezik (Potratz), drugi so napisani v zapletenem, globokomnem nemško-strokovnem stilu (Hausmann). Vendar noben od teh priročnikov ni upošteval teoretskih razprav 60. let (z izjemo, do določene mere, Hole-Heizerja v drugi izdaji).

Mobergov priročnik je zelo jasen, sistematičen in sodoben, in v njem je podal metodološka izhodišča za orijentacijo v arheologiji in prazgodovini kot celoti (gl. Klejn 1973c). Pri tem je temo razdelil na arheografijo (kot deskriptivno in klasifikatorično stroko) in arheologijo (kot interpretativno stroko) – podobno kot se etnologija razlikuje od etnografije. Za razliko od situacije v tej stroki pa je menil, da bi morala arheografija (ki jo tvorita intuitivna arheoskopijska in precizna arheometrija) in arheologija ostati dela enotne znanosti. Problem se je pojavil, ko je bilo treba definirati odnos med arheologijo kot interpretativnim delom stroke in prazgodovino, zgodovino, sociologijo in kulturno antropologijo kot sintetizirajočimi znanostmi, ki se prav tako ukvarjajo z interpretacijo, tudi materiala "arheografije". Mobergova arheografija sovпада s pojmom arheologije, kot jo običajno razume velik del strokovnjakov.³

Kaj se njegova "arheologija" ne pokriva s tradicionalno "paleozgodovino" (pra- in protozgodovino in zgodovino najstarejših obdobj), paleosociologijo in kulturno paleoantropologijo? Lahko arheologija obstaja kot interpretativna a pri tem ne sintetizirajoča znanost (ali del znanosti) nekje med "arheografijo" in temi sintetizirajočimi strokami? Lahko izločimo specifično arheološko rekonstrukcijo preteklosti, ki ne bo del zgodovine in njenih sintetizirajočih metod? Stopnja avtonomnosti arheologije, vloga razlage v arheologiji in pa delež arheologije pri usmerjanju sinteze oz. "rekonstrukcije preteklosti iz fragmentov", to so vprašanja, ki so jih 60. leta zastavila, ne pa tudi razrešila.

Opombe:

1. Mnogi zgodovinarji in arheologi pišejo izraz *idiografski* naprечно kot "ideografski"; vendar se izraz ne nanaša na idejo temveč na idiom.
2. Vrsta znakov kaže, da je izolacija bila enostranska; glede konkretnih postopkov in nekaterih teoretičnih in tehničnih problemov so sovjetski raziskovalci vsaj sledili zahodni literaturi in jo upoštevali. Ni opaziti, da bi se to dogajalo tudi na drugi strani, čeprav v ZDA deluje redna služba prevodov iz ruske arheološke literature (gl. *Soviet Anthropology and Archaeology*).
3. Vprašljiva je umestnost Mobergove uporabe termina "arheografija" na tem mestu; ta izraz je že v uporabi in ima dva posebna pomena – za deskripcijo rokopisov in za uporabo računalnikov v arheologiji.

prevod: Bojan Djurić, Božidar Slapšak

* bibliografija bo z drugim delom teksta objavljena v prihodnji številki

OKROGLA MIZA

Uredništvo se je za objavo integralnega in avtoriziranega zapisa z okrogle mize o novem Zakonu o varstvu naravnih in kulturne dediščine, ki je bila 15.5.1981 v sejni dvorani SAZU v Ljubljani, odločilo iz naslednjih razlogov:

- arheološka praksa v Sloveniji (in drugod po svetu) doživlja pomembne notranje spremembe in zakon je izraz tudi teh sprememb oz. te spremembe uzakonja;
- institucija okrogle mize omogoča sicer hitro in živo spremljanje posameznih tem in problemov, zapis pa določena stanja fiksira in daje informacije širšemu krogu zainteresiranih;
- okrogla miza je v slovenski arheologiji razmeroma nova oblika izmenjave mnenj in vpogled v njeno strukturo (kar omogoča zapis) lahko nadaljnje okrogle mize izboljša;
- problematika, izpostavljena na tej okrogli mizi, je le delno rešena, zato je ta zapis lahko izhodišče nadaljnjih razprav.

Ko trdimo, da doživlja slovenska arheološka praksa notranje spremembe, ki jih ocenjujemo kot velike in daljnosežne, mislimo na proces, ki ni lasten samo slovenskemu prostoru, ampak se odvíja v številnih državah (za ZDA npr. je dokazan). To je prenos težišča terenskega arheološkega dela od usmerjenih, v potrebah stroke utemeljenih raziskav, na raziskave ogroženih arheoloških terenov. To preusmeritev, ki jo pogojuje celoten razvoj neke družbe, bi za Slovenijo pokazala že površna analiza v arheologijo vloženih finančnih sredstev. Ob odsotnosti takšne analize ocenjujemo, da se ta sredstva gibljejo v razmerju vsaj 1:3 v korist zaščitnih arheoloških raziskav. Menimo, da se tega premika pri nas zavedajo le nekateri in trdimo, da ga je, kot vurok številnim problemom in konfliktom (tu se očitno ne strinjamo z mnenjem, da je slovenska arheologija brezkonfliktna), treba postaviti na prvo mesto.

Kakšne so posledice tega premika za arheologijo kot vedo in predvsem za njeno prakso?

Ocenjujemo, da organizacijska struktura slovenske arheologije, ki v marsičem še vedno temelji v ljubiteljstvu (kot nasprotju profesionalizmu), tega sunka (premika) ni bila in ni zmožna prestreči. Od tod tudi številne razpoke, ki se kažejo kot problemi in konflikti. Številne težave, ki jih je izpostavila okrogla miza o zakonu, kažejo parcialno razumevanje in reševanje kompleksnega problema, rezultat takšne situacije pa je počasno polzenje v diktaturo financ. Bazične raziskave v vse večji meri odstopajo mesto aplikativnim raziskavam, argument, da gre pri tem za vklapljanje stroke v širše družbene procese (plani), pa zaradi enostranskosti (delnosti) tega vklapljanja izgublja svojo težo.

Problem enotne dokumentacije (Dular), problem razmerij med strokovnimi ustanovami (Svoljšak), kadrovske problemi (Svoljšak, Curk), problem prezentacije spomenika (Slabe), vprašanje komisij (Dular), planiranja in timskega dela (Oman) itd., vse to so različni aspekti istega problema, povezanega z zaostalostjo stroke. V tem kontekstu razumemo novi Zakon o VNKD in se z mnenjem dr. Curkove, da novi zakon ne prinaša bistveno novih določil o varovanju arheoloških spomenikov, ne moremo strinjati. To, kar se nam v novem zakonu zdi bistveno je, da uzakonja nova, v praksi še nekaj časa prisotna razmerja med posameznimi elementi organizacijske strukture, da gre za uzakonitev v praksi še izpeljanega delnega prestrukturiranja kot posledice omenjenega premika. Zato se zdi, da je novi zakon izraz trenutnega, prehodnega stanja in da se je morda treba bati, da bo nadaljnja praksa korakala pred njim.

Posamezni problemi, ki so bili izpostavljeni na okrogli mizi, so ob vsej svoji parcialnosti vendarle izredno pomembni, posebej še, če jih gledamo kot različne aspekte istega problema. Žal jih diskusija ni in tudi ni mogla razrešiti. Tako so bili redki sprejeti sklepi:

- ustanovitev komisije za izdelavo enotne dokumentacije,
- nadaljevanje diskusije o problemih varovanja in
- da se slovenski arheologi s to problematiko pojavijo pred javnostjo šele takrat, ko bodo različna vprašanja razširjena (sklep, ki je ob kasnejši realizaciji Kulturnih diagonal na to temo na ljubljanski TV irelevanten).

Bojan Djurić

Drago Svoljšak: Mislim, da lahko začnemo z našo okroglo mizo. Lep pozdrav vsem, ki ste prišli; moram reči, da kar številna udeležba kaže, da je razprava o tem zakonu zanimiva in potrebna. Rad bi poudaril, da je ta okrogla miza sestavni del programa našega arheološkega društva, programa, ki smo ga sprejeli na našem zadnjem plenumu in da se poleg te okrogle mize tudi druge naloge iz tega programa kar uspešno odvijajo, da se na njih dela. Predno dam besedo dr. Marjanu Slabetu, ki bo vodil to okroglo mizo, bi rad poudaril še to, da so "mizo" pripravili dr. Iva Curk, dr. Ljudmila Plesničar, dr. Marjan Slabe in pa Janez Dular ter Bojan Djurić kot člana izvršnega odbora našega društva. Marjan prosim! Marjan Slabe: Zdi se mi, da je ta okrogla miza potrebna. Mi smo na sestankih, sejah, v kratkem predebatirali, katere probleme naj bi reševali, podali smo vam nekaj gradiva, v katerem so razvidni določeni problemi, ki jih nekje razjasnjujemo ali razčlenjujemo, ali pa jih vsaj nakažemo. V osnovi pa smatram, da je smisel naše okrogle mize v tem, da razjasnimo in poglobimo nekatere pojme v zakonskih določilih. Vseh tako ne moremo. Verjetno, če bo ta miza pokazala, bo potrebno še enkrat imeti sestanek oz. nadaljevati z nekaterimi problemi oz. reševanju nekaterih problemov.

Nadalje je treba izpostaviti določene kvalitete, probleme, vprašanja, ki jih prinaša novi zakon, saj vemo, da ta razširja svoj obseg nasproti prejšnjemu. Mislim sem, da homo iz ust avtorja novega zakona zvedeli tudi nekatera bistvena izhodišča za varovanje in načine, ki nam bi koristili pri našem delu. Verjetno se je avtor sam še naprej poglobljal v zakon in poskušal s različnimi sestanki oz. svojimi mnenji na le-teh vplivati, kako naj bi se zakon izvajal. Nadalje, da z motivi, načeli novega zakona, čim popolneje vkorakamo v družbeno sredino na tak ali drugačen način, bodisi s publikacijami ali kako drugače. Nadalje moramo ugotoviti bistvene lastnosti posameznih določil, ki se dotikajo arheoloških delavcev pri reševanju varovanja terenskega in premičnega arheološkega spomenika. Namerno moramo biti tu jasni v pojmi, da poudarimo temeljne razlike med določili starega in novega zakona. Zlasti starejši smo bili navajeni na stari zakon in dobro je, da si večkrat obnavljamo, da vidimo, kje ustvarja novi zakon nove probleme, pa najsi gre tu za posamezne pojme (spomeniška dediščina - spomenik = dva pojma), način proglašanja spomenikov, organizacijo zavarovanja spomenikov (to je razširjen pojem), razširjeni kompleks

dela, vsebinsko dela pri njih, način investiranja za zavarovanje, premični in nepremični spomenik itd. Skratka, sestali smo se, da enotno utirimo naša delovna načela, enotno poudarjam, in s tem doprinesemo tisto, kar od nas zahteva oz., kar smo ji dolžni dati. Pri tem smatram, da naj naš razgovor ne bo zgolj akademskega značaja, marveč naj nosi vseskozi v sebi klico vsakdanjosti. Tej so določila novega zakona tudi najbolj namenjena.

To bi povedal za uvod in prosil, da bi začeli s posameznimi vprašanji in da bi poizkušali tisti, ki smo se s tem ukvarjali, komisija štirih, odgovorjati. Kdor bo najbolj sposoben, ta bo pač dal odgovor. Tako se bomo približali nekemu sistemu dela. Verjetno ste vsi zakon prebrali in vam je jasno, da so vse organizacije, to so muzeji, zavodi za spomeniško varstvo in druge - galerije itd., dolžne varovati dediščino: eni premično, drugi nepremično. V zakonskih določilih je točno navedeno, kaj so nepremični in kaj premični spomeniki. Veliko vprašanje je recimo: ali je dolžan izkopavalec-arheolog, ki raziskuje - preskrbeti sredstva tudi za prezentacijo, najsi gre tu za zaščitna ali za sistematična izkopavanja. Vprašanj je še in še. Nadalje, do kod sega delo zavodov za spomeniško varstvo oz. muzejev. Potem način financiranja, način oblikovanja bodočega zavarovanja spomenika. Zdi se mi, da je problemov ogromno in da jih lahko rešimo tukaj enotno. Današnje zaključke bi zbrali in bi bili nekak moto našega dela, neka osnovna načela, katerih bi se držali. Zdi se mi, da ravno sedaj, na začetku, ko se zakon šele uvaja, lahko spravimo nekatere takozvane, zame so to takozvani problemi, z dnevnega reda in jih rešimo enkrat za vselej. Prosil bi, da kdo, morda od komisije, še kaj doda, da kaj poudari, kar sem jaz na kratko prezentiral.

Ljudmila Plesničar: Če smem povzeti to, kar je kolega Marjan Slabe povedal. Sama sem se bolj poglobila v vprašanje muzejev in varovanja kulturne dediščine premičnega značaja. Glede na to, da muzeji nimamo več svojega zakona o muzejih, tako kot je bilo to doslej, do decembra lani, ampak smo vključeni v novi zakon o naravni in kulturni dediščini in smo del tega zakona oz. so vsa določila vključena v ta zakon, so muzeji pri nas dobili neko novo razsežnost. In sicer se direktno vključujejo v varovanje kulturne in naravne dediščine nasploh, ne tako kot prej, ko so imeli le nekatere dolžnosti in pravice. Torej, po novem zakonu so vključeni v ta proces varovanja. In poleg dejavnosti, ki jih zelo na široko razčlenjujeta 70. in 71. člen zakona, ki sta splošnega značaja za vse strokovne organizacije, to se pravi tudi za muzeje, torej za vse tiste, ki se ukvarjajo na kakršenkoli način s kulturno in naravno dediščino, je torej obveza varovanja kakršnekoli dediščine za vse enaka. Ni različna. Ne za muzeje posebej, za zavode posebej in za ostale strokovne organizacije posebej. Muzeji, o katerih mislim govoriti, imajo pa še posebne naloge. In sicer to naloge, da še posebej skrbijo, s tem da se ne izključujejo ostale naloge, za premične spomenike. In to zelo dobro navaja 87. člen, ko pravi: "... skrbi za premično kulturno dediščino, ki je bodisi v varstvu muzejev ali izven njih." V to varovanje spadajo jasno tudi arheološki spomeniki in pa seveda arheološka dediščina. Muzeji pridobivajo po 92. členu zakona predmete v muzej tudi z arheološkimi izkopavanji. Ker po 91. členu muzeji opravljajo strokovne naloge, se pravi tudi izkopavanje, ki so strokovne naloge, in s tem pridobivanje arheološkega gradiva, na območju katerega so ustanovljeni, mislim, da bo morala za vse arheološke posege, bodisi v srednjeročnem programu, bodisi v dolgoročnem programu, vsaka strokovna organizacija, torej tudi muzej, programirati. In se dogovarjati, kajti 13. člen tega zakona omogoča tudi drugim strokovnim organizacijam, to se pravi zavodom, Akademiji, FF, vsem tistim, ki se ukvarjajo z naravno in kulturno dediščino, da tudi izkopavajo. To se pravi, da bo v bodoče treba programirati v srednjeročnem in dolgoročnem planu, se dogovarjati in seveda sklepati sporazume, ki bodo temelj nadaljnjega dela. Do tega dogovarjanja bo moralo priti še

posebej med samimi muzeji, kajti imamo regionalne muzeje, imamo mestne muzeje, imamo republiške muzeje. In po ustanovitveni listini vsak od teh muzejev pokriva svoje področje. Tu lahko nastanejo zelo čudne zadeve in razni nesporazumi, predvsem pri posegih v posamezna področja. Še vedno ostane za mene po 25. členu dilema, kdo rešuje premične arhitektonske elemente. Recimo neke zrušene stavbe. Bodisi da je to arheološkega ali pa umetnostnozgodovinskega pomena. Meni še vedno ni jasen ta problem in verjetno bomo to v tem krogu morali rešiti, kdo rešuje, na kakšen način rešuje, kdo za to plačuje sredstva. Po 54. členu spada v pripravo stavbnega zemljišča tudi arheološko izkopavanje. To je omenil že dr. Slabe, da je velika dilema, v kakšni meri naj investitor plačuje ta izkopavanja. Kaj sodi v varovanje arheološke dediščine? Ali samo to da izkoplješ, da fotografiraš, da narišeš in odpelješ v muzej, pustiš lepo v zabojih, nakar naj bo to nadaljnja skrb muzejev? Jaz se pridružujem mnenju kolega dr. Slabeta, da zavarovalna arheološka izkopavanja investitor mora plačati v celoti. In sicer predmet, dediščino, bodisi spomenik ali karkoli varuješ takrat, kadar je v celoti zaščiten. V celoti je predmet zaščiten takrat, kadar je pravilno dokumentiran, pravilno hranjen, kadar so na njem izvršeni vsi posegi za njegovo varovanje. Dogovarjati se bomo morali, kakšne bodo cene naših posegov v razna zemljišča in pa v razne regije. In v sporazumu z investitorjem. Tu je še veliko drugih vprašanj, recimo problem priprave registra, s tem se ukvarjamo tudi muzeji in pripravljamo svoje teze, kako naj bi vodili registre za premične spomenike oz. premično kulturno dediščino. To bo namreč del izvršilnih predpisov tega zakona, pri katerih moramo sami sodelovati.

Iva Čurk: (zapis je tehnično neuporaben, zato objavljamo le povzetek)

Spomenik označuje pravni akt, potenciramo pravno varstvo napram dediščini. Zelo so pomembna zdaj marila odločanja, kaj bomo predlagali, da se dodatno zavaruje kot spomenik. Gotovo se bo in se more odločati zgolj strokovna vrednost; važno merilo bo tudi ogroženost. Po strokovni plati pa bomo stremeli za tem, da bo zavarovan tak arheološki sklop, ki ima povezano izpovedno vrednost. Vsak posamezni arheološki element in podatek seve, ne more biti zavarovan kot arheološki spomenik. Podobno bo moralo biti vodilo pri izbiranju premične dediščine za premične spomenike. Gotovo ni a priori vsaka muzealija spomenik. Ko dobi predmet svoje stalno mesto v znanosti in izobraževanju z vključitvijo v razstavo ali študijsko zbirko, postane spomenik in to ali kot del zbirke ali pa celo izjemno kot posamezen predmet. Vse to so pomembna metodološka vprašanja, tista, ki jih je danes treba najprej obdelati.

Drago Svoljšak: To namreč potegne za seboj še drugo vprašanje. Če je tako, kot bi se dalo razumeti ta člen (25), potem to pomeni ogromen posel, ki je naložen na ramena muzejskih delavcev.

Ljudmila Plesničar: Ogromno.

Drago Svoljšak: Če se to sedaj zmanjšuje, potem se resno zastavlja vprašanje registra, oblike registra in njegove zasnove, še posebej v primerjavi z registrom za nepremične spomenike, ki se mi zdi, da je bolj skrbno opredeljen. Potem pa je tu še vprašanje kriterijev, po katerih se bomo odločali, če je zbirka ali kar kompletno najdišče že samo po sebi spomenik, pa še tu se zastavlja podvprašanje, ali že kar samo po sebi ali je potreben za razglasitev še akt.

Marjan Slabe: Z aktom, ker ga mora občina potrditi.

Drago Svoljšak: Se pravi, da je sedaj osnovno vprašanje kriterijev: kdaj je kakšna stvar spomenik? Te moramo imeti izdelane, da ne bomo nekateri za spomenik opredelili en fragment, ki se nam bo zdel velepomemben, v Ptuj npr. pa bodo, zato ker imajo obilo kvalitetnega gradiva, kriterije še bolj zaostriili.

Ljudmila Plesničar: Že, ampak če ima za tisto področje posebno zgodovinsko vrednost, je lahko tudi tak fragment spomenik. To je vse stvar kriterijev.

Drago Svoljšak: Kriterijev, ki jih moramo pripraviti mi, stroka, in pa register, ki ga nismo mi dolžni narediti, ampak, zdi se mi, da tako piše v zakonu, jih je dolžan izdelati pripravljalec.

Ljudmila Plesničar: To bodo zakonski akti o registraciji.

Iva Curk: Sedaj se zelo intenzivno dela na tem.

Ljudmila Plesničar: Tudi skupnost muzejev dela na tem.

Marjan Slabe: Vsi muzeji ne bodo mogli opravljati te naloge. Samo pooblaščen muzeji.

Ljudmila Plesničar: Ne bi rekla. Tisti trenutek, ko je muzej z aktom ustanovljen, ima vse pravice in dolžnosti, sicer ga morajo razpustiti.

Greta Hirschböck-Merhar: Seveda samo če ima strokovnjaka za to obdobje.

Marjan Slabe: Občina bo za register pooblastila samo en muzej, ker imajo občine tudi specialne muzeje in tisti za določene stvari ne bodo pristojni.

Mehitilda Urleb: Toda pri tem se bo vendar vse dubliralo. Ti že inventariziraš, imaš kartoteke, sedaj pa boš moral delati še register.

Ljudmila Plesničar: Ne, ne. Sedaj je v pripravi pravilnik o ustanavljanju strokovnih organizacij. Mi vsi bomo šli skozi to registracijo ponovno. Vsi muzeji.

Drago Svoljšak: Mislim, da je pomemben za vpis spomenika tudi odnos register-inventarna knjiga, kartoteka -register.

Marjan Slabe: Register bo predpisan. V komiteju je prav sedaj na delu komisija, ki bo izdelala pravilnik o načinu registracije.

Bojan Djurić: Prav v zvezi z registrom se javlja vprašanje, kaj mora obsegati. Po 23.členu je to za register nepremičnih spomenikov povsem jasno: "Register nepremičnih spomenikov in znamenitosti je javna lista in obsega:" in tu je naštetih sedem elementov. Ni pa to jasno za nepremične spomenike, ker tega registra ni in kot smo slišali, je ta še v izdelavi. Zanima me, ali bo ta register podoben ali enak registru za nepremične spomenike in če bo, ali bo obsegal tudi to, kar je v tretji alineji omenjenega člena? Namreč listine, ki so v zvezi s spomenikom ali znamenitostjo? Ali pomeni to dokumentacijo? In če je to res, ali bo register vseboval kompletno dokumentacijo, kar pomeni, da bo terenska dokumentacija zbirana vsaj v dveh ustanovah?

Iva Curk: Gre za pravno dokumentacijo.

Božidar Slapšak: Kaj pa zadnja alineja? Govori o strokovni dokumentaciji spomenika ali znamenitosti, ki omogoča njegovo prepoznavanje in obnovo.

Marjan Slabe: Rad bi povedal samo tole. Sedaj je v izdelavi pravilnik za registracijo in če se spomnite, je na posvetilih, ki ste jih imeli, tov. Humar želel, da bi dali muzeji in vsi drugi pripombe k temu pravilniku. Pri tem pravilniku bi morale sodelovati vse organizacije, ki se s tem ukvarjajo na kakršenkoli način; ne glede na to, ali bodo pooblaščen ali ne, naj dajo svoje pripombe. Pripombe je dal že Mestni muzej Ljubljana, druge je izdelala Skupnost zavodov in jih bo sedaj poslala. Razlika med temi podatki, ki jih bo vseboval ta register, med premečnimi in nepremečnimi spomeniki, bo razmeroma majhna.

Iva Curk: Pomemben bo prenos oz. zveza z že narejenimi dokumenti in s tem z novim registrom. To vprašanje so kolegi tu zastavili, tudi jaz bi se takoj vprašala, kaj bomo naredili s tem, kar že imamo, kar smo že napisali, saj tega ni tako malo. Na preprost način je treba določiti, kako bomo verificirali in ažurirali evt. z dopisom, s potrditvijo stare, že narejene registrske knjige. Muzejska inventarna knjiga pa mora biti le priloga registra premečne dediščine. Po moje je in mora biti ta pot do novih registrov razmeroma kratka in preprosta.

Marjan Slabe: Vendar morate razumeti, da bo register vseboval dosti manj spomenikov, kot smo jih imeli doslej. Koliko pa mislite, da bo v Sloveniji spomenikov? To je posebej važno vprašanje. Povem vam, da jih ne bo veliko.

Drago Svoljšak: Predvsem za nepremične,

Marjan Slabe: Problem pojma dediščine in metodologije proglašanja kulturnega spomenika bo treba še skupno predebatirati. Mislim, da je treba to gradivo, ki ga je izdelala dr. Curkova, dopolniti in narediti posebej sestanek v okviru društva, kjer naj se razpravlja o teh zadevah, s tem da pride gradivo prej do posameznih zainteresiranih ljudi, da bi lahko potem oddali pripombe. Mi se bomo s tem gradivom ukvarjali in bomo to reševali.

Božidar Slapšak: Se pravi, da bodo kriteriji in metodologija posebej izdelani in da bo potem diskusija o tem v okviru društva tekla posebej?

Marjan Slabe: Da, tako se mi zdi najbolj pametno, ker mi sedaj rešujemo, kot vidite, le splošne pojme.

Iva Curk: Razmejitev dela na arheološkem izkopavanju, razmejitev dela med muzejem in zavodom, to vprašanje moramo reševati iz logike arheološkega dela. Vemo, da je arheološko izkopavanje tudi varstveno dejanje, seve pa ni samo varstveno dejanje. Izhajajoč iz te logike moramo danes spet podpreti sporazum o načinu dela in delitvi dela med organizacijami. Danes drže vse tamošnje postavke. To potrjuje tudi logika dolgoletnega dela naše komisije za izdajo dovoljenj za arheološka izkopavanja. Delitev del sloni na dejstvu, da je zavod skrbnik in skratka strokovna organizacija za probleme nepremične dediščine. Arheološke najdbe, ki so sestavine arheološkega najdišča, so sestavina nepremičnega spomenika. Te najdbe morajo preiti že pot strokovne obdelave in morajo dobiti dodatno, "pedagoško" funkcijo muzejskega predmeta, to se pravi funkcijo v pedagoško-znanstveni usmeritvi muzeja, da postanejo jedro dela arheologa-muzealca. Konservatorska dela so vezana na prostor, na vrsto pojavnosti, ki so enako obsežne kot pojavnosti iz delovnega področja muzeja. Dimenzije odnosa do varovanja spomenika in dediščine kot prostorskega fenomena so resnično rešljive samo v strokovnem kontekstu dela v zavodu. Seve so pa ravno tako dimenzije drobnega predmeta resnično predstavljive v osnovnih ciljih muzeja. Potem pa imamo še drugo vodilo: vsak arheolog je, dobro vemo, za nekaj specializiran in mislim, da je treba, da na to še bolj pazimo, da bomo postali še boljši strokovnjaki za določena, ožja področja; vsi posamezniki, ne glede na to, ali delamo v muzeju ali v zavodu. Potemtakem ljubljanske rešitve - delitve dela med muzejem in zavodom še vedno navajam kot vzorec, kako ravnati.

Blagoje Jevremov: Povedal bi le nekaj. Mislim, da moramo zakon razumeti v celoti. Na tej okrogli mizi izpostavljamo le tiste člene, s katerimi se srečujemo v praksi. Zelo poenostavljeno je reči, da člena 13 in 71 govorita o nalogah v strokovnih službah, oziroma o zavodih za spomeniško varstvo, muzejih in drugih. Toda ta dela in naloge se med njimi razčlenjujejo in dopolnjujejo za zavode za spomeniško varstvo in muzeje v členih 82, 87 in dalje. Ker se predzadnji paraf 82. člena dopolnjuje z drugim parafom člena 16, so arheološki spomeniki lahko zemljišča, to kar je prej prebrala dr. Curkova, in nepremični, kot je v omenjenem parafu 82. člena. Ali so pod znamenitosti tega člena mišljene tudi premečnine, ki mu pripadajo? V primeru arheološkega najdišča pa premečnine, ki so v njem zakopane? Nato sledijo naloge in tudi področja, o katerih se razpravlja. Člen 91 govori o vsem, kar je navedla dr. Plesničarjeva, in še o pridobivanju gradiva. Poleg tega, da lahko tudi druge organizacije raziskujejo na tem ali onem področju. Tu pa ni nobene razmejitve oziroma določitve, na kakšen način naj bi se ta razmejitev naredila. Ali gre to po familijarnosti, ali s stališča močnejšega, ali v smislu dogovarjanja s prej opredeljenimi pravicami in dolžnostmi, ki jih mora vendarle nekdo opraviti po končanem delu. Skratka hočem reči, da je treba paraf člena 82 glede premečnih spomenikov oziroma nepremičnih premisliti. Kajti vodijo se registri in če vzamemo v primeru arheološkega najdišča, so tudi ti za premečne. Kdo v tem primeru vodi register o njih?

Marjan Slabe: Ti si začel malce širše. Najprej bi samo pojasnil. Poudaril sem v uvodu, da ne bomo zakona tolmačili v splošnem – teoretičnem smislu, ker sem smatral, da smo ga vsi prebrali. Pač pa naj mi rešujemo tiste probleme, ki se nas neposredno dotikajo vsak dan. Poudaril sem tudi, naj nosi želo vsakdanjosti, tisto, kar mi rabimo. V zvezi s tem, kar je nejasnega pa prosim, da odgovori dr. Plesničarjeva, potem bom pa še jaz nekaj dodal.

Ljudmila Plesničar: Tako kot jaz gledam s stališča muzejskega delavca. To je predzadnji odstavek, kjer gre za nepremične spomenike in v primeru arheološkega najdišča za premične spomenike, ki so v njem zakopani. Tu gre za strokovne organizacije, za zavode. Sama razumem to zadevo tako, da če recimo zavod posega v arheološko zemljišče z izkopavanjem, je dolžan, da izkopane predmete odda v muzej na katerega področju je delal. Razumem s tem, da bo dotični arheolog z zavodom za spomeniško varstvo opravil celotno delo in bo muzeju predal kompletno vse. S tem, da bodo predmeti verjetno tudi perparirani, konzervirani in dokumentirani po pravilih, ki jih bodo prinašale teze oz. izvršilni predpisi tega zakona.

Iva Curk: Saj smo se tako tudi sporazumeli.

Marjan Slabe: Glede na izjemo, verjetno registra. Glede registra to ne bo šlo, ker imate vi svojo dokumentacijo in ta je pač dokument vsake ustanove. Medtem ko je za tiste naloge razumljivo. Vsak, kdor bo prevzel spomenik, ga bo prevzel v celoti. Vsi smo prejeli odločbo od Zavoda za spomeniško varstvo SRS za izkopavanje, za raziskovanje, nihče pa ni te odločbe prebral. Tam jasno piše, za kaj mora vsakdo poskrbeti. Tu ni sprememb.

Marjana Jevremov: To pomeni, če bo zavod predal gradivo, da bo moral muzej dobiti tudi kompletno dokumentacijo, skupaj z gradivom, če hočemo le-tega proglasiti za spomenik.

Blagoje Jevremov: Ne gre samo za to, gre tudi za ustanove, ki raziskujejo na muzejskem področju brez predhodnega dogovora.

Iva Curk: Primerno in obdelano dokumentacijo. Eno je komplementarna originalna terenska dokumentacija in drugo je obdelana dokumentacija, ki jo že mora razumeti kdo drug.

Janez Dular: Mislim, da bomo morali tudi tu skleniti nek sporazum ali dogovor, ki nas bo obvezal, kako naj ta dokumentacija izgleda. Za akcije, ki so financirane z denarjem Raziskovalne skupnosti, se tak obrazec že pripravlja, veljati pa bi moral (morda z nekaterimi spremembami) tudi za zaščitna arheološka raziskovanja. En izvod dokumentacije bi prejel muzej, ki gradivo hrani, drugega pristojni zavod, tretji pa bi šel (seveda, če se bomo o tem dogovorili) v centralni arhiv. Ta bi bil enoten za vso Slovenijo, tako da bi imeli v primeru, da se dokumentacija na primarnem mestu uniči, v centru še vedno rezervni izvod. Kako naj dokumentacija izgleda, oziroma kako naj bo sestavljena, pa je seveda stvar dogovora. Društvo o tem že pripravlja okroglo mizo, ki bo predvidoma v jeseni, na njej pa bomo skušali (vsaj take so naše želje) izdelati predlog, kako naj elaborat o terenskih raziskovanjih izgleda, oziroma kakšen naj bo.

Iva Curk: Gotovo nas mora pri vseh prizadevanjih voditi vendar cilj oblikovati enoten delovni proces. Bilo bi grozno, če bi trdili, da se takoj kopira dokumentacija. Tako moraš dati nekaj popolnoma neuporabnega od sebe, pa vendar zadostiš zahtevam. Saj smo vsi kdaj delali v arhivih in tu marsikaj videli. Tendencia našega dela pa je vendarle, da se izsledek objavi oz. da je podatek čimprej tako obdelan, da lahko splošno koristi. Zato moramo vse prizadevanje za razmnoževanje in kopiranje dokumentacije graditi iz neke enotne logike in pravzaprav se moramo samo dogovoriti, v kateri fazi enotnega delovnega procesa bomo potem dokumentacijo razmnožili in razdelili.

Janez Dular: Mislim, da bi bil lahko eden od sklepov te okrogle mize, da pristopimo k izdelavi enotne terenske dokumentacije. Vzorec elaborata bi na naslednji okrogli mizi (recimo v jeseni) razložili, prediskutirali in sprejeli, tako da bi postal obvezen za vse člane našega društva. Jasno je namreč, da že sedaj nekateri delajo zelo vestno in natančno, drugi pa zelo površno, kar zavisi v večini primerov od lastne vesti in presoje. Neke norme bi morali sprejeti.

Marjan Slabe: Jaz bi celo predlagal, da se v okviru društva ustanovi komisija, ki bo ta predlog izdelala. Zdi se mi, da ne bo šlo, če bi delali tako v celoti, ampak po komisijah se temu da pomagati. Potem se izdelava gradivo, ki se da v debato v društvu, ki ga potem sprejme. To bo pravzaprav neka obveza do vsega in se tako enotno delo uteče, potem bo veliko problemov odpadlo in še usklajujemo ga lahko med seboj, kar je najbolj pomembno.

Ljudmila Plesničar: V vseh razpravah, ko se je sprejemal ta zakon, je bilo eksplicitno rečeno, naj bi se republiški zavod za spomeniško varstvo ukvarjal z metodologijo varovanja kulturne dediščine. Metodologija varovanja je po mojem tudi dokumentacija. In izhajajoč iz 82.člena prve alineje, kjer piše, da zavodi: "evidentirajo, proučujejo in dokumentirajo nepremične spomenike in znamenitosti, pripravljajo študije in elaborate za njihovo varovanje, konzerviranje, obnavljanje in revitalizacijo, za ohranjanje ter vzdrževanje njihovih zavarovanih lastnosti." To se pravi, da so njihove naloge daleč obsežnejše, s povsem praktičnega stališča: recimo, da najdemo v Emoni nek kompleks, ki naj bo ohranjen in situ, konzerviran in vključen v ambient. Na osnovi novega zakona razumem, da mora biti zavod tisti, ki pripravi elaborat in projekt prezentacije. Vse to pa na podlagi dokumentacije, zato smatram, da bi moralo biti hranišče pri republiškem zavodu, ki ima možnost evidentirati vse svetovne načine priprave dokumentacije in elaboratov. Zavod naj bi bil tisti, ki naj bi razvijal to dokumentacijo in to naj bi bila ena prvenstvenih nalog republiškega zavoda.

Marjan Slabe: Mi smo govorili samo o načinu izdelave dokumentacije, da bi ta bila enotna za vse izkopavalce, da ne bi bila ena shranjena le v muzeju. Ti pa si sedaj preskočila na drugo vprašanje.

Božidar Slapšak: Hotel sem reči samo, da se to navezuje na tisto, kar smo prej govorili v zvezi z izdelavo kriterijev oz. metodologije za registre spomenikov. V zakonu je predvidena določena dokumentacija, za nepremične spomenike je že tudi navedena. Ni pa specificirana in to je v okviru izdelave kriterijev treba napraviti. Sicer je pa Zavod verjetno tako že vključen v to.

Marjan Slabe: Saj od zavoda ste verjetno že dobili gradivo. Vsaj zavodi smo dobivali gradiva, najprej osnutke, kako naj bi se ta dokumentacija izdelala. Na tem se že leta in leta dela.

Iva Curk: Za to si vseskozi prizadevamo, a kaj, dva zmoreta pač samo toliko, kolikor zmoreta. Gotovo bomo pa tudi v prihodnje delali to, kar smo do sedaj.

Marjan Slabe: Vrnili bi se k tisti enotni metodologiji za dokumentacijo. Kot smo rekli, ena dokumentacija bi bila na SAZU, ena v muzeju, ena na zavodu za spomeniško varstvo. To je stvar dogovora in to bi bil sklep. **Janez Dular:** Rad bi se navezal na to, kar je rekel **Blaze Jevremov**. Konkretno mislim na odnose in sodelovanje zavodov na terenu. Doslej je bila namreč praksa, da je bil pri izkopavanjih v večini primerov vsak prepuščen samemu sebi; tisti, ki je opravljal takomenovani nadzor nad izkopavanji, je prišel po navedi na teren le za kratek obisk, tako da izkopavalcu ni mogel bistveno pomagati ali svetovati. Redki so primeri, da nad izkopavanji bdi posebna komisija. Sam poznam tak primer za Emono, na podoben način smo skušali delati tudi v Ptuj. Mislim, da bi bilo za stroko zelo koristno, če bi izkopavanja vedno nadzorovale

komisije. Sestavljene bi morale biti iz izkopavalcev, predstavnikov pristojnega zavoda za spomeniško varstvo in muzeja, verjetno pa bi sodil vanjo tudi predstavnik krajevne skupnosti oz. družbeno-političnih organizacij tistega kraja, v katerem je spomenik. Naloga komisije seveda ne bi bila samo nadzorovati, ampak bi morala delati tudi kot posvetovalno telo. Na ta način bi teklo delo veliko lažje, pa tudi v kritičnih trenutkih breme odločitve, kako varovati spomenik, ne bi padlo na enega, ampak na več ljudi. Zakon takih komisij sicer ne predvideva, vendar pa bi se lahko v arheološki stroki tudi sami odločili, da bomo delali na tak način. Seveda pa bi se morali prej dogovoriti, kdo bo komisije imenoval, kdo jih bo financiral in navsezadnje, po kakšnih metodah oziroma pravilih bodo delovale.

Iva Čurk: To je tudi stvar, ki zori že dolgo, delno v praksi, delno v teoriji. Naša komisija za izdajo dovoljenj za arheološka izkopavanja je predlagala republiškemur komisiji, naj bi bilo dodatno pogoje za izkopavanje na spomeniku dejstvo, da delo spremlja strokovna komisija, v katero je vključena muzejska in varstvena sfera in, če gre za prezentacijo, tudi republiški zavod, zaradi metodološke enotnosti. Tako najbolje prispevamo vsak svojo strokovnost. Na videz zveni tole poudarjanje muzealec ali konservator nekoliko napihnjeno, saj vsi vemo, kako smo se šolali. A danes je to že nekoliko drugače in še bolj drugače mora postati. Danes so za to že šole, da si prihraniš nekaj poti v praksi. Mislim, da moramo vztrajati, da se bomo formirali v prihodnje še boljše, še bolj urejeno.

Marjan Slabe: Vrnili bi se na Dularjevo. Rekel bi, da delamo na tem, in upam, da bo društvo to podprlo, da se bodo spomeniki lahko raziskali samo pod pogojem, če bo prđhodno v zvezi s tem ustanovljena komisija; poudarjam, deklarirani spomeniki. Ne mislim, da bo sedaj ta komisija vodila izkopavanja. Daleč od tega. To bo neko posvetovalno telo, kajti mi smo v času, ko ne moremo "individualno manipulirati". Kako pa bodo te komisije sestavljene, ali tako, kot smo se že dogovorili, ali bodo še drugi ljudje zraven, to je treba razrešiti. Sestava bo gotovo odvisna glede na problem spomenika ali na prostor, v katerem se spomenik nahaja. V Ljubljani je, kadar to uporabljamo, sestav širši, kadar pa ne, je ožji. Predvsem pa bodo morali biti tu pri razreševanju samih spomeniških vprašanj v glavnem strokovnjaki, arheologi.

Iva Čurk: Pa neki pravilnik bomo morali pripraviti o poslovanju komisij in reševanju vrste praktičnih vprašanj, rešiti moramo probleme v zvezi s stroški delovanja komisije itd.

Jože Oman: Želel bi se vrniti na Janezovo kritiko o nesodelovanju arheoloških delavcev različnih profilov pri terenskem delu. Razlog verjetno tiči v tem, da dela različnih ustanov niso plansko usklajena. Veljalo bi razmišljati o plansko usklajenih posegih na spomenikih, ki bi bili v soglasju tudi s potrebami družbeno-politične skupnosti, predvsem z njenimi potrebnimi posegi v prostor. Konservator mora danes sodelovati pri pripravi raznih planskih aktov na vseh ravneh. Strokovne osnove za usmerjanje varstva morajo biti tako v družbenih planih, prostorskih planih, kakor tudi urbanističnih in zazidalnih načrtih. Zavarovalne posege na spomenikih moramo zato načrtovati v okviru teh sprejetih aktov, da ne pride do zavor in konfliktov, ko se posegi začno realizirati. Najvažnejše pa je, da so potem ti posegi pripravljeni in je sodelovanje, tudi timsko delo, možno.

Matej Župančič: Ali je obveznost, da bi spomeniški zavodi sodelovali pri izdelavi urbanističnih redov ali pa urbanističnih načrtov?

Jože Oman: To zahtevata tako urbanistična kot tudi spomeniška zakonodaja. In to se tam, kjer planiranje poteka skladno s sprejetimi zakoni, ki urejajo prostorsko planiranje, izvaja. Tam do nasprotij ne more prihajati.

Iva Čurk: Dobro planiranje bo ogromno prispevalo k vrsti zahtev, ki jih je danes treba še posebej urediti. Samo najbrž bo, žal, še trajalo, preden bo vse steklo.

Jože Oman: Treba bi se bilo zavedati, da bomo ob vsem tem morali uskladiti tudi naše delovne piane in pravčasno sprostiti tiste terene, kjer ima posamezna družbeno-politična skupnost svoje druge interese. Seveda pa bo to možno, ko bo planiranje s prostorom teklo skladno z zakonom. Planiranje na različnih ravneh zahteva tudi različen konservatorski pristop z ozirom na naravo planskega akta.

Iva Čurk: In tudi novelacija upošteva še boljše izhodišče.

Jože Oman: Kjer upoštevajo z zakonom predvideno zaporedje planov, ne prihaja do nasprotij med zahtevami varstva in družbenimi hotenji, ker so tudi vsi posegi na spomeniku časovno in prostorsko načrtovani, pa najsi gre za sredstva, za pripravo strokovne terenske ekipe in za konservacijo.

Marjan Slabe: Jožetu bi le odgovoril. Hotel je povedati, da bi morali enako kot imamo drugje, tudi mi notranje planirati, tudi mi v društvu. Zaključek je torej ta: naše raziskovalne in druge akcije moramo usklajati.

Andrej Pleterski: Samo nekaj bi vprašal. Sedaj je bil govor o komisijskem nadzoru raziskovanja spomenikov. Kako pa bi bilo potem z nadzorom raziskovanja dediščine, ki pravzaprav predstavlja večji del terenskega dela?

Ljudmila Plesničar: Doslej je zavod za spomeniško varstvo SRS določal komisijo, ki je nadzorovala in nadzornika.

Marjan Slabe: Sodim, da bi bil samo nadzornik, ki bi nadzoroval, za dediščino ne bi bila komisija. Tako smo se mi takrat odločili.

Blagoje Jevremov: Skorajda smo pri tem vsi zamudili. To je bilo tudi v temeljih plana srednjeročnega razvoja vseh občin. Naš muzej se je npr. vključil tako, da je postal podpisnik pri prostorskem planiranju. Ostane še druga plat dela, ki ga opravljamo na spomenikih. Ta so zajeta v muzejskih planih in so planirana. Morajo biti zajeta tudi v temeljih plana Kulturne skupnosti občine in muzeja kot takega. To pomeni, da mora biti to usklajeno. Kaj če pride do neusklajenosti? Če se pojavlja nekdo, ki se poleg te usklajenosti na občinski ravni pokaže na tem ali onem spomeniku? Ali ti on lahko določi, kaj lahko delaš?

Marjan Slabe: Vprašanje je zanimivo, ker ima svojo težo. Naj vprašam najprej, kdo naj bi se pojavil?

Blagoje Jevremov: Takole. Imam soglasja od Zavoda za spomeniško varstvo. V nekaterih od teh je navedeno, da bo ta dela prevzel zavod, druga dela pa javite v muzej. Tu se predvideva taka gradnja in javite v muzej. V zvezi z nekaterimi arheološkimi deli pa ni niti navedeno, kdo bi jih naj prevzel.

Marjan Slabe: Ti je kdo poslal ta dokument?

Blagoje Jevremov: Zavod za spomeniško varstvo Maribor. To lahko tudi dokumentiram. Sedaj sprašujem iz preproste razloga, ne da gre to na rovaš bilo koga, ampak samo zato, da se razčisti eno od osnovnih vprašanj. Če imamo v svojih dokumentih, da na tem področju izvajamo zaščitna izkopavanja kot so ta, ki so tudi podana v temeljih Kulturne skupnosti, potemtakem te reči odpadejo, ostanejo samo dogovori. Šele po dogovorih, ne pa na način, kot sem ga navedel, se lahko taka dela na muzejskem področju opravljajo. V nasprotnem pa se zastavlja vprašanje, če lahko kdo komu daje pravico določati takšen način dela?

Marjan Slabe: Zakon (82. in 83. člen) jasno pove, kaj mora kdo delati: kaj muzeji in kaj zavodi za spomeniško varstvo. Če nekdo ne more opravljati določenih nalog, se po dogovoru naloge oddajo drugemu. Teh problemov v Ljubljani nimamo, mi sklepamo posebne dogovore. Npr. LRZSV ne more delovati na Ljubljanskem barju. Poleg tega bi bilo nekoliko nezrelo, da bi se jaz

vtikal v Barje, ker nisem strokovnjak zanj, pač pa imamo inštitut, ki se ukvarja z Barjem. Zdi se mi logično, da bomo dali tako nalogo tistemu, ki je strokovno najbolj primeren, da bo on skrbel, s tem da mora še vedno vse glavne zaščitne naloge opravljati zavod, ker je pač on pooblaščen, da to dela. Sicer pa jih tudi ne raziskuje inštitut, ampak vsi muzeji, skoraj vse organizacije, ki so v Ljubljani, ker jih inštitut oddaja naprej. Po sklepu "konzorcija", ki ga imamo, je poseben svet, ki to oddaja. To je ena stvar. Druga stvar. Program neke ustanove ne more biti neusklajen z zakonskimi določili. To je povsem logično. Zavod za spomeniško varstvo bi se v konkretnem primeru moral dogovarjati in reči: tukaj imamo v našem programu to vključeno in bi tako tudi zakoličili svoj program. To gre samo skozi dogovore, drugega odgovora jaz tu ne vidim.

Ljudmila Plesničar: Če smem povzeti tvoje in Blažev. V svojem prvotnem ekspoziju sem poudarjala, da gredo vsi finančni posegi in vsi ostali samo na osnovi dogovarjanja. In sicer morajo temeljiti na nekem predhodnem dogovarjanju, kajti nihče, niti zavod za spomeniško varstvo niti muzej, ne more imeti nikakršne prioritete na kateremkoli zemljišču. Sedaj pa ponovno na osnovi 82.člena vprašujem kolege, kakšna je danes razlika med zaščitnim izkopom in sistematičnim izkopom? Obstaja? Po moje ne. Ker za zaščitna ali pa sistematska izkopavanja si dolžan dati enako dokumentacijo, tretirati spomenik enako.

Marjan Slabe: Sistematično raziskovanje nima neposredne povezave, razen kot način dela ob zavarovanju spomenika. To sta dva pojma. Raziskava je tudi po svoje varovanje. Varovanje spomenika je predano organizaciji za varovanje kulturne dediščine, in sicer nepremičnih spomenikov, premičnih spomenikov pa muzejem. Je pa lahko to vprašanje, ki ga puščamo za naprej in ga ponovno damo v razpravo. Nikdar zavodi za spomeniško varstvo in nikdar muzeji ne bodo vršili vseh zaščitnih izkopavanj, ker jih je preveč.

Blagoje Jevremov: Ali se lahko pojavljajo tudi kot delodajalci?

Marjan Slabe: Ne gre za to. Zavod za spomeniško varstvo je dolžan poiskati, zavarovati spomenik, zato pa on prevzame prvi korak, da bo speljal zavarovanje. Po zakonu je pač to dolžna storiti organizacija - zavod.

Drago Svobljšek: Če sem prav razumel dr. Plesničarjevo, potem je to bilo vprašanje ocene zvrsti izkopavanj, kvalitete in doslednosti pri izkopavanjih, pa naj bi bila to zaščitna ali sistematična, torej strogo znanstvena in zavarovalna. Med njimi naj bi ne bilo razlik. V preteklosti so te razlike bile, za vnaprej pa zagato razrešuje 55.člen zakona. Ta pravi, da "zavarovalna arheološka raziskava zemljišča obsega zlasti zavarovalno izkopavanje z izdelavo sprejete dokumentacije, ki omogoča znanstveno obdelavo najdišča"...; na osnovi take raziskave se potem določi končna namembnost zemljišča. Mislím, da bi bilo zelo prav, če bi danes na tej okrogli mizi sklenili, da mi določimo, kaj je to "ustrezna dokumentacija". Če rečemo, da je to brezkompromisno najboljša možna dokumentacija, ki je enaka pri zavarovalnih in pri sistematičnih izkopavanjih, potem s tem že danes lahko izničimo razlike, ki so mogoče še bile. Ne vem natančno, kateri člen, vendar v enem je zapisano (da, pri rokih), da je rok za odločitve 15 dni... Vendar pa prav tam tudi piše, da v primeru, če je finančno breme prehudo, nihče ne more prisiliti izkopavalca, da mora raziskavo na silo končati in pušča določen čas za zagotovitev denarja in za izvedbo izkopavanj. V tem primeru pa se zavarovalno delo, če se podaljša, že spremeni v sistematično. Tako si vse to predstavljam. S tem na tem mestu zase, še bolj pa navzven, zatrema morebitni dvom o tem, ali so zavarovalna in sistematična izkopavanja različna, če je med njimi sploh kakšna razlika. Po moje teh razlik ne bi smelo biti, v korist naše stroke pa je, da tako razmišljanje vzakonomo, da razlik ne priznavamo.

Marjan Slabe: Ne gre tukaj za način zavarovanja, je pa razlika v samem delu. Povedal sem, da sta tu dva pojma. Zaščitna raziskovanja se v principu ne smejo razlikovati od sistematičnih z izjemo seveda časovnega roka in nekaterih drugih prvin, ki jih pač narekuje zaščitni ukrep.

Ljudmila Plesničar: Definirajte varovanje kompleksa 5000 m², ki se ga loti nek zavod za spomeniško varstvo!

Marjan Slabe: Ne razumem, kaj hočeš s tem. **Ljudmila Plesničar:** Kaj je to? Vaša naloga je, da varujete spomenik. Da zaščitite spomenik. To je vaša naloga. Vaša naloga je tudi to, da pripravite študije, elaborate za njihovo varovanje. Tudi to, da izkopavate. Recimo, da nek zavod za spomeniško varstvo prevzame nek teren 2000 m². Mi vemo, da gredo vsa naša zaščitna izkopavanja v komplekse, ki bi jih bilo treba absolutno samo sistematično reševati. Definirajte mi vi iz zavoda za spomeniško varstvo, kaj smatrate pod zaščito kompleksnega odkopa 2000 m²!

Marjan Slabe: Zaščitno izkopavanje, podobno kot je sistematično izkopavanje. Nič drugega.

Božidar Slapšak: V čem je podobno in v čem različno?

Marjan Slabe: V roku je sigurno različno.

Božidar Slapšak: Smem tu navesti 54.člen: "Kadar obsega stavbno zemljišče arheološko najdišče, vsebuje priprava stavbnega zemljišča tudi zavarovalno arheološko raziskavo tega zemljišča." To se pravi, da je izkopavanje del priprave stavbnega zemljišča, ne pa reševanje v trenutku začetka gradnje. Ker naprej pravi člen 55: "Na podlagi takšne raziskave se dokončno določi njegova namembnost."

Marjan Slabe: In teren ne more biti sproščen spomeniških pogojev, dokler ni raziskan.

Božidar Slapšak: Ob upoštevanju teh členov se zdi vprašanje roka veliko manj izrazito.

Janez Dular: Verjetno ta diskusija nima pravega smisla. Vprašanje, kaj je zaščitno in kaj sistematično, si sicer lahko zastavimo, dejstvo pa je, da je metoda dela pri obeh posegih ista. Spomenik moramo namreč v vsakem primeru varovati do konca. Razlika je verjetno le v tem, da govorimo o zaščitnem izkopavanju takrat, ko nas v akcijo potisnejo "višje sile" (npr. gradnja), medtem ko velja za sistematično izkopavanje tisto, za katerega se zaradi potreb vede sami zavestno odločimo. **Drago Svobljšek:** Samo to je razlika. Sedaj pa se zastavlja, podobno kot pravi Ljuba Slapšak, vprašanje priprave stavbnega zemljišča. Bilo bi prav, da od tu odidemo z jasno predstavo o tem, kaj ta priprava stavbnega zemljišča pomeni, kako bomo to razlagali, kadar se bomo srečevali s problemom vdora nekega gradbenika na arheološki teren. Zame je priprava gradbenega zemljišča vse, od ureditve komunalij in poti, torej popolna ureditev in šele potem je možna prodaja parcel in zidava. Prva naloga pa je na zemljišču, ki je arheološki teren, arheološko izkopavanje, šele za njimi pridejo na vrsto druge naloge: kanalizacija, ceste in drugo. Če je tako, potem nas noben rok ne sili več nikamor. Ker bomo z našim raziskovanjem začeli dovolj zgodaj, nam naslednji člen (mar je tako razmišljanje res povsem teoretično in v praksi ni izvedljivo?) daje možnost, da gradnja zaradi pomembnih odkritij ni možna. Tudi s tem smo praktično izničili zavarovalna izkopavanja in prešli v sistematična. Odločimo pa se seveda tudi lahko, da z delom prenehamo, če presega naše zmognosti, denarne in kadrovske ali pa če raziskovalne potrebe stroke takih raziskovanj ne potrebujejo. Tako zemljišče potem lahko stoletja čaka. Ali je to možno? Ta pot?

Ljudmila Plesničar: Pri pripravi zemljišča smatram, da spada še nekaj zraven. In sicer priprava študije in elaborata za zaščito, varovanje in konservacijo dotičnega spomenika.

Iva Čurk: Novelira se zakon o urejanju stavbnega zemljišča, o razpolaganju s stavbnim zemljiščem in urejanju stavbnega zemljišča. Ta zakon določa kratke roke, ki obvezujejo geologe in druge urejevalce. V starem zakonu ni bilo alinee o kakršnihkoli drugih delih

kot o seizmičnih in geoloških raziskavah. Sedaj opozarjamo, da v 54.členu zakona o NKD piše, da sodi tudi arheološko zavarovalno izkopavanje v komunalno urejanje zemljišča. Seveda roki ne bodo daljši, za finančne obveznosti pa tudi je določena logika. V podrobnosti bomo to reševali v okviru cele vrste drugih dokumentov, med njimi tudi mednarodnih dokumentov, ki na njih sloni naša stroka. Pomembna je npr. podpisana konsekvence o preprečevanju nedovoljenega prometa s kulturnimi dobrinami. Naslov nič ne pove, a je zelo važna za arheološko delovno metodo, govori o krajah na arheoloških najdiščih in dotika se izpeljav newdelhijskega priporočila. V tej zvezi pride do izraza tudi razlika med zavarovalnim in raziskovalnim arheološkim izkopavanjem. Upoštevati nekaj zahtev teh dokumentov in razliko, zakaj izkopavamo, to bo tudi element dobrega planiranja. Navsezadnje bi vsi želeli, kjer moramo npr. narediti zaradi časovne nuje in obsega terena strojne järke, da bi mogli raziskovati na kakšen bolj poglobljen način. Vprašanje je, kdaj se sploh odločimo le za sondiranje in kdaj za frontalni izkop. Te dileme poznamo tudi v raziskovalnih izkopavanjih, v zavarovalnih izkopavanjih pa so omejitve nujne, ki jo uzakonja tudi domača in tuja varstvena teorija. Strokovna vest je vendarle normirana. Torej mora teren vendarle imeti neko stopnjevano vrednost, poseben pomen, kadar zahtevamo od družbe maksimalen napor za izvedbo zavarovalnega izkopavanja s frontalnim izkopom celotnega prizadetega zemljišča.

Drago Svoltjšak: Po moje gre sedaj za to, da izdelamo enotno stališče, da vsi enako menimo in mislimo (dodajmo še to, kar predlaga dr. Plesničarjeva - teoretični del priprav in zavarovanja): da se pripravijo stavbne zemljišča začenja z arheološkim raziskovanjem, pa naj bo to sondiranje ali razširjeni izkopi; o obliki se bomo odločali sproti. Tu ne razpravljamo o obliki, razpravljamo o vrstnem redu. Najprej mora spomenik biti teoretično zavarovan, če to je, potem je prvo v tej pripravi arheološko raziskovanje in šele za tem smejo na zemljišče gradbeni stroji, šele za tem smejo biti na njem zastavljene tudi druge oblike priprave, če si vse skupaj sploh prav predstavljam. S tem pa se brž poveže vprašanje, v kakšni obliki in kam se vklaplajo stroški za to pripravo. Ali je ta priprava kompleksna, da se je morajo gradbeniki lotiti z velikim kupom denarja, v katerem je ustrezen del namenjen tudi arheologiji in pa seveda vprašanje, kdo zagotavlja denar za to pripravo. Do sedaj smo investitorje vedno oženili, še posebej zato, ker smo jih, kompromisno, že vnaprej spuščali na prostor, kjer so načrtovali gradnjo in smo jih potem s težavo odrinjali z boljših odkritij.

Marjan Slabe: Še vedno ostaja nedokončno rešen - gledano s pravnega stališča - problem financiranja zaščitnih raziskav.

Drago Svoltjšak: Današnja okrogla miza ponovno zahteva, da se v komunalni prispevek vključi tudi arheološke raziskave.

Marjan Slabe: To je republiški zavod že sprejel v svoje delo.

Iva Curk: To smo že naredili in sicer na osnovi enega samega argumenta, da gre za uskladiitev zakonodaje. S tem pa način financiranja še ni rešen, saj morajo stroški ostati v okviru sprejemljive višine komunalnega prispevka in to tisti stroški, ki jih mora prispevati neposredni uporabnik. Dalj pa mora pomagati združevanje sredstev za kulturo.

Marjana Jevremov: Vprašala bi le nekaj. Malo bom mešala staro in novo. Konkretno se bom navezala na Ptuj, ker ta problem najbolj poznam. Recimo na Hajdini, kjer ponekod sežejo kulturne plasti do 6 metrov globine, gradijo privatniki s soglasjem zavoda, ki predvideva arheološki nadzor nad izkopom. Izkop je omejen le na gradbeno jamo in na globino, navadno do enega metra ali ne, saj je odvisen od načina gradnje. Ali je ta način možen ali ne, glede na zakon? Še to. Prihajajo soglasja, konkretno za obvoznico ceste, ki gre tudi po zemljiščih A kategorije, v soglasju pa je

predviden le nadzor. Kako je potem v tem konkretnem primeru sploh možno upoštevati zakon? Po zakonu se sploh ne bi smelo pristopiti h gradnji brez predhodne raziskave zemljišča. To so življenjski problemi, s katerimi se skorajda vsakodnevno srečujemo v Ptuj. **Marjan Slabe:** Ne vem, če ti lahko kdo tukaj odgovori. Jaz ti ne morem.

Matej Župančič: Če je npr. sprejet urbanistični red za neko občino brez spomeniško-varstvenih določb, kakšne posledice povleče v naslednjih petih letih? **Iva Curk:** Porazne.

Timotej Knific: Rekel bi samo to: če govorimo, da na to vprašanje ne moremo odgovoriti, potem je skoraj zastoj razpravljati o tem zakonu. To je osnovno vprašanje, na katerega moramo odgovoriti.

Marjan Slabe: Ne, mi govorimo sedaj o načelnih vprašanjih, ki jih razlikujemo in ne gremo v detajle. Takšnih problemov bo še in še. Ampak za to ni nobenega pravnika in nobenega strokovnjaka, ki bi znal na to ustrezno odgovoriti.

Blagoje Jevremov: Noben zakon ne more biti zakon, če ne more dati izhodišča za reševanje konkretnih primerov. Vsak zakon je dejansko izhodišče, obveza in sankcija, da se rešujejo ti problemi. In sedaj, ko je nastal ta problem, ga ne moremo sami razrešiti. To bi se moralo vendarle sprožiti in o tem razpravljati. Ne gre zato, ali ga bomo danes rešili, ampak le toliko, da se apostrofira, da je to treba rešiti.

Marjan Slabe: Če nek zavod nekaj odredi, je to naredil na podlagi strokovnih izhodišč in je on za to odgovoren.

Blagoje Jevremov: Ne mešajmo sedaj zavodov, ko je gradbena jama tu. Soglasje je za nadzor nad izkopom. Gradil bo tisti investitor, ki se pojavi. On skoplje svojo gradbeno jamo do metra globine. Tudi po prejšnjih raziskavah se ve, da je na sosednji parceli globina kulturne plasti do 3, 4 ali več metrov. Sedaj postavljam glavno vprašanje. Zakon predvideva, da se zemljišče, preden se ne raziše, ne more spustiti za gradnjo? Mi smo lahko nadzorovali le vrhnje plasti, nismo pa jih raziskali. Kako naprej? To je treba nekeje apostrofirati. Ne gre sedaj, katera ustanova bo izvajala dela, ampak gre za osnovno vprašanje.

Marjan Slabe: To je strokovnega značaja.

Iva Curk: To je treba v smislu novega zakona rešiti v okviru nove odločbe. Zraven je zastavljeno strokovno vprašanje, ob planiranju ga je treba rešiti.

Ljudmila Plesničar: Mislim, da ni to samo strokovno vprašanje. Navezala se bom na kolego Omana, ko pravi, da dokler ne bomo v planskih dokumentih vsake občine posebej in ne bomo točno določali za vsako zemljišče posebej, kaj vsebuje, kakšni so režimi, kaj zahtevamo, do takrat ne bomo mogli niti v komunalni prispevek. To je bistvo vsega. To se pravi, da zavodi za spomeniško varstvo, ki skrbijo za to, morajo imeti to evidenco absolutno narejeno ter moramo biti vključeni v vse planske dokumente in urbanistične plane. Če tega ne bo, potem ne moremo čisto nič.

Matej Župančič: Kolikor to zveni logično, pa se to ne dela. Prihajajo urbanistični redi ven, ko nimajo spomeniško-varstvenega elaborata.

Marjan Slabe: Poslušajte, sedaj gremo preko okvirov te okrogle mize. Mi se držimo načelnih zakonskih vprašanj, ne pa posameznih pojavov, posameznih anomalij. Vem, da te obstajajo, pa jih tu ne bomo reševali. Pomembno je reševati trenutno, npr. problem načina investiranja za zavarovanje, vendar ne od primera do primera, ampak v splošnem, kompleksno. Te posamezne anomalije pa so zame vprašanja, ki jih morajo ustanove reševati med seboj; tu ni časa za to. Seveda pa jih je potrebno reševati. Vedno sem za to, da jih rešujemo, npr. problem Ptuja, ki je pogosto na dnevnem redu. Ampak v takem primeru bi bilo potrebno, da predhodno dobimo gradiva; šele potem lahko poskušamo probleme usklajati in reševati. Je pa to res. Mi tukaj nismo pravniki, vendar smo se dolžni z njimi posvetovati. Sam poznam zakon toliko, kolikor sem na njem delal.

Marjana Jevremov: Mislila sem, da bi to bilo priporočilo te okrogle mize, da se zakon povsod enako uporablja in da se nastopa enotno.

Marjan Slabe: Moralo bi se enotno, sploh ne bi smelo biti drugače.

Marjana Jevremov: Zato bi rabili tudi stališča.

Marjan Slabe: Poudaril sem, v tekstu sem točno rekel, da je smiselno, da utiramo enotno naša delovna načela in s tem doprinesemo družbi tisto, kar od nas zahteva.

Matej Šuparčič: Kako se rešujejo problemi na nestavnih zemljiščih, npr. na kmetijskih?

Iva Curk: To je hud problem, ki mu ne moremo blizu drugače kot s plani.

Blagoje Jevremov: Toda zakon že velja. Resnično zaživi med nami, ko ga uporabljamo in ga nekdo od nas čuti na lastni koži. Tukaj pa je zakon le na papirju. Občutili ga bomo, ko bomo morali v enem ali dveh letih imeti vse to, kar nam predpisuje. Konec koncev so take okrogle mize zato, da se razčistiš take stvari, oziroma odprta vprašanja, od načelnosti naprej. Bodimo konkretni. To ni strokovno vprašanje, ki je bilo povezano s stavbnimi in komunalnimi zemljišči, s pripravo in vsemi temi rečmi. Nam vsem zakon nalaga iste dolžnosti in obratno tudi pravice. V konkretnem slučaju, če se gremo dogovarjat od ustanove do ustanove, ne moremo zadostiti zakonskim predpisom. To pomeni, da bi mogli kljub temu imeti nek svoj pravilnik, po katerem bomo dela, ki jih opravljamo ali jih bomo opravljali, določili in verificirali. Po njem lahko ocenjujemo, koliko smo jih opravili, če so pomanjkljiva, zakaj, v tem ali drugem smislu. Šele takrat bo naše delo usklajeno. Še enkrat bi rad na koncu povedal, da zakon občutimo šele takrat, ko ga izkusimo na lastni koži in ne na papirju.

Marjan Slabe: Kot vodja debate odgovarjam na tole s tem, da nisem pripravljen tako, da bi bil kos tem odgovorom, zato ker sem mislil, da o tem ne bomo debatirali. Za to rabi človek prej gradivo, da ga preštudira in to bi moral s prakso analizirati. Karkoli bi odgovoril sedaj, bi bilo prej nespametno kot pametno.

Drago Svobljšek: Zelo na kratko smo se dotaknili nalog, ki nam jih zakon nalaga, bodisi tistih, ki jih nalaga zavodom, bodisi tistim, ki jih nalaga muzejem. Nismo tudi razčistili, kje so meje med enim in drugim; tega se precej neradi lotevamo ali pa je resnično ta razmejitev tako zapletena. Postavlja pa bi tole vprašanje: ali pripravljalec zakona in vsi tisti, ki so pri pripravi sodelovali, poznajo tudi rešitve za problem novih zaposlitev, novih ljudi, še posebej v spomeniški službi. Ta ima v zakonu navedenih vrsto nalog, med njimi so tudi raziskovalne, raziskovalne v pomenu varovanja. Vemo pa, da je spomeniška služba oz. večina arheologov te službe pretežno zaposlenih z zaščitnimi arheološkimi izkopavanji, kar pomeni, da se ne bodo mogli (če tako ostane) posvečati osnovnim nalogam, ki jim jih zakon nalaga - če to so osnovne naloge? Zaščitno izkopavanje mora biti opravljeno z dogovarjanjem, tudi s sodelavci od zunaj. Ali torej velja, za več in večje naloge več ljudi, več denarja. Kje vse to dobiti? Za nekatere naloge je v zakonu zapisano, kako in kje, npr. nova naloga je izdelava registra in zanjo morajo zagotoviti sredstva skupščine občin. Priprava registra pa obsega niz operacij in vprašanje je, kaj se v ta strošek sme šteti.

Marjan Slabe: Zakon obseg dela razširja. Že v uvodu sem podal, da zakon razširja naloge, celo na naravovarstveno dejavnost. Varstvo narave je sedaj tudi kulturna dejavnost. Kaj to pomeni? To pomeni, da bo kulturna skupnost obremenjena še z eno dejavnostjo. Moram povedati še to, da v bodoče ne bo mogla obstajati nobena ustanova, pooblaščenca za varovanje, če ne bo prej registrirana. Zato bo morala tudi imeti toliko in toliko ljudi. Za to se sedaj pripravlja podzakonski osnutek, ki bo torej določal, koliko ljudi najmanj mora imeti muzej, ki bo odgovoren za varovanje premičnih spomenikov, ali pa druga organizacija, ki bo delala v varstveni dejavnosti.

Marjana Jevremov: Vsi imajo družbeno verificirane norme. Mislím, da je zadnji čas, da jih imamo še mi. Le na tak način bomo lahko rekli, da taka in taka dela zahtevajo toliko in toliko ljudi in časa.

Marjan Slabe: Pripravil bi te v toliko, ker niso razumela, kaj sem hotel reči. Ustanove bodo registrirane že s tem, če bo za neko delo ustrezna minimalna zasedba.

Marjana Jevremov: Mislila sem nasploh za dobrobit muzejskega dela. Šole in drugi imajo svoje norme, mi pa nobenih.

Iva Curk: To je dobro postavljena misel, ki pa bo seveda v praksi verjetno zelo dolgo časa izgledala na žalost drugače. Akademski izobrazba vendar še ne daje vse usposobljenosti za dobro muzejsko in dobro konservatorsko delo.

Blagoje Jevremov: Oglasil bi se k temu. Recimo, moj osnovni problem s katerim se srečujem, je ta, da nimamo nobenih norm. Če hočemo naše plane ovrednotiti, nimamo pa norme, je težko z njimi predreti na kulturne skupnosti. Tam nam vedno rečejo, da za kulturo ni nobenih norm. Nova delovna mesta se lahko odprejo tam, kjer imajo zato izgotovljene norme. Mi se še vedno vrtimo okoli tega, nimamo izdelanih osnovnih izhodišč za oblikovanje, ugotavljanje, primerjanje dela in zahtevnosti, kakovosti in količine itd. Lahko se enkrat pristopi k temu, da se vendarle izdelajo norme, ki naj se verificirajo. Na podlagi teh lahko vemo, koliko dela lahko opravimo v tekočem letu s takšno zasedbo, za koliko dela smo financirani, koliko del in nalog lahko opravimo iz zakona, ki nam jih sedaj nalaga. Za to delo, ki bi se opravljalo v toliko in toliko letih, bi potrebovali take in take zaposlitve kadra.

Marjan Slabe: Saj to bi morali že imeti. Poslovna muzejska skupnost je verjetno izdelala skupen srednjeročni slovenski plan, po katerem se to dela. Morala bi. Ta je npr. že drugi ali tretji, kar sem jaz v poslovnih skupnostih zavodov za spomeniško varstvo, ki obsega kadrovske plan, finančni plan itd.

Peter Petru: Oglašam se v zvezi z določilom 27. člena zakona, ki govori o tem, da določeni muzeji vodijo register premičnih spomenikov na področju občine. S tem se prelaga ta dejavnost z zavodov na muzeje, s čimer dobijo čisto upravne naloge. Dosedanje izkušnje sta povzela člena 24 in 26, kjer je zelo celovito poskrbljeno za zbirke in posamične predmete v muzejih. Po novem pa se prelaga muzejstvu dosedanje spomeniško-varstvene naloge, ker so te oskrbele ves administrativno-upravni postopek, da je bil nepremični spomenik vključen v evidentirano dediščino in razglašen za spomenik.

Kar smo sedaj uvedli, in proti čemur se ne moreš boriti, je prenos registracije in s tem nove dejavnosti na muzeje. Muzej mora sedaj - brez ustreznih okrepitev s strokovnjaki - prevzeti dejavnosti, za katere niso usposobljeni, ker so imele to ključno nalogo spomeniško-varstvene organizacije. Zakonodajalec je tako po mojem tudi zavrl razvoj, ki je bil po mojem dokaj dober in sicer smer, da dobi vsak zavod vsaj enega arheologa, oz. tam, kjer je področje regionalno, tudi več. Z novim določilom zakona smo to možnost, na katero bi morali prioriteto misliti in sicer na ustrezno močno personalno zasedbo na ravni spomeniških zavodov. Tako pa smo verjetno izgubili možnost, da bi dobili od 5 do 10 sistemiziranih delovnih mest. Če pustimo sedaj ob strani to mnenje, ostaja dejstvo, da dobivajo nekateri (?) muzeji naloge, ki niso v njihovem poslanstvu in jih spreminja ter jim nalaga upravna opravila. Tu se postavi še vprašanje pokrajinskih muzejev in Narodnega muzeja v konkretnem kontekstu te skrbi.

Djurđić Bojan: V zvezi z Narodnim muzejem imam vprašanje. Kje najde v tem zakonu Narodni muzej svoje mesto? Naloge vseh drugih centralnih institucij so definirane, ni pa definirana vloga Narodnega muzeja. *Peter Petru:* Glede Narodnega muzeja velja isto kot tudi pri vseh pokrajinskih muzejih, da je osnovan za

območje (SRS) oz. pokrajino oz. za posebne naloge oz. zbirke.

Poleg gotovo nespornih primerov, ko so muzeji že po imenu vezani na teritorij, npr. Mestni muzej, Ptujski muzej, Loški muzej, pa imamo druge, ki nimajo svojega teritorija oz. neposredne občinske meje tako npr. Pokrajinski muzej Maribor in enako Narodni muzej. Za te je določen očitno drugačen postopek – enako tudi Fakulteta in enako tudi Akademija, kadar gre za izkopavanja v neki občini. Tu se bo treba dogovarjati.

Bojan Djurič: V 70. členu tega zakona sta zelo jasno poudarjeni vlogi Zavoda SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine in Arhiva SR Slovenije kot republiških upravnih organizacij. Tu Narodni muzej ni omenjen.

Marjan Slabe: Da, vendar sta to republiški upravni organizaciji.

Peter Petru: Jaz sem se enako kot sedaj Bojan pobunil, da bi bilo potrebno dati Narodnemu muzeju nekoliko poudarjeno vlogo v republiki oz. pri pokrivanju nekih širših in matičnih nalog v okviru slovenskega prostora, kar bi imel Narodni muzej v Ljubljani. To pa je propadlo. Drugi vidik, ki ga ne smemo zanemariti, pa je ta, da je dejavnost Narodnega muzeja tudi etnično obarvana. Arheologija je pri tem še posebej zainteresirana, saj se naš interes usmerja glede na vsakokratno etnično mejo in so naše starosvetnosti na Gospe Sveti in Blatogradu ter v naselitvenem obdobju do Donave. Če bi se to Narodnemu muzeju odvzelo, bi bilo to hudo za samo dejavnost. Kakor je za Arhiv napisano, da skrbi in vodi evidenco arhivalij izven slovenskih meja, tako bi tudi Narodni muzej lahko mirne duše to opravljal, skupaj s še kakimi drugimi nalogami.

Drago Svoljšak: Narodni muzej je v zakonu omenjen, če le zapisano prav razumemo. Torej: "muzej, ki je ustanovljen za območje SRS, opravlja v soglasju z muzejem iz prejšnjih dveh členov – to so posebni muzeji in občinski muzeji – naloge varstva tistih premičnih spomenikov in znamenitosti, ki so velikega ali izjemnega pomena za SR Slovenijo". Tak muzej, ustanovljen za področje SR Slovenije je torej v zakonu predviden. Lahko je to že kar Narodni muzej, če pa ni, se zastavlja vprašanje ustanovitve takega muzeja, če še ni ustanovljen. Problem je razrešitev razmejitev med pravicami in dolžnostmi, pa problem kriterijev, o katerih smo govorili na začetku: katera merila nas bodo vodila pri odločanju, kaj je spomenik in kaj ni in kateri od teh je potem še velikega ali izjemnega pomena za SR Slovenijo.

Božidar Slapšak: Če sem dobro razumel vprašanje, ki ga je postavil Bojan, gre za naslednje: kako naj razložimo dejstvo, da sedaj Narodni muzej mora voditi register premičnih spomenikov, če pa ni upravna organizacija. Tu pojem upravne organizacije ni popolnoma jasen.

Marjan Slabe: Saj odslej nobena ustanova ni upravna organizacija. Prej so bili zavodi za spomeniško varstvo deloma upravne organizacije, sedaj pa niso več. So samo organizacije za varovanje dediščine. Je pa lahko neka ustanova, pooblaščenca od občine, za opravljanje določenih upravnih nalog.

Božidar Slapšak: Tu preprosto ni naveden Narodni muzej kot upravna organizacija za razliko od Republiškega zavoda in Arhiva, ki sta navedena kot taka. Ni povsem jasno, zakaj.

Drago Svoljšak: Tu je še en problem. Pomagati mi morate, da ga bom pravilno opredelili. To je izdaja dovoljenj za arheološka izkopavanja, predvsem so to merila za izdajo dovoljenj. Kdo bo dovoljenje izdajal? V zakonu je zapisano, da bo to opravljal republiški upravni organ za kulturo. Na osnovi katerih in kakšnih meril? Ali bodo poleg splošno uveljavljenih – overovljeni raziskovalec, usposobljena ustanova, zagotovljena sredstva in drugo, kar sodi zraven – eno izmed meril, in mislim, da bi moralo biti bistveno, tudi vključitev naloge v arheološki raziskovalni program, ki je tudi program našega društva, veljavno sprejet in bi zato moral veljati kot bistveni akt pri odločitvah za

izdajo dovoljenj. Torej cela kopica vprašanj, eno je zastavljeno že tudi kot predlog. Ne vem tudi, kako bo ta republiški upravni organ ravnal, kdo mu bo pravzaprav svetoval, kako naj dela? Po moje sam ne more in ne sme odločati. Bo to Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine?

Iva Curk: Odločba za dovoljenja je toliko preformulirana, da so pogoji skrajšani, saj so že objavljeni v Varstvu spomenikov.

Božidar Slapšak: Še eno vprašanje. Da bi se lahko izvajali členi 53 do 56 – v zvezi z zavarovanjem arheoloških najdišč, ne arheoloških spomenikov, mora obstajati nek register, register arheološke dediščine, arheoloških najdišč, ne samo arheoloških spomenikov.

Tega pa zakon ne predvideva.

Marjan Slabe: Na tem se dela.

Daniilo Breščak: Na odboru društva smo se pogovarjali, da bi na temo arheologije in novega zakona pripravili Kulturne diagonale. Takrat smo rekli, da naj bo tale današnja okrogla miza predhodna obravnava, na kateri naj bi tudi izpostavili vprašanja, o katerih bi veljalo govoriti na teh diagonalah. Zanima me, ali lahko že danes zapišemo vprašanja, ki bi jih obravnavali na Kulturnih diagonalah?

Marjan Slabe: Smatram, da bi bilo potrebno na RTV v celoti odgovarjati o varstvu narave in spomeniškem varstvu. Ne vem, če je dovolj, če bi sodelovali samo arheologi.

Božidar Slapšak: TV je že imela oddajo o privatnih zbirkah v luči novega zakona. Očitno je že začela s parcialnim predstavljanjem zakona.

Marjan Slabe: To je treba še pripraviti. Na koncu sem mislil postaviti to vprašanje. Ker smo videli, da je vprašanje še veliko, zlasti individualnega značaja, ki izstopajo, in na katera ne more odgovoriti nekdo od nas sam, bi se bilo treba pripraviti, recimo s pravnikom ali v širšem telesu. To telo, ki je pripravilo ta sestanek, bi po analizi poskušalo odgovoriti na vprašanja. Seveda pa jih je potrebno prej predebatirati s pravnikom, pravnim tolmačem zakona, in šele nato nanje dati ustrezne odgovore.

Drago Svoljšak: Torej ohranimo to telo kot posvetovalno telo še naprej?

Marjan Slabe: Za individualna vprašanja. Ta komisija pa bi lahko pripravila tudi tiste določene probleme, o katerih se bo govorilo na TV in kjer moramo imeti enotno stališče. Zato mislim, da, dokler mi tu ne bomo razčistili svojih problemov, se na TV ne moremo pojaviti.

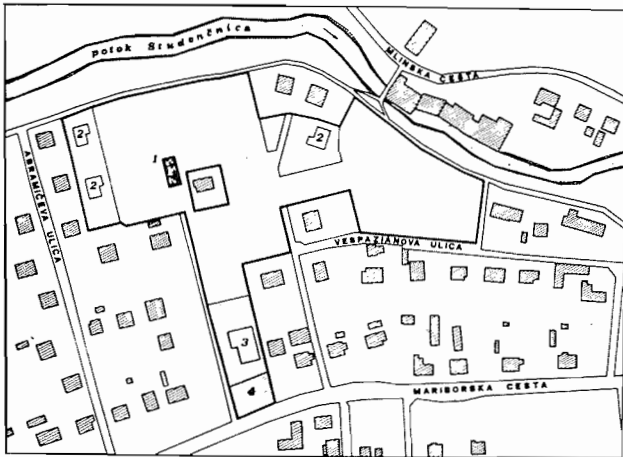
Iva Curk: Predlagam, da bi po tem zapisu na vprašanja, ki smo jih zastavili, pa nanje ne odgovorili, skušali najti odgovor, sami in s pomočjo drugih.

Marjan Slabe: Ta okrogla miza naj gre dalje. V taki ali drugačni obliki, ker bo zmeraj še in še vprašanj. Za navzven pa bi rekli sledeče, da moramo priti iz izčiščenimi, enotnimi merili. Mi ne moremo navzven, pred ljudmi, razčiščevati probleme, ki jih imamo.

Drago Svoljšak: Velja torej tisto, kar smo v začetku dejali, da se brez točnejših dogovorov ne smemo raziti. Vsega nismo dorekli. Velja pa, da smo se domenili, da osnujemo telo, komisijo ali kakorkoli pač imenujemo skupino ljudi, ki bo pripravljala predlog za skupno dokumentacijo, kar naj bi bila potem vsebina naslednje okrogle mize. To mislim, da je lahko naš današnji sklep. Potem pa bi rad še enkrat vprašal, kako je z uskladitvijo našega zakona in zakona o urejanju zemljišč in ali ima smisel, da s tega mesta v podporo Zavodu SRS terjamo, naj se zakona uskladi?

Iva Curk: Uskladiti se mora, vendar bo treba v razpravi najbrž eno in drugo še razložiti.

PTUJ - 3. MITREJ

Občinski komite za urbanizem, gradbene in komunalne zadeve občine Ptuj je v aprilu letošnjega leta razgrnil spremembo zazidalnega načrta Mariborska cesta na Zg.Bregu. Ta sprememba je zajemala delno pozidavo področja arheološkega parka okoli 3.mitreja ter istočasno (?) ureditev preostalega dela (glej načrt, kjer so s števkami od 2 do 4 in rastrom označeni novi objekti in njihove parcele, z debelejšo črto pa sedanja površina arheološkega parka). Zaradi številnih ugovorov na nadaljnjo krnitev zaščitene površine okoli 3.mitreja, ki so jih poslale različne arheološke ustanove in institucije, je 14.5.1981 omenjeni komite sklical sestanek, kjer naj bi uskladili različna mnenja. Sklepi tega sestanka so bili (citirano po zapisniku):

- da se postopek sprejemanja programskega dela zazidalnega načrta Mariborska cesta ustavi, ker ta načrt ne jamči celotne izvedbe arheološkega parka. Potrebno je izdelati ureditveni načrt celotnega zavarovanega območja ter na podlagi predloga ureditvenega načrta odločiti o predlogu sedanje spremembe programskega dela zazidalnega načrta;
- predlaga naj se razlastitveni postopek za celotno zavarovano območje;
- Zavod za spomeniško varstvo Maribor predloži eno od možnih variant ureditve arheološkega parka. Takšno je trenutno stanje zadeve, ki se še vedno lahko sprevrže v škodo spomenika. Ta predstavlja zaradi svoje vmeščenosti v jedro kompleksa družinskih hiš na Zg.Bregu ter zaradi svoje namembnosti (kmetijska površina) in neurejenosti (po normah urbanizirane okolice) izziv vsem potencialnim investitorjem. Ker pa je to še vedno spomenik I.kategorije, je možnost gradnje na tem terenu omejena le na tiste, ki imajo v rokah sredstva za preskakovanje takšnih zaprek (upoštevati vse implikacije!). Imena konkretnih investitorjev bi to nedvomno potrdila.

Zdi se, da je edina možnost za ohranitev spomenika v današnjem obsegu ta, da se projekt arheološkega parka s papirja prenese v realnost (kar implicira navedeni drugi sklep sestanka), pri čemer načelo daj-dam verjetno ni nujna osnova za takšno rešitev. To pa pomeni, da je treba princip "vključevanja v družbene procese" razumeti ne samo kot vključevanje v družbene plane, ampak tudi kot vztrajanje na realizaciji teh planov (arheološki park okoli 3.mitreja je v urbanističnih planih občine Ptuj od leta 1962).

Bojan Djurić

ISTRAŽIVANJA JUŽNIH GRADSKIH VRATIJU AEQUUMA

U selu Čitluk sjeverno od Sinja nalazi se jedina rimska kolonija u unutrašnjosti današnje Dalmacije - *colonia Aequum* koju je osnovao imperator Klaudije. Prvi opis ovog grada donosi Alberto Fortis u svom djelu *Viaggio in Dalmazia* objavljenom u Veneciji 1774. Medjutim, tek nakon nešto manje od sto godina fra Antun Konstantin Matas vršio je u Čitluku prva arheološka istraživanja 1859. i 1860.godine. Tada je nadjena i čuvena mramorna glava Herakla što je bio i povod da se pri Franjevačkom samostanu u Sinju osnuje Arheološka zbirka. Ponovno će jedan fratar - Ivan Tonković, pod nadzorom direktora Arheološkog muzeja u Splitu don Frane Bulića, vršiti istraživanja na forumu Aequuma 1884.godine. U *Bulletino di archeologia e storia dalmata* vol. VIII iz 1885.godine Bulić je objavio rezultate tih istraživanja i po prvi put donio tlocrt perimetra bedema Aequuma na kome su ucrtani do tada poznati arhitektonski nalazi.

Povodom slučajnog nalaza dviju skulptura rimskih božica - Fortune i Rome (koje će u novom broju *Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku* objaviti Nenad Cambi), Muzej Cetinske krajine u Sinju vršio je 1966. godine iskapanja na površini od 200 m². Tada su otkriveni manji ostaci gradjevina koje vjerojatno pripadaju nekom kulturnom mjestu a tu je nadjen i mramorni blok u obliku žrtvenika. (Za detaljniji pregled dosadašnjih arheoloških istraživanja na tlu Cetinske krajine vidi rad A.Miloševića u *Gunjačinom zborniku*.) Za Arheološki institut u Beču 1913.godine Mihovil Abramčić vršio je ovdje arheološka istraživanja koja je objavio Emil Reich (*JÖAI* XVI, 1913). Godine 1921 fra Ante Pajo Mišura objavio je svoju disertaciju pod naslovom "*Colonia Romana Aequum Claudium (Čitluk)*" na osnovu svojih istraživanja 1911.godine. Ta knjiga, medjutim, nije donjela neke nove spoznaje o Aequumu.

Od 1966. pa sve do danas nisu vršena arheološka istraživanja ovog rimskog grada iako je to bilo neophodno budući da se baš u proteklih nekoliko godina unutar gradskih bedema Aequuma obavlja znatna bespravna izgradnja (sagrađeno je oko 20-tak kuća). Povod za ovogodišnja iskapanja bio je upravo vezan na bespravnu izgradnju uz same južne zidine Aequuma gdje je graditelj obiteljske kuće bagerom izbacio nekoliko izuzetno velikih obradjenih kamenih blokova na mjestu gdje je htio graditi bunar. Neki od tih blokova muljike (vrsta lokalnog mekog kamena) dugi su i do 2,5 m, visoki oko 1 m, a široki isto toliko.

Razumjevanjem sinjske općine Muzej Cetinske krajine poduzeo je desetodnevna iskapanja uz spomenutu kuću uz koju ide i glavni put kroz selo a najvjerojatnije i glavna antička komunikacija kroz Aequum. Rezultati istraživanja više su nego ohrabljujući. U veoma plitkom sloju (što je po svemu uzrokovalo da se nalazi nisu dobro sačuvali) otkriveni su ostaci jedne kule okrugla oblika koja leži na šesterostranoj bazi sagrađenoj takodjer od velikih blokova. Iza kule otkriveni su ostaci jedne četvrtaste prostorije sagrađene od sličnih blokova. Ta prostorija nalazi se unutar bedema grada a koja je služila za smještaj straže i za komunikaciju s kulama. I kula i prostorija leže na živcu posebno oblikovanim kako bi se u njega mogla uklopiti konstrukcija ove fortifikacije. Prema riječima kolege Miloševića, rukovodioca ovih istraživanja, vjerojatno se ovdje radi o ostacima zapadne kule na južnim vratima grada. No to za sada nije posve sigurno budući da je istražen samo mali dio terena. Kula i četvrtasta prostorija vidljivi su u dužini od 11 m, a u širini od 7 m. Od oskudnog pokretnog arheološkog materijala nadjeni su uglavnom fragmenti rimskih amfora i ulomaka grubog kuhinjskog posudja, ulomci koji jako podsjećaju na onu ilirsku željeznodobnu keramiku.

Valja svakako očekivati da će se ova istraživanja nastaviti i da će se ovaj dio bedema Aequuma konzervirati i prezentirati javnosti. To bi bilo, nakon što je Aequum poznat starinarima i arheolozima već više od 200 godina, od velikog značaja za našu kulturnu baštinu, a pogotovu stoga što bi to bio jedini dio antičkog grada koji bi bio vidljiv na licu mjesta.

Branko Kirigin

METODE

Center za zgodnj srednjeveške študije Narodnega muzeja je ob razstavi Srednjeveško naselje Otok pri Dobravi, arheološka pričevanja o nastajanju slovenskih mest, organiziral okroglo mizo Metode pri terenskem in študijskem arheološkem raziskovalnem delu. Izbor teme bo začudil samo nepoznavalca. Arheološko ukvarjanje z visokim srednjim vekom in mlajšimi obdobji v Sloveniji poteka pod varštvom umetnostne zgodovine in zgodovine po absurdni formuli o "uporabi arheološke metode na nearheološkem področju". Na podlagi naivne predpostavke o objektivnosti arheološke observacije je doprinos arheologije tu zreduciran na tehnični servis (izkopavanje, klasifikacija materiala), delo pa prevzemajo arheologi, katerih ožji strokovni interes je daleč od visokega srednjega veka. Izkopavanje na Otoku je po arheološkosti zastavljenega problema izjemno, je pa značilna preokupiranost z navezavo (morda še vedno problematično) na "arheološki" zgodnji srednji vek (pod magično mejo 1000). Skratka, ob vsem arheološkem udejstvovanju na visokosrednjeveških objektih v Sloveniji danes visokosrednjeveške arheologije nimamo in izolirani (in tudi kot hazično poročilo še ne objavljeni, torej nepreverljivi) rezultati na - po stratigrafski sliki oz. ohranjenosti - skrajno nevhvaležnem terenu Otoka očitno niso dovolj, da bi se arheologi lahko zbrali okoli okrogle mize in kompetentno (z ostalimi) razpravljali npr. o nastajanju slovenskih mest.

Na drugi strani je Otok že vrsto let v slovenski arheologiji pojem na področju inovacij v izkopavalni tehniki. Zato je razumljivo, da so organizatorji želeli razstavo povezati z demonstracijo tehničnih pripomočkov za izkopavanje in ob tem vzpodbuditi metodološko diskusijo. Tema okrogle mize je bila na žalost močno predimenzionirana. Metode pri terenskem in študijskem arheološkem raziskovalnem delu pomenijo približno vse arheološko pehanje in nehanje in to bi tudi za temeljito pripravljeno srečanje z vnaprej razposlanimi materiali in mnogimi referati bil komajda prebavljiv zalogaj. Rezultat je bil abstinenca mnogih in neplodna improvizacija pri generalnih temah ter po krivici zmanjšana koncentracija pri tistem, kar bi lahko bil dragocen rezultat te okrogle mize - pri možni razpravi o realnem doprinosu preizkušenih in načrtovanih tehničnih pomagal na terenu.

Tako smo poslušali referat o arheološki dokumentaciji v okviru spomeniškega varstva (I. Curk), ki nas je ponovno prepričal, da spomeniški službi ne bo manjkalo ne izkušenj ne znanja pri izdelavi metodologije in norm za dokumentacijo, ki jo v okviru registrov arheoloških spomenikov in arheološke dediščine predvideva oz. predpostavlja novi zakon o varstvu naravne in kulturne dediščine. Pričakujemo, da bomo osnutke kmalu dobili v diskusijo. Predstavnik podjetja Hermes (J. Dular) je prikazal sistem za tehnično dokumentacijo 3M Filmsort in o njegovih prednostih bodo morale temeljito razmisliti vse institucije, ki hranijo ali načrtujejo hranjenje terenske arheološke dokumentacije, seveda pa bi odločitev morala biti že iz čisto praktičnih razlogov skupna in to v okviru kompleksnega reševanja vprašanja dokumentacije v teh institucijah, tudi v zvezi z novim varstvenim zakonom. B. Babič je v popoldanskih urah razpredel nekaj misli o dometih arheologije. V. Šribar pa je v referatu, na razstavi in naslednjega dne pri demonstraciji predstavil instrumente, ki jih je razvil ob izkopavanjih - predvsem na Otoku: pantograf, koordinatograf, koordinatno mizo, T stativ za vertikalno fotogrametrično snemanje in vrtalno napravo.

Morda se kdo tudi ne bi strinjal z Babičevim mnenjem, da je etnogeneza osrednji problem in cilj arheologije. Ali pa bi imel resne pripombe glede univerzalne uporabljivosti vertikalnega stojala (tako zaradi problema sidranja kot zaradi velikosti stereo polja). Ali pa bi spet hotel razpravljati o tem, ali lahko obstaja razlika v optimumu dokumentacije glede na interese varovanja spomenika na eni in raziskovanja na drugi strani. Vsa ta vprašanja pa so se pojavljala na tako

različnih koordinatah neke brezbrežne teme nekega improviziranega sestanka, da je plodna diskusija bila komajda mogoča.

Vendarle so se pokazali nekateri problemi, ki ležijo v samem jedru razpravljanja o terenski dokumentaciji in do katerih se bo treba opredeliti, če naj zagotovimo uspešnost okrogle mize, ki jo na to temo pripravljaja SAD.

Predvsem je to vprašanje objektivnosti arheološke dokumentacije. Prevladujoča usmerjenost, implicitna pri predstavitvi instrumentarija, je bila najbolj izražena v tezi, da si je pri arheološki terenski dokumentaciji treba prizadevati za čim popolnejšo *reproducibilno* stanje, pri čemer postopek nikoli ni dovolj brezoseben. Pri tem gre očitno za nevarno in daljnosežno mešanje dveh ravni - legitimne zahteve po večji (merski) natančnosti in vprašanja objektivnosti arheološke dokumentacije. Mihče ne dvomi, da je večja natančnost pri beleženju arheoloških terenskih informacij nujna. Treba se je tudi zavedati smiselni meja, saj je s tehnične strani možna praktično neomejena natančnost, tudi tam, kjer milimeter ali centimeter ne igra nobene vloge in bi zato vztrajanje na večji natančnosti bilo neracionalno. Vendar pa je pri velikem delu izkopavanja natančnost še vedno pod minimalnimi standardi in je zato poudarjeno zanimanje za razvijanje pristopov in naprav, ki bodo te standarde omogočile, v tej fazi nujno. Drugo je pa vprašanje, kaj merimo in beležimo. Predvsem nam mora biti jasno, da nobena dokumentacija ne more reproducirati arheoloških situacij. S kombinacijo neskončnega števila planumov in neskončnega števila presekov ter z vsestransko analizo vsakega sestavnega delca, ali pa z nekakšnim utopičnim stereo registratorjem bi morda zadostili takšni zahtevi. Vsaka arheološka situacija nosi potencialno neskončno število informacij. Arheološka dokumentacija pa je zavesten izbor arheološko relevantnih informacij, torej tistih informacij (struktur, odnosov, značilnosti), za katere sklepamo, da so relevantne za sklop problemov, ki jih z arheološkim delom (izkopavanjem) rešujemo. In tu arheologija razvija vrsto postopkov in prijemov, ki naj omogočijo optimalno razpoznavanje relevantnih informacij, med drugim npr. beleženje planumov in profilov. Konkreten profil ali planum je rezultat konkretne raziskovalne strategije in ne nekih mehanskih pravil "objektivne" dokumentacije; je torej rezultat zavestnega izbora, ki temelji na jasni predstavi o cilju raziskave in teži k optimalni interpretabilnosti v smislu tega cilja. Še tako natančno izrisan profil bo nečitljiv, če je šlabo postavljen, in tudi najboljše vertikalna barvna stereo-fotografija bo neuporabna, če je planum bil nerazumljen in napačno izčiščen. Zahteva po objektivnosti, brezosebnosti pri registriranju situacij (planumov, profilov...), ki so rezultat vrste povsem osebnih odločitev, je absurdna, v skrajni konsekvenci pa pomeni, da se raziskovalec ne zaveda odgovornosti, ki jo ima pri koncipiranju terenske raziskave, oz. da se hoče te odgovornosti rešiti na račun domnevne objektivnosti arheološke dokumentacije.

Nerazlikovanje med mersko natančnostjo in objektivnostjo arheološke dokumentacije je nevarno, saj probleme dokumentacije reducira na tehnične probleme risbe in fotografije. Najkatastrofalnejše posledice za dokumentiranost neke arheološke situacije ima vendarle neustrezna raziskovalna strategija in pa nekompetentnost pri primarni interpretaciji na terenu. Tako je interpretacija v samem jedru problema arheološke dokumentacije, zgoraj navedeno tezo pa bi lahko parafrazirali in rekli, da si moramo prizadevati za čim popolnejšo interpretacijo stanja, pri čemer je dokumentacija polni odraz raziskovalčevih terenskih ugotovitev. Podobno je z vprašanjem popolnosti arheološke dokumentacije. V slovenski arheologiji je postalo že topos sklicevanje na dejstvo, da je arheološko izkopavanje uničevanje neke arheološke situacije (dokumenta), in

iz tega izhajajoča zahteva, da naj arheološka dokumentacija popolno nadomesti uničeno. Pri vsej logičnosti in spoštovanju vredni etični trdnosti tega stališča se je vendarle treba zavedati, da nimamo nobene možnosti, da bi se ga kdaj lahko tudi držali. Kot smo že zgoraj ugotavljali, je zahteva po reprodukciji kompletnih arheoloških situacij iluzorna. Vse, kar lahko storimo, je, da v neskončnem številu informacij, ki jih neka arheološka situacija potencialno vsebuje, iščemo in beležimo tiste, za katere po svoji najboljši vesti in znanju sklepamo, da so lahko relevantne za probleme, ki jih kot arheologi rešujemo, ter da stalno razvijamo hipoteze, tehnike in metode, ki nam omogočajo dostop do čim večjega števila relevantnih informacij. Popolnost arheološke dokumentacije je relativna popolnost, predpogoj zanjo je informiranost, jasna predstava o možnosti in o ciljnih raziskave, seveda tudi primerna (primerna, ne neomejena) količina časa, sredstev in pa ustrezna tehnična opremljenost (še posebej velike zahteve tu postavlja vključitev zanimanja za okolje, ekosisteme itd. v arheološko razmišljanje). Normiramo lahko samo nek obvezni minimum dokumentacije, kot si ga v tem trenutku naše arheologije lahko postavimo. Vse ostalo je stvar pretoka informacij in izkušenj, vprašanje znanja in pa profesionalnega poštenja.

Na koncu še ena misel. Ob okrogli mizi smo ponovno slišali tezo o neizbežnosti manjše kvalitete (obsega, temeljitosti, natančnosti ali kakorkoli že to zavijemo) dokumentacije in o slabi uporabnosti tehničnih pripomočkov pri zavarovalnih posegih. Kakorkoli že ta teza izhaja iz krvavih izkušenj pri zavarovalnem delu, je danes nevzdržna in je načelno tudi spomeniška služba ne zagovarja. Prikaz zaščitnih del v Vojvodini (N. Stanojevič) je jasno pokazal, kako je v večini primerov neadekvatna dokumentacija prav rezultat slabe tehnične opremljenosti varstvene službe. Zavodi, predvsem pa Republiški zavod, ki mu je raziskovalno delo na tem področju ena od osnovnih nalog, bi pač morali biti prvi pobudniki in izvajalci vsakršnih inovacij in tehničnih izboljšav, ki omogočajo hitro in popolno akcijo varovanja (torej tudi dokumentacijo) - od laboratorijskih prikolic za intervencije preko zaščitnih konstrukcij za izkopavanje do stereofotogrametričnega snemanja in raznih prospekcijskih metod.

Če sploh v čem, je ta okrogla miza uspela v tem, da je ponovno plastično izpostavila nujnost svežega opredeljevanja od starih in temeljnih dilem arheološke dokumentacije. To je opozorilo tistim, ki jih je SAD pooblastilo za pripravo prihodnjega srečanja na to temo.

Božidar Slapšak

ILUZIJA IN STVARNOST

V 9. številki Numizmatičnega vestnika, glasila Numizmatičnega društva Slovenije v Ljubljani, je podpredsednik društva A. Rant v uvodnem članku posvetil nekoliko besed 40-letnici ustanovitve Slovenskega numizmatičnega kluba, ki je v letu 1956 prerasel v današnje Numizmatično društvo Slovenije. Ustanovitev društva naj bi predstavljala po mnenju Ranta temelj za "širjenje numizmatike kot vede (25 let pred univerzo!)". Trditev je neutemeljena in prav zaradi tega te naše vrstice.

Menimo namreč, da je tudi v prihodnjih člankih, posebej še, če izidejo v specializiranih glasilih z naklado 600 izvodov, treba skrbeti za zanesljivost podatkov in trditev, saj bodo prav ta glasila čez desetletja služila kot vir informacij proučevalcem stroke oziroma zgodovine stroke.

Definicija numizmatike kot vede je poznana. Posveča se proučevanju denarja in denarništva v vseh zgodovinskih obdobjih ter je ena od važnih pomožnih zgodovinskih ved; novce, ki je predmet numizmatičnega študija, pa je za marsikatero časovno obdobje primaren in marsikdaj (predvsem za obdobje antike) tudi edini zgodovinski vir.

O numizmatiki kot vedi lahko potemtakem govorimo le tedaj, če je novce predmet znanstvenega študija ter če je rezultat tega študija izviren prispevek bodisi k tipologiji ali kronologiji posameznih kovov oziroma k zgodovini denarništva ter s tem pripomore k osvetljevanju ekonomske problematike v posameznih zgodovinskih obdobjih na nekem področju. Dokler pa gre le za numizmatiko v smislu zbiranja kovancev in bankovcev in njih urejanja po času in tipih, včasih še s priokusom trgovine in pridobitništva, ne moremo govoriti o vedi, saj predstavlja tako zbiranje le zanimivost v zgodovini razvoja vede (če posežemo v zgodovino slovenske numizmatike, je taka zanimivost na primer numizmatična zbirka barona Erberga na dolski graščini). V vsej 40-letni zgodovini Numizmatičnega kluba s 25-letno zgodovino Numizmatičnega društva Slovenije vred ne najdemo tehtnih prispevkov k numizmatični stroki in trditve, da je društvo pomembno za širjenje numizmatike kot vede, bi težko našla zagovornike. Že silno redko in skromno sodelovanje članov društva z ustanovami, ki se strokovno ukvarjajo z numizmatiko, omaja Rantovo trditev.

Glede na zapisano trditev A. Ranta bi Univerza v Ljubljani pričela skrbeti za razvoj in širjenje numizmatike kot vede šele leta 1980. To ne drži. Gotovo je ljubljanska Univerza (konkretno oddelke za arheologijo) pričela sodelovati pri razvoju in širjenju numizmatike kot vede razmeroma pozno, posebej še, če to primerjamo s skoraj tristoletno zgodovino razvoja numizmatike - v širokem smislu besede - na Slovenskem od Schönleba naprej, vendar vsekakor pred ustanovitvijo Numizmatičnega kluba leta 1941. Kot redni profesor med leti 1937-1942 je v Ljubljani predaval antični zgodovinar, epigrafik in numizmatik B. Saria, ki je publiciral tudi mnoge tehtne numizmatične razprave. Med svoja predavanja je vnesel marsikatero poglavje, ki je bilo posvečeno antični numizmatiki. Po vojni je njegovo delo med leti 1945-1967 nadaljeval profesor J. Klemenc, ki je prav tako s svojim numizmatičnim raziskovanjem posegal na širši jugoslovanski prostor. Po njegovi smrti je študentom arheologije od leta 1968 dalje osnove numizmatike predaval profesor J. Kastelic, v študijskem letu 1979-80 pa je to nalogo prevzel podpisani.

Namen našega zapisa ni oporekati Numizmatičnemu društvu pozitivne vloge, ki jo brez dvoma ima, predvsem pri popularizaciji in širjenju zanimanja za numizmatiko med mladimi. Želeli pa bi društvo spodbuditi, da bi dejansko sodelovalo pri izgrajevanju numizmatike kot vede vsaj v taki meri, da bi na primer Narodni muzej v Ljubljani, ki skrbi za to vedo, obveščalo o posameznih najdbah antičnega ali srednjeveškega denarja na slovenskem ozemlju, da bi bila mogoča vsaj osnovna dokumentacija o raritetah, o še nepoznatih numizmatičnih kosih ter o najdiščih novcev v Sloveniji. Do sedaj tega sodelovanja - razen v izredno redkih primerih nekaj posameznikov, katerim gre za to vse priznanje - ni bilo mogoče zaznati ter društvo tako pri širjenju in razvoju numizmatike kot vede tvorno ni sodelovalo. Vsekakor želimo - in to je tudi vzrok za naš zapis - da bi Numizmatični vestnik kot eden od treh numizmatičnih časopisov v jugoslovanskem prostoru tvorno sodeloval pri razvoju, širjenju in popularizaciji numizmatike tudi - in predvsem - s tem, da bi svojim bralcem nudil korektne, strokovno točne informacije.

Peter Kos

RAZISKOVANJE KULTURNE USTVARJALNOSTI NA SLOVENSKEM

Znanstveni inštitut Filozofske fakultete je 16.12.1980 pripravil posvetovanje o raziskovanju kulturne ustvarjalnosti na Slovenskem, ki naj bi širše verificiralo zasnovo kulturološkega raziskovalnega programa FF in pospešilo razpravo o možnem doprinosu posameznih strok.

Ob posvetovanju je izšlo 144 strani obsegajoče Gradivo. ZI na žalost ni upošteval zahteve, naj bo gradivo rezultat predhodnih diskusij po PZE. Teksti za posamezne

stroke predstavljajo osebne poglede podpisanih, kar je bilo na posvetovanju posebej poudarjeno. Možnost, da se ostali raziskovalci plodno vključijo na samem posvetovanju, je bila minimalna, saj je vabilo z gradivom prišlo do njih v glavnem šele dan pred srečanjem. Rezultat je bila slaba udeležba, neusmerjena diskusija in skromni zaključki. Posebej v drugem delu, ko so avtorji predstavili svoje tekste in se je začela razprava, je dvorana bila žalostno prazna, kar je glede na pretenzije Fakultete kot matice raziskovanja kulturne ustvarjalnosti precej porazno. Odgovornost za to gre v polni meri organizatorju.

Raziskovalci PZE smo na improviziranem sestanku pred posvetovanjem ocenili, da je prispevek arheologije neadekvaten in nesprejemljiv ter da vodi v skrajni konsekvenci k eliminiranju doprinosa arheologije h kulturologiji. V dopisu ZI in fakultetnim organom smo v delu, posvečenem tekstu Gradiva, navezujoč se na citat o najstarejših obdobjih iz predstavitve mesta umetnostne zgodovine v kulturologiji predložili koncept, ki bi po našem mnenju lahko, čeprav nedodelan, predstavljal izhodišče za diskusijo o mestu arheologije. V tem smislu smo nastopili tudi na posvetovanju, kjer smo v soglasju s predstavniki vrste drugih strok zastopali mnenje, da pojma kulture ne smemo reducirati na umetnostne fenomene.

Gradivo str. 8: "Zatorej (se. zaradi gostote ohranjenega umetnostnega gradiva) njena (se. umetnostne zgodovine) spoznanja, če so dovolj zgovorna in širše uporabljiva, lahko pomenijo hrbtnico kulturološke sinteze, za najstarejša obdobja pa celo obvezujoči solo v še ne razigranem orkestru."

1. Arheologijo definira predmet (materialni ostanek, t.i. materialna kultura, kot vir za zgodovino v najširšem smislu) in ne obdobje (t.i. arheološka obdobja). Nesporno bo umetnostnozgodovinska stroka z umetnostnozgodovinsko metodo obravnavala umetnostno produkcijo oz. umetnostne aspekte materialnih ostankov tudi za najstarejša obdobja.

2. Ne igra pa umetnostna zgodovina v raziskovanju kulture teh obdobj tako izrazitega sola, kot bi se to morda umetnostnemu zgodovinarju dozdevalo (razen v kolikor zreduciramo pojem kulture na predmet umetnostnozgodovinske stroke seveda).

a) Umetnostnozgodovinska metoda v arheologiji: kot eklektična disciplina je arheologija za reševanje notranjih nalog stroke (npr. relativna časovna opredelitev materiala) uporabljala tudi modele stilnega razvoja, ki jih je razvila umetnostna zgodovina; model tristopenjskega stilnega razvoja (linearno-plastično-slikovito) je odigral važno vlogo pri zgodnjih klasifikacijah, pri nadaljnjem usposabljanju arheološkega materiala kot vira pa se je zaradi kompleksnosti elementov, ki vplivajo na oblikovne oz. stilne značilnosti - še posebej pri uporabnih predmetih, izkazal kot premalo zanesljiv in precizen. Danes predstavlja mrtev rokav arheološke teorije, težišče je že davno prešlo od obravnavanja predmetov na obravnavanje odnosov med predmeti (sklopov, prostorskih odnosov); ostaja seveda možnost umetnostnozgodovinske analize arheološkega materiala na osnovi tega modela.

b) Doprinosi arheologije: arheologija mora dobiti svoje mesto v programu raziskovanj kulturne ustvarjalnosti na Slovenskem zaradi posebnih izkušenj pri usposabljanju materialnega segmenta kulture (kulture kot zbira definibilnih elementov v smislu npr. 1.Sapirrove definicije) kot vira za rekonstrukcijo načina življenja, kulturnih procesov ter kulture kot prostorsko vezanega specifikuma ljudskih skupin, predvsem izkušenj na področju interpretacije prostorskih (na vseh velikostnih nivojih) razmerij med predmeti in interpretacije predmetnih sklopov; v tem smislu predmet arheologije tudi ni časovno omejen: interpretacijske modele črpa tudi iz recentnih in sodobnih situacij, kjer je materialni segment kulture obilno preverljiv

z drugimi segmenti, s svojimi interpretacijami pa lahko dopolnjuje tudi ugotovitve o načinu življenja, kulturnih procesih itd. do najnovejših obdobj (industrijska arheologija ipd. - čeprav matično področje seveda ostajajo obdobja, kjer so materialni ostanki pretežni vir).

Reduciranje vloge arheologije v kulturološkem raziskovanju na obravnavo umetnostnega segmenta arheološkega materiala, kot to čitamo na strani 8 Gradiva in kot to sledi iz predstavitve arheologije na straneh 105ss, eliminira arheologijo iz sklopa strok, ki to raziskovanje načrtujejo in prepušča njeno mesto umetnostni zgodovini.

Božidar Slapšak

KAKO DOČI DO KVALITETNIJŠIH KADROVA V ZNANSTVENIM INSTITUCIJAMA

Odavno nam je poznato da ocjena nije uvijek objektivno mjerilo znanja, niti to može ikada biti, budući da na ocjenjivanje utječe niz faktora koji nemaju nikakve veze s objektivnom procjenom znanja. Takva situacija nužno postoji u svim školama, od osnovnih do fakulteta. Godinama nam je jasno, da, na žalost, iza različitih titula magistara i doktora znanosti ne stoji uvijek stvarna kvaliteta (dovoljan je primjer jednog regionalnog sveučilišta koje u jednom mjesecu fabricira tridesetak ljudi s titulama). Medjutim, kod različitih izbora mladih kadrova za fakultete, institute i slične ustanove, uz poraznu činjenicu namještanja djece prijatelja i rodjaka, izborne se komisije često rukovode ocjenama koje su mladim budućim stručnjacima (jer od takvih u pravilu još nitko nije stručnjak) upisane u indekse. Dakle, ukoliko je natječajna komisija objektivna, biranje se vrši na temelju ocjena i stručnih preporuka. Sposobnost budućega stručnjaka je u trećem planu i obično se ne razmatra (a i na temelju čega bi se razmatrala?).

Osnovna načela samoupravnoga socijalizma govore da su jedino mjerilo nečijeg doprinosa napretku i razvoju društva rad i rezultati rada. Postoji li objektivnije mjerilo doprinosa pojedinca društvu od školskih ocjena? Naravno, postoji. Postoji prije svega stoga što školske ocjene ocjenjuju teoriju, dok se "rezultati rada" odnose na ocjenu prakse. Ljudi nisu jednaki u startu školovanja, nemaju jednako predznanje, jednake socijalne mogućnosti, veze i poznanstva itd. Ne čekajući da se u praksi nakon školovanja izjednače ili vrlo približe mogućnosti iskazivanja vlastite sposobnosti radom i rezultatima rada, mi činimo osnovnu grešku birajući ih na radna mjesta predviđena za vrhunške ili nadprosječne stručnjake. Bez uvida u rezultate njihova rada mi smo ih proglasili nadprosječnim stručnjacima, dali im mogućnost bavljenja znanstvenim radom i odgajanja budućih generacija na fakultetima. Iz ove kratke analize vidljivo je da je riječ o kockanju s razvojem znanosti (no koga za to još boli glava?).

Rješenje vidim u premjeni načina izbora mladih stručnjaka na takva radna mjesta. Instituti i fakulteti nisu mjesta za totalne početnike, za koje se ne može znati hoće li opravdati ukazano im povjerenje. Sasvim je drugačija situacija koja bi nastala zaposlenjem (ili aktivnim radom i angažmanom) svih mladih ljudi s diplomom, nakon završetka studija. Radom i objavljivanjem rezultata istraživanja stekli bi svi (ili barem većina) podjednake šanse za konkuriranje nakon raspisivanja natječaja, što bi bila jedina moguća alternativa nakaradnom postojećemu načinu izbora na temelju teorije. Ovakv prijedlog, dakako, ne odnosi se samo na izbor mladje arheološke kadra na fakultetima i institutima, nego i na izbor stručnjaka iz ostalih struka.

Zorko Marković

Napomena: sličan tekst poslan je početkom 1981.godine redakciji beogradskog NIN-a, ali nije objavljen.

Hugh Hencken, *The Iron Age Cemetery of Magdalenska gora in Slovenia. With editorial assistance from Peter S. Wells. With a technical appendix by Joanne Segal Brandford. Illustrations by Symme Burstein. Mecklenburg Collection, Part II. American School of Prehistoric Research, Bulletin 32. Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Harvard University, Cambridge, Massachusetts 1978. 316 strani, 380 slik, 4 preglednice, 2 slike pred naslovno stranjo.*

Med leti 1905 in 1914 je v že tedaj znanem arheološkem paradižu - Sloveniji izkopavala tudi vojvodinja Mecklenburška, rojena princesa Marie von Windischgrätz. Gomile pod Magdalensko goro pri Šmarju so jo kot kaže posebej mikale, saj se je vedno znova vračala in v letih 1905 do 1906, 1908 in 1913 raziskala kar deset gomil. Magdalenskogorske izkopanine so zato tvorile eno izmed večjih - bogatejših enot celotne zbirke vojvodinje, ki pa je doživela usodo desetnice (Gabrovec, 1978, 1980a; Wells, 1980). Po letu 1918 je prišla zbirka, shranjena na gradu Bogenšperk pri Litiji, pod sekvester in bila prenešana v Narodni muzej v Ljubljani. Vendar je hčerka že preminule vojvodinje dosegla njeno prodajo. Le nekaj predmetov je ostalo v Narodnem muzeju v Ljubljani (Ložar, 1934), preostala zbirka pa je bila 1934 prodana na dražbi v New Yorku, a razmeroma srečno. Najdbe iz Vač so prišle v Ashmolean Museum v Oxfordu, vse ostale pa v Peabody Museum harvardske univerze v Cambridgeu (Mass).

Za dražbo je bil v Zürichu pripravljen izboren katalog "Treasures of Carniola", ki so ga pod vodstvom A. Mahra sestavili priznani strokovnjaki za evropsko prazgodovino in je vse do petdesetih let veljal za najpomembnejše sintetično delo o jugovzhodno-alpski halštatski kulturi (ToC, 1934).

Šele z delom H. Henckna o Magdalenski gori smo dobili prvo sistematično obdelano gradivo iz bogate Mecklenburške zbirke, v sklop katere vsekakor sodi že nekoliko prej objavljena obdelava kostnih ostalin (S. Bökönyi, *Data on Iron Age Horses of Central and Eastern Europe*, and J. L. Angel, *Human Skeletal Material from Slovenia. Mecklenburg Collection, Part I. Bull. Am. School Prehist. Research 25, 1968*).

Prvi vtis naredi knjiga s svojim izvrstnim tiskom in dobro opremo. Njena vsebina pa je grajena v logičnem redosledu po poglavjih od orisa izkopavanj in zgodovine Mecklenburške zbirke do kronološkega vrednotenja gradiva, kar izvira izpod peresa H. Henckna. V času bolezni mu je pomagal P. S. Wells, ki je opravil tudi končno redakcijo knjige. Zanimiva zaključna dodatka, za nas izrazito receptivna, predstavljata deli J. S. Brandfordove o ohranjenih ostalinah tkanin z Magdalenske gore ter D. Piechote z analizo o grafitiranju keramike.

Nenavadna, skorajda presenetljiva je lapidarnost prvih dveh poglavij - o zgodovini raziskav (str. 1-2) in o železni dobi v Sloveniji (str. 3-9), kar pa je morda celo dobra rešitev. V svojem orisu železne dobe, tako halštatske kot latenske, se je Hencken naslonil predvsem na dela S. Gabrovca (Gabrovec, 1964-65, 1966 a, 1966 b, Gabrovec-Frey, 1971), kar velja za kulturno in kronološko interpretacijo. Kot že mnogi pred in za njim je podlegel "dolenjski fascinaciji": velike gomile in bogati bojovniški grobovi dosegaajo svoj namenski psihološki učinek; vendar ne smemo pozabiti, da danes ugotovljene razlike med posameznimi skupinami jugovzhodno-alpskega kroga reflektirajo predvsem različne običaje in načine pri pokopavanju umrlih, tako da ne morejo biti vedno merodajen odraz gospodarskega (blago)stanja (str. 4). Pri kronologiji je datacija posameznih časovnih horizontov povsem shematična in lahko služi le najosnovnejši orientaciji. Novost pa predstavlja poskus delitve negovske časovne stopnje na dva horizonta - Negova 1 in 2 (str. 7), o katerem bo še tekle beseda. Pri sicer izredno skrbni in pazljivi uporabi in pisavi

slovenskih imen pa je Hencken očitno spregledal, da je tudi "Negau" le ponemčena slovenska Negova, kjer je bil že 1811 odkrit slaven depo čelad - zato negovskih (Gabrovec, 1950; Egg, 1976).

Glavnino knjige obsega katalog grobov (str. 11-81). V opis posameznih gomil oz. grobov so zelo skrbno in kritično vključeni podatki, risbe, fotografije, ki jih je v času izkopavanj delal tajnik vojvodinje Goldberg, hkrati pa je opozorjeno na eventualna neskladja med obema Goldbergovima dnevnikoma ter avkcijskim katalogom ToC. Prav tako so vključene najdbe, ki so ostale v Ljubljani. Vsi predmeti so predstavljeni v kvalitetni risbi, le ljubljanske nekoliko odstopajo. Jasno je, da nekaterih problematičnih grobnih celot zaradi usode zbirke kot tudi takratnega načina izkopavanja ni več mogoče razrešiti (cfr. Frey, 1980). V celoti lahko služi katalog kot dober vzgled ne samo obdelovalcem preostalih najdišč Mecklenburške zbirke in gradiva z Magdalenske gore, ki je hranjeno v Naravoslovnem muzeju na Dunaju in v Narodnem muzeju v Ljubljani, temveč vsem, ki se spopadajo s staro izkopanim gradivom.

Iz kombinacije kratkega komentarja h kronološkim preglednicam (str. 83-84) in kronoloških opredelitev posameznih grobov, ki so priključene katalošemu delu, je mogoče razbrati Hencknovo interpretacijo magdalenskogorskega gradiva. V bistvu deduktivna zasnova celotnega dela, ko od splošnega orisa železne dobe (str. 3-9) prehaja h poskusu vključitve posameznega groba v že zgrajeno, opredeljeno shemo (str. 12-84, charts 1-3), daje vtis "seminarskega" dela, ki še ni prešlo v analitično fazo. Res je tudi, da Hencken objavlja le del - morda dobro tretjino vsega izkopanega gradiva z Magdalenske gore, vendar z določeno toleranco dovolj povednega, tako da predstavlja nedvomno obogatitev raziskavam železne dobe v jugovzhodnoalpskem svetu.

Le nekaj pripomb h kronološki opredelitvi. Delitev časovne stopnje Podzemelj na starejši in mlajši horizont, ki jo Hencken gradi na treh grobovih (chart 1), je vsekakor vprašljiva - ne le na Magdalenski gori, temveč sploh na Dolenjskem. Tako kot na Magdalenski gori poznamo tudi iz drugih gomilnih grobišč kot npr. Stične (Gabrovec-Frey-Foltiny, 1969, sl. 2), Brezja (Kromer, 1959, T. 14, 46), Dobrava pri Dobriču¹, Libne (Guštin, 1-76, T. 12: 5-9; 33: 1-10; 34: 4-10), morda z izjemo Šmarjete (Stare V., 1973, T. 12, 13, 19: 5, 6, 13; 37: 7; 51: 1; 53: 4, 5, 7, 10 ipd.)² in Vač (Stare F., 1955, T. 20-25, 60, 62, 63 ipd.)³ le posamezne grobove, ki so nesporno starejši od stopnje Stična - Novo mesto 1, vendar pa so premalo številni, da bi lahko služili za osnovo supponirani delitvi in da bi "zapolnili" nakazani časovni razpon. Le v Beli krajini (Dular, 1973, 1979) se kaže, da je takšno razlikovanje v okviru stopnje Podzemelj upravičeno in mogoče, čeprav je morda Dularjeva interpretacija včasih nekoliko simplificirana, zlasti kar se tiče načina pokopavanja, saj ravno Magdalenska gora kaže kako dolgo se je še ohranil običaj sežiganja umrlih.

Razmeroma maloštevilni so na Magdalenski gori tudi grobovi iz časa Stične 1. Med že opredeljenimi (chart 1) sodita grob VI/31 z votlo dvoankasto ločno fibulo (Gabrovec, 1970) in grob VII/32 s kačasto fibulo z valovitim lokom (Teržan-Trampuž, 1973, 427 op. 32, sl. 2: 3) verjetneje v mlajši čas - v Stično 2; v časovni razpon Stične 1 pa morda še grobovi kot npr. VII/49, VII/46 in VI/16.⁴ Magdalenska gora "zaživi" v času Stične 2 (chart 1 in 2). Poleg bogastva novih oblik, ki se zrcalijo v noši njene ženske predstavnice iz groba VII/40 (Fig. 261, 262, chart 2), se v Stični 2 pojavijo tudi kačaste fibule tipov, ki jih dobimo v grobovih II/1 (Guštin, 1973, karta 3; Teržan-Trampuž, 1973, 428, T. 10: 3), VII/29 (Chieco Bianchi, 1976, 25, T. 18:9)⁵, medtem ko so drobne raste fibule kot npr. v grobu IV/26 modna izvedba certoškega horizonta (Teržan, 1976, 344, sl. 15: 16; 430-432, T. 17: 16-22).

O upravičenosti poimenovanja časovnega horizonta po dvogrebenastih čeladah in njegovi časovni opredelitvi sem diskutirala že na drugem mestu (Teržan, 1976, 383-385). Zanimivo spoznanje pa doprinese gradivo z Magdalenske gore glede valjastih uhanov. Hencken celo skupino grobov s sicer tipičnim gradivom horizonta dvogrebenastih čelad opredeli kot prehodno v certoški horizont (chart 2 in npr. VII/16). Dejstvo je, da so veliki "trakasti uhani s kvačico" v modi v horizontu Stična 2 (npr. VII/40, Fig. 262 t) in so verjetno luksuzni predhodniki valjastih uhanov (Gabrovec, 1964-65, T. 10: 15)⁶. "Prototip" valjastih uhanov lahko morda vidimo tudi v uhanih iz groba XIII/163 z Magdalenske gore (Gabrovec-Frey-Poltiny, 1969, sl. 10: 23), ki prav tako spada v čas Stične 2. Zato je zelo verjetno, da se valjasti uhani uveljavijo v noši že v času horizonta dvogrebenastih čelad, za kar ne govorijo le grobovi z Magdalenske gore, temveč tudi z Vač⁷ in Brezja (Kromer, 1959, T. 22: 8, 35: 6). Vse kaže, da sta bila Magdalenska gora in Vače "modna kreatorja" tovrstnih uhanov, ki jih v stičkih dveh gomilah (Gabrovec, 1974; 1980b, 106, 22) v času horizonta dvogrebenastih čelad še niso sprejeli oz. si jih niso mogli privoščiti.

S certoškim horizontom, v sklopu katerega bi prve tri grobove teoretično lahko pripisali tudi predhodnemu horizontu (chart 3), je Hencken zelo dobro ujel tipične nosilce tega časa, hkrati pa je očitno zaslutil problematičnost nekaterih pojavov v teku 5. stol. in je morda zato njegov horizont. Negove 1 tako dihotomičen. V sklop Negove 1 je namreč uvrščena vrsta grobov z elementi, ki so značilni za certoški horizont ali pa se celo neposredno navezujejo na oblikovni zaklad horizonta dvogrebenastih čelad (npr. X/50, IV/1, V/23, X/42). Fibula z živalsko glavico na nogi iz groba X/50 (Fig. 339 a) ni tip jugovzhodnoalpske živalske fibule (Gabrovec, 1966c, 30-32, karta 3): glavica je pasja: že antično popravljena peresovina fibule ni bila nikoli, kot kaže lok, samostrelna; gre za družino fibul, ki se pojavijo že tekom 6. stol., v obliki ko posnemajo certoško fibulo V. vrste pa sodijo očitno v certoški horizont (Dreschler Bižić, 1972-73, T. -4: 8; Amoroso, 1889, T. 7: 2; von Merhart, 1969, T. 59: 16; Teržan, 1976, 323-324, 352-353). Tako certoške fibule II. variante (Fig. 339 c, d, 37 a) kot pavkaste fibule pa so v modi predvsem v certoškem horizontu (Frey, 1971; Teržan, 1976, 320-322, 348-352). Pojav samostrelnih certoških fibul v časovnem razponu certoškega horizonta sem že dokazovala, nekateri magdalenskogorski grobovi kot npr. X/43, V/23 pa mojo tezo le potrjujejo, saj so na eni strani v kombinaciji starejših - kačastih fibul, na drugi strani pa imajo fibule t.i. starejšo shemo samostrelne peresovine (Teržan, 1976, 338-340, 357-362, 387), ki jo dobimo tudi na fibulah z živalsko glavico (cfr. Fig. 127 c, 334 1, o, 204 b, 338 a). Tako spadajo v certoški horizont, čeprav morda ne na sam začetek, še naslednji grobovi: X/45, VII/50, X/77, VII/16, V/43, X/14⁸ ter t.i. grob IX/30 s konjem⁹ in grobova V/31, IV/16 s t.i. živalskima svastikama - aplikama.¹⁰

Posebej zanimiva je še živalska fibula muce s ptičko iz groba II/15 z navadno peresovino z dvema zavojema, kajti ta vrsta fibul ima sicer na slovenskem prostoru običajno samostrelno peresovino in je v modi v času certoškega horizonta (Gabrovec, 1966 c, 28-30; Guštin, 1974, 95-98¹¹). Magdalenskogorska fibula žal nima spremnih najdb, vendar se aдекватna fibula nahaja v grobu 38 Glogovskove gomile z Libne (Guštin, 1976, T. 28: 15, 16; cfr. še Marchesetti, 1886, T. 6: 16) v kombinaciji z zapetnicama, značilnima za horizont dvogrebenastih čelad. Tako morda lahko v teh fibulah iščemo prototipe samostrelnih živalskih fibul, v kolikor ne gre le za delavniško varianto.

V Hencknovem horizontu Negove 1 so po takšnem premisleku ostali le grobovi, katere označuje jugovzhodnoalpska živalska fibula (chart 3), njena nošnja pa je ugotovljena v razponu celotne negovske stopnje (cfr. še VII/13, VI/34) (Teržan, 1976, 390-393), in pa certoške fibule

s trikotno shemo loka (npr. II/4, VII/27), ki pa so nedvomno vezane le na mlajši čas (Teržan, 1976, 364-383). Druga slabost Hencknove delitve negovske stopnje pa je logične narave, saj v njen starejši horizont ni vključil ravno tistih elementov - negovskih čelad, prvih latenskih kosov, na katerih je sploh slonela njena osnovanost. Datacija začetka negovskega horizonta v drugo polovico 5. stol. ni sporna, vendar v ta čas že sodijo tudi certoške fibule X. vrste (npr. VII/44) (Teržan, 1976, 331-336, 364-368), negovske čelade (npr. V/6-7-7-a), za katere se celo zdi, da so v mlajšem negovskem horizontu prava redkost (Teržan, 1976, 385-393; Egg, 1976), in pojav prvih latenskih elementov (Frey, 1974; Teržan, 1977; 1976, 387-393). Vsekakor pa je možna ločitev med starejšimi (Negova 1) in mlajšimi (Negova 2) grobovi v razponu negovske stopnje. Glede na to, da je v Dolenjskih Toplicah in na Magdalenski gori mogoče opazovati enake razvojne tendence (Teržan, 1976, 385 do 393)¹², suponiram tudi časovno aдекватnost pojavov znotraj negovske stopnje. Nenavadno skupino tvorijo bojeviški grobovi V. gomile: 6-7-7a, 26a, 19-20, 29¹³, ki dajejo vtis, da so precej sočasni. Po sestavu orožja so dokaj enotni, le v kompletu orožja med skeletoma groba 19-20 je bila tudi sekira, v grobu 6-7-7a pa ni meča. Med njimi se zdi najstarejši grob 6-7-7a (certoške fibule V., I.b, XIII. vrste, pasna spona, situla¹⁴) (Teržan, 1976; Frey, 1974), medtem ko med grobovi 26a, 29 in 19-20 ni mogoče ugotavljati časovnih razlik. Meči so značilni zgodnjelatski in smislu Lt A¹⁵, ostali pridatki zlasti najbogatejšega groba 29 pa govorijo za to, da sodijo še v starejši negovski horizont (klin - žezlo, nogi fibul XIII. in X. vrste, pokrov¹⁶) (cfr. Kromer-Gabrovec, 1962, Y 43/4:29, 45/3:3; Gabrovec, 1956, T. 2:1; Teržan, 1981; 1976). V ta horizont spadajo tudi moški grobovi kot so npr. VI/12, VII/44, X/76 itd., med ženskimi pa poleg grobov z jugovzhodnoalpsko živalsko fibulo (chart 3) še grobovi kot so npr. VI/34, II/21, X/20 ipd. (Teržan, 1976).

Pozni čas negovske stopnje pa označujejo poleg sprememb v noši značilni kosi orožja, uhata in enoplavuta. sta sekira ter ozka sulica, kar je ugotovil že Hencken, ter oprava predvsem posamezne vrste certoških fibul (Teržan, 1976), na podlagi česar lahko opredelimo še grobove kot so VII/14, V/39, VII/13, V/33, VII/23, VI/39, VII/11, VI/29, X/25 in II/4, VII/38, V/4, VII/27 itd.

Sorazmerno maloštevilni so naknadno vkopani latenski grobovi v gomilah pod Magdalensko goro, zaradi česar jim Hencken ni posvetil toliko pozornosti kot halštatskim, vendar jih je ustrezno uvrstil - pretežno v pozni laten. Najizrazitejši predstavnik je vsekakor grob V/42. Zdi se potrebno opozoriti na ornament lista sulične osti (chagrinage) (Fig. 163 a), ki, čeprav drugačen, spominja na sulico iz Kelheima (Werner, 1979, Abb. 1:2).¹⁷ V sestav groba verjetno ne sodi veriga (Fig. 164 c), kot tip značilna za čas Lt B2 (Krämer, 1962, Abb. 1), saj jo tudi v opisu groba Goldbergovega dnevnika ni zaslediti. Razjasnila pa se je tudi provenienca posameznih predmetov iz tega groba, ki jih Gabrovec in Frey še zmotno pripisujeta II. gomili iz Stične (Frey-Gabrovec, 1969, T. 4: 2).

Pomemben grob se zdi še X/71 s sicer fragmentirano fibulo s "ptičjo" glavico (Fig. 355 a), podobna se nahaja tudi med posameznimi najdbami VII. gomile (Fig. 274 d). Sorodne fibule najdemo v grobovih mladohalštatskega - zgodnjelatskega grobišča v Koritnici ob Bači (Kos, 1973, T. 5: 2, 8: 2), katere se da primerjati s fibulami iz Sanzena in Verva (Lang, 1979, Abg. 15: 5, 6; cfr. še Calzavara Capuis - Chieco Bianchi, 1979, Fig. 1; 5, 6, čeprav nekoliko drugačne). Verjetno ni v osnovi zgrešena primerjava tovrstnih fibul s fibulami s t.i. "rakovim repom" (Lang, 1979), saj gre za podobno vlti in oblikovane kose. Za fibule z "rakovim repom" je Langova pokazala, da se pojavijo že v poznem zgodnjem latenu, podobno pa moramo datirati tudi grobove iz Koritnice. Magdalenskogorski grob dokazuje

uporabo mlajše variante fibul "s ptičjo glavico" v srednjem latenu, še v drugačni izvedbi jih srečujemo tudi v Idriji pri Bači (Szombathy, 1903, Fig. 84 ipd.). Na Magdalenski gori pa bi lahko grob X/71 predstavljal "vmesni člen" v suponirani "kontinuiranosti" življenja med halšatom in poznim latenom.

S tem ekskurzom sem ob Hencknu želela opozoriti še na nekatere probleme, zanimive celote in predmete (cfr. Frey, 1980), s katerimi gradivo z Magdalenske gore dopolnjuje vedenje o kronoloških, kulturnih in socialnih¹⁸ silnicah železne dobe. Hkrati pa sem hotela poudariti pomembnost knjige - prve z izkopaninami iz velike Mecklenburške zbirke, v kateri nam jih je Hencken v konciznem katalogu predložil v nadaljnje proučevanje.

Biba Teržan

Opombe

1. Gradivo je neobjavljeno v Naravoslovnem muzeju na Dunaju: XIX/4, 21, XVII/3, 20, IX/5, X/9; cfr. še Stare V., 1973b, T. 12: 3.
2. Gradivo, hranjeno v Naravoslovnem muzeju na Dunaju, je v pripravi za tisk: A.Dular, Šmarjeta II, Kat. in mon. (v tisku).
3. Gradivo z delno ohranjenimi grobnimi celotami, hranjeno v Naravoslovnem muzeju na Dunaju, je v pripravi za tisk.
4. VII/49: fibula (Fig. 270 b) spada v družino z usločnim lokom - cfr. Guštin, 1973, karta 2; Gabrovec, 1973, 351, T. 12; za torques pa cfr. Teržan - Trampuž, 1973, 426 op. 26, sl. 2: 2. VII/46: za trakast obroč (Fig. 257 e) cfr. Stare F., 1955, T. 96: 7. Puš, 1979, 33, 2, 35, 2. Puš, 1971, T. 30: 8, 9.
5. Enake pa so tudi v grobu 35 gomile a s Klenika na Vačah, ki spada v horizont dvogrebenaste čelade (v pripravi za tisk).
6. Cfr. Kos, 1973, karta 1, kjer predstavlja narebrene trakaste uhane svetolucijskega tipa, ki so sorodni dolenjskim, in se prav tako pojavijo že v času Sv. Lucije II a.
7. Cfr. Stare F., 1955, T. 90: 2; ter grobovi 46 in 22 7 gomile a s Klenika na Vačah. Seveda se da ločiti med starejšimi in mlajšimi variantami valjastih uhanov glede na oblikovanost in ornament.
8. Fibula Fig. 304 b ne spada v celoto, kajti v Goldbergovem opisu ni omenjena. Za njeno datacijo cfr. Teržan, 1976, 337-338, 371-372.
9. Za "škripec" Fig. 69 a cfr. Kromer-Gabrovec, 1962, Y 43/3: 30; Guštin, 1976, T. 3: 8; za žvale pa cfr. Guštin-Teržan, 1975.
10. V obeh grobovih svastike niso v funkciji konjske opreme, cfr. Kromer, 1960. V grobu VII/16 je ležala na glavi, sestav obeh grobov pa je skorajda povsem enak. Za datacijo cfr. še Teržan, 1976, 384-385.
11. Guštin prinaša tudi dve karti razprostranjenosti, ki pa sta zaradi neizdiferenciranosti variant nejasni in nepregledni.
12. Cfr. Teržan, Poskus rekonstrukcije halštatske družbene strukture v dolenjskem kulturnem krogu, Materiali I. (v tisku).
13. V gomila je s sociološkega vidika zelo zanimiva - pretežno se v njej nahajajo moški grobovi, hkrati pa gre očitno za neko zelo "kontinuirano" (- sočasno?) pokopavanje, saj Goldberg neprestano uporablja izraz "prolongation". Citirani bojeviški grobovi pa celo zavzemajo osrednjo lego v gomili.
14. Po obliki je situla bližja situlam certoškega horizonta - cfr. Teržan-Trampuž, 1973, 429-430.

15. Nožnice z zaključkom s tremi medaljončki sodijo pretežno v Lt A. Cfr. Pauli-Penninger, 1972; Pauli: 1978, 220-224. Diskusijo k Lt A cfr. Hamburger Beiträge zur Archäologie II/2 (1972) in Dehn-Frey, 1979.

16. Pokrov je podobno okrašen kot pasne spone cfr. Kromer-Gabrovec, 1962, Y 43/1: 2, 45/4: 7.

17. Za diskusijo o latenskih grobovih se zahvaljujem D.Božiču.

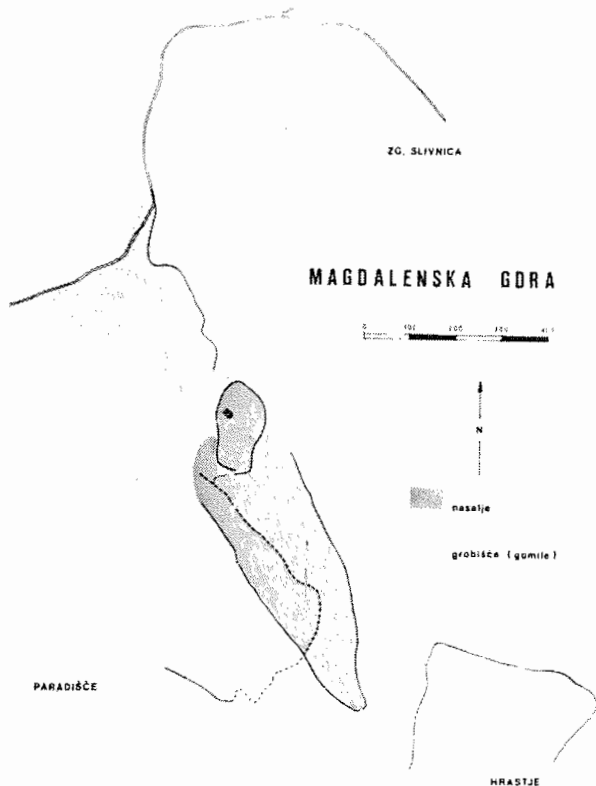
18. Cfr. op. 12.

BIBLIOGRAFIJA

- AMOROSO A., 1889. - *Le necropoli preistoriche dei Pizzugni*. Atti e memorie della società Istriana 5, 225-261.
- CALZAVARA CAPIS L., CHIECO BIANCHI A.M. - 1979. - *Osservazioni sul caltismo nel Veneto*. Eugenio. Archeologia Veneta 2, 7-32.
- CHIECO BIANCHI A.M., 1976. - Calzavara L. - De Min M. - Tombolani M., *Proposta per una tipologia delle figure di Este (Firenze)*.
- DEHN W.-FREY O.H., 1979. - *Southern Imports and the Hallstatt and Early La Tene Chronology of Central Europe. Italy Before the Romans* (London - New York - San Francisco) 489-511.
- DRESCHLER BIŽIČ R., 1972-73. - *Nekropola prahistorijskih Japoda u Prozoru kod Otočca*. Vjesnik Arheol. muzeja 3. ser. 6-7, 1-54.
- DULAR J., 1973 (1975). - *Bela krajina v starohalštatskem obdobju*. AV 24, 544-591.
- DULAR J., 1979. - *Žarno grobišče na Borštku v Metliki*. AV 30, 65-100.
- EGG M., 1976. - *Einige Bemerkungen zum Helmdapot von Negau (Südsteiermark)*. Arch. Korrb. 4, 299-303.
- FREY O.H., 1971. - *Fibeln vom westhallstattischen Typus aus dem Gebiet südlich der Alpen*. Oblatio. Raccolta di studi di Antichità ed Arte in onore del Prof. Aristide Calderini, 355-386.
- FREY O.H., 1974. - *Durchbrochene Frühlatenengürtelhaken aus Slowenien*. Situla 14-15, 129-142.
- FREY O.H., 1980. - *Hencken, The Iron Age Cemetery of Magdalenska gora in Slovenia*. Germania 58, 209-214.
- FREY O.H.-GABROVEC S., 1969. - *K latenski poselitvi Dolenjske*. AV 20, 7-26.
- GABROVEC S., 1950. - *Dve novi najdbi čelad s slovenskega ozemlja*. AV 1, 87-112.
- GABROVEC S., 1956. - *Ilirska gomila v Volčjih njivah*. AV 7, 62-130.
- GABROVEC S., 1964-65. - *Halštatska kultura v Sloveniji*. AV 15-16, 21-63.
- GABROVEC S., 1966 a. - *Zur Hallstattzeit in Slowenien*. Germania 44, 1-48.
- GABROVEC S., 1966 b. - *Srednjelatensko obdobje v Sloveniji*. AV 17, 169-242.
- GABROVEC S., 1966 c. - *Zagorje v prazgodovini*. AV 17, 19-49.
- GABROVEC S., 1970. - *Dvozankaste ločne fibule*. Godišnjak 8 (Sarajevo), 5-65.

- GABROVEC S., (1975). - Začetek halštatskega obdobja v Sloveniji. AV 24, 338-385.
- GABROVEC S., 1974. - Die Ausgrabungen in Stična und ihre Bedeutung für die Südostalpine Hallstattkultur. Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa (Bratislava) 163-187.
- GABROVEC S., 1978. - Dolga pota stiških izkopanin. Zbornik občine Grosuplje 10, 127-145.
- GABROVEC S., 1980 a. - Slovenska arheologija v ameriški publicistiki. Zbornik občine Grosuplje 11, 179 do 185.
- GABROVEC S., 1980 b. - Stična. Rešena arheološka dediščina Slovenije 1945-1980, 106.
- GABROVEC S.-FREY O.H., 1979. - Zur Chronologie der Hallstattzeit im Ostalpenraum. Actes du 8e congrès international des sciences préhist. et protohist. 1 (Beograd), 193-218.
- GABROVEC S.-FREY O.H.-FOLTINY S., 1969. - Prvo poročilo o naselbinskih izkopavanjih v Stični. AV 20, 177-196.
- GUŠTIN M., 1973 (1975). - Kronologija notranjske skupine. AV 24, 461-506.
- GUŠTIN M., 1974. - Gomile starejše železne dobe iz okolice Boštanj. Varia archaeologica. Posavski muzej Brežice 1, 87-119.
- GUŠTIN M., 1976. - Libna. Posavski muzej Brežice 3.
- GUŠTIN M.-TERŽAN B., 1975. - Malenškova gomila v Novem mestu. AV 26, 188-202.
- KOS P., 1973 (1975). - Koritnica ob Bači. AV 24, 848-873.
- KRAMER W., 1962. - Manching II. Zu den Ausgrabungen in den Jahren 1957 bis 1961. Germania 40, 293-317.
- KROMER K., 1959. - Brezje. Arheol. kat. Slovenije 2.
- KROMER K., 1960. - Zierstücke östlicher Herkunft aus drei Gräbern in Slowenien. Situla 1, 111-117.
- KROMER K.-GABROVEC A., 1962. - L'art des situles dans les sépultures hallstattien en Slovenie. Inv Arch Jugoslavija 5.
- LANG A., 1979. - Krebschwanzenfibeln. Germania 57, 57-97.
- LOŽAR R., 1934. - Predzgodovina Slovenije posebej Kranjske, v Luči zbirke Mecklenburg. GMDS 15, 5-91.
- MARCHESETTI C., 1886. - La necropoli di S. Lucia. Boll. Soc. Adr. di Sc. Nat. 9, 94-162.
- von MERHART G., 1969. - Hallstatt und Italien (Mainz).
- PAULI L., 1978. - Der Dürrnberg bei Hallein III. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 18.
- PAULI L.-PENNINGER E., 1972. - Ein verziertes Latene-schwert vom Dürrnberg bei Hallein. Arch. Korrbbl. 2, 283-
- PUŠ I., 1971. - Žarnogrobiščna nekropola na dvorišču SAZU v Ljubljani. Razprave VII/1.
- PUŠ I., 1979. - Prazgodovinsko obdobje. Rešena arheološka dediščina Ljubljane, 17-35.
- STARE F., 1955. - Vače. Arheol. kat. Slovenije 1.
- STARE V., 1973 a. - Prazgodovina Šmarjete. Kat. in mon. 10.
- STARE V., 1973 b (1975). - Gomile pod Koriti na Dolenjskem. AV 24, 744-779.
- SZOMBATHY J., 1903. - Das Grabfeld zu Idria bei Bača. Mitt. Präh. Komm. 1, 291-363.
- TERŽAN B., 1976. - Certoška fibula. AV 27, 317-536.
- TERŽAN B., 1977. - O horizontu bojevnishkih grobov med Padom in Donavo v 5. in 4.stol. pr.n.št. Keltske študije. Posavski muzej Brežice 4, 9-21.
- TERŽAN B., 1981. - Posodje v grobovih halštatskih veljakov na Dolenjskem. Situla 20-21, 1981, 343-352.
- TERŽAN B.-TRAMPUŽ N., 1973 (1975). - Prispevek k kronologiji svetolucijske skupine. AV 24, 416-460.
- ToC, 1934. - Treasures of Carniola. Prehistoric Grave Material from Carniola excavated in 1905-14 by H.H. the late Duchess Paul Friedrich of Mecklenburg. Ed. A.Mahr. (New York).
- WELLS P., 1980. - v Antike Welt 11/3, 47ss
- WERNER J., 1979. - Die Bronzekanne von Kelheim. Spätes Keltentum zwischen Rom und Germanien, 68-108.

PREVRTO "ŠTEVILNIH GRADIŠČ" NA MAGDALENSKI GORI

1 2

Pri topografiji, ob pripravi kataloga dunajskega in ljubljanskega gradiva iz gomil pod Magdalensko goro, smo študentje arheologije (poleg podpisanih še B. Križ - fotograf; I. Šprajc - Stipe in P. Bitenc) ponovno odkrili tretji Pečnikov nasip in ga narisali (sl. 1), nismo pa mogli ugotoviti priključitve spodnjega nasipa na zgornjega, ker ni ohranjena, čeprav se v gozdu in na travnatem pobočju na zahodni strani magdalenskega vrha vidijo terase, ki imajo morebiti kakšno zvezo z manjkajočim delom utrdbe. Ob spodnjem robu glavnega nasipa, blizu vhoda, pa smo našli tudi nekaj fragmentov prazgodovinske keramike. Pečnikovo odkritje in presoja magdalenskogorskega gradišča sta tako znova preverjena.

Interpretacija naselbine se bo morala sedaj bistveno spremeniti in sicer glede na strukturo naselbine, saj gre za kompleksno gradišče, ki je kot izgleda imelo "akropolo", pod katero se je razprostiralo sorazmerno obsežno "spodnje mesto"; spremeniti se bo morala tudi glede na razmerje med gomilami in gradiščem, ki se je zdelo poprej nelogično, a ga je sedaj mogoče prevrednotiti; in glede na mesto, ki ga zavzema med drugimi halštatskodobnimi naselji dolenskega kroga, kajti danes jo lahko prištejemo med največja gradišča na tem prostoru, kot so bila pri Stični, na Vačah in na Vinjem vrhu pri Šmarjeti; in katere pomen so nam dale slutiti že grobnice najdbe iz številnih gomil.

Sneža Hvala, Eva Kocuvan

BIBLIOGRAFIJA

- CIPERLE J., 1899. - Kranjska dežela, 74.
 DULAR J.-GUŠTIN M., 1974. - Magdalenska gora, VS 17 do 19/1, 102-104.
 FREY O.H., 1968-1969. - Halštatska naselja na Dolenjskem, VS 13-14, 1970, 17-21.
 GABROVEC S., 1975. - Überlick über Eisenzeitliche Befestigungen in Slowenien. Utvrđena ilirska naselja. Centar za balkanološka ispitivanja 6, 59-70.
 GUŠTIN M., 1976. - Gradišča železne dobe v Sloveniji, AV 29, 100-121.
 HENCKEN H., 1978. - The Iron Age Cemetery of Magdalenska gora in Slovenia. Mecklenburg Collection, Part II, Harvard University, Cambridge.
 MÜLLNER A., 1909. - Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien, 76-78.
 RUTAR S., 1892. - MZK 18, 238.
 RUTAR S., 1893. - Gradišče in gomile na gori sv. Magdalene pri Šmarju, IMK 3, 1-6.

Magdalenska gora je bila in je arheološko zanimiva zaradi prazgodovinske naselbine in številnih gomil, ki so vsebovale bogat grobni inventar. Kljub mnogim omembam jo tokrat ponovno vnašamo v diskusijo z osredotočenjem na naselbinski kompleks.

Magdalenska gora s svojo dominantnejšo lego med gričevjem na severozahodni strani grosupeljske kotline obvladuje proti jugu plodno ravnico in komunikacije, ki od Ljubljanskega barja tečejo proti Stični oz. k dolini Krke, ter okolišne griče tja do višnjegorskega gradišča, s katerim ima vizualno povezavo.

Magdalenskogorski grič ima izrazit vrh (501 m nadmorske višine), kjer stoji cerkva sv. Magdalene; pobočje strmo pada proti severovzhodu in zahodu, v jugovzhodni smeri pa prehaja v širokem hrbtu do nekoliko nižje Gore (450 m nadmorske višine). Od tod se položno spušča v nižino kotline.

Ob koncu preteklega stoletja je Jernej Pečnik ugotovil na Magdalenski gori kar tri nasipe (S. Rutar, 1892). Njegov prvi nasip je časovno nekoliko problematičen, saj gre verjetno za plato, ki je nastal okoli romarske cerkvice, tako da je bržkone kasnejšega, srednjeveškega nastanka. Drugi nasip ravno tako obkroža vrh s cerkvico in je dobro ohranjen ter sorazmerno visok. Na južni strani ima izredno lepo vidna tangencialna vrata (sl. 1). Tretji nasip pa utrjuje hrbet, ki poteka proti jugovzhodu in povezuje oba vrhova - Magdalensko goro in Goro. Posebno lepo je ohranjen na južni strani, kjer ga tako kot drugega razklenja vhod, ki je dostopen s strani Hrastja (sl. 1-2). Pečnikovo odkritje so upoštevali tudi njegovi sodobniki (S. Rutar, 1893; J. Ciperle, 1899; A. Müllner, 1909).

Novejša literatura pa je njegov tretji nasip prezrla in obravnavala le drugega kot edinega, s katerim je bilo gradišče utrdjeno (O. H. Frey, 1968-69; J. Dular-M. Guštin, 1974; S. Gabrovec, 1975; H. Hencken, 1978; M. Guštin, 1978). Naselbino je tako predstavila kot zelo majhno v primerjavi z velikim številom gomil.

ARHEOLOGIJA I KNJIŽEVNOST

Odnos između arheologije i književnosti neće se ovdje razmatrati na onim dodirnim tačkama u kojima su dve discipline neophodne jedna drugoj: tako će potpuno biti zapostavljeno pitanje književnih izvora u arheologiji, kao i jedan noviji vid književnog razmatranja koji manje ili više metaforično upotrebljava značenje reči arheologija (Mišel Fuko, kod nas Novica Petković). Pisca ovih redova zanima onaj međusobni odnos arheologije i književnosti koji sa jedne strane spada u kulturnu fikciju, a sa druge u sistem kulturnog folklora, ponegde čak i subkulture. Drugim rečima, uzimaće se u obzir svi književni vidovi (koje ispitivač primeti), zasluživala ih arheologija ili ne. Sam arheološki tekst kao književnost spada, međutim, u domenu književne kritike, kao što tu spadaju tekstovi sa karakteristikama esaja iz istorije, etnologije, istorije umetnosti i drugih sličnih ili graničnih oblasti.

Svakako najizrazitiji vid prisustva arheologije u književnosti jesu arheološke teme i motivi. Po podeli koju je načinila Elisabet Frencel, oslanjajući se na tradicionalni *Motivforschung*, arheoloških motiva ima i u grupi *Motiv* i u grupi *Stoffe* (u prvoj Goldgräber, u drugoj *Wunderkammer*). Nastanku književnog arheološkog motiva sigurno je veoma pogodovalo postojanje velikog broja varijanata motiva potrage za blagom, prokletstva nadjenog blaga i sličnih, što posredno i spektakularno dokazuju naknadna usmena predanja tog tipa, nastala na područjima gde se nekad iskopavalo. Prirodno je bilo da poseban interes za arheološke teme pokažu one književne vrste koje se po strukturi neposredno nastavljaju na narodnu bajku, vrste takozvane trivijalne književnosti (kriminalni roman, gotski roman, roman napetosti, roman užasa i druge slične mešovite vrste). Njihova upotreba arheologije je, sa arheološke tačke gledišta, prilično površan, i samo spoljne naznake ili toplotetika mogu imati udaljene veze sa arheologijom ili arheolozima. Instrumentarij su obično grobovi (sa eventualnim osvetoljubivim stanovnicima), romantične ruševine, skriveno blago, drevno prokletstvo; ličnost arheologa ima veoma malo varijanata između "ludog naučnika" i "korumpiranog naučnika" - sa uzuzetkom Ubistva u Mesopotamiji Agate Kristi, gde se može uživati u slici elegantnog arheološkog terena sa ljubavlju, ljubomorom, ubistvom i zrnima žita iz drevne grobnice koja rešavaju zaplet.

Početni plodni motiv potrage za blagom, mogao je, međutim, zadobiti i sasvim druga značenja, da bi se izgubio u dubini i neizvesnosti potrage za istinom: to je bio upravo onaj prostor u kome je književnost sa arheološkim motivima mogla dosegnuti pitanja zanimljiva i samim arheolozima, a svakako ključnim za svako razmišljanje o kulturi. Tako je arheologija, uzeta kao uzor pozitivističkog načina dokazivanja, mogla biti upotrebljena kao metafora nepetoričke, materijalne, prave istine, odnosno kao dobro sredstvo ideološkog dokazivanja. Polovinom prošloga veka, arheologija klasičnog sveta postala je snažno oružje antihrišćanskog pokreta, u rukama mislilaca kakvi su bili Ernest Renan (*Molitva na Akropolju*) ili Anatol Frans. U knjiži pripovedaka *Na belom kamenu* Anatola Fransa sve vrvi od arheologije ili dokaza zasnovanih na trenutnoj arheološkoj situaciji i dobrom poznavanju literature, sa ciljem da se suprotstavi rafinirani i intelektualni antički svet divljačkom hrišćanstvu. U razmaku od otprilike pola veka Bulver Liton, i Henrik Sjenkijević, u romanima *Poslednji dani Pompeja* i *Que vadit?* imali su upravo suprotan cilj - da suprotstave dekadentni i nemoralni antički svet novoj moralnoj snazi - hrišćanstvu. Pomenimo još samo krajnji slučaj sa "prodekadentne" strane, *Pjera Loisa*, čiji su opisi helenističkog hedonizma, kao i pozivanje na "istinost" papirusa sa kojih je čitao (opet arheološki dokaz kao nepobitni, materijalni dokaz), naterali fon Vilamovic-Melendorfa da žučno odgovori (u *Göttinger Gelächte Annaeiger 1936*).

Danas smo svedoci jedne nove motivske mogućnosti - a to su takozvani naučnofantastični romani, u kojima arheološki način mišljenja služi za rekonstrukciju imaginarne civilizacije; zanimljivo bi bilo utvrditi odnos te metodologije prema savremenoj arheološkoj metodologiji. Sa druge strane, neiscrpne ideološke mogućnosti motiva potrage za... pokazale su se u romanisanim futurološkim slikama u kojima se sadašnjost svodi u krajnje, katastrofalne konsekvence opresije pojedinca, ratnog uništenja, rušenja ekološke ravnoteže i slično.

Sve ove, tek pomenute mogućnosti književnog tumačenja arheologije morale bi se potkrepiti i drugim aspektima - sociološkim, kulturološkim i istorijsko-metodološkim, što sigurno neće biti domot ovoga rada. No za početno pridobijanje čitalaca, pisac navodi ovaj bes-krajno romantizovani deo iz prve priče *Na belom kamenu* Anatola Fransa, opis arheologa nad nalazom:

"On je sa dubokom pažnjom ispitivao jedan još vlažan i kaljav sud od gline. Njegove jasne i predivne oči se zamračivahu dok je ispitivao na tom jadnom ljudskom delu neki još neprimetljen znak tajanstvene prošlosti. I opet postajahu blede plave u neodređenosti sanjarije."

Svetlana Slapčak

ZNAJSTVENI KOLOKVIJ V WÜRZBURGU

V dneh med 4. in 8. februarjem 1981 je bil v severno-bavarskem mestecu Würzburgu organiziran mednarodni kolokvij na temo "Aktuelle Fragen der keltischen Numismatik - ein Bestandsaufnahme".

Čeprav bi po naslovu sklepali, da je bil kolokvij posvečen izključno problemom keltske numizmatike, so predavanja v posebnih sekcijah obravnavala tudi arheologijo latenskega obdobja srednje Evrope ter nekatere probleme s področja jezikoslovja.

Srečanje je bilo izrazito delavno, saj je bilo med 55 predavanji, ki jih je pogosto spremljala živahna diskusija, komaj kaj časa za osebne kontakte. Kolokvij je bil brez dvoma najbolj zanimiv za vse, ki se posvečajo študiju keltske numizmatike. Ker so se srečanja udeležili predavatelji iz različnih evropskih držav, je bil prvič na enem mestu podan strnjen pregled nad stanjem raziskav na tem področju za vso Evropo. Predavanja so se dejansko dotaknila vseh aspektov numizmatike. Nekaj predavanj je obravnavalo problematiko kemičnih analiz novcev, kar je pomembno za ugotavljanje pripadnosti posameznim kovnicam. Razumljivo - iz finančnih razlogov - da so pri teh raziskavah najdlje prišli zahodni Nemci, čeprav imajo tudi v drugih državah že skupne muzejske laboratorije, kjer izvršijo natančno kemično analizo novca (npr. na Češkoslovaškem). Predavanje, ki je pojasnjevalo metodološke pristope k študiju novca (R. Göbl), je v nekaterih točkah med udeleženci zbudilo skespo, saj je mestoma rezultat nekoliko preveč subjektivnih pogledov. Nekaj poročil je sestajalo le iz suhoparnih tipoloških značilnosti posameznih kovov (A. Pautasso). Največ predavateljev je kolege seznanilo z novimi najdbami keltskih novcev na določeni področjih. Za nas so bila posebej zanimiva poročila o novih najdbah s sosednjega ozemlja: iz severne Italije (G. Gorini), Avstrije (G. Dembski) in Madžarske (K. Biro-Sey). Precej zanimivih predavanj je bilo posvečenih tudi problemom kronologije; ob njih so se tudi najbolj kresala mnenja. Največ pozornosti je vzbudil odlični referat Furger Gutija z baselske univerze, ki je na primeru svojih natančnih izkopavanj v Baslu po našem mnenju dovolj utemeljeno in prepričljivo predlagal novo datacijo za kovane tako imenovanih "potin" novcev (bronasti liti novci). Zanimiva so bila predavanja, ki so z aspekta numizmatike obravnavala probleme ekonomike oziroma socialne strukture (D. Nash). Kljub temu, da med množico predavanj najdemo tudi nekaj takih, ki niso bila dovolj resno pripravljena, je bil kolokvij s stališča numizmatika izredno uspešen ter instruktiven. Če smo na kolokvij ušli tudi denikensko obarvano fantaziranje, je to bolj posledica vpljudnega odnosa organizatorja do stare predavateljice, avtorice mnogih bestsellerjev (E. König) kot pa organizacijski spodrseljaj.

Izredno zanimanje ter naravnost množičen obisk je vzbudilo predavanje prof. Kimmiga o Keltih v srednji Evropi, ki je zelo živo in privlačno z vseh aspektov osvetlilo problematiko keltske kulture. Opozoril je tudi na nekoliko preveč poudarjeno in nacionalno obarvano proučevanje Kelto predvsem v državah srednje Evrope (o čemer nam pričajo tudi številne razstave), podobno kot so pred časom izredno živo proučevali Germane. Predavanja v okviru arheološke sekcije so bila posvečena predvsem problemom kronologije latenskega obdobja.

Na kolokvij smo pogrešali še kakšnega udeleženca iz Jugoslavije, saj bi bilo zanimivo slišati tudi o problemih jugoslovanske arheologije, ki se ukvarja s tem obdobjem, vredno pa bi bilo spregovoriti tudi o problematiki kovanja podonavskih Kelto oziroma o najdbah posamičnih keltskih novcev na našem področju.

Kolokvij, ki ga je spremljala razstava "Svet Kelto v luči keltskih novcev", je bil odlično organiziran, čeprav je bilo največ organizacijskega dela v rokah članov "društva nemško-francoskega prijateljstva" iz Würz-

burga. Kasneje so k organizaciji pristopile tudi znanstvene institucije - Univerza v Frankfurtu, Nemški arheološki inštitut, Raziskovalna skupnost ter lahko le želimo, da bo vse bogato gradivo čimprej dostopno v tiskani obliki.

Peter Kos

REKOGNOSCIRANJE V MEDITERANU

Ameriška šola klasičnih študij in Kanadski arheološki inštitut sta v Atenah med 23. in 25. 6. 1981 organizirala kolokvij o arheološkem rekognosciranju v mediteranskem svetu (Archaeological Surveying in the Mediterranean Area). Cilj kolokvija je bil, da se na podlagi obširnega informativnega gradiva o tekočem delu skozi diskusijo pride do zaključkov o teoretičnih izhodiščih ter o praktičnih možnostih in mejah terenskih površinskih arheoloških raziskav. Diskusije so potekale na petih panelih: o definicijah, o teoriji in metodologiji, o metodah in problemih, o geologiji in tehničnih pomagalih ter o interpretaciji. Poudarek je bil na problemih intenzivnega rekognosciranja (intensive survey), predvsem so bila obširno obravnavana vprašanja strategij pri izbiri vzorca (sampling strategies), indikativnosti površinskih najdb (collecting), vpliva geomorfoloških in antropogenih površinskih procesov na najdiščno sliko ("windrows", buried sites, deflated sites), avtomatske obdelave podatkov itd. Dosežena so bila nekatera soglasja - o relativnosti in slabi uporabljivosti pojma "site" (najdišče, z dodatnim pomenom lokusa aktivnosti) tako v procesu rekognosciranja kot pri prezentaciji rezultatov (neprimerljivost najdišč, nujnost funkcionalne interpretacije najdiščnih tipov znotraj zaključene pokrajine); o nujnosti intenzivnega rekognosciranja; o prednosti prilagojenih kombiniranih strategij (npr. stratificiranega slučajnega vzorca - stratified random sample) pred čisto matematičnimi ali čisto izbirnimi pristopi; o nujnosti zbiranja ne zgolj diagnostičnega temveč kompletnega površinskega materiala; o pomembnosti razumevanja dinamike površine za pravilno interpretacijo dobljenih prostorskih najdiščnih vzorcev; v zvezi s tem o nujnosti večkratnega obhoda terena oz. organiziranja dolgoročnih projektov rekognosciranja. Poudarjena je bila potreba po oblikovanju generalne teorije za to področje.

Kolokvij je bil izrazito usmerjen v temo, ki je v tem trenutku v konici razvoja (v okviru znanstvene populacije pač, ki je ta kolokvij organizirala; značilna je skoraj popolna abstenenca Grkov, čeprav večina v rezi-mehih predstavljenih projektov zadeva njihov teritorij). Intenzivno rekognosciranje je v zadnjih 10-ih letih omogočilo povsem nove poglede na poselitvene, ekonomske in socialne strukture in procese v najstarejših obdobjih. Spomnimo se samo analize ekonomskega prostora (site catchment) pleistocenskih lovcev v Palestini in v Italiji, pa nomadskih živinorejcev v zahodni Grčiji, analize bronastodobne poselitve Mesenije, novih pogledov na sinoikizem in formiranje grških polisov, analize razvoja rimskega poljedelstva in zemljiških odnosov na primeru teritorija Cose. V tej atmosferi zagona in še neizkoriščenih možnosti je zanimanje za kontinuitetna vprašanja krajine, opozarjanje na terene, kjer so rezultati intenzivnega rekognosciranja minimalni, pa poudarjanje drugih virov in vodil razen neuplivate avtopsijske - izvenenelo kar anahronistično.

Meje sklepanja na podlagi površinskih podatkov se bodo verjetno pomikale vzporedno z eksplicitiranjem vprašanj in vključevanjem celotnega spektra postdepozicijskih procesov v razpravo. Seveda pa bo naš ideal terenskega dela ostala smotrna kombinacija rekognosciranja in izkopavanja v stalnem medsebojnem dopolnjevanju.

Božidar Slapšak

SIMPOZIJ ANTIČNE SEKCIJE V VINKOVCIH

Simpozij z delovnim naslovom "Grobne celine rimskog perioda u Jugoslaviji sa posebnim osvrtom na metalne nalaze" je priredila antična sekcija arheološkog društva Jugoslavije. Simpozij je bil planiran že za preteklo leto, vendar je do njegove realizacije prišlo šele letos. Program se je odvijal v reprezentančni dvorani Jugobanke v Vinkovcih, v dneh od 7.4.-9.4.1981. Zadnji dan je bila na programu tudi krajša ekskurzija, pred začetkom simpozija pa še seja izdavačskog saveta in izvršnog odbora SAD.

Udeležba arheologov iz vseh predelov Jugoslavije je bila razmeroma dobra, nedvomno pa bi bila številčnejša, ko bi bila program in vabila dostavljena v nekoliko daljšem roku pred samim začetkom simpozija. Že omenjena delovna tema je mnogo obetala, saj je bogastvo tovrstnega gradiva pri nas precejšnje. Pričakovali smo temeljite študije, ki bi na sodoben način podale ažuriran pregled gradiva, ga opredelile in pokazale tudi na novejšie vidike obravnave (analize metala, statistične analize), saj bi bilo to danes že vsekakor mogoče. Žal takšnih referatov na simpoziju z izjemo A.Jovanovića (Hronološki odnos grobova sa kremacijom i inhumacijom na viminacijskoj nekropoli "Više groblja") in D.Breščaka (Antično bronasto posodje Slovenije) skoraj ni bilo. Malo je bilo celo takih, ki so obravnavali apotrofirano problematiko. Večina referatov je izzvenela v krajša ali daljša poročila o izkopavanju nekropol ali posameznih grobov, nekih poglobljenih študij, ki bi skušale na sintetičen način zagrabiti temo, ni bilo.

Tako ostaja spoznanje, ki ga imamo ob večini podobnih simpozijev - simpozij zaradi simpozija. Nesporno je dejstvo, da bi morala biti takšna srečanja bolje organizirana, kjer bi zvezno društvo po dogovoru z republikami izbralo nekaj predavateljev, ki bi sistematično predstavili gradivo za posamezne regije in ga temeljito obdelali. Vsi ostali manjši referati bi to podoben vsak na svoj način dopolnjevali in odpirali probleme, ki v glavnih referatih ne bi bili zajeti. Obsežnejši rezimeji tega gradiva bi morali biti v daljšem roku pred simpozijem razposlani vsem udeležencem, ki bi se tako lahko temeljito pripravili na debato in bi nato na samem simpoziju razčističevali in reševali nakazane in izpostavljene probleme. Tako debata ne bi bila le plod slučajnih, bežnih prebliskov, ki se porajajo ob prikazovanju množice gradiva, ki ga le s težavo sproti registriramo, ampak bi bilo mogoče poglobljeno zaobjeti napovedane teme. Tako pripravljen simpozij bi šele dal rezultate, ki bi resnično prispevali k razvoju stroke in ne bi predstavljali le prijateljskega srečanja več ali manj starih znancev, ki pokažejo drug drugemu nekaj novih diapozitivov.

Slavko Čiglenečki

IZVEŠTAJ

o naučnom skupu Antičke sekcije Saveza arheoloških društava Jugoslavije održanom od 7. do 9. aprila 1981. u Vinkovcima

Prema programu Antičke sekcije Saveza ADJ za 1979/80. godinu Gradski muzej u Vinkovcima, uz podršku SO Vinkovci i SADJ organizovao je simpozijum od 7. do 9. aprila 1981.godine u Vinkovcima sa temom: "Grobne celine rimskog perioda sa posebnim osvrtom na metalne nalaze."

Skupu je prisustvovalo oko 50 antičara iz Jugoslavije sa 15 referata: I. Iskra-Janočić, D.Sokač-Štimac, A. Jovanović, Lj.Plesničar, Z.Kujundžić, D.Breščak, B.Raunig, Z.Brusić, B.Nedved, V.Atanacković-Salčić, S. Petru, J.Martinović, J.Medini, E.Petrova, M.Ivanovski-Ž.Vinčić. U diskusiji po referatima, koji su izloženi u okviru teme Skupa, ukazano je na različite kulturne utjecaje i probleme etničke i socijalne strukture stanovništva na određenim područjima šire teritorije Ju-

goslavije u antičkom periodu. Izloženi su i referati o najnovijim rezultatima istraživanja u Vinkovcima (I.Janočić), Šibeniku (Z.Brusić) i Budvi (J.Martinović), kao i problemi zaštite nekropola u Budvi ugroženih izgradnjom turističkih objekata.

Učesnici Skupa su razgledali uspešno rešenje konzervacije i prezentacije dela termi antičkih Cibala uprojektovanih u savremeni objekat, izložbene prostorije Gradskog muzeja u Vinkovcima i Vukovaru i posetili su lokalitet Vučedol.

Organizacioni sastanak Antičke sekcije održan je 8.aprila sa dnevnim redom:

1. Informacija o programu rada Antičke sekcije SADJ i programima rada antičkih sekcija AD republika i pokrajine Vojvodine.
2. Predlog teme i mesta održavanja sledećeg simpozijuma Antičke sekcije SADJ.
3. Razno.

ad 1.

KORPUS ANTIČKIH MOZAIKA JUGOSLAVIJE. Podnet je izveštaj o radu na Korpusu, potvrđen je sastav Komisije za ovaj projekat i predloženi su potencijalni autori za obradu mozaika sa određenih područja (Hrvatska).

CORPUS SIGNORUM IMPERII ROMANI. Prihvaćen je predlog inicijativne grupe da se formira Komisija CSIR Jugoslavije u sledećem sastavu: prof.J.Kastelic (nosilac projekta), V.Jurkić, dr.N.Kambi, V.Paškvalin, mr. V.Dautova-Ruševeljan, dr. P.Petrović, prof. M.Gorenc i asist. B.Slapšak proširenjem Komisije sa predstavnicima Crne Gore i Makedonije. Predloženo je da se u Komisiju imenuje A.Rendić-Miočević umesto prof. M.Gorenca.

ARHEOLOŠKA ENCIKLOPEDIJA JUGOSLAVIJE. Podržavajući inicijativu SADJ, koja je pokrenuta 1980.godine za izdavanje arheološke enciklopedije Jugoslavije, prihvaćeno je da se pristupi izradi rečnika arheološke terminologije. Usvojen je predlog da predsednici antičkih sekcija republika i pokrajina uključe članove sekcije u izradi nacrtu odrednica za ovaj rečnik.

ARHEOLOŠKA KARTA JUGOSLAVIJE. Kako se veći broj projekata republičkih in pokrajinskih društava i institucija temelji na topografiji arheoloških nalazišta i izradi arheoloških karata predloženo je da antičke sekcije, prema već objavljenim topografijama (Slovenija) i projektima koji su u toku, usmeravaju i objedinjavaju dalji rad na topografiji antičkih nalazišta.

Data je informacija o projektu "Panonski limes" (sektor Taurinum-Cuccium) u koji su uključeni saradnici iz institucija u Vojvodini, Beogradu i Zagrebu.

ad 2.

Usvojen je predlog da se u program budućih naučnih skupova posvećenih određenoj sintetičkoj temi i problemima u antičkoj arheologiji posebno prihvate referati o značajnim nalazima i istraživanjima u Jugoslaviji nezavisno od teme simpozijuma.

Za sledeći simpozijum Antičke sekcije SADJ prihvaćena je tema: "Antička arhitektura i enterijer". Utvrđivanje mesta za održavanje simpozijuma u 1984.godini ostavljeno je dok se ne izvide mogućnosti, a prema predlogu da bude u Rovinju, Ljubljani, Crnoj Gori ili Makedoniji.

ad 3.

U vezi ugroženosti nekropola u Budvi prihvaćen je predlog da se odgovarajućim institucijama u SR Crnoj Gori uputi stav i mišljenje Antičke sekcije SADJ u smislu tretmana zaštite ovog značajnog spomeničkog kompleksa antičkih nekropola.

Data je informacija o održavanju XII.Internacionalnog kongresa klasične arheologije septembra meseca 1983.godine u Atini sa temom: "La Grece classique (5^e et 4^e s. avant J.C.) et la monde antique". Prvi cirkular se dostavlja AD republika i pokrajina kako bi se zainteresovani članovi društava prijavili do 31.maja

0.9.

Prikupljene rukopise referata sa ovog Skupa u izdavačkom savetu SADJ pregledaće dr. B.Vikić i dr. Lj.Plesničar.

Predsednik Antičke sekcije dr. Olga Brukner

OB PREDSTAVITVI ARHEOLOŠKIH TERENSKIH RAZISKOVANJ V LETU 1980

Slovensko arheološko društvo in Inštitut za arheologijo SAZU sta v začetku leta organizirala predstavitev arheoloških terenskih raziskovanj v letu 1980. Predstavitev je bila tokrat drugič (prvič - za leto 1979 - jo je pripravil Inštitut za arheologijo SAZU). Napovedan je bil prikaz devetindvajsetih terenskih raziskovanj; le o dveh (Orle, Barje - gradbišče, ceste) ni bilo poročil. Raziskovalci so poskušali svoje delo orisati čim bolj nazorno. Na eni strani je prevladovala čista informacija (Šafarsko, rimske ceste, Ormož, Ptuj - trgovina in garaže Rabelčja vas, Spaha, Kostel, Plešivica, Tabor-Studen, Solkan, Divje babe, Bodešče, Moste-Sv. Martin), včasih posredovana tudi duhovito (Velike Malence-gomila, Medvedjek), drugič prehajajoča v strokovno problematiko (Poštela, Tinje pri Žusmu, Dobova, Sv. Pavel nad Vrtovinom). Na drugi strani pa so bila nekatera pomembna izkopavanja predstavljena brez slikovnega gradiva (Ptuj - Srednješkolski center in Dijaški dom, Triglavca, Trhlevca), druga neurejena (Vranje pri Sevnici, Predloka); nepotrebno gostobesedna so bila poročila o najdiščih, na katerih so bili rezultati poizkusnih izkopov le skromni ali celo jalovi (Hom pri Šentrupertu, Trebinc, Lukenjska jama). Najpopolnejša in izstopajoča pa je bila predstavitev arheološkega raziskovanja na Mostu na Soči, ki je posredno opozorila na razdrobljenost arheoloških terenskih raziskovanj in na pomanjkanje težnje k skupnemu cilju.

Zato je potrebno - v skladu s novo organiziranostjo arheološke raziskovalne dejavnosti, ki je načrtovana v Arheološkem raziskovalnem programu 1981-1985 - bodočo predstavitev arheološkega terenskega dela smiselno pripraviti. Realizirane raziskave bi morale biti predstavljene v okviru usmerjenih programskih sklopov: Geneza kulturne pokrajine (Filozofska fakulteta) in Slovenija od paleolitika do zgodnjega srednjega veka (Inštitut za arheologijo SAZU). Prikazana bi morala biti porabljena denarna sredstva, sestav ekip, časovno trajanje dela, njegova organizacija in metodologija, dokumentacija, rezultati posameznih raziskovalnih storitev in nalog ter dosežena stopnja pri proučevanju znanstvenih vprašanj. Delovni poročili obeh programskih sklopov bi bili v razgovoru kritično obravnavani. Prav tako bi morali biti v krajšem časovnem razmaku celovito podani tudi dosežki zaščitnih raziskovanj in konservatorski posegi. Obravnavana bi morala biti spomeniško-varstvena dejavnost od uresničevanja Zakona o varstvu naravne in kulturne dediščine, varovanja nepremičnih spomenikov do načrtov za njihovo prezentacijo. To bi bil drugi del predstavitev arheološke dejavnosti. Soočenje obeh bi nakazalo skupne naloge, ki vodijo k uresničenju dolgoročnih ciljev arheološke vede.

Timotej Knific

III. GODIŠNJI SASTANAK ARHEOLOGA SRBIJE

U periodu 22-24. IV, 1981 u Grzi kod Paraćina održan je III.godišnji sastanak arheologa Srbije u organizaciji Muzejske zbirke u Paraćinu, Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Kragujevcu i Arheološkog društva Srbije.

Sastanak je imao dva tematska bloka:

- Arheologija Šumadije i Pomoravlja i
- Rezultati novih arheoloških istraživanja u SR Srbiji.

I.Radovi iz prvog tematskog bloka imali su za cilj da upoznaju širu arheološku javnost sa rezultatima više-

godišnjih istraživanja na tlu Šumadije i Pomoravlja. Ove oblasti su relativno slabo arheološki ispitane sa veoma malo sustavno objavljenih rezultata arheoloških istraživanja. Stoga je svako apsolviranje ovih rezultata dragocen doprinos poznavanja arheološke slike centralne Srbije.

Na ovu temu odnosili su se sledeći radovi:

M.Brmboć, Razvoj muzejske službe u regionu Šumadije i Pomoravlja. U ovom radu dat je prikaz osnivanja i razvoja muzejske službe u Šumadiji i Pomoravlju. Takođe je data slika muzejske mreže i način koordinacije muzejskih ustanova i Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Kragujevcu i perspektive daljeg razvoja; M.Bogdanović, Karakteristike neolita u Šumadiji. U ovom radu je obuhvaćena precizna topografska analiza neolitskih lokaliteta na tlu Šumadije. U osnovnim crtama date su i premise za kulturnu i hronološku determinaciju pojedinih faza u evoluciji neolitske kulture na ovom prostoru;

M.Stojić, Pregled arheoloških radova na praistorijskim lokalitetima u srednjem Pomoravlju. M.Stojić je izveo zanimljive podatke (i mišljenja koja je na njim nadgradio) o novim kulturnim dimenzijama u eneolitskom, bronzanodobskom i halštatskom periodu na području srednjeg Pomoravlja. Izdvojio je i kulturno profilisao elemente vinkovačke grupe, bliže kulturno atribuirao elemente kasnog bronzanog doba (Paraćinska grupa, Medijana grupa) i areal širenja Besarabi kulture u tome pravcu (o čemu je isti pisao i u Starinaru XXVI);

M.Jerenić, Antička nalazišta u Šumadiji. U ovom radu dat je opširan popis antičkih lokaliteta u Šumadiji, koji su u dosadašnjoj arheološkoj literaturi bili veoma slabo poznati. Ovim radom popunjena je izvesna praznina u antičkoj topografskoj slici Gornje Mezije;

M.Brmboć, Arheološki radovi na srednjovekovnim lokalitetima u klisuri Crnice. Ovde su izneti rezultati regnosciranja i manjih zaštitnih istraživanja na sakralnim objektima (crkvama) iz srednjovekovnog perioda u dolini Crnice. Autor je dao iscrpnu analizu arheološkog materijala sa dokumentacijom i pokušajem istorijske interpretacije. Dalja istraživanja na ovom planu, koja se predviđaju, dade konkretnije podatke za preciznu hronološku determinaciju ovih objekata;

D.Madas, Arheološki radovi u Manastiru Ravanici. D.Madas već više godina vrši arheološka istraživanja i konzervaciju na ovom manastirskom kompleksu, koji je nastao u XIV.veku. U ovom radu dat je sistematski pregled arheoloških iskopavanja sa utvrđivanjem gradjevinskih faza i njima odgovarajućim kulturnim horizontima;

P.Vučković, Paleoetnografska istraživanja u Resavi i Srednjem Pomoravlju. Ovde je dat pokušaj arheološkog vrednovanja paleoetnografske gradje (legendi, mitova, verovanja itd.). Svakako zanimljiv pokušaj, koji sa obzirom na neizgrađen metod u arheološkoj literaturi za valorizaciju ove gradje, otvara neka pitanja interdisciplinarnosti pri ovakvim istraživanjima.

II. U drugom tematskom bloku prikazani su rezultati novih arheoloških istraživanja na tlu SR Srbije. Sastanak je imao plenarni karakter sa time što je izvršena generalna podela na lokalitete iz praistorijskog, antičkog i srednjovekovnog perioda. Program je bio prilično obiman i nametnulo se pitanje rada po sekcijama u budućim skupovima ove vrste.

B.Gavela, Risovača. U ovom radu prof. B.Gavela je ukazao na neke šire kulturne implikacije, koje proističu iz rezultata dobijenih istraživanjem paleolitskog lokaliteta u Risovači i mestu Risovače u korelativnim kulturnim horizontima;

B.Brukner, Istraživanja neolitskog sloja na Gomolavi. U ovom radu su prikazani noviji rezultati istraživanja neolitskog naseobinskog sloja u Gomolavi. Interesantan metodološki princip istraživanja i bogat arheološki materijal čine uvek izlaganja o Gomolavi posebno interesantnim;

N.Tasić, Eneolitski sloj na Gomolavi. Prikazani su re-

zultati novijih istraživanja na ovom lokalitetu, koji pružaju nove elemente u utvrđivanju odnosa eneolitskih grupa na ovom prostoru, posebno najmlađih (badenska, kostolačka);

I.Radovanović, Sondažno rekognosciranje u Gornjačkoj klisuri. Manjim zaštitnim iskopavanjima istražena je jedna pećina u Gornjačkoj klisuri. Ova vrsta staništa se veoma retko istražuje u našoj arheološkoj praksi, otud su rezultati ovakvih istraživanja neobično vredni. Prema keramičkom materijalu ovih iskopavanja ova pećina je korišćena u bronzanom dobu, uz napomenu da se nije došlo do kraja kulturnog stratuma na ovom lokalitetu. Dalja istraživanja će dati elemente i u ovom smislu, kao i u pogledu bliže hronološke determinacije bronzanodobskog sloja;

D.Popović, Bosut. D.Popović je prikazao novije rezultate istraživanja sa ovog značajnog višeslojnog lokaliteta. Posebno je naglašen materijal i objekti iz halštatskog horizonta i kulturno-etničke implikacije, koju interpretacija P.Međovića i D.Popovića nameće na planu utvrđene kulturne šeme ovog perioda;

K.Ljuci. Nova grupa grobova na praistorijskoj nekropoli u Donjoj Brnjici. K.Ljuci je nastavio sistematska iskopavanja na nekropoli u Donjoj Brnjici, koja je 60-ih godina vršio prof.D.Srećković. Pažljivim iskopavanjima i preciznim zapažanjima na terenu konstatovani su neki aspekti sepulkrnog kulta na ovoj nekropoli iz Ha-B, kao i jedan grob, koji je prema stratigrafskoj slici mlađji i predstavlja sekundarni horizont sahranjivanja na ovoj nekropoli, čija hronologija još nije utvrđena;

Č.Trajković, Halštatska nekropola u Doroslovu. Ovde su dati noviji rezultati sa nastavljenih iskopavanja na halštatskoj nekropoli sa urnama. Pored ovog primarnog horizonta sahranjivanja, registrovani su i skeletni grobovi iz latenskog perioda. Izvestni novi elementi su evidentirani u funerarnom kultu, dok generalna kulturna i hronološka interpretacija ostaje u onim okvirima, koje je Č.Trajković već postavio;

M.Vukmanović, Istraživanja u Novačkoj čupriji. Na ovom lokalitetu u blizini Smederevske Palanke vršena su manja sondažna istraživanja na višeslojnom praistorijskom naselju. Najzanimljiviji je bronzanodobski sloj čiji je kulturni sadržaj M.Vukmanović precizno kulturno i hronološki determinisala;

M.Parović-Pešikan, Ulpiana. M.Parović-Pešikan sakupila je dokumentaciju sa arheoloških iskopavanja u Ulpiani, koja su vršena 1954-57.godine. Ona je pažljivo vrednovala taj materijal, koji nije brojao i potpun, i dala jednu sintezu do koje se na ovom nivou istraženosti može doći. Vredan pokušaj M. Parović-Pešikan pružio je mogućnosti da se pri daljim istraživanjima Ulpijane podje do izvesnih definisanih pretpostavki;

P.Petrović, Timacum Minus. Ovim radom su obuhvaćeni noviji arheološki radovi na antičkom utvrđenju i njegovoj neposrednoj okolini u S.Ravni. P.Petrović je dao analizu rezultata iskopavanja i istorijsku interpretaciju koja iz toga sledi;

A.Jovanović, Ranovizantijski kastel na ušću Slatinske reke kod Brze Palanke. Ovde je dat prikaz arheoloških radova na ranovizantijskom kastelu iz VI.veka, koji pripada tipu kvadriburgijuma sa okruglim kulama na uglovima;

V.Jovanović, Iskopavanja crkve "Sv.Mihajla" na Pazarištu kod Novog Pazara. Prikazani su rezultati sa arheoloških iskopavanja na srednjovekovnoj nekropoli pri crkvi sv.Mihajlo na Pazarištu, koja predstavlja nastavak ranije započetih kompleksnih istraživanja ovog prostora. Najveći broj grobova pripada XIII-XIV.veku, a konstatovani su i grobovi iz XII.veka, koji se vezuju za najstariju fazu sakralnog objekta oko koga je nastala nekropola;

M.Hadji-Pešić, Unutrašnje utvrđenje beogradskog grada. U ovom radu su dati noviji rezultati sa višegodišnjih arheoloških radova na ovom fortifikacionom objektu. Konstatovan je brojao pokretni arheološki materijal, prilično heterogen u hronološkom smislu, ali sa moguć-

nostima da se odredi faza najintenzivnijeg korišćenja ovog objekta, koja bi pripadala periodima punog i poznog srednjeg veka;

D.Minić, Ostava srednjovekovnog nakita iz Trgovišta, Novi Pazar. Ovde je prikazan zanimljiv zatvoreni nalaz nakita od plemenitog metala iz XV-XVI.veka. Značaj ovog nalaza je u njegovoj izuzetnoj estetskoj vrednosti, mogućnosti postavljanja tipoloških i hronoloških paralela i posebno u mogućnosti da se ovaj nalaz može upotrebiti kao terminus post quem za određivanje kulturnog horizonta;

G.Marjanović-Vujović, Srednjovekovne nekropole Donjeg grada. Autor je dala kratak pregled dosadašnjih istraživanja na srednjovekovnoj nekropoli u Donjem Gradu u Beogradu koja obuhvata hronološki raspon od X-XII.veka. Akribičnom analizom grobnih priloga data je kulturna lokacija ove nekropole u okviru srednjopodunavske regije, pa i šire;

Č.Jordović-M.Cunjak, Rezultati arheoloških iskopavanja na lokalitetu sv.Ahilija u Arilju. Prikazani su najnoviji rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja na srednjovekovnoj nekropoli vezanoj za sakralni kompleks sv.Ahilija u Arilju. Grobovi su veoma siromašni te je otežana apsolutna hronološka determinacija. Okvirno su datovani u XIV-XVI.vek sa mogućnošću pomeranja ove hronološke limitacije u oba pravca. Ranija istraživanja na ovom lokalitetu ukazuju da ima arheološkog materijala iz XII.veka, ali za sada nije konstatovan odgovarajući horizont sahranjivanja;

S.Jovanović, Arheološka istraživanja na crkvi sv.Bogorodice u Donjoj Kamenici kod Knjaževca. Ovogodišnja iskopavanja na ovom sakralnom kompleksu bila su usmerena u dva pravca: utvrđivanju areala crkvenog kompleksa fiksiranjem graničnih zidova i iskopavanjem nekropole koja se prema grobnim priložima, veoma reduciranim, datuje u XIII-XIV.vek;

Dj.Janković, Istraživanja slovenskog naselja na ušću Slatinske reke, Brza Palanka. Prikazani su novi rezultati sa istraživanja slovenskog naselja kod ušća Slatinske reke. Konstatovane su dve kuće sa keramičkim materijalom, koji ih opredeljuje u IX-X.vek. Naselje ima horizontalnu stratigrafiju, te i pored velikog otvorenog prostora nisu evidentirani svi relevantni elementi naselja (ordinacija, granica, unutrašnja struktura - "urbanizacija");

M.Janković, Istraživanja na srednjovekovnim sakralnim kompleksu u Maleševu i Banji. Manjim sondažnim istraživanjima konstatovana je stratigrafija na ovom lokalitetu, koji obuhvata period XIII-XVII.vek. Autor je veoma zanimljivom statističkom analizom, praćenom indikativnim grafičkim priložima, pokazala intenzitet pojedinih faza života na ovom prostoru i te "kulturne amplitude"uklopila u širu istorijsku sliku.

U Grzi je održana i godišnja skupština Arheološkog društva Srbije. Najznačajnije odluke ovog sastanka su:

- formiranje inicijativnog Odbora za proslavu 100-godišnjice Srpskog arheološkog društva i organizovanje prigodne izložbe u tom povodu;
- pokretanje časopisa informativnog karaktera, koji bi tretirao "cehovska" pitanja;
- ispitivanja mogućnosti i vidova pomoći nezaposlenim kolegama i njihovo neposrednije i potpunije uključivanje u postojeću arheološku aktivnost.

Aleksandar Jovanović

SURADNJA MUZEJA I ŠKOLA KAO OBLIK ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

5. savjetovanje "Škole i muzeji"

Pula 4.-5. lipnja 1981

Savjetovanje je organiziralo Povjesno društvo Istre u Puli u saradnji s Povjesnim društvom Rijeke, Zavodom za prosvjetno-pedagošku službu zajednice općina Gospić i Rijeka, Samoupravnim interesnom zajednicom odgoja i osnovnog obrazovanja općine Pula i Arheološkim muzejem Istre, radi razmatranja muzejsko-pedagoške djelatnosti u Istri, te razmjene iskustva muzejskih i obrazovnih ustanova Hrvatske i Jugoslavije.

Prvo savjetovanje za područje Istre, održano je 1971., a već 4. 1978. i ovogodišnje 5. savjetovanje dobivaju jugoslavenski karakter. Osim toga, težnja organizatora je da takvi sastanci postanu redovni i bienalni.

Ovogodišnji referati ukazali su u glavnom na razne mogućnosti i načine suradivanja između muzeja i škola, a posebno su istaknute poteškoće koje se u takvom radu pojavljaju u većini ili skoro svim ustanovama (problem kadrova, uskladenosti programa, prostora i sl.).

Pored samih tema referata, u diskusijama su razmatrani i mnogi drugi bitni problemi, kao npr. način stvaranja srednjeg-pomoćnog muzejskog kadra u srednjim školama usmjerenog obrazovanja.

Svi razmatrani problemi sažeti su u zaključcima 5. savjetovanja i njima će uskoro biti upoznate sve zainteresirane ustanove.

Sažeci referata objavljeni su u Vijestima povijesnog društva Istre 3, Pula 1981., dok će potpuni tekstovi biti objavljeni u časopisu *Histria Historica*...

Kristina Mihovilić

SREDNJEVEŠKA IN RENESANČNA KERAMIKA V POSOČJU

V nizu večjih razstav, s katerimi predstavlja svojo dejavnost Pokrajinski muzej (Musei Provinciali di Gorizia) iz Gorice (Italija) je bila v palači Attems na Piazza de Amicis od decembra 1980 do konca januarja 1981 na ogled razstava "Srednjeveška in renesančna keramika v Posočju". Postavitev razstave sta podprli uprava goriške pokrajine (Amministrazione Provinciale di Gorizia) in dežela Furlanija-Julijska krajina (Regione Friuli-Venezia Giulia).

Razstavljena je bila lončenina iz Krmina, Rutarjev, Moše, iz utrdbe Rocca nad Tržičem (Monfalcone), iz Graške lagune, Gradišča ob Soči, Zagraja in iz Gorice, iz Kozlovega roba nad Tolminom, riheberškega gradu nad Branikom in iz Štanjela. Zastopana so tako bila na razstavi vsa uglednejša najdišča tovrstne lončenine iz Posočja.

Pretežni del razstavljene lončenine izhaja iz gradov ali utrdb in sodi v širok časovni okvir od 11. do 18. stoletja, izstopala je pravzaprav le lončenina iz Moše, ki se tudi ni povsem vklapljala v osnovno zamisel razstave. Iz tega kraja je namreč bila pokazana poleg rimskodobne lončenine tudi keramika iz obdobja preseljevanja ljudstev (6.-7. stol.), posebej pa velja od tod poudariti lončenino iz staroslovanskega grobišča, ki je v letih 1967 in 1968 bilo odkrito nad Mošo.

Razstavljena lončenina je povečini bila pridobljena z arheološkimi izkopavanji in je tako tudi stratigrafsko izpovedna in uporabljiva za resno raziskovalno delo in vrednotenje. Vendar pa se snovalci razstave niso spuščali v podrobno ocenjevanje te lončenine (oblik, ornamenta, tehnoloških posebnosti ipd.), ostali so pri prikazu posamičnih najdišč in nekatera tudi dobro dokumentirali (npr. Rocca nad Tržičem). Zdi se, da je prav v taki postavitvi zaznati osnovni problem proučevalcev te lončenine: še ne povsem izdelana raziskovalna merila, nedodelana kronološka in tudi tipološka delitev, kar velja še posebej za t.i. domačo lončenino, ki se ob "reprezentančni" keramiki iz dognanih delavnic ali središč v izobilju pojavlja.

V reševanju teh zagat ni vneslo novih spoznanj tudi sodelovanje Goriškega muzeja (Nova Gorica) z gradivom iz Kozlovega roba, Riheberka in Štanjela, gotovo pa je slovenski delež na razstavi pomenil vsaj geografsko popolnost, izpričal pa je tudi utečeno sodelovanje muzejskih ustanov na obeh straneh meje.

Razkošen in oblikovno dognan katalog (orig. naslov: Ceramiche medioevali e rinascimentali nell'Isontino e raccolte settecentesche dei Musei Provinciali di Gorizia) je tvorno dopolnilo razstave, ohranja pa vsebinsko zasnovo razstave in velja zanj tudi ocena, da se ogiba bolj poglohljeni oceni razstavljenega gradiva.

V katalogu je po uvodu direktorja muzeja G. Bradaschie zapis V. Tomadina o lončarskih tehnikah, sledijo pa bolj ali manj podrobno obdelana posamična najdišča, dovolj pričevalno opremljena s fotografijami in risbami značilnih lončarskih izdelkov.

U. Furlani je prispeval zapise o Krminu (Castello di Cormons), o Rutarjih (Torre di Ruttars), o Rocci nad Tržičem (Rocca di Monfalcone) in o goriškem gradu (Castello di Gorizia), skupaj z V. Štribarjem pa še o Moši (Castello di Mossa), o lončenini iz graške lagune (Laguna di Grado) piše A. Fabbroni, o Gradišču ob Soči (Fortezza di Gradisca) in o Zagraju (Castelvecchio di Sagrado) V. Tomadin, o Štanjelu, Riheberku in o Kozlovem robu pa D. Svoljšak. O zbirki lončenine v Pokrajinskem muzeju v Gorici (Raccolta di ceramiche settecentesche dei Musei Provinciali di Gorizia) poroča v katalogu M. Malni Pascoletti.

Na koncu je še nekaj bibliografskih podatkov.

Drago Svoljšak

PREISTORIA NELL'UDINESE

Od 16. marca pa do 3. maja letos je bila v Vidmu (Udine) na ogled razstava "Prazgodovina videmske pokrajine" (Preistoria nell'Udinese), s podnaslovom "pričevanja materialne kulture". Razstavo sta pripravili obe videmski muzejski ustanovi, Museo friulano di Storia naturale in Civici musei e gallerie di Storia ed Arte.

Razstava je bila postavljena v dveh sobanah palače Aiace, slikoviti stavbarski umetnini sredi mesta.

Že samo razstavišče je razstavi dajalo posebno draž in kar nehote se je vsiljeval občutek, da so z izborom razstavišča prireditelji želeli izpričati zadovoljstvo ob renesansi organiziranega arheološkega dela v Furlaniji.

Razstava je imela več poudarkov. Želela je biti poučna, bila naj bi nekakšen obračun opravljenega in še toliko bolj vzpodbuda za poglobljen raziskovalni vzgon. Povsem nazorno je bilo izpovedano, da je bila vzgojna plat bistveno hotenje razstave, saj so vanjo bile vpletene tudi take sestavine, ki niso povsem običajne na arheoloških razstaviščih, kjer je poudarek na predmetu in njegovi funkciji ali zgodovinski izpovedanosti (na primer kronološke sheme, pouk o risanju, osnove terenskih raziskovanj, datacijske metode, načini izdelave kamnitega orodja ipd.). V ta dokumentacijski del razstave so bila vpletena tudi odkritja ali dognanja, ki niso bila povezljiva s prostorom, ki mu je bila namenjena.

Predmetni del razstave je vseboval predstavitev dokaj številnega in raznolikega kamnitega orodja in orožja, lončenine in redkih kovinskih predmetov, ki sodijo v t.i. predzgodovino, to je od "začetkov človekove ustvarjalnosti v paleolitiku pa do 1. tisočletja pr.n.št., ko začenja protozgodovina".

Med najstarejšimi so bili na razstavi predmeti iz jame Biarzo pri Špetru ob Nadiži (mlajši paleolitik), mezolitsko gradivo le z enim rezilom iz S. Giorgia di Nogaro, precej je bilo neolitskega gradiva (npr. iz Baldasserie, iz območja med Gonarsom in Castel Porpettom, Palmanove in drugih), eneolitik ali bakreno dobo pa je zastopalo gradivo iz Torse di Pocenia, S. Giovanni di Cassarsa, iz S. Eliseia; pa še bronasta doba je bila na razstavi zastopana z najdeninami iz področja med Gonarsom in Castel Porpettom, ali iz krajev med Torso in Talmassonsom in iz Gradiscutte di Varro in iz S. Martina di Fagnana... ter (lončenina) iz Velike jame blizu Špetra. Za nas posebej pomembno pa je bilo to, da je bilo moč videti lončenino iz Robiča (izkopano v Kovačevi jami leta 1898).

Katalog razstave, že običajno za naše sosede vzorno natisnjen, je ponovitev razstave na papirju in jo tako ohranja. Za raziskovalca so v njem porabljivi predvsem podatki ali omembe posamičnih najdišč in seveda tudi nekatere interpretacije, ti pa so dobe v prispevku Alda Candussia "Insediamenti preistorici nel territorio udinese". V njem s kratko oznako predstavlja 50 najdišč od Ogleja (Aquilaia) do Artegne in od Mereta di Tomba do Velike jame. Posamezna najdišča so poleg pisane besede dokumentirana z risbami kamnitega orodja (artefaktov). Alfredo Riedel je pripravil razmišljanje o živalstvu v preteklosti in njegovem vplivu na človekovo življenje ("Gli animali del passato e la loro importanza per la vita dell'uomo"), Francesca Bressan pa predstavlja posamezna obdobja (paleolitik, mezolitik, neolitik in kovinska obdobja, ta besedila pa so prepletena s povsem poučevalno ubranimi zapisi o paleozoologiji, paleobotaniki in klimatologiji, pa o tem, kaj je arheološka stratigrafija, fotointerpretacija in fotogrametrija v arheologiji, datacijske metode, pa o predzgodovinski umetnosti, bivališčih, kamniti industriji, o lončenini, o načinu uporabe nekaterih kamnitih orodij.

Morda bi mogla tako zasnovana razstava strokovnjaka arheologa ali sladokusca razočarati, vendar bi bilo morebitno razočaranje povsem neutemeljeno. Očitno je v furlanski metropoli bila nadvse potrebna in to poučevalno hotenje so prireditelji večkrat poudarili. Navsezadnje pa tudi pri nas na tem področju še nismo vsega naredili.

Drago Svoljšak

SREDNJEVEŠKO NASELJE - OTOK PRI DOBRAVI

Te dni si je bilo mogoče ogledati v razstavišču Arkade v Ljubljani arheološko razstavo "Srednjeveško naselje Otok pri Dobravi". Strokovno sta jo pripravila dr. Vinko Šribar in dr. Vida Stare. Kot sta zapisala v katalogu razstave, želita z njo slovenski javnosti pokazati vse dosedanje izsledke desetletnega načrtnega odkrivanja srednjeveškega naselja na Otoku pri Dobravi. Tako naj bi bili podani: pregled drobne stvarne kulture iz časa od 10.-15. stol., stavbarstvo in problemi, ki so povezani z nastankom in razvojem urbaniziranega naselja ter delež, ki ga ima slovenska kultura zgodnjega srednjega veka pri oblikovanju kulturne in civilizatorične tvornosti v času razvitega fevdalizma.

V prvi sobi je bil kratak opis zgodovine dosedanje dejavnosti in izkopavanj na Otoku. Soba so krasile podobne srednjeveških mest, gradov, cerkva. Večina od njih je z Dolenjske. Mednje je zašla celo podoba Ljubljane iz 19. stol. Nadalje je bil v sobi načrt najdišča z vrisanimi izkopanimi površinami ter velika stenska preglednica upravnega razvoja slovenskega ozemlja od 9. do 15. stol. Žal nepregledna, ker so na njej nakopičene vse mogoče upravne meje. Nedosledno kartiranje prafr, romanskih in gotskih cerkva ter gradov pa daje vtis, da je bil Otok središče slovenskega ozemlja v srednjem veku.

Druga soba nam je predstavila izkopno polje 1 (IP 1). Tu naj bi bili izmed ostalin najstarejši - sledovi železarske in usnjarske dejavnosti iz 10. in 11. stol. Tem je nekoliko pozneje sledila cerkev. Razstavljeni so bili ostanki usnja, čreslovine, žindre in obrtnega orodja. Poleg so kot dobro ponazorilo tedanje obrti slike srednjeveških obrtnikov pri delu. Sredi sobe je bila rekonstrukcija izkopnega polja. Narejena je bila iz steklenih plošč (ki ponazarjajo naselbinske horizonte) z vrisanimi stavbnimi in obrtnimi ostalinami ter predmeti, na njih pa so stali tudi številni kosi orodja, orožja in posodja. - Vsekakor zanimiv pristop. Nekoliko nerodno je bilo le to, da je vse skupaj stalo tako nizko, da se je bilo treba spustiti na trebuh, če si si hotel ogledati najdbe iz najnižjega horizonta. Zanimivo je, da je njegov začetek postavljen v 11. stol., kar se ne ujema s prej omenjeno časovno opredelitvijo začetka usnjarske in železarske predelovalne dejavnosti.

V tretji sobi je bilo razstavljeno izkopno polje 2 (IP 2). Prikazana je bila zemljanka iz 10. stol. (v katalogu razstave, v seznamu prilog je postavljena v 11. stol.), ki naj bi bila istočasna obrtni dejavnosti na IP 1. V sobi so bile razstavljene tudi živalske kosti in pečnice. V sredini je bilo na enak način kot IP 1 rekonstruirano IP 2. Tudi tu se je bilo treba plaziti po tleh, če si hotel videti najdbe iz zemljanke. Enako so krasile to sobo srednjeveške upodobitve dolenjskih gradov.

V zadnji sobi so bila prikazana izkopavanja v cerkvi sv. Miklavžu, njena posamezna stavbna obdobja ter grobovi iz nje, z nekaterimi predmeti. Grobišče naj bi trajalo od 10.-16. stol. Med razstavljenimi predmeti iz grobov, ki naj bi bili gotski, smo videli tudi lep baročni križec. Predmetov iz 10. stol. ni bilo videti. V sobi so bile prikazane tudi metode terenske dokumentacije, ki so jih razvili ob izkopavanjih na Otoku. Soba so krasile slike nekaterih cerkva iz bližine najdišča.

Ob vračanju po hodniku smo si lahko ogledali zanimive rekonstrukcije posodja iz 11.-15.stol., lončarsko kolo, postopek sodobne izdelave lončenine ter vitrino s knjigami doslej objavljenega gradiva z Otoka.

Kako je razstava izpolnila v uvodu kataloga zastavljene naloge?

a) Pregled drobne stvarne kulture iz časa od 10.-15.stol. - Prikazan je bil nazorno, motila je neustrezna višina steklenih plošč s predmeti. Predmetov iz 10.stol. ni bilo videti.

b) Stavbarstvo in problemi, ki so povezani z nastankom in razvojem urbaniziranega naselja. - Razčlenjen je bil razvoj cerkvene arhitekture na Otoku. Kakšne so bile hiše, ni razvidno. Zemljanka se po obliki loči od drugih slovanskih in mnogo bolj spominja na gospodarske jame. Medsebojna plastovitost posameznih stavb ni jasna, zato bi bilo zanimivo videti še kak profil, ki jih ni bilo ne na razstavi in ne v katalogu. Urbanistični razvoj naselja ni bil prikazan, kar je razumljivo zaradi sorazmerno majhnih preiskanih površin, ki še ne morejo omogočiti tovrstnega prikaza. K temu slike srednjeveških mest in gradov niso prispevale ničesar.

c) Delež, ki ga ima slovenska kultura zgodnjega srednjega veka pri oblikovanju kulturne in civilizatorične tvornosti v času razvitega fevdalizma. - Razstava na tako široko zastavljeno vprašanje ni zmogla odgovoriti. Avtorja sta verjetno hotela predvsem pokazati, da je že v 10.stol. nastala na Otoku naselbina, ki so jo freisinški škofje v 11.stol. že dobili in ne šele ustanovili. Vendar sta prav glede ostalin življenja v 10.stol. najbolj negotova. Le tako si lahko razlagamo nedoslednosti v katalogu in na razstavi, ko so najstarejši objekti pripisani zdaj 10., zdaj 11.stol. Niti razstava niti katalog ne dokažeta časovne opredelitve predmetov, grobov ter stavbnih in obrtnih ostalin. Avtorjema lahko verjamemo le na besedo. Ali pa tudi ne.

Andrej Pleterski

op.avtorja: Poročilo je nastalo na pobudo uredništva

MISLI OB RAZSTAVI ARHEOLOŠKA PRETERKLOST DOBOVE

Posavski muzej v Brežicah nas je v preteklem mesecu prijetno presenetil z razstavo "Arheološka preteklost Dobove". Razstavo in katalog je strokovno pripravil in oblikoval Mitja Guštin, kustos brežiškega muzeja, plakat je del oblikovalca Matjaža Vipotnika. Razstava je bila na ogled v brežiškem gradu do 24.maja, kot je bilo skrbno sporočeno že v vabilu, sedaj gostuje v zagrebškem Arheološkem muzeju, v začetku julija pa bo na ogled v ljubljanskih Arkadah.

Kot je avtor sam zapisal, je razstava retrospektivne narave, posvečena enemu najdišču, in kot taka le končna oblika vsega vloženega arheološkega in restavratorskega dela. To delo je Guštin kot trenutno zadnji izkopavalec dobovskega najdišča vestno in s primerno oddolžitvijo spominu svojih predhodnikov razgrnil pred obiskovalci. Očitno pa je želel, da razstava ne bi bila standardna kronološka razporeditev gradiva, kar mu je tudi uspelo. Uporabil je vrsto svežih, pri nas novih zamisli, ki so vredne posebne pozornosti in pohvale.

Omenjene zamisli dajo slutiti, da je avtor v večji meri, kot to sicer opazamo na arheoloških razstavah, mislil na tiste obiskovalce, ki v stroki niso doma. V prvi sobi z žarnogrobišnim gradivom sta nas tako prijetno presenetila dva rekonstruirana groba z Gomilic (znameniti št. 289 in št. 97), ki gotovo nista bila vseč le laikom, ampak sta razveselila tudi strokovno oko, vaje gledati iste predmete simetrično razvrščene po polici. Rekonstrukciji sta bili rahlo stilizirani, vendar še dovolj realistični, da je obiskovalec dobil pravo podobo o izkopanih grobovih. Že zaradi blišča, ki ga

je oddajala, ni bilo moč prezreti imenitne imitacije nakita iz groba 289. Odlična ideja, ki je razen estetskega užitka ponujala tudi pravilno predstavo o videzu in kvaliteti bronastega nakita iz arheoloških obdobij nasploh. Tudi slične osti, natakne na rekonstruirane držaje, so gotovo več povedale o njihovi uporabi, kot če bi ležale same, izgubljene med žarami.

V naslednji sobi je bogato latensko gradivo z grobnimi celotami, ki bi jih zavidal vsak muzej, spet nudilo dobrodošlo priložnost za obnovitev situacije ob izkopu. Videti grob keltskega vojščaka v približno takem stanju, kot so ga pustili njegovi sobojevniki po končani grobni ceremoniji, je za obiskovalca gotovo poučnejše, privlačnejše in bolj ilustrativno, kot če mu ponujamo sterilno razvrščeno orožje, nakit in ostalo opremo in ga odpravimo z napisom "keltski moški grob". Tudi rekonstruiranega keltskega ščita do sedaj še nismo videli na slovenskih arheoloških razstavah. Največ kar običajno povemo ob ostanku tovrstnega orožja, je napis "ščitna grba", ki nepoučenemu obiskovalcu gotovo ne pove dosti o ščitu; vprašljivo je tudi, če si predstavlja vlogo ščitne grbe. Prijeten detajl so predstavljali ščitniki, nasajeni na slični držaji, ki bi se sami zase zaradi majhnosti kar izgubili, tako pa je prišel do izraza njihov dejanski namen.

V zadnji sobi z rimskim in slovanskim gradivom se je do tedaj enotni razstavnici shemi pridružil vsebinsko drugačen del razstave. Avtor je poskusil vsaj približno pokazati, kako pridejo arheologi do gradiva na izkopavanjih, in kaj se z njim zgodi, preden gre na depojske ali razstavne police. Fotoaparat, izbor zidarskih lopatic, trasirk in drugih terenskih delovnih pripomočkov, pa stekleničke kemikalij in s kljukicami speti fragmenti keramičnih posod, ki čakajo na dopolnitev z mavcem v restavratorski delavnici - vse to naj bi (ob spremljavi kratkih tekstov) obiskovalcu povedalo, da je gradivo prešlo stopnje različne obdelave, preden je bilo razstavljeno. Da je bilo tu skrito neko delo, na katero marsikdo ne pomisli ob ogledovanju razstave, in ga večina obiskovalcev verjetno tudi ne pozna. Ta del razstave je bil sicer skromen in nepopoln, a vendar prepotreben odgovor tistim obiskovalcem, ki se sprašujejo, kako pravzaprav arheologi kopljejo, kako vedo, koliko so stvari stare itd. Očitno je, da dve vitrini dobovske razstave ne moreta odgovoriti na vsa taka in podobna vprašanja. Pričata pa, da se je avtor razstave zavedal, da si jo bodo ogledovali razen arheologov tudi drugi ljudje, ki jim vse stvari le ne morejo biti popolnoma jasne. Tovrstna misel na obiskovalca in njena uspešna realizacija je res vredna pohvale, saj je kaj redka v slovenskem muzeološkem prostoru.

Prav ob tem bi rada dodala še nekaj kritičnih misli o razstavi. Napisane so bile dobronamerno, predvsem z gledišča običajnega obiskovalca - laika in z željo, da bi jim kdo prislulnil. Menim, da so glavne legende, ki so standardno razpostavljene v vsaki sobi za vsako obdobje po ena, predolge. Še kot arheolog bi se najraje kar mimo njih napotila k predmetom! Velika bela ploskev, gosto potiskana z enakomerno sledečimi si vrsticami, ne privlači posebno k branju. In če pomislimo, da v današnjem hitrem življenjskem ritmu ljudje poskušajo porabiti čim manj časa za sprejem informacij, potem jim pri tem rajši pomagajmo, kot pa da jih celo odvrnemo od branja. Priporočljivejša od dolgih legend je vrsta krajših tekstov z naslovi, ki opredeljujejo vsebino teksta, in ki nam že ob hitrem pregledu povedo bistvo informacije. Boljše je tudi, če so teksti z različno vsebino ločeni, tako na primer tekst o namenu razstave in zgodovini izkopavanja od teksta o posameznem arheološkem obdobju. Predvsem pa sem pogrešala nekaj dobro vidnih, primerno velikih in jasno oblikovanih napisov, ki bi obiskovalca ob vstopu v sobo takoj informirali, v katerem časovnem in kulturnem krogu se nahaja. Teksti na razstavi sicer omenjene podatke vsebujejo, vendar so skriti med številnimi ostalimi. Menim, da je kljub vsemu najvažnejše poslanstvo arheološke razstave v tem,

da seznani z dognanji arheološke vede kar najširše laično občinstvo, zato mora biti razstava razumljiva in primerna različnim vrstam obiskovalcev. Ob tem seveda ni nobenega dvoma, da mora biti na visoki strokovni ravni, le teksti morajo biti napisani s predpostavko, da jih bodo brali različno zainteresirani ljudje.

S podobnega vidika bi kritizirala tudi napise ob samem gradivu. Predvsem so preveč miniaturni in še vedno premalo povedo. Na primer ob ženskem skeletnem grobu 97 z Gomilic bi bilo za poprečnega obiskovalca gotovo bolj zanimivo, če bi namesto grobne številke izvedel, da je bila pokopana ženska ob smrti stara nad 30 let, da je bila visoka 158 cm, da je nosila lase spletene v kiti itd. Da ne pomislimo še na ostale zanimive, čeprav po sili razmer skope antropološke podatke, ki so znani iz dobovskih žarnih grobov! Ti bodo gotovo ostali neznani večini obiskovalcev, ki ne berejo strokovnih publikacij Posavskega muzeja. Omenjeni podatki bi z risbami in razlago o različnih vrstah žarnih pokopov gotovo koristno popestrili suhoparno gmoto žarnogrobniške keramike v prvi sobi. Kajti kljub posameznim zanimivim oblikam je to za laika samo glinasta posoda, ki brez širšega konteksta ni zanimiva.

Med manjše pripombe bi sodila sledeča, da papir ni ravno najboljši material za ponazoritev lesenega, z usnjem prevlečenega ščita. Predpostavljam pa, da je bilo gotovo posredi finančno vprašanje. Prav tako moderne vrtno škarje brez pojasnila ne sodijo med latensko gradivo, čeprav se kar sama ponuja analogija s keltskimi škarjami. Če bi bile podobne analogije v celotnem konceptu razstave, bi bile mogoče sprejemljive brez interpretacije, tako pa omenjene škarje vzbujajo vtis, da so bile tam pozabljene. Tudi preveč aranžersko razpostavljeno in kot reklama za sodobno industrijsko oblikovanje učinkujejo terensko orodje ni najboljše. Primernejše in verodostojnejše bi bilo že rabljeno orodje.

V kolikor je bilo na razstavi dovolj rekonstrukcij med gradivom, pa je bilo premalo risanih rekonstrukcij, ki bi še dopolnile predstavo o nekdanjih prebivalcih. Le-te najdemo v katalogu k razstavi, kar je spet novost v slovenski razstavni praksi, ki zasluži vso pozornost in pohvalo. Risbe Tatjane Klobčarjeve so primerno stilizirane, v skladu z bolj ali manj skromnimi podatki, ki so na voljo za take rekonstrukcije. Škoda le, da niso bile vključene v razstavo! Isto velja za hudomušno časovno preglednico arheoloških obdobj.

Kar zadeva način pisanja v katalogu, menim, da avtorju ni popolnoma uspelo rešiti se spon šablonskega strokovnega izražanja, ki ni primerno za poljudno publikacijo, kakršna naj bi katalog predvsem bil. Kaj pomeni dobovskemu občanu "da smo v šestdesetih letih dobili opredelitev ruško-dobovske skupine" in dalje, da so v tej oznaki (namreč ruško-dobovski skupini) "zajete skupne značilnosti, ki so omogočale določitev in poznavanje materialne kulture 10. in 9. stol. pr.n.št."? Čemu govoriti o "skupini", če so bili to vendar ljudje, in o "materialni kulturi", če so bile to vendar bleščeče ogrlice in zapestnice ali pa skromne igle in glinasta posoda! Pa tudi izrazi kot "enkratna razprostranjenost (dobovske skupine) na obeh straneh naravne meje..." nam bolj vsiljujejo predstavo o razširjenosti nekega pojma, kot pa nam dajo predstavo o ljudeh, ki so poselili neko področje.

Na koncu ne moremo mimo razstavnega plakata, ki je gotovo najbolj izzivalna zunanja manifestacija novosti brežiške razstave. Kljub deljenim mnenjem o njegovi vsebinski in estetski upravičenosti menim, da je dober zaradi kvalitetnega oblikovanja in zaradi svoje promokativnosti. Le-ta se morda komu zdi nezdružljiva z arheologijo, vendar je tudi to eden od načinov, kako pritegniti publiko. Ne bi pa bilo prav, če bi bil edini. Dobovska razstava ima tudi druge kvalitete, zaradi katerih bi vsekakor zaslužila velik obisk.

Neva Trampuž-Orel

OBRTNIŠKA DEJAVNOST V PTUJU

Med 25. 6. in 20. 7. 1981 je bil v razstavnem paviljonu Dušana Kvedra v Ptuj na ogled prikaz Obrtniške dejavnosti na območju rimskega Poetovia, ki ga je pripravil Pokrajinski muzej v Ptuj (strokovna priprava Blagoj Jevremov in Marjana Tomanič-Jevremov). Ob razstavi je izšel tudi katalog s tekstom (avtor B. Jevremov), kjer uvodnim podatkom o antični Poetovionii sledijo kratki opisi posameznih obrti na podlagi izkopanega materiala, ob koncu pa je podana arheološka literatura o Ptuj - kot suplement pregledu literature, ki je bil objavljen v Ptujemskem zborniku III. Večji del kataloga obsegajo ilustracije - črno bele fotografije materiala in izkop.

V naši arheologiji bi enkrat za vselej moralo obveljati, da se tematske razstave pripravljajo le kot končni (so)produkt neke (tematske) raziskave. Navadili - da ne rečem kar razvadili - smo se že, da nam ptujski muzej pripravlja razstave, kjer predstavi nova izkopavanja in nove najdbe. Te razstave so vedno bile zanimive in nadvse koristen pregled izkopavalnih dosežkov, in nam vsem, ki smo tako ali drugače povezani in prizadejni z usodo tega največjega in najkompleksnejšega, najogroženjšega in najbolj problematičnega arheološkega terena v Sloveniji, so bile dragocen vir informacij in možnost za izčiščevanje pogledov na primeru, kjer so problemi arheološke prakse najbolj akutni.

S pričujočo razstavo je drugače. Teme kot je Obrtniška dejavnost v Poetovionii preprosto ni mogoče predstaviti z isto tehniko in z isto ležernostjo kot tekočo informacijo. Osnovne slabosti razstave in kataloga izvirajo prav iz dejstva, da se avtorji niso zavedali zahtevnosti svoje naloge. Razstava je zbrala najzanimivejše predmete, ki kažejo na lokalno produkcijo (polizdelke, ponesrečene izdelke, kalupe, odpadke, orodja) in vse to ilustrirala z nekaj fotografijami izkopanih objektov in z žanrskimi prizori iz egipčanske (!) in grške (!) umetnosti. Ob desetih izkopanih objektih ni predstavljen niti en tloris ali rekonstrukcija, da ne govorimo o prostorski analizi obrata z ozirom na proces dela, o analizi lokacij (in Ptuj kot produkcijskega centra v celoti) glede na surovinsko zaledje (glina, marmor, kovine...) ipd. Ob stotinah "očitno" v Ptuj izdelanih predmetov (od gradbenih objektov - pod rubriko stavbarstvo - ki pač drugje napravljeni niso mogli biti, pa do lokalne sigilate) ne najdemo nobene analize ali vsaj ilustracije tipov v širšem prostoru, kar bi omogočilo razlikovati proizvodnjo za lokalne potrebe od proizvodnje za velika tržišča in tisto, ki blede posamezne uspešnejše centre od takšne, ki diktira okus. Potem so tu še vprašanja tehnologije, organizacije dela, produktivnosti, transporta in organizacije trgovske mreže itd. Vsi ti problemi so za posamezne primere že bili zastavljeni v naši arheologiji. V Ptuj jih je v tem trenutku težko postavljati. Ključ leži v izkopavanjih zadnjih 10 ali 15 let in pred avtorji je ogromna in zahtevna naloga priprave temeljnih poročil, organizacije obdelave materiala, in na podlagi tega se bo mogoče lotiti posameznih tem v zvezi z obrtno produkcijo. Prehiteno voditi do neadekvatnih poenostavljanj in posploševanj ter do grobih napak, in tega je v tekstu kataloga vse preveč. Neizčiščeni kriteriji pa pripeljejo tudi do ne-problemske in malo zanimive razstavne postavitve, pri čemer slabe fotografije samo še dopolnjujejo celoten vtis. Razstava Obrtniška dejavnost na območju rimskega Poetovia je žrtov resnega nesporezuma v sami zasnovi in tako predstavlja kvaliteten padec v ptujski razstavni tradiciji. Ob velikih izkušnjah in bogatih materialih, s katerimi avtorji razpolagajo, lahko pričakujemo, da bo stekel proces, o katerem smo govorili, in da bodo prihodnje razstave odražale takšno analitično delo.

Bojan D'urij, Božidar Slapčak

SVOJIM OČEM NI MOGLA VERJETI Arheološka razstava Most na Soči 1880-1980

Heleni sem svetoval, naj si, če le more, ogleda razstavo, ki je bila v knjižnici Cirila Kosmača v Tolminu od 29. maja do 10. julija, in ki sta jo pripravila kolega Drago Svoljšak in Beatrice Žbona-Trkman s Kromberškega gradu. Po vrnitvi je bila vsa navdušena: "Veš, Dragan, bilo je zelo zanimivo in prav nič mi ni žal, da sem si šla razstavo ogledat. Priznam, da mi pri nekaterih predmetih ni bilo jasno, kaj neki predstavljajo. S skopimi napisi na vitrinah in s katalogom si nisem mogla pomagati. Zato pa mi je neki študent, ki je bil slučajno zraven, z veseljem odgovoril na marsikatero vprašanje. Vsega, kar sem ga vprašala, pa seveda tudi on ni vedel. Saj je še študent." "Krasno, sedaj, ko si si vsak lonec ogledala od spredaj in zadaj, od zgoraj in spodaj, prebrala katalog od prve do zadnje črke in slišala študentovo razlago, ne da bi ti bila ušla ena sama beseda, gotovo zelo dobro veš, kaj se je na Mostu dogajalo pred desetimi stoletji. Če se ti nikamor ne mudi in si pri volji, mi, prosim, povej. Zelo rad bi slišal, kaj vse si izvedela. Poslušam." "V redu, naj ti bo želja uslišana."

"Življenja na Mostu se je začelo že v 13. stoletju pr. n. št." "V 13. stoletju? Ti se hecaš. Ti je mogoče študent rekel, da se je takrat začela starejša železna doba?" "Ti, veš kaj, jaz prav dobro vem, da se je pri nas začela železna doba takrat, ko je volkulja došla ustanovitelja Rima - Romula in Rema. V 8. stoletju. Ampak na Mostu so vendar dobili poznobronastodobno keramiko." "Nemogoče. Tega ti pa ne verjamem." "Če mi ne verjameš, vzemi katalog in preberi. Čakaj, da poiščem. Tule piše, vidiš?" "Glej, glej, glej, glej. Ja saj to je čudovito. Kakšno presenečenje. Že v bronasti dobi! In samo na enem mestu, praviš? Ampak jaz sem prepričan, da bo tega še več. In sočasne grobove bo tudi še treba najti. Res lepo. No, in kako je šlo dalje?"

"V 8. stoletju je zrasla železnodobna naselbina." "Ki so jo postavili Iliri?" "Ne, v katalogu piše, da so v starejši železni dobi na Mostu prebivali pripadniki plemena, ki je bilo mešanica ilirskih in venetskih sestavin. Hiše so gradili na desnem bregu Idrijce, pokopavali pa so na njenem levem bregu." "Kako so pa hodili preko reke?" "Tega pa ne vem. Veš ti?" "Hja, tudi jaz ne vem. Lahko da so imeli čolne ali splave. Ali pa so zgradili viseče brvi, ki jih narasla voda ni mogla odnesti s seboj. So pa to stvari, ki so še neraziskane. Prav čudno, da nikogar ne zanimajo. Do kod sva prišla? Aha, do hiš. Kolikor vem, je bila lesena nadgradnja postavljena na suhozidne temelje in zaščiten z drenažo. Je tako?" "Ja, res je." "Kaj pa so našli v hišah?" "Največ keramike. V primerjavi z grobno je zelo neugledna. Izjema pa je uvožena posodica, kakršne so tudi v grobovih na Mostu zelo redke." "Aha, skifos misliš." "Ja, skifos. Kar precej so našli raznih fibul, pa na kupe glinastih svitkov. Menda so nanje postavljali posode. Omet je pa zelo lep. Še posebno tisti primerki, ki so okrašeni s plastično spiralo. Ker so bile hiše lesene, je razumljivo, da so pogosto končale v ognju. Zaradi tega pa se je velikokrat zelo dobro ohranila zglenela lesena nadgradnja." "Kaj pa grobišče?" "Kot sem ti že povedala, je bilo v starejši železni dobi onstran Idrijce. V grobno jamo so položili pepel in nedogorele kosti, dodali posode, običajno keramično, pa tudi bronaste, in nakit - ovrtnice, uhane, fibule, zapestnice, igle. Grob so pokrili s kamnito ploščo. Šele proti koncu te dobe so začeli s polaganjem orožja v grob. Doslej so izkopali že preko 6500 grobov." "Ki jih hrani muzej v Kromberškem gradu?" "O, ne boš me. Tudi to vem. Velika večina najdb je na Dunaju in v Trstu. Najdbe, izkopane po vojni, so pa res v Goriškem muzeju." "Od česa so pa takratni prebivalci Mosta živeli?" "Ukvarjali so se z železarstvom..." "Kako pa to vedo?" "Saj so našli žlindro, kalupe, posodice za vlivanje. Redili so žlino, najverjetneje drob-

nico. Sami so izdelovali keramiko, nakit in verjetno tudi železno orodje. Ženske so predle, tkale, krojile in šivale obleke. Našli so celo zglenelo žitno zrnje.

V mlajši železni dobi so se domačinom pridružili kelt-ski Karni, v zadnjem stoletju pr. n. št. pa po novejših dognanjih noriško pleme Ambisonti. Naselbina je ostala na istem mestu, grobišče pa se je preselilo preko Idrijce na vzhodni konec naselbine. Med najvažnejše najdbe iz tega časa sodijo gotovo trije zahodnonoriški srebrniki. Na sprednji strani imajo glavo Apolona, na zadnji pa konjenika s čelado na glavi.

Po prihodu pod Rim so na mestu prejšnje naselbine zrasle kamnite, z malto zidane stavbe. Ena je imela celo 'savno'. Grobovi ležijo poleg latenskih in so bili tako žgani kot skeletni. Odkrili so kup pepelnic in par nagrobnikov z napisom." "Ki si jih brez težav razvozla-la!" "Saj ni bil noben razstavljen. Študent mi je povedal, da so jih našli. Pa tudi ko bi bil kateri razstavljen, napisa ne bi znala prebrati. Saj veš, da sem se latinščine šele začela učiti. Epigrafskih kratic pa sploh ne poznam. Med dodatki je bilo poleg keramike, pa oljenk, fibul in prstanov tudi orodje. V enem od poznorimskih grobov je bila celo steklena čaša s temnimi bradavičkami. Razstavljena je bila še ena prav podobna, ki pa je bila, po študentovih besedah, najdena skupaj z bronastimi kovanci v eni od rimskih hiš. Gre za zakladno najdbo s konca 4. ali začetka 5. stoletja, ki je po vsej verjetnosti v zvezi s propadom rimske naselbine."

"Pa so razstavljene samo najdbe?" "Ne, nikakor ne! Videla sem tudi glavne objave raziskovanj, različna poročila o njih, povečave fotografskih posnetkov starejših izkopavalcev. Izkopavanja od Marchesettijevih s konca prejšnjega stoletja do sedanjih ilustrirajo tudi fotografije in vešče, z veliko potrpljenja risani načrti stavb in grobišča. Zemljepisna lega najdišča je lepo vidna na topografskem načrtu prostora ob sotočjih Bače, Idrijce in Soče. S študentom sva si ogledala tudi barvne diase, posnete med izkopavanji."

"Kaj pa s katalogom, si zadovoljna?" "Čeprav me je na razstavi večkrat pustil na cedilu, je v njem mnogo zanimivih podatkov. Svoljšak je napisal zgoščen sprehod skozi zgodovino Mosta od pozne bronaste do pozne rimske dobe, v njem so biografije starejših raziskovalcev, natančen popis raziskovanj z literaturo in izbor fotografij. Prinesla sem dva, prvega tebi - da ne boš rekel, da nate nič ne mislim, drugega mi je podaril študent. Res prijazen fant."

Tako je zaključila pripoved Helena, ki ni mogla verjeti svojim lepim očem, ko je za prozornim steklom vitrine zagledala miško, ki je kljub bližini radovedne obiskovalke še naprej mirno glodala svoj lešnik.

Dragan Božič

JANEZ GOJKOVIČ

Janez Gojkovič, rojen 10.12.1913, iz kolarske družine iz Sp. Hajdine, se je že od rane mladosti srečeval z arheološkimi najdbami in z delom arheologov. Marsikaj je zapazil in si zapomnil. Ker mu je arheologija pomenila glavno delo in zanimanje, je postal oskrbnik mitrejev. Po letu 1935 je sodeloval že pri vseh izkopavanjih na ptujskem ozemlju, izkopavanjih pod vodstvi Šmida, Škrabarja, Baša, Klemenca in drugih. Izreden čut in ljubezen do starine sta mu pomagala, da je njegovo sodelovanje postalo kmalu aktiven del vsakega izkopavanja. Svoje znanje s terena je razširil v laboratorij. Po dognanosti preparacije in konservacije arheoloških ostalin, prekaša mnoge bolj šolane strokovnjake po velikih laboratorijih Evrope. Na delovnem mestu preparatorja je konserviral tudi druge materiale - kovino, steklo, jantar, sodeloval pri raznih konservatorskih delih. Na terenih Ptuja je opravil nešteto večjih in manjših zaščitnih in sistematičnih izkopavanj. Konserviral večino arheološkega gradiva za Posavski, Belokranjski in zlasti za Dolenjski muzej. Za slovensko muzeologijo je pomemben Gojkovičev prispevek k tehniki izkopavanja. Nepogrešljiv je njegov način luščenja stratigrafske enote. S svojim strokovnim delom je Gojkovič naučil preciznega izkopavanja skoraj celo generacijo sedaj aktivnih arheologov. Izredno dobro obvlada tudi tehniko sestavljanja keramike. Z vsemi naštetimi sposobnostmi si je Gojkovič pridobil nesporen sloves najboljšega arheološkega preparatorja in pomočnika pri arheoloških izkopavanjih.

Iz utemeljitve za podelitev Valvazorjeve nagrade za leto 1973.

Arheo: Tu na Hajdini ste se z arheologijo srečavali gotovo že od malega?

Gojkovič: V osnovni šoli smo imeli učitelja, ki nas je spodbujal, naj prinesemo v šolo razne lončene reči pa kak denar, kar smo tu vedno našli. To je bil Anton Smidič, ki je bil takrat tajnik Muzejskega društva na Ptuj. On me je navdušil, pa jaz sem tudi sam bil radoveden, kaj je notri v zemlji in kakšno je. Mi smo mu nosili, on pa nam je dajal, da smo si kakšno zemljo kupili. No, potem sem se pa učil kolarstva pri očetu, pa je prišla tista velika kriza nekje okoli leta 1933. Takrat so mi oče rekli: "Veš kaj, so prišli profesor Šmid in so mi rekli, da bi jim dal koga za kopat." Pa so oče rekli naj grem. Sem šel in me je tisto res veselilo, sem s srcem kopal; pa sem našel kaki zid in take reči. Šmid so bili pa velikokrat tak dobrodušni, da so nam dali, če si našel kak novc, posebno nagrado. Taki so pač bili. To je bilo 1935-ega leta. Tistikrat jih je Muzejsko društvo povabilo, da so tu kopali. No in potem sem se jaz poročil in sem prosil Smodiča, ki je bil še vedno tajnik Muzejskega društva, da bi postal čuvaj mitreja. Tistikrat je Potočnik odšel iz one hiške pri mitreju, pa sem si rekel, bom pa jaz šel dol. In sem tako čuvaj mitreja postal. Bilo je to okrog leta 1937. V tisti hiški sem bil notri deset let. Potem je prišla okupacija, so prišli Nemci in tak so prišli tudi profesor Šmid tukaj okrog. Seveda so me našli tam notri pri mitreju, pa sva kopala leta 1942 do 1944. Arheo: Kdaj pa ste stopili v službo v Muzej? Gojkovič: V muzej sem pa stopil v službo pravzaprav 46-ega leta, ko so bili tu profesor Korošec. Me je vzdrževala najprej občina, pa me je njim dodelila. Bil sem muzejski delavec pa tudi čuvaj mitreja. In 49-ega leta so prišli profesor Baš. Tistikrat sem bil jaz nastavljen, pa tudi moja žena kot čistilka. Oni so nas vzgajali, kot je treba. Vsak ponedeljek smo vsi kolikor nas je bilo, naj bo delavec ali oni v pisarni, šli na grad spoznavat predmete. Oni so nas vodili dva ali trikrat, potem pa smo morali voditi mi, eden za drugim. Da so vsi pokazali, kar poznajo. Tako so nas pač vadili. To pa še ni bilo zadosti, so pa rekli: "Gojkovič, ti

boš pa šel v tečaj." Tako sem prišel leta 1950 v preparatorski tečaj v Ljubljano, ki je trajal štiri mesece.

Bili so tam profesor Šubic pa še drugi profesorji na Akademiji. In tako smo potem napravili tečaj.

Arheo: In potem ste bili nastavljeni kot preparator?

Gojkovič: Ja ja, 1949. leta.

Arheo: V resnici je šel ves material, ki je danes v muzeju, skozi vaše roke. Ali je bilo takrat, ko ste prišli v muzej, že kaj materiala konserviranega?

Gojkovič: Je bilo.

Arheo: Kdo pa je delal to?

Gojkovič: Ja, delala je to gospa Skrabar, ona je bila sicer dentistka, pa je tudi v muzeju delala, keramiko pa tako. Jaz sem pa z njo skupaj delal.

Arheo: Ali je ta preparatorski posel takrat opravljal še kdo drug?

Gojkovič: Nihče, samo gospa Skrabar. No, prej je bilo pa tudi narejeno, pa ne vem, kdo je bil za časa Avstrije. Saj so bila ena dela dobra. No in jaz sem bil tam kot preparator do leta 1974, ko sem odšel v penzijo. Veselje sem imel s tem, kadar sem pravo obliko vkup sestavil. Delal sem pač, kakor sem mogel, takrat se ni dobilo veliko stvari, materiala. Sem pa tudi celjski oltar na Ptujski gori vkup sestavil. Tistikrat sem spoznal Turnherja, ki so bili na Zavodu za spomeniško varstvo.

Arheo: Bodo Vaši sinovi nadaljevali tradicijo?

Gojkovič: Ja, upam, da bodo. Saj sedaj Stanko precej dobro naredi, pa to boste vi bolj poznali. Slabo ga nisem učil. "Tistega kar ne veš, ne delaj," sem ga učil. Pošteno. Samo zmeraj bi moral biti v laboratoriju, da ne bi zmeraj zunaj na terenu delal. Sedaj je pa na terenu.

Arheo: Saj to ste bili pa tudi Vi, pravzaprav ste bili pri vseh izkopavanjih.

Gojkovič: Pri vsakih sem bil, ja.

Arheo: S Šmidom ste pričeli kopati ob njegovih velikih izkopavanjih na Hajdini leta 1935. Potem pa ste delali z njim še v času vojne med 1942 in 1944.

Gojkovič: Takrat smo kopali tukaj zraven nas, kjer imamo sedaj vrt. Saj so še oni bili pravzaprav pobudnik,

da imam še danes vrt. Jaz sem imel precej otrok, on pa je bil dobrodušen človek in je od županiča in Dobnika odkupil zemljo za 360 mark. Je parcela tri in še nekaj arov. In tam imam jaz še danes vrt. Potem smo kopali tudi tukaj gori ob cesti proti Pragerskem. Saj tistikrat nismo vedeli, ali je tam grobišče, šele danes vemo. Oni so pač rekli, da so bile lesene stavbe in tak smo to videli. Je bil grob, mi smo pa mislili, da so cigli za streho in nismo nič kopali.

Arheo: Kako pa je bilo delati s Šmidom?

Gojkovič: Kaj čem jaz reči. Jaz si nisem upal nič reči.

Arheo: Je bil Šmid na terenu stalno prisoten ali je prihajal le včasih?

Gojkovič: Ja, je bil stalno.

Arheo: Koliko časa pa so ta izkopavanja trajala?

Gojkovič: Ja, vsako leto so prišli doli po štirinajst dni, tri tedne. Ne več.

Arheo: Pa je Šmid kopal cele prostore ali samo zidove?

Gojkovič: Ah, ne, samo po zidovih. Toliko, da je našel obris.

Arheo: Kaj pa s Sario, ste z njim pred vojno tudi delali?

Gojkovič: S Sario pa nisem bil nič. Ampak on je odkril tudi vodovod iz Frama dol. Tu smo edino s profesorjem Šmidom kontrolirala, ker Šmid niso prav verjeli temu Sarii, da je to rimski vodovod. Takrat, leta 1943 sva začela kontrolirati čisto blizu vasi pod hribi na vsakih sto metrov, tako kot je Saria zarisal, potem pa bolj poredko in sva prišla čisto tukaj doli do Brega. Prav kontrolirala sva. In se je izkazalo, da je res.

Arheo: Ste delali morda kdaj z Abramičem?

Gojkovič: Z Abramičem pa nikdar, ne. Je pa še prihajal, tako bi rekel, če je bilo kaj za objaviti. Pa tistikrat za časa Nemčije ne, potem po vojni je še večkrat prišel.

Arheo: Delali pa ste tudi s Korošcem in Klemencem na Ptujskem gradu?

Gojkovič: Tudi na Gradu, ja. Takrat je bila velika akcija. Bila so deljena mnenja o svetišču. In tam smo delali kake dve leti, 1946 in 1947.

Arheo: Ko smo si ogledovali muzejske inventarne knjige, smo za 50-a leta, ko so prenehala velika izkopavanja Korošca in Klemenca, in ko se še niso pričela izkopavanja Curkove in drugih, videli, da ste skoraj ves material, ki je tedaj prišel v muzej, prinesli Vi.

Gojkovič: Veste, jaz sem vsaki ponedeljek obiskal gradbišče, pa sem tam kaj našel. Tako je bilo tudi takrat, ko sem tu gor na štukih našel tisto zlato. Buldožer je odnesel tričetrt groba, samo v enem kotu je še nekaj ostalo, tisto sem jaz prebrskal. Nisem si pa upal sam vzeti ven, veste. Ko sem do zlata prišel, sem ga nazaj pokril, pa sem šel do Curkove in sva to skupaj ven vzela, da ne bi kdo kaj rekel. Veste, dvom nastane takoj.

Arheo: In je še kakšna druga lepa najdba, ki se je spominjate?

Gojkovič: Ja, je bila ena, v nedeljo. Bom povedal, kako je res bilo. Eno nedeljo je sosed kopal taki izvoz iz garaže, pa je izkopal precej rimskega materiala. To je bilo na Mariničevem, kjer smo že kopali. Jaz pa nisem vedel, kaj bi počel doma, pa sem šel dol gledat. In najdem tam eno kepo, ki se mi je zdela težka, pa jo začnem luščiti in najdem notri tako marmorno glavo. Je pa tisto nedeljo prišel iz Ljubljane sin Viktor, pa je rekel, da mora 15.000 najti. No pa sem tisto glavo lepo vmil in drugi dan nesel v muzej, kjer sem rekel, da jo je moj sin našel. Pa je tako denar dobil.

Arheo: Poieg tega, da ste kopali na Ptuj in v Turnišču, ste delali tudi drugod po Sloveniji.

Gojkovič: Ja, sem delal na Bledu 1949. leta, pa v Stični, v Novem mestu, pa s Pahičem sva cesto iskala iz Središča do Ptuja in pa tudi na topografijo hodila.

Arheo: Zadnja leta pa ne delate več?

Gojkovič: Sedaj sem delal tule, smo gomilo kopali pri Podložah. To me je mikalo, nobenega niso imeli, pa sem šel. Smo čeznjo naredili 3 m širok predor in smo prišli na grob, ki so ga že prej kopali. Pobrali so pa le ne-

kaj stvari, tako da smo veliko našli v zemlji, ki so jo vun zmetali. So šli verjetno bolj na bron pa take reči.

Arheo: Kako pa je bilo z zbirkami v muzeju, ko ste tja prišli?

Gojkovič: Ja, vse je bilo na hodniku, pa lepo je bilo za videti. Je bil ves material razstavljen. Tako je bilo med vojno in še potem, si ni nihče upal prestaviti. Noben profesor, niti Bratanič. Pa je prišel profesor Baš in smo vse prestavili. Ljudje so se velikokrat spraševali, zakaj je tako, so rajši imeli, kakor je bilo pred. Potem je bila še zbirka na Gradu, menda jo je Skrabar uredil, pa tudi v tretjem mitreju je bila mala vitrina. Ta je pa razpadla, ker je bilo preveč vlage, material so pa v muzej odnesli.

Arheo: 44 let ste že čuvaj mitrejev. Ste z vzdrževanjem imeli kakšne težave?

Gojkovič: Kontroliral me je le eden enkrat in sicer Abramič, ko je prišel iz vojske. Prišel je pogledat in potem napisal na tako tablico: "Kakor sem pustil, tako sem našel." Tak so zapisali. Takrat zginilo nič ni. Edino en študent, ki jih je Saria prignal leta 1942, so iz vitrine vzeli eno kamnito nogo.

Arheo: Pa je bilo v obnavljanje mitreja kaj vlagano?

Gojkovič: Ja, nič, bi rekel. Ni bilo potrebe. Jaz sem skrbel, da je bilo pokrito. Velikokrat pa so bili tu profesor Göhlert, ki je bil takrat med vojno direktor in so skrbeli, da je bilo vse v redi.

Arheo: Kako pa je bilo z obiskom teh spomenikov?

Gojkovič: Ja, domačini so si vsi ogledali, tudi tujci so prišli, pa sedaj učenci, pa tak. Letos je prišlo že kakih sto ljudi.

Arheo: V muzeju ste bili 25 let preparator.

Gojkovič: Jaz sem hvaležen, tudi tam sem si kruh služil.

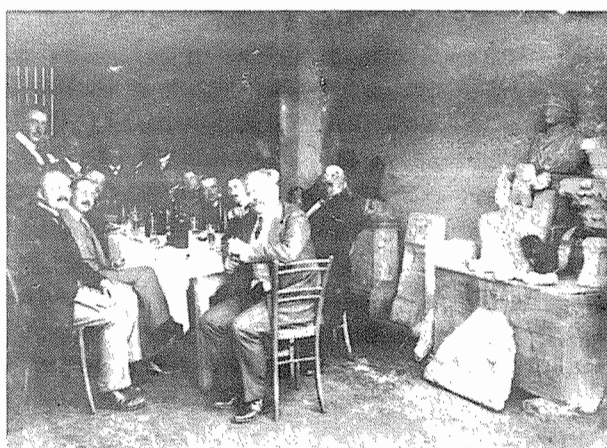
Arheo: Tudi vam so lahko hvaležni. Nekaj ste naredili.

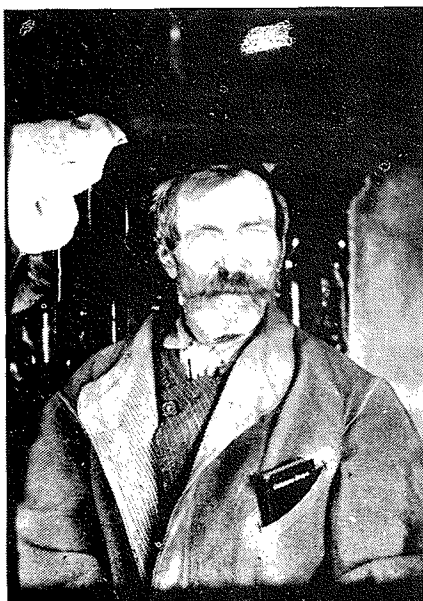
Gojkovič: Saj bi še sedaj kaj naredil tam, pa je tak, vidim bolj slabo.

Arheo: Za svoje življenjsko delo ste leta 1973 dobili tudi Valvazorjevo nagrado.

Gojkovič: Ja, to sem pa tudi dobil. Včasih sem si ponosil mislil, kako bi naredil, da ne bodo rekli: "Janez, jutri te več ne rabimo", ali kaj takega...

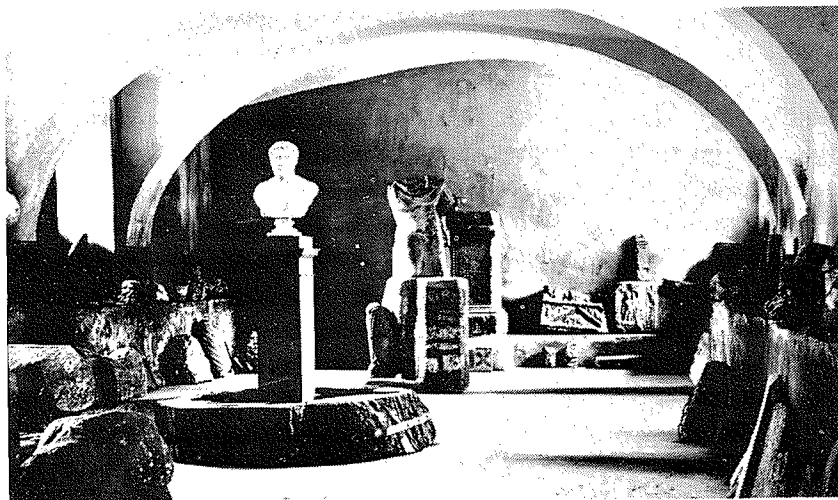
IZ FOTOTEKE PM PTUJ

1. Martin Vnuk, arheološki kopač in
čuvaj mitreja - 16.1.1921
2. stari muzej (?)
3. lapidarij starega muzeja
4 in 5. zbirke v križnem hodniku do-
minikanskega samostana

1 2
3
4 5

1 5
2 6
3 7
4 8

1. izkopavanje S. Jennyja na Zg. Bregu
1.1893
2. dvigovanje mozaika na Hellerjevi
njivi (Zg. Breg) aprila 1.1906
3. izkopavanje MD na dvorišču kasar-
ne na Ptuj 1.1912
4. obisk filologov in šolnikov ob
izkopavanju 3. mitreja 1.1913
5. otvoritev Mestnega Ferkovega mu-
zeja v dominikanskem samostanu
novembra 1928
6. obisk deželnega glavarja Claryja
ob izkopavanju 3. mitreja 1.1913
7. sestanek komisije za TIR v refek-
toriju dominikanskega samostana
1.1937 (od leve proti desni: A.
Smodič?, V. Skrabar, NN, B. Saria,
V. Hoffiller, J. Klemenc, NN, G.
Bersu, R. Egger, M. Abramič, A. Al-
földy, NN)
8. prihod Hadrijana z gradu Črnci
pri Apačah v ptujski muzej: vozi
SS Unt. Stf. Dettenberg, stoji B.
Saria

POROČILO O DELU PZE ZA ARHEOLOGIJU PRI UREJEVANJU DEPOJA PM PTUJ V FEBRUARJU IN MARCU LETA 1981

V okviru redne muzejske prakse za študente arheologije za študijsko leto 1980/81 je PZE za arheologijo v sodelovanju s PM Ptuj med 10.2. in 15.3.1981 začel z delom pri urejanju antičnega depoja v PM Ptuj. O delu smo se dogovorili z delavci PM Ptuj na sestanku 14.11.1980, na podlagi tega dogovora je PM pripravil program dela, ki smo ga sprejeli na sestanku v Ptuj 9.1.1981.

Ob pripravi na delo smo ugotovili, da zgodovinski arhiv v Ptuj hrani arhiv Muzejskega društva, za katerega je veljalo, da je izgubljen. Arhiv smo pregledali in popisali (glej seznam arhivalij), ob nadaljevanju dela bomo izčrpali tiste dokumente (dnevnik izkopavanja itd.), ki omogočajo identifikacijo predmetov in rekonstrukcijo najdiščnih celot, obenem pa smo po posvetovanju s kolegi na PZE za zgodovino predlagali ZA, da strokovno obdelavo arhiva MD vključi v svoj program.

Od muzejske dokumentacije, ki jo hrani PM, smo uporabljali: 1. inventar muzeja 1902 (Felsner), 2. inventar grajske zbirke, 3. inventar zbirke v 3.mitreju, 4. prvo inventarno kartoteko 1944, 5. inventarne pole s števil. 10001-10313, 6. inventar bronastih predmetov v novem lapidariju (poskus reinventarizacije 3785-4371), 7. inventar Koroščevih izkopavanj, 8. akcisijsko knjigo 1949-1969, 9. novo inventarno knjigo I-II, 10. tipološko kartoteko in 11. risbe preparatorja.

V skladu s predlogom PM Ptuj smo začeli z urejanjem starega fonda, ki je bil v glavnem inventariziran leta 1944 in takoj po vojni, je pa bil kasneje v zvezi z raznimi delnimi obdelavami, razstavami, selitvami in preparatorskimi posegi često premikan in je sedaj zamešan in težko uporaben. Posebej so nas delavci muzeja opozorili na veliko število inventariziranih predmetov, s katerih so bile številke zbrisane (med obdelovanim gradivom čez 1000 predmetov), pri čemer je del preparatorske dokumentacije zgubljen, in pa na neskladnost nekaterih inventariziranih predmetov z dokumentacijo ter na neskladnosti med posameznimi vrstami dokumentacije.

Obdelovali smo bron, železo, kost, olsenke in steklo. Pri delu smo ugotovili:

- da je del materiala brez števil, ker so bile pri preparaciji (risbe Gojkovič) ali kako drugače odstranjene (ok. 100 inv.listkov brez predmetov);
- da teče (pod inv.štev. 1000) vsaj četvorna numeracija: 1. osnovna inventarizacija 1944-, 2. grajski inventar, 3. inventar zbirke v 3.mitreju, 4. inventar Koroščevih izkopavanj; ostalih numeracij še nismo identificirali (tu ne upoštevamo starejših numeracij, ki tečejo vzporedno in jih najdemo na predmetih obenem z inv.štev. iz leta 1944-);
- da a) opis v inventarni knjigi - tudi za predmete nad štev. 1000- včasih ne ustreza predmetu in da b) imamo često dva ali več predmetov z isto inv.številk (spet velja tudi za številke nad 1000); v mnogih primerih smo napake lahko razrešili: premiki za 1 številko pri delu inventarja mitreja in grajske zbirke, premiki za 1 številko pri posameznih predmetih v novem inventarju, napake pri pisanju števil, dvakratno upoštevanje predmeta iz grajske zbirke v novem inventarju;
- da so nekateri listki z oznako najdišča, ki so do leta 1944, vstavljeni v predmete, verjetno večinoma bili (če ne upoštevamo razstavne postavitve po najdiščih) edina dokumentacija predmetov, pri premikanjih izpadli in smo jih našli prosto v vitrinah;
- da se najdiščni podatki v dokumentaciji ne skladajo vedno in da v posameznih primerih najdiščni podatki v inventarju ne ustrezajo podatkom na listkih v predmetih;
- da posamezni sklopi materiala (pred 1968, deloma tudi še pred 1945) niso bili inventarizirani.

Vse to je potrdilo nujnost dela na starem fondu, tem bolj ker pričakujemo, da bomo s pomočjo ponovno odkritega arhiva uspeli identificirati nekatere zanimive najdiščne celote.

Fotografsko je dokumentiranih 3650 predmetov (posnetih 125 č/b filmov leica). Identificiranih in obdelanih (zbirna delovna kartoteka) je 2870 predmetov, v obdelavi je še okoli 800 predmetov (od tega 190 že identificiranih), v glavnem brez števil ali z neugotovljeno numeracijo, kjer bo potrebno ugotavljanje po risbah in pa z izločanjem po tipološki kartoteki. Gradivo je deponirano v začasnem depoj, urejeno po najdiščih (1250 predmetov s podatki o najdišču znotraj skupin: B - Breg, H - Hajdina, M - mesto, R - Rabelčja vas; druga najdišča; ostalo: N - neznano najdišče oz. P - Poetovio). Izdelani so spiski predmetov po škatlah. Morebitne napake pri lociranju posameznih predmetov bodo odpravljene pri končni kontroli, ko bodo izdelane fotografije in bodo izčrpni podatki iz literature in iz arhiva.

Vloženih je bilo 2375 delovnih ur, od tega 512 delovnih ur učnega osebja. Stroške vožnje, stanovanja in hrane ter materialne stroške v zvezi z delom je kril PM Ptuj iz svojih rednih sredstev.

V letošnjem letu je PM Ptuj poskrbel za razmeroma ugodne delovne pogoje v novo pridobljenem delu samostanskega kompleksa, ob nadaljevanju pa je vsekakor treba zagotoviti namenska sredstva za ureditev in opremo depoja, materialne stroške dokumentacije (fotografije, risanje, kartoteke) in za stroške dela.

PM Ptuj in PZE za arheologijo sta zainteresirana za nadaljevanje dela in dokončno ureditev depoja, saj je to predpogoj za normalno funkcioniranje muzeja, obenem pa se ob delu na najboljši način usposablja študentje. Zavedata se pa tudi, da je naloga obsežna in dolgoročna, še posebej zaradi velikih količin novejšega materiala iz zaščitnih izkopavanj.

Ob koncu velja izraziti priznanje tudi študentom arheologije, ki so pokazali veliko stopnjo zavzetosti in odgovornosti pri delu.

Božidar Slopšak

POPIS ARHIVA MUZEJSKEGA DRUŠTVA PTUJ V ZGODOVINSKEM ARHIVU PTUJ

MD I-1 (škatla MD 1): Muzejsko društvo - spisi 1893-1914

Pomembnejši spisi:

- 1894 M.Vnuk, pismo 21.12., omenja grobove; KKCC, dopis 20.12., o zaščiti mozaikov na Zg. Bregu (Jenny);
- 1895 KKCC, dopis o zaščiti mozaikov na Zg.Bregu; Johanneum (Fischbach), dopis 6.9., o dokumentaciji Vnukovih izkopavanj; F.Matjašič, pismo sporočilo 17.5., o najdbi novcev, fibul etc., ki jih je prevzel Kohaut;
- 1896 F.Matjašič, pismo sporočilo 26.8., o novcih etc., ki jih je prevzel Kohaut; Pogodba MD-M.Vnuk, 23.1.; M.Vnuk, pismo 19.7.;
- 1897 Ferk-Stiftung (1899); M.Vnuk, pismo v najdbah;
- 1898 Nemški viteški red, dopis 27.8., o sarkofagu z Vel. Nedelje;
- 1902 J.Felsner, o inventarizaciji Ferkovih zbirk; Draubauleitung, dopis 25.11., o najdbi rim.kamn v Dravi; MD svojim članom, o grobovih, ki jih je kopal Vnuk;
- Gurlitt, pisma v zvezi z izkopavanji;
- 1903 Gurlitt, pisma v zvezi z izkopavanji; Felsner, poročilo o urejanju zbirk; Übersicht der Sammlungen - številčno stanje

- 1904 Felsner, prošnja za povračilo stroškov v zvezi z inventarizacijo;
 1905 Felsner, poročilo o urejanju zbirk 1904/05;
 1906 ž.u.Hajdina, pismo o prenosu kamna iz zakristije ž.c. v muzej;
 1907 Poročilo o izkopavanjih 1907 na Vičavi;
 List s podatki o Modriču itd.;
 1908 Grabungsbericht 1908 (Tragau) - koncept;
 OAI (Schneider) - pismo, o ohranitvi mitreja na Hajdini;
 Delovni program za 1908;
 1912 Zgodovina MD 1893-1912;
 1913 Najemna pogodba Leskošek (Breg).

MD I-2 (Škatla MD 2): Muzejsko društvo - spisi 1920-1934

Pomembnejši spisi:

- 1925 Vincetič, pismo, ponuja v odkup 800 rimskih novcev iz Ptujja;
 1931 MD, poročilo o delu 1930-31;
 1932 Zapuščina Florentine Ferk, korespondenca o oporoki, dedič je tudi MD;
 1934 MD, poročilo o delu.

MD I-3 (Škatla MD 3): Muzejsko društvo - spisi 1935-1941

Pomembnejši spisi:

- 1935 Seznam arheoloških najdb 1920-1933;
 MD, poročilo o delu 5.5.1934-15.5.1935, seznam najdb;
 MD, zapisnik 2.odborove seje 2.8., podatki o izkopavanjih;
 W.Schmid, zapis 5.7., o zapisnikih izkopavanj 1914 in 1918/19, ki so še pri njem, dati jih hoče muzeju;
 W.Schmid Škrabarju, pismo 11.12., o žrtveniku - z risbo;
 1936 MD, poročilo o delu 15.5.1935-6.5.1936; arheološke najdbe;
 Schmid, dopis 1.2., z originalom načrta Vicus Fortunae;
 MD 95/36, 20.2., najdba sklede terra sigill. pod hajdinsko cerkvijo;
 Saria Smodiču, 17.2., lokacija najdbe kam.sekire - sv.Urban/Placar);
 1937 dopis 8.11., o izkopavanju gomil v Hardeku pri Ormožu, odstop najdb muzeju;
 1939 MD, poročilo o delu;
 Saria Smodiču, pismo 27.9., informacije o njegovih izkopavanjih;
 1940 MD, poročilo o delu muzeja za 1939, 20.5.;
 1941 MD, poročilo o delu muzeja 20.5.1940-21.2.1941.

MD I-4 (Škatla MD 4): Muzejsko društvo - spisi 1945-1956

Pomembnejši spisi:

- 1945 MD, poročilo o delu v juniju-juliju 1945;
 Smodič, govor na občnem zboru društva, 19.10.;
 MD, dopis MD Maribor, 25.10., izmenjava zbirk;
 1946 MD, zapisnik 2.seje MD, 29.3.; predmeti;
 1947 MD Okr.lj.odboru - poročilo - najdbe.

MD I-5(1) (Škatla MD 5): Razno gradivo; Proslava 30., 35. in 40.obletnice
 MD v letih 1923, 1928 in 1933

Pomembno:

- 1928 Nagovor V.Škrabarja na proslavi - zgodovina muzeja.

MD I-5(2) (Škatla MD 5): Razno gradivo: Varia

Pomembno:

- Pravila MD 1893-1903, 1922;
 Risba v svinčniku, Starokršč.bazilika na Sp.Hajdini pri Ptujju.

MD I-5(3) (Škatla MD 5): Razno gradivo: Mestni Ferkov muzej v Ptujju 1895-1907
 pisma prof.Ferka v zadevah muzeja in knjižnice ter MD

MD I-5(3a) (Škatla MD 5): Razno gradivo: Mestni Ferkov muzej v Ptujju 1895-1907
 sezname muzejskih predmetov

- Raispova zbirka rim.novcev - podaril Raisp mestni občini 1860;
 Seznam predmetov iz izkopavanja, ki jih je Gurlitt 17.5.1899 predal MD;
 Seznam predmetov iz izkopavanja, ki jih je Gurlitt 13.6.1899 predal MD;
 Kratki Ferkovi popisi:
 - predmeti Emila Moslerja iz Graza, kupil Ferk Museum 1899 (Egipt, Danska),
 - obračuni 1897, 1898 za nakupe za muzej,
 - popis 12 predmetov;
 2 kratka popisa predmetov, avtor neznan;
 prof. F.Ferk's Sammlungen in St.Museum zu Pettau, Waffensaal, inventar s številkami (ok. 150);
 Verzeichniss k tem zbirkam (številčno stanje);
 Seznam knjižnice;
 Zusammenstellung des im Besitze des Pettauer Museums, der Herrn Hesse, Pollack, Tragau und Skrabar befindlichen Silberdenare, 133 Stücke.
 Aus den Funde von Grundbesitzen Franz Brumec vulgo Kaiser in Leskowetz bei Pragerhof, gefunden Oktober 1907 (novci določeni v graškem muzeju - odtisi novcev na papirju).

MD I-4 (Škatla MD 5): Blagajniške priloge (izbor) 1893-1912

MD I-4a (Škatla MD 5): Blagajniške priloge (delno) 1936-1959

MD I-5 (Škatla MD 5) Dr.J.Korošec: Staroslovanska grobišča v severni Sloveniji (tipkopis originala) 1947

MD I-5(6) (Škatla MD 6): Razno gradivo: MD, arheološka izkopavanja (delovni dnevniki, skice, 1891-1941)

- 1944 skica izkopavanj vodovodnega rezervoarja, april-maj 1944 v Herrengasse 33-36 (Gospodsk ulica);
 Rifnik (Reichenegg) - risbe keramike (profilov) po hišah II-VIII;
 Cerovec - 5 risb s tušem na paus A2 in 4 risbe s tušem na risalni papir;
 1941 Proštijska cerkev - izkopavanja:
 - članek B.Sarie (Marburger Zeitung 25.9.1941),
 - skica polkrožnega zidu z merami,
 - risba po skici (kapela sv.Mihaela),
 - 5 fotografij 6x9 - izkopavanja;
 1927 Izkopavanja Sp.Hajdina 11 - Iv.Dobnik, september - oktober; popis najdb z nekaj risbami napisov;
 1912 Situacijski načrt izkopavanj pri vojašnici na Vičavi (obj. v AKJ);
 1908 Grabungs - Protokoll Frau Leskoschegg Aker, Rand am Grunnwasser, 7.10.-6.11.1908 (Vicus Fortunae, Handels-Emporium):
 - 24 pol dnevnika izkopavanja z risbami,
 - risba izkopanih objektov;
 Fund - Protokoll Frau Leskoschegg Aker, 21.september 1908 bis 6.10. 1908 inclusive länge der Riva - Anlage am Hafen:
 - 13 pol dnevnika izkopavanj z risbami,
 - osnutek poročila o izkopavanju,
 - spisek novcev; najdenih med izkopavanji,
 - 10 fotografij: z izkopavanj (8) in reliefa nagrobnika (2);
 1907 Festlegung der Fundumstände, Vičava - Macunova njiva, 26.10.-30.11.1907:
 - 36 strani teksta in risb po dnevih + fotografija,
 - 2 strani tekst in risbe najdb;
 1907 Pogodba zemljiških lastnikov s Ferkom za izkopavanja (Hajdina);

- 1907 Dnevnik izkopavanja Vičava 54 (Waidischach 54):
- vila Gailhofer Rudolf 26.8.-12.9.1907,
- vila Lukas 16.9.-21.10.1907,
- situacijska risba vil,
- poročilo o izkopavanju (4 strani) Tragau;
1907 Pogodba zemljiških lastnikov na Krčevini z muzejem
za izkopavanja;
dnevnik izkopavanja 22.10.-19.11.1907;
parcele: Ročka, Belschak, Roschker, Welschek;
1909 Abramičev dnevnik izkopavanj grobišča, popis pred-
metov v grobovih + risbe;
1904 Plan izkopavanj na parceli 1084 Sp.Hajdina (marec
1904, Skrabar);
1897 Načrt izkopanega grobišča - Breg;
1897 4 načrti izkopanega grobišča - Perk - Hajdina;
1896 Načrt izkopanega grobišča (Vindisch Aker);
1896 Načrt izkopanega grobišča - Zg.Hajdina;
1896 Načrt izkopanega grobišča - Hajdina;
1896 Načrt izkopanega grobišča - Hajdina;
1891 Načrt izkopanega grobišča - Zg.Hajdina;
1895 Načrt izkopanega grobišča - Zg.Hajdina - Perk;
Načrt izkopanega grobišča - Zg.Hajdina;
1895 Situacijska skica najdbe depoja novcev na Krčevini
- Kohaut;
Opis izkopanih grobov - M.Vnuk (knjižica 5 strani).

MD I-5(7) (Škatla MD 6): Razno gradivo: MD, poročila
in članki o arheoloških izkopavanjih... 1901-1944

- Spis: II Mithräum Poetovios 1901 von Prof.W.Gurlitt
aufgedeckt 6 str.;
1907/08 C.Tragau: Corpus Inscriptionum Poetovionensium;
1907 C.Tragau: Poetovio:
- rimska cesta proti Krčevini,
- rimski tabor,
- arheološke najdbe na Vičavi (rim.klet);
C.Tragau: Poetovio im Spiegel Carnuntums;
1906 V.Skrabar: Römische Funde in Pettau, za Tagespost
18.1.1906;
1911 G.Veith: Über die Möglichkeit der Auffindung des
ersten römischen Legionslagers (s karto);
1914 W.Schmid - poročilo o izkopavanjih poleti 1914 na
Bregu;
1915 V.Skrabar: Das römische Gräberfeld am Panoramaberge
bei Pettau (risba sarkofaga);
1921 B.Saria: Bericht über die Grabungen in Modreč +
plan izkopavanj (karta) 1.-5.8.1921;
1924 Abramič: Altchristliche Schrankenplatten in Pettau
(2 fotografiji, pismo Eggerju, pismo Abramiču);
1913 napisano 1922 - B.Saria: Archäologische Unter-
suchungen auf dem Gebiete von Poetovio:
- Panorama 1913 (objava Starinar 1922) + 2 karti,
- dnevnik z risbami,
- tekst k Fundkarte v JOAI 17, Bb 151 ss,
- dnevnik Saria Panorama 1913;
1938 Čeremožiše - depo (razprava, risbe), med risbami
predmeti iz Mb;
1935/39 Nove latenske najdbe na Ptujskem polju 1935-39
(Smodič);
Rimske najdbe iz Lt grobišča na Forminu (Kolarič)
risbe;
1942 Die römische Wasserleitung, Göhlert;
Das Relief "Nutrices Augustae" Göhlert
1942/44 Zapisnik najdb Hajdina, W.Schmid: 28.11., 30.11.,
1.12., 2.12., 3.12., 4.12., 7.1., 8.-10.12., 14.12.,
15.12., 1942;
1943 pismo Göhlerta Schmidu za keramiko iz Slov.Bistri-
ce in Podlož pri Pragerskem iz Skrabarjeve sobe
(akvareli) in odgovor;
Treun (Kreis Pettau) - izkopavanja okoli cerkve;
1943 (3.4.) Toplak Podgorzen / Unterbaheln, pod šolo
parcela 39 - kamnita sekira;
Vičava / Panorama - nova stavba, risbe in opis
najdb.

MD I-5(8) (Škatla MD 7): b.p.

MD I-5(9) (Škatla MD 7): Razno gradivo: numizmatična
zbirka MD
Nobenih najdiščnih podatkov; vmes spis o možnosti
lociranja 1.leg.tabora (Veith, gl. MD I-5/7, 1911).

MD I-6 (Škatla MD 8): Zapisniki sej in občnih zborov MD

MD I-7 (Škatla MD 9): Blagajniške in druge knjige

MD I-8(1) (Škatla MD 10): Muzej mesta Ptuja 1941-1945,
Spisovno gradivo A-K

MD I-8(2) (Škatla MD 10): Muzej mesta Ptuja 1941-1945,
Spisovno gradivo L-Z

MD III-5(1a) (Škatla MD 33): Viktor Skrabar, arheolo-
ška izkopavanja (delovni dnevniki 1908-1938)

1. Archäologische Notizen - rim.spomeniki;
2. Izkopavanja - delovni dnevnik 1909 - Zg.Breg Lesko-
scheg 5.5.-22.6.1909 - staroslovansko grobišče na
Gradu 14.10.-15.11.1909;
3. Dnevnik 1911-1925 (potovanja...);
4. Protokoll über die Grabungen am Oberrann Leskoscheg-
gacker 1913;
5. 1925-27 (razne malenkosti).

MD III-5(1b) (Škatla MD 33): Viktor Skrabar, Spisi in
razprave

1. Das prähistorische Urnenfeld in Oberhaidin (rok.
3 str.);
2. Haus und Hofmarken in und bei Pettau (osnutek 1 str.);
3. Simon Povoden, krtačni odtis (ČZN 1933) + zvezek z
gradivom za razpravo;
4. Eine alte Flurkarte in Schlosse Ormož (rok 13 str.
1935);
5. Zur Geschichte der Stadt Ormož (zvezek z zbranim
gradivom, 1935);
6. Ein verschollenes Eponarelieff aus Poetovio (tipko-
pis 2 str., 1937).

MD III-5(1c) (Škatla MD 33): Viktor Skrabar, Korespon-
denca

MD III-5(2) (Škatla MD 33): Viktor Skrabar, Album s
fotografijami

MD III-5(3) (Škatla MD 34): Viktor Skrabar, Korespon-
denca

MD III-5(4) (Škatla MD 34): Viktor Skrabar, Razno

NASLOVI ARHEOLOŠKIH INSTITUCIJ V JUGOSLAVIJI

Zadnji spisek naslovov arheoloških institucij in tam zaposlenih arheologov je bil objavljen v Actes du 8e Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques leta 1971. Po zaslugi kolegov iz cele Jugoslavije, ki so ljubeznivo sodelovali pri zbiranju podatkov, objavljamo tu izpopolnjen seznam. Zavedamo se, da je te vrste spisek težko popolen in da so napake verjetno tudi v našem. Zato prosimo, da pošljete na naslov uredništva morebitne popravke in dopolnitve. Prav tako naprošamo arheologe, ki niso zaposleni v tu navedenih institucijah, pa se aktivno ukvarjajo s stroko, da pošljejo svoje naslove, v kolikor želijo, da jih objavimo.

ADRESARIJ ARHEOLOŠKIH INSTITUCIJA U JUGOSLAVIJI

Poslednji adresarij arheoloških institucij i arheologa zaposlenih u njima bio je objavljen u Actes du 8e Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques 1971. godine. Zahvaljujući naporima i dobroj volji kolega iz cele Jugoslavije, ovde objavljujemo u potpunosti spisak adresa. Svesni smo da ovakav tip spiska uvek ima nedostatke, pa zato molimo kolege da pomognu podacima koji nedostaju ili dopunama. Isto tako molimo arheologe koji se aktivno bave strukom, bez obzira na to dali su zaposleni ili ne, a žele da im ime udje u taj spisak, da nam dostave podatke.

SAVEZ ARHEOLOŠKIH DRUŠTAVA JUGOSLAVIJE

(Vojvodjanski muzej)
Dunavska 35
21000 Novi Sad
021 26 766
predsednik: Predrag Medović
sekretar: Radovan Bunardžić

PRAISTORIJSKA SEKCIJA SADJ
predsednik: Božidar Čečuk
Studijski kabinet za arheologiju
Marinkovićeva 4/I
41000 Zagreb
041 447 830

ANTIČKA SEKCIJA SADJ
predsednik: Olga Brukner
Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture
Štrosmajerova 22
21131 Petrovaradin (Novi Sad)
021 614 931

KOMISIJA ZA STAROKRŠĆANSKU ARHEOLOGIJU SADJ
predsednik: Nenad Cambi
Arheološki muzej
Zrinski Frankopanska 25
58000 Split
058 44 574

SREDNJEVEKOVNA SEKCIJA SADJ
predsednik: Željko Rapanić
Arheološki muzej
Zrinski Frankopanska 25
58000 Split
058 44 574

IZDAVAČKI SAVET SADJ
Zmaj Jovina 1
11000 Beograd
011 638 744
predsednik: Nikola Tasić
sekretar: Vesna Bogdanović
člani: Olga Brukner
Božidar Čečuk
Tone Knez
Nada Miletić
Olivera Žižić

ARHEOLOŠKO DRUŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

(Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH)
6. novembra 7
71000 Sarajevo
071 516 444
predsednik: Blagoje Govedarica

ARHEOLOŠKO DRUŠTVO CRNE GORE
(Muzeji Cetinja)
Titov trg 1
81250 Cetinje
086 21 188
predsednik: Ranko Kujović

HRVATSKO ARHEOLOŠKO DRUŠTVO
(Republički zavod za zaštitu spomenika kulture)
Ilica 44/I
41000 Zagreb
041 442 826
predsednik: ~~Damen Vredović~~ + M.R.P.

ARHEOLOŠKO DRUŠTVO NA MAKEDONIJA
(Arheološki muzej na Makedonija)
Čurčinska b.b.
91000 Skopje
091 265 902
predsednik: Saržo Saržovski

SLOVENSKO ARHEOLOŠKO DRUŠTVO
(Filozofska fakulteta)
Aškerčeva 12
61000 Ljubljana
061 22 121
predsednik: Drago Svoljšak

SRPSKO ARHEOLOŠKO DRUŠTVO
(Arheološki institut)
Knez Mihajlova 35
11000 Beograd
011 637 191
predsednik: Petar Petrović

ARHEOLOŠKO DRUŠTVO VOJVODINE
(Vojvodjanski muzej)
Dunavska 35
21000 Novi Sad
021 26 766
predsednik: Predrag Medović

BOSNA I HERCEGOVINA

BANJA LUKA

Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture
Kastel
78000 Banja Luka
078 23 619
Boris Graljuk
Muzej Bosanske krajine
Aleja JNA 1
78000 Banja Luka
078 35 486
Orhan Jamaković

BIHAĆ

Muzej AVNOJA i Pounja
Ulica AVNOJA 2
77000 Bihać
077 29 173
Branka Ravnig

BOSANSKA GRADIŠKA

Zavičajni muzej (v ustanavljanju)
78400 Bosanska Gradiška
Milan Djurdjević

BOSANSKI NOVI

Zavičajni muzej
Tane Ahmetovića 2
78350 Bosanski Novi
079 81 189
Enver Mulabdić

DOBOJ

Zavičajni muzej
V. Nazora 4
74000 Doboj
074 21 171
Branko Bolid

MOSTAR

Muzej Hercegovine
Maršala Tita 160
79000 Mostar
088 39 662
Tomo Anđelić
Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture
Maršala Tita 172
79000 Mostar
088 22 066
Vukosava Atanacković Salčić

PRIJEDOR

Muzej "Kozara"
Partizanska 25
78300 Prijedor
079 21 334
Milenko Radivojčić

SARAJEVO

Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH
6. novembra 7
71000 Sarajevo
071 516 444
Alojz Benac
Blagoje Govedarica

Filozofski fakultet - grupa za istoriju
Račkog 1
71000 Sarajevo
071 32 577
Enver Imamović
Snježana Vasilj

Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture
Gajev trg 4
71000 Sarajevo
071 22 775
Lidija Žeravica

Muzej grada Sarajeva
Svetozara Markovića 54
71000 Sarajevo
071 535 586
Ivona Bajo

Republički zavod za zaštitu spomenika kulture
Obala 27. jula 12
71000 Sarajevo
071 43 555
Ivo Bojanovski (v.p.)
Zdenko Žeravica

Zemaljski muzej
Bulevar Vojvode Putnika 7
71000 Sarajevo
071 35 322
Favo Anđelić
Djuro Basler
Borivoj Čović
Ima Čremošnik (v.p.)
Tihomir Glavač
Milića Kosović
Sajko Kraljević
Brunislav Marijanović
Nada Miletić
Veljko Paškvalin

TRAVNIK

Zavičajni muzej
72270 Travnik
072 83 494

TREBINJE

Zavičajni muzej
79300 Trebinje
089 20 220
Djordje Odović

TUZLA

Muzej istočne Bosne
Muharema Merdžića 28
75000 Tuzla
075 33 131
Veljko Milić

ZENICA

Muzej grada Zenice
Remzije Repca 1
72000 Zenica
072 22 954
Fidreta Glamočanin

CRNA GORA

BAR

Zavičajni muzej
81350 Bar
085 22 011, 21 576
Omer Petrožević

BIJELO POLJE

Zavičajni muzej
Centar za kulturu "Vojislav Bulatović-Strunjo"
M. Kučevića
84000 Bijelo Polje
084 22 502
Ljubo Glušac

BUDVA

Arheološka zbirka (Kulturni centar)
81310 Budva
086 41 421
Stanko Papović

CETINJE

Muzej Cetinje
Titov trg 1
81250 Cetinje
086 21 188, 21 265
Ranko Kučević

Zavod za zaštitu spomenika kulture SRCG
Bajova 1
81250 Cetinje
086 21 030
M. Šimic Kraljević

DANILOVGRAD

Zavičajni muzej
Centar za kulturu
Trg 9. decembar 27
81410 Danilovgrad
081 88 149
Boško Drašković

HERCEGNOVI

Zavičajni muzej
Mirka Komnenovića 9
81340 Hercegnovi
082 43 067
Lidija Pušić

IVANGRAD

Zavičajni muzej
Centar za kulturu
21. juli 11
084 61 041
84300 Ivograd
Mijo Božović

KOTOR

Pomorski muzej
Trg Bokeljske mornarice 391
81330 Kotor
082 25 146
Jovan Martinović

NIKŠIĆ

Zavičajni muzej
Centar za kulturu
Moša Pijade 18
81400 Nikšić
083 22 187, 22 661
Zvezdana Vušović

PLJEVLJA

Zavičajni muzej
Trg 13. jula 12
84210 Pljevlja
084 81 491
Lidija Krivokapić

TITOGRAĐ

Arheološka zbirka SRCG
Vuka Karadžića 14
81000 Titograd
081 23 187
Olivera Željčić
Natalija Vukotić
Muzej grada Titograda
Miljana Vukova 27 d
81000 Titograd
081 22 134
Vera Dječević

ULCINJ

Muzej Ulcinj
81360 Ulcinj
058 84 313
Džepir Mušević

HRVATSKA

BENKOVAC

Muzej (v ustanavljanju)
57300 Benkovac

BIOGRAD n/m

Zavičajna zbirka
57210 Biograd n/m
Branka Jugraga

BJELOVAR

Gradski muzej
Trg jedinstva 1
43000 Bjelovar
043 43 07

BOL NA BRAČU

Arheološka zbirka Domenikan-
skog samostana
58420 Bol na Braču

BRDOVEC

Zavičajni muzej
Narodno sveučilište Zapresić
Trg žrtava fašizma 2
41211 Zapresić
041 89 056

BUZET

Muzejska zbirka
52310 Buzet
053 75 792
Marija Ugrin

CAVTAT

Muzej JAZU
Knežev dvor
50210 Cavtat

ČAKOVEC

Muzej Medjimurja
Trg republike 5
42300 Čakovec
042 812 285
Željko Tomičić
Josip Vidović

ČAZMA

Zavičajni muzej
Trg pobjede 10
43240 Čazma
043 77 226
Vjekoslav Štrk

DARUVAR

Zbirka starina Daruvarskog
kraja (v ustanavljanju)
43500 Daruvar

DRNIŠ

Muzej Drniške krajine
(v ustanavljanju)
59320 Drniš
Jordanka Jalić

DUBROVNIK

Dubrovački muzej
Knežev dvor
50000 Dubrovnik
050 28 469
Spomenka Petrak
→ Ivan Zile
Pomoćki muzej JAZU
Kula sv. Ivana
50000 Dubrovnik
050 26 465
Anica Kisić

DJAKOVO

Dijecezenski muzej
Strossmayerov trg 6
54400 Djakovo
054 843 253

Muzej Djakovštine
JNA 15
54400 Djakovo
054 84 254
Ivo Pavlović

GOSPIĆ

Muzej Like
Maršala Tita 27
48000 Gospić
048 72 051
Branka Proroković

HVAR

Centar za zaštitu kulturne
baštine
58450 Hvar
058 74 009
Marinko Petrić

ILOK

Muzej grada Iloka
Šetalište Braće Jakšić
(Dvor Odescalchi)
56236 Ilok
056 73 152
Milena Gluvajić

KARLOVAC

Gradski muzej Karlovac
Strossmayerov trg 7
47000 Karlovac
047 23 280
Lazo Čučković

KNIN

Muzej Kninske krajine
59300 Knin
059 60 773
Milojko Budimir
Igorica Radic
KOPRIVNICA

Muzej grada Koprivnice
Trg L. Brozovića 1
43300 Koprivnica
043 823 391
Zorko Marković

KORČULA

Muzej grada Korčule
58260 Korčula
Adica Fazinić

KRIŽEVCI

Gradski muzej
Šenoina 2
43260 Križevci
043 744 036
Z. Homen

KUTINA

Muzej Moslavine
Trg N. Božića Juga 13
41320 Kutina
045 21 145

LABIN

Narodni muzej
51429 Labin
053 82 751
Tulio Vorano

NAŠICE

Zavičajni muzej
Trg maršala Tita 5
54500 Našice
054 711 414

NIN

Arheološka zbirka
57232 Nin
Ljiljana Klarin

NOVA GRADIŠKA

Zavičajni muzej
(Narodno sveučilište)
M.A. Reljkovića
55400 Nova Gradiška
055 63 762
→ Zorislava Džajić

OGULIN

Zavičajni muzej
Trg žrtava fašizma 2
47300 Ogulin
047 72 566

OSIJEK

Muzej Slavonije
Partizanski trg 6
54000 Osijek
054 25 208
Mirko Bulat
Hermína Lukić Gerike
Zdravko Marić
Jasna Šimić

Regionalni zavod za zaštitu
spomenika kulture
Kuhačeva 27
54000 Osijek
054 23 544
Zvonimir Bojčić
Kornelija Minichreiter

OTOČAC

Zavičajni muzej
Narodno sveučilište "M.Oreško-
vić"
48220 Otočac
048 71 143

OZALJ

Zavičajni muzej
Dvor Ozalj
(kontakt preko Martina Vajdića,
OŠ "Slava Raškaj",
047 76 112)

POREČ

Zavičajni muzej Poreštine
Dekumanova ul.
52360 Poreč
053 31 585
Vladimir Kovačić

PULA

Arheološki muzej Istre
M.Balota 3
52000 Pula
052 33 024, 33 488
Vesna Jurkić
Fina Juroš
Branko Marušić
Robert Matijašić
Kristina Mihovilić

RIJEKA

Pomorski i povijesni muzej
hrvatskog Primorja
Žrtava fašizma 18
51000 Rijeka
051 37 612
Željka Cetinić
Regionalni zavod za zaštitu
spomenika kulture
Užarska 12
51000 Rijeka
051 31 119
Nino Novak

ROVINJ

Muzejska zbirka
52210 Rovinj
Anton Pauletić

SAMOBOR

Samoborski muzej
Livadićeva 7
41430 Samobor

SESVETE

Muzej Prigorja
Trg M.Badela 4
41260 Sesvete
Vladimir Sokol

SINJ

Arheološka zbirka Franjevačkog
samostana
58230 Sinj
058 82 374
fra Nikola Gabrić

Muzej Cetinske krajine
58230 Sinj
058 82 569
Ante Milošević

SISAK

Muzej Sisak
Trg slobode 6
44000 Sisak
044 22 697
Zdenko Burkovski

SLAVONSKI BROD

Muzej Brodskog Posavlja
Starčevićeva 50
55000 Slavonski Brod
055 231 116
Jesenka Kovačević

SLAVONSKA POŽEGA

Muzej Požeške kotline
N.Demonje 1
55300 Slavonska Požega
055 78 393
Dubravka Sokač Štimac

SPLIT

Arheološki muzej u Splitu
Zrinsko Frankopanska 25
58000 Split
058 44 574
Neda Anzulović
Nenad Cambi
Branko Kirigin
Emilio Marin
Ivan Marović
Goran Protić
Željko Rapanić
Muzej hrvatskih arheoloških
spomenika
Moše Pijade b.b.
58000 Split
058 43 983
Tonči Burić
Vedrana Delonga
Magdalena Dragičević
Dušan Jelovina
Mate Zekan
Regionalni zavod za zaštitu
spomenika kulture
Topuska 4
58000 Split
058 42 327
Jasna Jeličić
Zavod za zaštitu spomenika kul-
ture općine Split
iza Vestibula 2
58000 Split
058 41 044
Franko Oreb

STARI GRAD NA OTOKU HVARU

Arheološka zbirka Domenikanskog
samostana
58460 Stari grad na otoku Hvaru
otac Ivo Farčić
ŠARENGRAD

Muzejska zbirka Franjevačkog
samostana
56234 Šarengrad

ŠIBENIK

Muzej grada Šibenika
Gradska vrata
59000 Šibenik
059 23 880
Zlatko Gunjača
Ivo Pedišić
Zavod za zaštitu spomenika
kulture
Stube Jurja Čulinovića
59000 Šibenik
059 29 325
Njegoslav Lapov

ŠKRIP NA BRAČU

Muzej otoka Brača
58410 Postire
Hrvoje Gjurasić

TROGIR

Muzej grada Trogira
58220 Trogir
058 73 406
Ivo Babić

VALPOVO

Muzej Valpovštine
Narodno sveučilište, Dvorac
54550 Valpovo
054 81 677
VARAŽDIN

Gradski muzej
Stari grad
42000 Varaždin
042 44 828
Marina Šimek

VARAŽDINSKE TOPLICE

Muzej Varaždinske Toplice
Trg slobode 16
42223 Varaždinske Toplice
042 71 339

VELIKA GORICA

Muzej Turopolja
Trg slobode 1
41410 Velika Gorica
041 810 066

VELA LUKA NA KORČULI

Arheološka zbirka pri Domu
kulture
58270 Vela Luka na Korčuli

VID KOD METKOVIĆA

Arheološka zbirka
(v ustanavljanju)
58350 Metković

VINKOVCI

Gradski muzej
Trg republike 8
56000 Vinkovci
056 11 910
Ivana Iskra Janošić

VIROVITICA

Gradski muzej
Dvorac, Trg maršala Tita
43400 Virovitica
046 721 228

VIS

Arheološka zbirka pri Muzeju
narodne revolucije
(v ustanavljanju)
58380 Vis
Vid Biličić

VUKOVAR

Gradski muzej
Ive Lole Ribara 2
56230 Vukovar
056 41 065, 41 403
Antun Dorn

ZADAR

Arheološki muzej
B. Petranovića b.b.
57000 Zadar
057 25 340
Šime Batović
Ivo Fadić
Smiljan Glušćević
Boris Ilakovac
Miro Jurić
Marija Kolega
Branka Nedved
Božidar Vilhar
Vinko Buble

Filozofski fakultet
Obala maršala Tita 2
57000 Zadar
057 36 893
Katedra za arheologiju
Šime Batović
Janko Belošević
Nenad Cambi
Sineva Kukoč
Julijan Medini
katedra za povijest umjetnosti
Nikola Jakšić
Ivo Petricoli
katedra za povijest
Slobodan Čače
Franjo Smiljanić

ZAGREB

Arheološki institut
Dj. Salaja 3
41000 Zagreb
041 513 155
Saša Faber
Remza Koščević

Rajka Makjanić
Ivančica Pavišić

Arheološki muzej
Zrinjevac 19
41000 Zagreb
041 448 993, 447 803
Dubravka Balen Letunić
Valerija Damevski
Željko Demo
Ružica Dreksler Bižić
Zdenka Dukat
Ivan Mirnik
Ante Rendić
Katica Simoni
Tihomila Težak
Branka Vikić

Filozofski fakultet,
odsjek za arheologiju
Dj. Salaja 3
41000 Zagreb
041 513 155

† Stojan Dimitrijević 12.11.81
Aleksandar Durman
Nives Majnarić Pandžić
Duje Rendić Miočević
Marina Šarić
Marija Šmalcelj
Marin Zaninović

Regionalni zavod za zaštitu spo-
menika kulture
Mesnička 49
41000 Zagreb
041 272 956
Danica Iveković
Ivica Šarić

Republički zavod za zaštitu
spomenika kulture
Ilica 44
41000 Zagreb
041 442 826
Marijan Orlić
Josip Šmić
† Dasen Vrsalović 11.12.81

Studijski kabinet za arheolo-
giju JAZU
Marinkovićeve 2
41000 Zagreb
041 447 830
Božidar Čežuk
Dunja Glogović
Nikša Petrić
Duje Rendić Miočević

ŽUPANJA

Muzej županje
Savska 3
56270 Županja
056 71 581
Višnja Plemić

MAKEDONIJA

BITOLA

Zavod za zaštitu na spomenicite
na kulturata, prirodne retko-
sti i muzej
Ul. Kliment Ohridski b.b.
97000 Bitola
097 22 572
Gordana Filipovska
Tome Janakievski

Eliza Maneva
Gorica Naimova
Dragica Simovska
Peco Srbínovski

GEVVELIJA

Istoriska zbirka
91480 Gevgelija
093 98
Vlado Avramovski

KIČEVO

SIZ na kulturata
97250 Kičevo
095 988
Gordana Spasovska Dimitrievska

OHRID

Zavod za zaštita na spomenicite
na kulturata i muzej
Boro Šain 5, Kosta Abrašević 54
97300 Ohrid
096 22 498
Pasko Kuzmanovski
Vlado Malenko
Nada Počuša Kuzmanovska
Danica Rameva

PRILEP

Institut za istraživanje na
staroslovenska kultura
Ul. Kičevsko Djade b.b.
97500 Prilep
098 26 715, 26 858
Boško Babić
Ljiljana Mandić
Radmilo Petrović
Narodni muzej
Manastir Sv. Arhangel, Varoš
97500 Prilep
098 21 011
Kostadin Kepeski
Ljiljana Kepeska
Blagoja Kitanovski

RESEN

Dom na kulturata, muzejska
zbirka
97310 Resen
096 98
Mitko Radevski

SKOPJE

Arheološki muzej na Makedonija
Čurčiska b.b.
91000 Skopje
091 220 803
lapidarij u Kuršumli Hanu
Mila Basmadžieva
Cone Krstevski
Radmila Pašić
Eleonora Petrova
Voislav Sanev
Savžo Saržovski
Viktorija Sokolovska
Kiril Trajkovski
Dragiša Zdravkovski
Istorisko-filozofski fakultet
Katedra za istorija na umetnosti
i arheologija

Bulevar Krste Misirkov b.b.
91000 Skopje
091 237 712
Blaga Aleksova
Vera Bitrakova Grozdanova
Zoran Georgiev
Ivan Mikulčič

Muzej na grad Skopje
Železnička stanica
91000 Skopje
091 220 222
Miloš Bilbija
Dušanka Koračević

Republički zavod za zaščita na
spomenicite na kulturata
Čurčiska b.b.
91000 Skopje
091 220 803
Milan Ivanovski
Živojin Vinčič

Zavod za zaščita na spomenicite
na kulturata na grad Skopje
Makarija Frčkovski 8
91000 Skopje
091 233 812
Dafina Kalamagdeska

STOBI

Muzej na lokalitetot Stobi
97512 Topolčani
Metodijska Gjurovski

STRUMICA

Zavod za zaščita na spomenicite
na kulturata i muzej
92400 Strumica
092 71 265
Jovan Ananiev

ŠTIP

Zavod za zaščita na spomenicite
na kulturata i muzej
Tošo Arsov 10
92000 Štip
092 21 369
Zvonko Beldedovski

TITOV VELES

Narodni muzej
Maršal Tito 22
91400 Titov Veleš
093 21 471
Gjorgji Petački

SLOVENIJA

BREŽICE

Posavski muzej
Cesta prvih borcev 1
68250 Brežice
068 771 618
Mitja Guštin

CELJE

Pokrajinski muzej
Muzejski trg 1
63000 Celje
063 22 154

Zavod za spomeniško varstvo
Alenka Egoš

Danija Pirkmajer

Lejze Bolta
Vera Kolšek

KAMNIK

Muzej
Grad Zaprice
61240 Kamnik
061 831 313
Mirina Cvikel Zupančič

KOČEVJE

Pokrajinski muzej
Prešernova 11
61330 Kočevje
061 851 864
Margareta Hirschbäck Merhar

KOPER

Pokrajinski muzej
Kidričeva 19
66000 Koper
066 21 364
Matej Župančič

KRANJ

Gorenjski muzej
Tavčarjeva 43
64000 Kranj
064 21 974
Andrej Valič

Zavod za spomeniško varstvo
Tavčarjeva 43
64000 Kranj
064 21 163
Milan Sagadin

LJUBLJANA

Filozofska fakulteta,
oddelek za arheologijo
Aškerčeva 12
61000 Ljubljana
061 22 124 21 011
Tatjana Bregant
Bojan Djurič
Milena Jerman
Jože Kastelic
Timotej Knific
Mira Kučar
Božidar Slapšak
Biba Teržan

Inštitut za arheologijo SAZU
Novi trg 3
61000 Ljubljana
061 23 961

Dragan Božič
Mitja Brodar
Slavko Ciglenečki
Janez Dular
France Leben
Dragica Lunder Knific
Andrej Pleterski
Jaroslav Šašel
Ivan Turk

Ljubljanski regionalni zavod
za spomeniško varstvo
Karlovska 1
61000 Ljubljana
061 23 159
Jože Oman
Marjan Slabe

Mestni muzej
Gosposka 15
61000 Ljubljana
061 20 128 222 702
Miha Budja
Ljudmila Plesničar
Ivan Puš
Irena Šivec Rajterič

Narodni muzej
Prešernova 20
61000 Ljubljana
061 20 406 21 416
Marjan Blažon
Anja Dular 212 246
Stane Gabrovec
Nuša Logar
Peter Petru
Sonja Petru
Vida Stare
Vinko Štribar
Neva Trampuž Orel

Zavod SRS za varstvo naravne
in kulturne dediščine
Plečnikov trg 2
61000 Ljubljana
061 24 424 21 424 21 412
Iva Curk
Davorin Vuga

MARIBOR

Pokrajinski muzej
Grajska 2
62000 Maribor
062 21 851
Stanko Pahič

Zavod za spomeniško varstvo
Slomškov trg 6
62000 Maribor
062 20 341
Mira Strmčnik Gulič
Ivan Tušek

METLIKA

Belokranjski muzej
Trg svobode 4
68330 Metlika

MURSKA SOBOTA

Pokrajinski muzej
Trubarjev drevored 4
69000 Murska Sobota
069 21 155
Irena Šavel Horvat

NOVA GORICA

Goriški muzej
Kromberk 97
65000 Nova Gorica
065 21 117
Drago Svoljšak
Beatrice Trkman Žbona
Zavod za spomeniško varstvo
Cankarjeva 9 21 117 16
65000 Nova Gorica
065 22 815
Nada Osmuk
Torko Harej

NOVO MESTO

Dolenjski muzej
Muzejska 7
68000 Novo mesto
068 21 169
Tone Knez

Zavod za družbeno planiranje
~~Prešernov trg 8~~ Kidričev trg 3
68000 Novo mesto
068 22 011
Danilo Breščak
Borut Kuz
PIRAN

Pomorski muzej "Sergej Mašera"
Cankarjevo nabrežje 3
66330 Piran
066 73 768
Elia Boltin Tome
Stari Mesto - zased
POSTOJNA

Inštitut za raziskovanje krasa
Kraška muzejska zbirka
Titov trg 2
66230 Postojna
066 21 346
Mehilda Urleb

PTUJ

Pokrajinski muzej
Muzejski trg 1
62250 Ptuj
062 771 618
Blagoje Jevremov
Marjana Jevremov Tomanič
Branko Lamut

ŠKOFJA LOKA

Loški muzej
Grajška pot
64220 Škofja Loka
064 60-475 62 304
Zorka Šubič

SRBIJA

BEOGRAD

Arheološki institut
Knez Mihajlova 35
11000 Beograd
011 637 195
Borislav Jovanović
Vojislav Trbuhović
Rastko Vasić
Ljubica Zotović
Maja Parović-Pešikan
Vladimir Kondić
Petar Petrović
Miloje Vasić
Pavle Mićović
Dušica Minić
Slavenka Pavlović
Marko Popović
Ana Premk
Petar Popović
Miodrag Jeremić
Ljubica Prodanović
Ljiljana Bjelajac

Mihajlo Milinković
Nebojša Stepanović
Gordana Milošević

Balkanološki institut Srpske Akademije Nauka
Knez Mihajlova 35/IV
11000 Beograd
011 639 830
Nikola Tasić
Aleksandar Palavestra

Filozofski fakultet; Arheološka zbirka Univerziteta
Čika Ljubina 18-20
11000 Beograd
011 639 222, 639 543
Branko Gavella
Dragoslav Srećević
Milutin Garašanin
Aleksandrina Čamanović-Kuzmanović
Jovan Kovačević
Vidosava Nedomački
Vojislav Jovanović
Sava Tutundžić
Zagorka Letica
Vladislav Popović
Aleksandar Jovanović
Djordje Janković
Miodrag Stadić
Jelica Obradović
Milena Marjanović
Miodrag Tomović

Istorijski muzej Srbije
Nemanjina 20
11000 Beograd
011 643 731, 646 984
Petar Pop-Lazić

Muzej grada Beograda
Zmaj Jovina 1
11000 Beograd
011 638 744
Marija Hadjičević
Dragoljub Bojović
Svetlana Perišić
Nikola Crnobrnja
Obrad Tomić
Dušan Mrkobrad
Ljubinka Vuković
Aleksandar Vasić

Narodni muzej
Trg Republike 1
11000 Beograd
011 624 322, 620 594
Dušan Krstić
Blaženka Stalić
Ljubiša Popović
Milivoje Veličković
Dobrila Gać Popović
Mirjana Tatić
Gordana Tomić
Ljubinka Rahović
Mirjana Vukmanović
Nenad Radojčić
Gordana Marjanović Vujović
Leposava Trbuhović
Jelena Rankov
Miroljub Miletić
Aleksandar Stojković
Branko Drča
Mila Popović
Nada Radojčić
Neda Bošković
Vladislav Popović
Mirjana Sretenović Gavrović

Republički zavod za zaštitu spomenika kulture
Božidara Adžije 11
11000 Beograd
011 453 344, 452 752
Gordana Čeliković-Tomašević
Aleksandra Jurišić
Časlav Jordović
Mirjana Tomić

Vojni muzej JNA
Kalemegdan, b.b.
11000 Beograd
011 620 722
Dragoslav Piletić
Bogdan Rašić

Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda
Kalemegdan 5
11000 Beograd
011 631 766
Zoran Simić

BOR

Muzej rudarstva i metalurgije
Trg oslobođenja 7
19210 Bor
030 22 145
Ilija Janković
Zorka Stanojević

ČAČAK

Narodni muzej
Cara Dušana 1
32000 Čačak
032 21 69
Milena Djuknić-Ikodinović

ČAJETINA

Muzejska zbirka
Biblioteka "Dimitrije Tucović"
31310 Čajetina
031 831 268

KNJAŽEVAC

Zavičajni muzej Knjaževac
Karadjordjeva 19
19350 Knjaževac
019 71 407
Svetozar Jovanović

KRAGUJEVAC

Narodni muzej
Vuka Karadžića 1
34000 Kragujevac
034 69 947
Milenko Bogdanović
Milica Jeremić

Zavod za zaštitu spomenika kulture
21. oktobar b.b.
34000 Kragujevac
034 63 765
Dimitrije Madas

KRALJEVO

Narodni muzej
Karadjordjeva 3
36000 Kraljevo
036 21 540
Tihomir Vučković

Zavod za zaštitu spomenika
kulture
Omladinska 39
36000 Kraljevo
036 21 025
Obrenija Vukadin

KRUŠEVAC

Narodni muzej
Branka Cekića 1
37000 Kruševac
037 21 044
Emilija Tomić

LESKOVAC

Narodni muzej
Stojana Ljubića 2
16000 Leskovac
016 29 75
Desanka Kostić
Veljko Milić

NEGOTIN

Narodni muzej Krajine
Vere Radosavljević 1
19300 Negotin
019 82 072
Djordje Jovanović

NIŠ

Narodni muzej
V. Kongresa 59
18000 Niš
018 22 047, 22 066, 22 532
Nataša Djurić
Dušan Janković Mihaldžić
Slobodan Drča
Marica Maksimović

Zavod za zaštitu spomenika
kulture
Kej Mikeb Paligorića 2
18000 Niš
018 24 621
Dušan Maksimović

NOVI PAZAR

Zavičajni muzej
Žitni trg 1
36300 Novi Pazar
036 81 795
Dragica Premović

PARAČIN

Zavičajna muzejska zbirka
Maksima Gorkog 17
35250 Paraćin
035 52 035
Marin Brnbović

PIROT

Muzej Ponišavlja
Prizrenska 11
18300 Piroto
010 22 339
Radmila Djurić

POŽAREVAC

Narodni muzej
Dr. Voje Dulića 2
12000 Požarevac
012 23 597
Milan Pindić

PROKUPLJE

Narodni muzej Toplica
Ratka Pavlovića b.b.
18400 Prokuplje
027 21 694
Julka Kuzmanović

SMEDEREVO

Narodni muzej
Ante Protića 2
11300 Smederevo
026 22 138
Ljiljana Marković

SMEDEREVSKA PALANKA

Narodni muzej
Trg Narodnih heroja 5
11420 Smederevska Palanka
011 831 037
Ratko Katunar

SVETOZAREVO

Zavičajni muzej
Maršala Tita 80
35000 Svetozarevo
035 23 308
Sava Vetnić
Milorad Stojić

ŠABAC

Narodni muzej
Masarikova 13
15000 Šabac
015 27 87
Milivoje Vasiljević

TITOVO UŽICE

Narodni muzej
Maršala Tita 18
31000 Titovo Užice
031 21 360
Mihajlo Zotović
Javorica Bučić

VALJEVO

Narodni muzej
Čika Ljubina 3
14000 Valjevo
014 21 041
Novak Milošević

VRANJE

Narodni muzej
Pionirska 1
18500 Vranje
017 25 596
Olga Palamarević

ZAJEČAR

Narodni muzej
Moše Pijade 2
19000 Zaječar
019 22 930
Anka Lalović
Mirjana Kolín

SAP KOSOVO

DJAKOVICA

Gradski narodni muzej
Centar za kulturno obrazovni rad
B. Kidrića 40
38320 Djakovica
039 84 159

PRIŠTINA

Albanološki institut
Krug fakulteta b.b.
38000 Priština
038 24 156, 25 601
Naser Ferri
Ehhlale Salihu
Filozofski fakultet
Katedra za istoriju
Maršala Tita b.b.
38000 Priština
038 22 970
Edi Shukriu-Hoti

Muzej Kosova
Jedinstva 13
38000 Priština
038 22 259, 27 475
Aleksandar Bačkalov
Nikola Berić
Slobodan Fidanovski
Jovan Glišić
Kemal Ljuci
Zvonimir Nedeljković
Fatmir Peja

Pokrajinski zavod za zaštitu
spomenika kulture
Zejnel Saliha 9
38000 Priština
038 25 919
Georgij Kovaljev
Ded Palokaj

PRIZREN

Arheološki muzej
Trg Prizrenskog saveza b.b.
029 26 015

SAP VOJVODINA

JASA TOMIĆ

Muzej Doma kulture
Maršala Tita 78
23230 Jasa Tomić

KIKINDA

Narodni muzej
Trg palih heroja 3/1
23300 Kikinda
023 51 239
Milorad Givić
Stevan Vojvodić

NOVI SAD

Filozofski fakultet
 OOUR Institut za istoriju
 Stevana Musića b.b.
 21000 Novi Sad
 021 58 577
 Bogdan Brukner
 Ivana Radovanović

Muzej grada Novog Sada
 Petrovaradinska tvrđjava
 21131 Petrovaradin (Novi Sad)
 021 611 172
 Dragutin Vilotiјеvić
 Radovan Bugarđić

Pokrajinski zavod za zaštitu
 spomenika kulture
 Strosmajerova 22
 21131 Petrovaradin (Novi Sad)
 021 614 931
 Olga Brukner
 Vladimir Leković
 Vladimir Stančić
 Ljiljana Tadin

Vojvodjanski muzej
 Dunavska 35
 21000 Novi Sad
 021 26 321, 26 766
 Predrag Medović
 Vesna Šaranović
 Velika Dautova-Ruševljan
 Jelka Petrović
 Mirjana Manojlović
 Marija Jovanović
 Nebojša Stanojević

ODŽACI

Amaterska muzeološka sekcija
 jugozapadne Bačke
 Pošt.fah 61
 21400 Bačka Palanka
 Sergej Karmanski

PANČEVO

Narodni muzej
 Trg Borisa Kidriča 7
 26000 Pančevo
 013 46 471, 41 651
 Darija Batistić Popadić

Jedinica za zaštitu spomenika
 kulture
 Narodni muzej
 Trg Borisa Kidriča 7
 26000 Pančevo
 013 46 471, 41 651
 Ljubomir Bukvić

RUMA

Zavičajni muzej
 Maršala Tita 182
 22400 Ruma
 022 44 888
 Branka Kirilović
 Svetlana Čirić

SENTA

Narodni muzej
 Trg Maršala Tita 4
 24400 Senta
 024 80 348

SOMBOR

Gradski muzej
 Trg republike 4
 25000 Sombor
 025 22 728
 Čedomir Trajković
 Dušanka Trajković

Medjuopštinski zavod za zaštitu
 spomenika kulture (Sombor, Subo-
 tica, Senta)
 Gradski muzej
 Trg Republike 4
 25000 Sombor
 025 22 728
 Dragan Radojević

SREMSKA MITROVICA

Muzej Srema
 Narodnih heroja 4
 22000 Sremska Mitrovica
 022 21 150
 Petar Milošević
 Zorka Radenović Pejović
 Pavle Popović

Zavod za zaštitu spomenika
 kulture
 Trg braće Radića 2
 22000 Sremska Mitrovica
 022 21 150
 Dragan Popović

SUBOTICA

Gradski muzej
 Gradska kuća
 Trg slobode 1
 24000 Subotica
 024 22 128
 Laslo Sekereš
 Peter Ric

VRŠAC

Narodni muzej
 Andje Ranković 19
 26300 Vršac
 013 811 564
 Stanimir Barački
 Šarlota Joanović
 Jovan Uzelac

ZRENJANIN

Narodni muzej
 Subotičeva 1
 23000 Zrenjanin
 023 22 810
 Radovan Radišić

Jedinica za zaštitu spomenika
 kulture
 Narodni muzej
 Subotičeva 1
 23000 Zrenjanin
 023 22 818
 Nada Benjocki

ARHEOLOŠKA IZKOPAVANJA V SLOVENIJI poleti in jeseni 1981

Ker mislimo, da je za vse nas, ki se poklicno ukvarjamo z arheologijo, zelo koristno, če si lahko na lastne oči ogledamo arheološko najdišče med izkopavanjem, ne pa šele po njegovem koncu, ko pogosto že ni več kaj videti, namenjamo pričujoči pregled v prvi vrsti arheologom. Prav pa bo prišel tudi ljubiteljem arheologije, ki se za nova odkritja živo zanimajo in ki bodo, upajmo, povsod deležni prisrčnega pozdrava in zavzete razlage, ter ne nazadnje predstavnikom sredstev javnega obveščanja, ki naj kljub temu, da morajo v skladu s sedanjim nezavidljivim stanjem največ sil in časa posvetiti gospodarskim težavam, le žrtvujejo kakšno urico tudi za ogled arheološkega izkopavanja in poročilo o njem.

Pri vsakem najdišču navajamo po vrsti kraj izkopavanja, za kakšne vrste izkopavanja gre, kaj se raziskuje, kdo izkopavanje vodi in kdaj bo predvidoma potekalo. Vsem obiskovalcem svetujemo, naj se v primerih, ko bi radi izvedeli podrobnejše podatke o točni legi najdišča, možnem dostopu do njega, točnem času izkopavanja, posebno v popoldanskih urah, o tem, ali se koplje tudi konec tedna itd., pozanimajo neposredno pri vodji izkopavanja.

DOLENJSKA Z BELO KRAJINO IN KOČEVSKIM

KOSTEL: obnova gradu in raziskave. J.Oman, Ljubljanski regionalni zavod za spomeniško varstvo.
KOSTEL: sondiranje prazgodovinskega grobišča. G.Merhar, PM Kočevje, 17.-29.avgust.
LUKENJSKA JAMA pri Prečni: sistematično izkopavanje mlajšega paleolitskega jamskega najdišča. F.Osole, Inštitut za geologijo pri FNT. Od 6. do 25.julija.
MEDVEDJEK: zaščitno izkopavanje halštatske gomile z naknadno vkopanimi rimskimi grobovi. D.Breščak, Zavod za prostorsko planiranje Novo mesto. Julij.
NOVO MESTO - MAROF: sonažno izkopavanje prazgodovinske naselbine. T.Knez, Dolenjski muzej Novo mesto. Od 12.avgusta dalje (največ mesec dni).
ŽLEBIČ pri Ribnici: zaščitno izkopavanje železnodobnega najdišča. M.Slabe, Ljubljanski regionalni zavod za spomeniško varstvo.

GORENJSKA

AJDNA pod Stolom: sistematično izkopavanje poznoantične naselbine. A.Valič, Gorenjski muzej Kranj. Planirano za konec avgusta in v septembru (realizacija?).
BLEDE - PRISTAVA: sistematično izkopavanje staroslovanske naselbine. T.Knific, Filozofska fakulteta, A.Plečerski, Inštitut za arheologijo. Od 23.julija do 15.avgusta.
KAMNIK - MALI GRAD: M.Sagadin, Zavod za spomeniško varstvo Kranj. Julij.
KAMNIK - MARIJINA CERKEV NA ŠUTNI: sondiranje staroslovanskega (?) grobišča. M.Sagadin, Zavod za spomeniško varstvo Kranj. Julij.
MOSTE pri Žirovnici: sondiranje poznoantičnega najdišča. J.Meterc za Zavod za spomeniško varstvo Kranj. Že junija, mogoče še julija.

LJUBLJANA Z OKOLICO

LJUBLJANSKO BARJE - PARTE: sistematično izkopavanje prazgodovinskega kolišča. T.Bregant, Filozofska fakulteta. Od 13. do 30.julija.
DOBOVA pri Ljubljani: zaščitno izkopavanje antičnega najdišča. M.Slabe, Ljubljanski regionalni zavod za spomeniško varstvo. Julij.

ORLE pri Ljubljani: zaščitno izkopavanje prazgodovinskega najdišča. M.Slabe, Ljubljanski regionalni zavod za spomeniško varstvo, I.Puš, Mestni muzej Ljubljana. Julij.

RAŠICA pri Ljubljani: sondiranje prazgodovinskega gradišča. I.Puš, Mestni muzej Ljubljana. Začetek julija.
TABOR pri Črnučah: sondiranje prazgodovinskega gradišča. I.Puš, Mestni muzej Ljubljana. Julij.

NOTRANJSKA S KRASOM

ČEPNO pri Košani: sondiranje bronastodobne naselbine. M.Urleb, Inštitut za raziskovanje Krasa, Postojna. Nekaj dni v začetku julija.
RODIK: sistematično izkopavanje poznoantične in prazgodovinske naselbine. B.Slapšak, Filozofska fakulteta. Od 15. do 30.septembra.
STUDENO - TABOR: uničeno prazgodovinsko naselje in tabor iz 15.stol. N.Osmuk, Zavod za spomeniško varstvo Nova Gorica. Od 6. do 22.julija.
TRIGLAVCA med Lokvijo in Divačo: sistematično izkopavanje neolitskega jamskega najdišča. F.Leben, Inštitut za arheologijo. Od 29.junija do 18.julija.

PRIMORSKA

DIVJE BABE pri Šebreljah: sistematično izkopavanje paleolitskega jamskega najdišča. M.Brodar, I.Turk, Inštitut za arheologijo. Od 6.julija dalje (3 tedne).
HRVATINI: izkopavanje antične podeželske vile. M.Župančič, Muzej Koper. Julij oz. avgust.
LESTIVNICA nad Desklami: sondiranje rimske (?) naselbine. N.Osmuk, Zavod za spomeniško varstvo Nova Gorica. Od 22.junija dalje (predvidoma 14 dni).
MOST NA SOČI: zaščitno in sistematično izkopavanje železnodobne in antične naselbine in grobišča. D.Svoljšak, Goriški muzej Nova Gorica. Od junija do septembra.
OSP pri Črnem kalu: sistematično raziskovanje poznoantične naselbine. E.Boltin, Pomorski muzej Piran, M.Župančič, Muzej Koper. V 1.polovici septembra.

ŠTAJERSKA S PREKMURJEM

CELJE - NA OKOPIH (Glasbena šola): zaščitno izkopavanje antične Celeje. V.Kolšek, L.Bolta, Pokrajinski muzej Celje. Predvidoma avgust oz. september.
DOBOVA: sistematično izkopavanje staroslovanskega in sondiranje latenskega grobišča. M.Guštín, Posavski muzej Brežice. Od 20.julija do 20.avgusta.
DOLNJI LAKOŠ: sistematično izkopavanje bronastodobne naselbine. I.Šavel, Pokrajinski muzej Murska Sobota, J.Dular, Inštitut za arheologijo. Predvidoma od srede septembra do srede oktobra.
ORMOŽ: zaščitno izkopavanje prazgodovinske naselbine. M.Tomanič-Jevremov, Pokrajinski muzej Ptuj. V 1.pol.julija.
PODLOŽE pod Ptujsko goro: zaščitno izkopavanje gomil. M.Strmčnik-Gulič, Zavod za spomeniško varstvo Maribor.
PTUJ: zaščitno izkopavanje antične Poetovione. I.Tušek, M.Strmčnik-Gulič, Zavod za spomeniško varstvo Maribor.
POŠTELA - LEPA RAVNA: sistematično izkopavanje gomile in sondiranje planega grobišča. B.Teržan, Filozofska fakulteta. Od 8.julija do 23.julija.
SPODNJA SELNICA pri Mariboru: zaščitno izkopavanje rimske ceste. M.Strmčnik-Gulič, Zavod za spomeniško varstvo Maribor.
ŠAFARSKO: sistematično izkopavanje neolitsko-eneolitske naselbine. I.Šavel, Pokrajinski muzej Murska Sobota. Od 6. do okrog 20.julija.
VRANJE pri Sevnici: sistematično izkopavanje poznoantične naselbine. P.Petru, Narodni muzej. Od začetka gusta dalje

Miha Budja - Dragan Božič

IZKOPAVANJA U MAKEDONIJI

Selo KRUPIŠTE (med Štipom in Kočani) - zgodnjerednjeveška bazilika 11.5. do 6.6., vodja izkopavanj Blaga Aleksova.

ISAR kod sela Marvinaca v bližini Valandova - rimski tempelj in helenistična akropola, 18.5. do 18.6., vodja izkopavanj V.Sokolovska (delo v sklopu projekta "Dolina Vardara u prvom milenijumu pre nove ere", peta kampa-nja).

VINICA, julij - avgust. Delo v sklopu mladinskih delov-nih akcij.

Selo DEDELI v bližini Valandova - železnodobna nekropo-la, 23.6. do 10.7., vodja izkopavanj. R.Pašić.

Selo MORODVIS v bližini Vinice - srednjeveška cerkev, julij, vodja izkopavanj K.Trajkovski.

TUMBA kod sela Madjari pri Skopju - neolitski lokali-tet, avgust, vodja izkopavanj V.Sanev.

BARGALA pri Štipu - september, vodja izkopavanj B. Aleksova.

ZMIJSKI OSTROV (kačji otok) na Prespanskem jezeru - julij, vodja izkopavanj V.Bitrakova-Grozdanova.

STOBI - 8.6. do 26.6., ekipa makedonskih arheologov, vodja izkopavanj B.Aleksova.

STOBI - julij in avgust, ekipa ZDA.

Eleonora Petrova

ZAŠTITNI ARHEOLOŠKO-KONZERVATORSKI RADOVI U SALONI

Koncem 1980.i početkom 1981.godine Zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu vršio je nužne popravke na crkvenom kompleksu na Manastirima, na Oratoriju A a nešto veća istraživanja i konzervaciju obavljao je unutar arene amfiteatara gdje se nalaze ostaci kanala. Taj kanal nalazi se po sredini južnog djela arene i nije nikad u cjelosti istražen (vidi kod E.Dyggve, Recherches a Salone II, 1933.) pa ni za vrijeme nešto većih konzervatorskih radova 50-ih godina koje je izvo-dio Savezni zavod (Milka Čanak-Medić). Istraživanje kanala unutar arene bilo je moguće tek nakon što je Arheološki muzej u Splitu - a već od vremena don Frane Bulića - uspio otkupiti parcelu u areni od pri-vatnog posjednika.

Ustanovilo se da je kanal dug 18 m, da je širok pro-sječno 80 cm, a da je dubok oko 2 m, te da je pokri-van velikim kamenim pločama od kojih se jedna sačuvala in situ.

U "Slobodnoj Dalmaciji" do 5.5.81. vršilac ovih istra-živanja prof.Franko Oreb medju ostalim piše: "U sondi koja je iskopana malo dalje od istočnog zida, s ciljem da se utvrdi daljni smjer njegova pružanja prema istoku, utvrđena je tupinasta podloga. Ovo upućuje na zaklju-čak da bi u idućoj fazi istraživanja na ovom mjestu trebalo očekivati otkrivanje pravokutnog otvora hodnika u areni tzv. Porta Libitinae, koji je služio da se po-ginuli ili ranjeni gladiatori ili životinje što prije uklone iz arene." Nešto dalje dodaje: "Iskopane su i 2 sonde (5 x 5 m) po sredini arene i s obje strane ka-nala, u kojima su na dubini od 0,80-0,60 m otkvirene tupina i živac, što upućuje na zaključak da sama arena leži na tupinastom sloju. U toku ovih radova, osim već spomenutoga, raščišćen je i otkriven u cjelini rubni pločnik arene.

Iako je prema projektu iz 1955.godine sačuvana arhi-tektura amfiteatra uglavnom konsolidirana i djelomice rekonstruirana, još neka pitanja ostaju neriješena kao što su: rješenje sjeverozapadnog djela substrukcija, pitanje odnosa gradskog bedema i amfiteatra, zapadnog ulaza kao i uređenje čitavog arhitektonskog sklopa

(Paraćevih kuća) nastalog u toku 18. i 19.st. oko nje-ga..."

DUBROVNIK

Početkom ove godine počela je akcija obnove Dubrovnika od posljedica zemljotresa koji je zadesio Crnu Goru a čije su se katastrofalne posljedice osjetile i u Du-brovniku. Dosadašnji zaštitni radovi koji imaju i ar-heološku vrijednost odvijali su se na terenu današnje Muzičke škole (gdje se nalaze ostaci predromaničke crkve sv.Petra) i oko same Katedrale. Te radove obavlja Centar za povijesne znanosti iz Zagreba i Arheološki muzej u Splitu a u organizaciji Zavoda za zaštitu spo-menika kulture u Dubrovniku.

Radovi će se nastaviti ove jeseni.

PODVODNA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

Zavod za zaštitu spomenika kulture u Zadru organizirao je početkom 6.mj. o.g. (1981) desetodnevna podvodna arheološka istraživanja u Zatonu kod Nina gdje su uoče-ni ostaci 200 m dugog lukobrana antičke luke. Nadjeno je dosta keramike, jedan novčić cara Trajana i, što je najznačajnije, ostatke drvenih koloturnika i jedne dr-vene posude. Također nadjena je i jedna gema s likom Merkura. Radovima je rukovodio mr.Zdenko Brusić iz Mu-zeja grada Šibenika zajedno s arheologom Smiljanom Glu-sčević iz Arheološkog muzeja u Zadru.

Ista ekipa vršila je rekognosciranja u okolici otoka Silbe.

ISTRAŽIVANJE KAMENIH GOMILA KOD SELA BOGOMOLJE NA OTOKU HVARU

Početkom 6.mj. o.g. muzejski savjetnik Ivan Marović iz Arheološkog muzeja u Splitu u sklopu svoje teme "Bron-čano doba u Dalmaciji" koju financira Republički SIZ za znanost (SIZ VII), istražio je tri kamene gomile kod sela Bogomolja na otoku Hvaru. Otkriveni su grobo-vi u obliku kamene škrinje (tzv. steinkistengrab) u svakoj gomili. Nadjeni su fragmenti triju različitih keramičkih posuda, dok metalnih predmeta nije bilo. Gomile pripadaju brončanom dobu.

REKOGNOSCIRANJA CETINSKE KRAJINE

Nakon dugi niz godina, u kojima bilježimo viđan zastoj u terenskim arheološkim istraživanjima i rekognoscira-njima na tlu današnje Dalmacije, Muzej Cetinske kraji-ne u Sinju je pristupio sistematskom i dugoročnom pla-nu obilaska terena na tlu svoje općine. U tu svrhu, ar-heolog Muzeja Ante Milošević zajedno s kolegom Sloboda-nom Čaće s Filozofskog fakulteta u Zadru, Tončom Buri-ćem iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu i Brankom Kiriginom iz Arheološkog muzeja u Splitu sko-ro svakog vikenda obilaze i dokumentiraju pojedine lo-kalitete na određenoj teritoriji općine Sinj. Tako se registriraju građine i gomile (tumuli), špilje, antič-ka i srednjovjekovna nalazišta. Sakupljaju se nalazi sa površine lokaliteta, ucrtava se njihov položaj i oblik pojedinog nalazišta i izrađuje se foto dokumen-tacija. Također, prikuplja se i starija literatura o nalazima s ovog područja. Radi se uglavnom po sistemu

kako se to radi za arheološka nalazišta u Sloveniji.

Bilo bi veoma dobro i korisno kada bi se ovakav sistem rada mogao proširiti i na cijelu regiju i kada bi se svi podaci sistematski obradili. Ta dokumentacija bila bi od velike koristi prvenstveno u svrhu zaštite spomenika kulture a potom i za znanstvenu obradu.

NASTAVAK RADOVA NA ISTRAŽIVANJU VELA ŠPILJE NA OTOKU KORČULI U BLIZINI VELA LUKE

Od 13. do 27.4.1981 prof. Božidar Čečuk iz Studijskog kabineta za arheologiju JAZU u Zagrebu, Marinkovićeve 4, tel. (041) 447-830 (voditelj: dr. prof. Duje Rendić-Miočević, akademik) zajedno s arheologom Frankom Orebom iz Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu, inače, porijeklom iz Vela Luke, i dipl.arheologom Brankom Migotti iz Splita, nastavio je istraživanje ovog značajnog prethistorijskog lokaliteta (vidi: B.Čečuk, Vela i Jakasova špilja na otoku Korčuli, Dolina rijeke Neretve od prethistorije do ranog srednjeg vijeka, izdanje Hvarskog arheološkog društva br. 5, Split 1980, str. 25-34)

Na površini ove špilje nailazi se na ulomke keramike iz rimskog doba, a ispod toga na dubini od 20-30 cm keramika brončanog doba. Nakon toga slijedi debeli sloj od oko 2 m u kome se nailazi na velik broj fragmenta keramike Hvarske grupe, kostiju raznih životinja i riba, školjaka i kamenih alatki: strugalica, noževa i sl. Zanimljivo je da se izgleda, ovaj sloj stratigrafski ne može razdvojiti od sloja s brončanodobnim materijalom što je od prvorazredne važnosti za izučavanje odnosa tih dvaju kultura. U sloju s Hvarskom kulturom nailazi se i na fragmente koji odužaraju od standardnog Hvarskog repertoara i koji upućuju na južnitalijska nalazišta. U tom sloju nailazi se i na slojeve ognjišta debljine oko 30-40 cm. Slijedeći sloj, čija dubina još nije utvrđena, jasno se razdvaja od sloja s Hvarskom kulturom, po boji i sastavu zemlje. U tom sloju nadjeni su fragmenti keramike starije faze Danijske kulture tzv. Danilo 1. Do sada se špilja iskopal (na jednom manjem dijelu) do dubine od 4,60 m i pri dnu su nadjeni fragmenti koji možda pripadaju imPRESSO kulturi.

Ovogodišnja istraživanja vršila su se u širini i to stepenasto. Osteološka analiza koja je dosad učinjena (prof. Malez iz Kabineta) pokazuje veoma zanimljivu pojavu. Otkrivene su kosti prethistorijskog psa, divljeg goveda, srne, jelena, divlje svinje, dakle, životinja, kojih danas nema na otoku Korčuli a i na drugim susjednim otocima.

Informacije za ova istraživanja dao nam je kolega Franko Oreb.

ARHEOLOŠKA ZBIRKA U VELA LUCI

U Vela Luci (Korčula) otvorena je na dan oslobođenja mjesta 24.4. Arheološka zbirka u zgradi Kulturnog centra. Zgrada je ustvari renovirana palača Franulović s karakteristikama seoskog baroka. U Arheološkoj zbirci izloženo je u nekoliko vitrina prethistorijski i antički materijal iz okolice Vela Luke.

Prethistorijski period zastupljen je s materijalom otkrivenim u Vela špilji. Tu su izložene rekonstrukcije keramičkih posuda, koštani i kremen materijal, dok je na panoima istaknuta geografska karta i propratna legenda.

Antički period zastupljen je s malom zbirkom rimskog novca, jednom rimskom stelom, ulomcima sarkofaga, staklenim unguentarijima, fibulom i raznim opekama s žigovima proizvođača.

Zbirku su postavili F.Oreb, B.Migotti i B.Čečuk.

Informaciju o ovom značajnom događaju za afirmaciju arheologije na tlu otoka Korčule, dobili smo od F.Oreba.

150 GODINA ARHEOLOŠKOG MUZEJA U ZADRU

Ove godine Arheološki muzej u Zadru svečano će obilježiti 150 godina postojanja. Tom prigodom otvoriti će se velika izložba "Nakit od prethistorije do danas" na tlu sjeverne Dalmacije s predmetima iz raznih muzeja i zbirki. Tiskat će se i obiman katalog te izložbe.

Upriličiti će se i znanstveni skup ove jeseni, a štam-pati će se i poseban broj muzejskog glasila "Diadora" gdje će biti prikazan razvoj muzeja.

GUNJAČIN ZBORNIK

Povodom 45 godina arheoloških i povijesnih istraživanja te 70 godina života izišao je iz štampe GUNJAČIN ZBORNIK koji sadrži 21 rad naših istaknutih arheologa i povijesničara.

Ustanove koje žele nabaviti ovaj zbornik mogu to ostvariti putem zamjene publikacija s Muzejom Cetinske krajine u Sinju.

IZLOŽBA O VICKU ANDRIĆU

U Splitu je u prostorijama novootvorenog Muzeja narodne revolucije Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture priredio izložbu "VICKO ANDRIĆ - arhitekt i konzervator 1793-1866" koja je bila otvorena od 14. do 26.4.1981.

Na ovoj izuzetno dobro koncipiranoj izložbi prikazani su na staklenim panoima mnogi nacrti iz arhiva Reg. zavoda i Muzeja grada Splita. Od 70-tak nacrti posebno su vrijedni oni koji prikazuju Dioklecijanovu palaču. Takodjer, vrijedni su i njegovi projekti za kazalište u Splitu, mosta na Čikoli, nacrt Dioklecijanovo vodovoda, Dioklecijanova mauzoleja kojeg je prvi definirao budući da se do tada smatralo da je to Jupiterov hram. Vicko Andrić, naš prvi konzervator, ovom izložbom izvučen je iz zaborava a monografija o njegovom djelu koju bi bilo vrijedno imati, trajno bi pokazala značenje njegova pionirska rada.

Uz ovu izložbu Reg.zavod izdao je i prigodni katalog kojeg se može naručiti kod istog.

Branko Kirigin

KOLOKVIJ "DJERDAP II"

U periodu 8-9 VI 1981 u Narodnom muzeju u Beogradu održan je kolokvijum o rezultatima arheoloških istraživanja izvršenih u okviru opsežnog projekta "Djerdap II". Cilj ovog kolokvijuma bio je da se šira naučna javnost upozna sa preliminarim rezultatima sa pomenu-tih iskopavanja i da se u konstruktivnoj diskusiji ti rezultati eventualno dopune i koriguju. Ovom prilikom ne bi davali kratke informacije o pojedinim referatima jer su to uglavnom bila kraća usmena izlaganja informativnog karaktera. Napominjemo da su izveštaji sa ovih iskopavanja dati u štampu u posebnoj publikaciji karaktera "osnovnih izveštaja", te će o njima biti više reči u prikazu ove publikacije, koja će izaći do kraja tekuće godine.

Aleksandar Jovanović

**PROGRAM SODELOVANJA SFRJ IN NR MADŽARSKE NA PODROČJU ZAŠČITE IN RAZISKOVANJ ZGODOVINSKIH IN KULTURNIH SPO-
MENIKOV POMEMBNIH (ZANIMIVIH) ZA OBE DEŽELI**

Arheologija:

koordinator - Pokrajinski zavod za zaščito spomenika kulture, Petrovaradin (Novi Sad), Štrosmajerova 22

Projekti:

1. Gomile v Panoniji

Nosilec: Vojvodinski muzej, Novi Sad (P.Međović).
Kratkoročen program 1981/82: pregled stanja raziskav, topografija, izdelava metodologije dela za sistematično raziskovanje.

2. Limes

Nosilec: Pokrajinski zavod za zaščito spomenika kulture, Novi Sad (O.Brukner).

3. Srednjeveška arheologija

Projekt je še brez teme, brez nosilca in brez sodelavcev (ker ni bilo niti predlogov, niti prijav!).

4. Korpus arheoloških spomenikov od prazgodovine do srednjega veka SFRJ in NR Madžarske.

Predlog za ustanovitev skupne redakcije, za iniciatorja katere je predlagan B.Brukner, Institut za izučavanje istorije Vojvodine, FF, Novi Sad.

5. Nepremični spomeniki kulture - Dombo v Rakovcu, Franjevački samostan v Baču, trdnjava v Baču.

Za Dombo je potrebno šele pripraviti dolgoročni program, katerega prvo fazo naj pripravijo naši strokovnjaki. Za trdnjavo v Baču pa že obstaja elaborat.

Financiranje celotnega Programa je zasnovano na osnovi brezdevizne recipročne zamenjave, vsaka ustanova pa krije v okviru svojega rednega programa stroške za strokovnjaka iz NR Madžarske.

Celoten program je šele v pripravljalni fazi, tako da delovna skupina za realizacijo programa še pričakuje prijave za sodelavce in predloge za teme k posameznim projektom iz SR Srbije, SR Hrvatske in SR Slovenije.

Informacija je povzetek iz zapisnika 2.sestanaka arheološke delovne skupine za realizacijo Programa o sodelovanju SFRJ in NR Madžarske na področju arheologije, ki je bil 9.4.1981 v Pokrajinskem zavodu za zaščito spomenika kulture v Novem Sadu. Naslednji sestanek je bil načrtovan v začetku junija.

PREDLOG ZA SODELOVANJE MED SFRJ IN PORTUGALSKO NA PODROČJU ARHEOLOGIJE

Obvestilo: ZAMTES, Ljubljana

Predlog za sodelovanje za obdobje 1982-84 vsebuje naslednje postavke, ki pa so grajene izrazito na recipročnosti informacij:

1. Seznam institucij:

- muzeji, arheološke in paleontološke zbirke kvartarja,
- nacionalni in regionalni zavodi za spomeniško varstvo,
- laboratoriji za konzervacijo in restavriranje arheoloških spomenikov,
- laboratoriji in raziskovalni centri za kvartarno arheologijo.

2. Seznam laboratorijev in drugih raziskovalnih centrov, ki se ukvarjajo:

- kronološke raziskave s pomočjo radioaktivnih metod (C^{14} , potasij - argon, uran - torij),
- geofizične raziskave,
- kronološke metode: termoluminiscenca, paleomagnet-ski postopek ipd.,
- ugotavljanje paleotemperatur.

3. Seznam znanstvene literature:

- arheološke raziskave,
- raziskave kvartarja,

- konzervacija arheoloških spomenikov,
- muzeologija,
- informacije s področja arheologije.
- 4. Audovizualen material.
- 5. Zamenjava strokovne literature.
- 6. Evt. organiziranje mednarodnih strokovnih sestankov bialteralnega značaja.
- 7. Sodelovanje strokovnjakov pri izkopavanjih z mednarodno ekipo v naši deželi.
- 8. Štipendiranje portugalskih strokovnih kadrov in raziskovalcev za ogled arheoloških centrov, muzejev, zavodov za spomeniško varstvo, za izpopolnjevanje na različnih področjih arheologije, posebej še specializacija glede tehnike izkopavanj.
- 9. Subvencioniranje prevodov posebnih strokovnih del.

Informacija je povzeta iz dopisa ZAMTESA Filozofski fakulteti v Ljubljani, oddelku za arheologijo, z dne 15.4.1981. Predloge za sodelovanje zbira ZAMTES, Parmova 33, Ljubljana, tel. 310-230 (Stanonik Petja).

SESTANKI - SASTANCI

X. CONGRESO - UNION INTERNACIONAL DE CIENCIAS PREHISTORICAS Y PROTOHISTORICAS

MEXICO - od 19. do 24.oktobra 1981

Sekcije:

- I. Metodologija
- II. Starejši paleolitik
- III. Srednji paleolitik
- IV. Mlajši paleolitik
- V. Epipaleolitik in mezolitik
- VI. Neolitik
- VII. Bakrena in bronasta doba
- VIII. Železna doba
- IX. Doba preseljevanj ljudstev

Komisije:

- 1. Zgodovina prazgodovinske in protozgodovinske arheologije
- 2. Datiranje in analize izotopov v prazgodovini
- 3. Paleoekologija fosilnega človeka
- 4. Arheološke banke podatkov
- 5. Terminologija prazgodovine Bližnjega Vzhoda
- 6. Najstarejši (litični) industrije
- 7. Najstarejši hominidi
- 8. Paleolitske gradnje bivališča
- 9. Kultura in okolje fosilnega človeka v Aziji
- 10. Aurignacien in gravettien
- 11. Paleolitska umetnost
- 12. Poselitev Amerike
- 13. Prazgodovina Pacifika
- 14. Vloga neolitskih kulturnih struktur pri neolitizaciji
- 15. Začetki domestikacije in agrikulture
- 16. Začetki metalurgije
- 17. Civilizacije bronaste dobe
- 18. Post-paleolitska stenska umetnost
- 19. Arheologija halštatske in latenske dobe
- 20. Nastanek mest
- 21. Arheologija visokega srednjega veka

Ekskurzije:

- 1. Severna in zahodna Mehika (11-12 dni)
- 2. Vzhodna Mehika in srednji del obale Mehškega zaliva (6-7 dni)
- 3. Srednja Mehika, Oaxaca in el Istom de Tehuantepec (7-8 dni)

4. Srednja Mehika, obala Mehškega zaliva in Chiapas (10-11 dni)
5. Dežela Mayev (11-12 dni)
6. Okolica Mexica (3 dni)

Organizacija:

Comite organizador
X Congreso UISPP
Moneda 16
Mexico 1, D.F.
Apdo. 56-289
Mexico

XVI MEDNARODNO SREČANJE EIRENE

Srečanje bo v Pragi v dneh med 31.8. in 4.9.1982.

Program:

- I. Stiki med grško in rimsko civilizacijo
 1. Grška in rimska zgodovina: vzporedni razvoj in medsebojni stiki
 2. Sprejem grške filozofije in religije od 1.st.pr.n. št. do konca 3.st. n.št.
 3. Nova odkritja klasične arheologije
 4. Lingvistična karakterizacija grščine in latinščine
- II. Symposium Vergilianum
- III. Bizantološki simpozij: od kasne antike do zgodnjega Bizanca
- IV. Mikenološki kolokvij
- V. Kolokvij o poučevanju latinščine

Prijavnina: 150 DM, poleg tega še 15 DM na osebo na dan.

Prijave do 31.julija 1981 na naslov: Institute for Greek, Roman and Latin Studies, Lazarska 8, 12000 Prague 2, Czechoslovakia.

VIIIe CONGRES INTERNATIONAL D'EPIGRAPHIE GRECQUE ET LATINE, Atene 3.-9.oktober 1982

Teme:

1. Epigrafika in Atene v grškem svetu
2. Epigrafika in mesto od 4.stol. pr.n.št. do 3.stol. n.št.
3. Epigrafika in religija na zahodu
4. Epigrafika in severnogrški prostor

Prijava:

Secrétariat du VIIIe Congres International d'Epigraphie Grecque et Latine, Musée Epigraphique, Tositsa 1 - Athenes (147), Grece.

Inskripcija: 30 dolarjev za člana, 25 dolarjev za spremljevalce.

Rok: referenti do 1.julija 1981, povzetek referata do 1.marca 1982; ostali do 1.septembra 1981.

XII CONGRES INTERNATIONAL D'ARCHEOLOGIE CLASSIQUE, Atene, začetek septembra 1983

Tema:

"La Grece classique (5^e et 4^e s. avant J.C.) et le monde antique"

- A. Fenomen klasike: definicija, začetek in vrh.
- B. Klasizem: razširjenost (razširjanje), dediščina, preoblikovanja in reakcije helenističnega in rimskega sveta.

Predsednik "združenja": prof.Theodor Kraus

Predsednik organizacijskega komiteja: prof.Nikolaos Yalouris

Prijava:

Secrétariat du XIIe Congres International d'Archeologie Classique, Ministère de la Culture et des

Sciences, Direction generale des Antiquités, Aristeidu 14, Mme A.Platonos, Athenes, Grece.

Inskripcija: 15 dolarjev

Rok: 31.maj 1981.

CONVEGNO SULLA PREISTORIA DEL FRIULI VENEZIA GIULIA, Trst 28. in 29.april 1981

Organizacija:

Societa per la preistoria e protostoria della regione Friuli - Venezia Giulia, Trst, Via Mazzini 12.

Predsednik kolokvija: prof.Antonio M.Radmili

XII SETTIMANA DI STUDI AQUILEIESI, Aquileia 30.april-5.maj 1981

Tema:

Aquileia v 4.stoletju.

Organizacija:

Centro di Antichita Altoadriatiche, Casa Bertoli, Aquileia.

Predsednik kolokvija:

Mario Mirabella Robert, Istituto di Archeologia, Via dell' Universita 3, 34123, Trst.

KOLOKVIJ - ARBEITSGEMEINSCHAFT NEOLITHIKUM, Basel 9. in 10.junij 1981

Tema:

Gospodarstvo in socialna struktura neolitskih naselbin.

Organizacija:

Dr.M. de Grooth, Bonnefontenmuseum, Maastricht, Nizozemska, dr. H.Schlichtherle, Landesdenkmalamt Baden - Württemberg, Stuttgart, ZR Nemčija

KULTURNOZGODOVINSKI IN ARHEOLOŠKI PROBLEMI POZNE ANTIKE V JUGOVZHODNOALPSKEM PROSTORU (simpozij), Celovec 24.-26.septembra 1981, Univerza, predaval.1

24.9.1981

G.Piccottini, Funde und Forschungen zur Spätantike in Kärnten

G.Traversari, Archäologische Probleme und Forschungen in Südalpenraum in der Spätantike

A.Lippold, Romanisierung und Christianisierung des Ostalpenraumes um 400 n.Chr.

H.Grassl, Die ethnischen und socialökonomischen Bedingungen für die Romanisierung des Ostalpenraumes in der Spätantike

F.Lochner von Hüttenbach, Zur Herkunft der römischen Personennamen in der Steiermark

F.Glaser, Neue Grabungsergebnisse auf dem Hemmaberg in Kärnten

25.9.1981

P.Petru, Poselitev Slovenije v pozni antiki, arheološki pregled

R.Bratož, Zgodnje krščanstvo v Sloveniji, zgodovinski pregled

D.Rendić-Miočević, Über einen besonderen Typus frühchristlicher Architektur in den norisch-illyrischen Ländern

F.Babuideri, Betrachtungen über Tergestum, ihre Institutionen und ihre Wechselfälle als römische Kolonie

L.Bosio, La regione alpina sudorientale nella descrizione della Tabula Peutingeriana

M.Mirabella Roberti, Una diocesi alpina nell'area metropolitana di Aquileia: Julium Carnicum (Zuglio)
G.B.Impallomeni, Di alcuni problemi giuridici in relazione ai ritrovamenti di Iulia Concordia
26.9.1981
ekskurzija na Magdalensko goro in sv.Helena

Organizacija:
Univerza v Celovcu in Deželni muzej za Koroško v Celovcu, pod pokroviteljstvom Komiteja dežel in pokrajin v Vzhodnih Alpah (ARGE - ALPE - ADRIA)
Inskripcija: 250 öS

MUZEJI V SODOBNI DRUŽBI (okrogla miza), Brežice 14.-16.oktobra 1981, Posavski muzej

Organizacija:
Društvo muzealcev
Iniciativni odbor:
P.Petru, V.Bučić, N.Trampuž-Orel

RAZSTAVE - IZLOŽBE

ARHEOLOŠKA PRETEKLOST DOBOVE
Posavski muzej Brežice (M.Guštin), 24.4.-24.5.1981
Arheološki muzej Zagreb, 1.6.-29.6.1981
Arkade Ljubljana, 1.7.-15.8.1981 (skupaj z razstavo arheološkega plakata)
Katalog: M.Guštin
Plakat: M.Vipotnik

PALEOLITSKA CIGANSKA JAMA
Pokrajinski muzej Kočevje v sodelovanju z Inštitutom za arheologijo SAZU (M.Brodar), 14.5.-30.10.1981

MOST NA SOČI 1880-1980: STO LET ARHEOLOŠKIH RAZISKOVANJ
Goriški muzej Nova Gorica (D.Svoljšak, B.Žbona-Trkman) v Knjižnici Cirila Kosmača, Tolmin, 29.5.-junij 1981
Arkade Ljubljana, jesen 1981

REŠENA ARHEOLOŠKA DEDIŠČINA SLOVENIJE 1945-1980
Narodni muzej Ljubljana (P.Petru), v Vojvodjanski muzej Novi Sad, 29.10.-december 1981
Katalog: skupina avtorjev

OBRTNIŠKA DEJAVNOST NA OBMOČJU RIMSKEGA POETOVIIJA
Pokrajinski muzej Ptuj (B.Jevremov), v Razstavnem paviljon Dušana Kvedra, Ptuj, 25.6.-20.7.1981
Katalog: B.Jevremov

KAKO JE ŽIVJELO PRETHISTORIJSKO STANOVNIŠTVO KOPRIVNIČKOG KRAJA
Muzej grada Koprivnice - Muzej prehrane "Pođravka", travanj 1981

OD NEOLITA DO AVARA: IZLOŽBA ARHEOLOŠKIH NALAZA IZ OKOLINE ODJAKA
Zavičajni muzej Našice, 13.4.-19.4.1981

KERAMIKA IZ MUZEJA SJEVERNOZAPADNE HRVATSKE
Gradski muzej Varaždin, v Gliptoteka JAZU, Zagreb, 11.2.-8.3.1981

NAKIT KROZ STOLJEĆA: PRETHISTORIJA, ANTIKA, SREDNJI VIJEK
Gradski muzej Varaždin u suradnji sa Arheološkim muzejem u Zagrebu, 8.3.-5.4.1981

RIMSKO STAKLO SA ARHEOLOŠKIH IZKOPAVANJA U VINKOVCI
Gradski muzej Vinkovci, 25.12.1980-1.4.1981

EGIPATSKI SKARABEJI
Arheološki muzej Zagreb, 5.3.-21.5.1981

NAKIT NA TLU SJEVERNE DALMACIJE OD PRAPOVIJESTI DO DANAS
Arheološki muzej i Etnografski odjel Narodnog muzeja u Zadru, od 23.srpnja 1981 dalje

ARHEOLOŠKE NAJDBE IZ STAROSLOVANSKE NEKROPOLE V KRANJU (7.-18.stol.)
Gorenjski muzej, Kranj, junij-oktober 1981

ARHEOLOŠKA PRETEKLOST POHORSKEGA PODRAVJA
Pokrajinski muzej Maribor, Zavod za spomeniško varstvo Maribor, Galerija Slovenj Gradec, v Umetnostni paviljon, Slovenj Gradec, 19.9.-19.10.1981

Predviđene razstave - predviđjene izložbe

ARHEOLOŠKI NALAZI IZ DALJA
ANTIČKI NOVAC NADJEN NA PODRUČJU MURSE
Muzej Slavonije, Osijek

KERAMIKA OD PRETHISTORIJE DO SREDNJEG VIJEKA
Muzej požeške kotline, Slavonska Požega

NAKIT KROZ STOLJEĆA
Arheološki muzej Zagreb u saradnji s Gradskim muzejem iz Varaždina

GALIJEENOVA EPOHA KROZ SKUPNE NALAZE NOVCA
Arheološki muzej Zagreb

PODVODNA ARHEOLOGIJA

Zaradi številnih domačih in tujih turistov, ki dvigajo na morskem dnu ohranjene arheološke predmete, zaradi vse pogostejših gradbenih posegov na morsko dno ob slovenski istrski obali in zaradi urejanja rečnih strug v Sloveniji, se že dalj časa pojavlja potreba po organiziranem topografskem pregledu rečnega in morskega dna (ob slovenski istrski obali) in tudi po sistematičnih podvodnih raziskavah, ki naj bi jih opravila primerno opremljena in za tako delo usposobljena ekipa. V srednjeročni raziskovalni program 1981-1985 so tovrstne raziskave že vključene. V prvi fazi del je predvidena podvodna topografija, ki sodi v programski sklop Geneza kulturne pokrajine, njen nosilec pa je PZE za arheologijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Na skupščini SAD v Ljubljani je bila že februarja letos imenovana komisija pri Slovenskem arheološkem društvu, ki ima predvsem organizacijski značaj, skrbeti pa mora tudi za pravilno in zakonito organiziranost in potek dokaj zahtevnih podvodnih arheoloških akcij.

Člani komisije so se prvič sestali 2. junija letos v Pomorskem muzeju "Sergej Mašera" Piran, ki je izbran za sedež te komisije. Tu bo shranjen tudi njen arhiv. Za predsednika komisije je bila izvoljena arheologinja Pomorskega muzeja Elica Boltin-Tome, za namestnika pa Matije Župančič, arheolog Pokrajinskega muzeja v Kopru. Na tem sestanku so bile določene naloge komisije in izbrani člani, ki zanje odgovarjajo.

Iz kratkih poročil in nekaterih strokovnih člankov, že objavljenih topografskih zapiskov je očitno, da je bil del morskega dna slovenskega obalnega pasu topografsko že pregledan in nam dal že prve arheološke najdbe. Manjše akcije predvsem zaščitnega značaja poznamo tudi z rečnega dna. Komisija naj bi zato s pomočjo oziroma sodelovanjem zainteresiranih institucij izdelala srednjeročni raziskovalni program. Vsekakor pa bo morala še prej zbrati vse podatke o dosedanjih podvodnih raziskavah v Sloveniji, o dokumentaciji raziskav, o že evidentiranih najdbah, o objavljenih najdbah in podobno. V program raziskav bi morala biti vključena tudi nabava geografskih kart, avionskih posnetkov terena in podobno. Razen Raziskovalne skupnosti bodo morale del sredstev za podvodne raziskave preskrbeti posamezne zainteresirane delovne organizacije.

Ena glavnih nalog komisije je tudi skrb za vzgojo kadrov potapljačev-arheologov ter skrb za njihovo osebno kot tudi za raziskovalno delo potrebno opremo. Razen s teorijo se morajo raziskovalci seznaniti tudi s praktičnim načinom dela, tega pa bi si lahko pridobili le s sodelovanjem pri podvodnih raziskavah doma ali celo v tujini. Vsekakor je neobhodno potrebna povezava tudi z domačimi aktivnimi društvi za podvodne dejavnosti, saj nam bodo za raziskavo neobhodno potrebni njihovi potapljači, pa tudi sicer bo sodelovanje z njimi vsaj na začetku nujno, saj bo le z njihovo pomočjo mogoče premagati pri podvodnem delu nedvomno nastale težave.

S podvodnimi raziskavami pa je tesno povezana tudi skrb za iz vode dvignjeno arheološko gradivo, ki ima vsekakor drugačne značilnosti in zahteva drugačne zaščitne posege kot iz zemlje izkopano gradivo. Poskrbeti bo treba za ustrezne zaščitne ukrepe in organizirati predavanja strokovnjakov.

Poznavanje literature o podvodni dejavnosti je za uspešno podvodno raziskovalno delo neobhodno potrebno. Kot vemo, je izbor zelo skromen, zlasti v Sloveniji. Čim prej bo treba izdelati katalog v Sloveniji obstoječe tovrstne literature in organizirati njen nakup, seveda s sodelovanjem zainteresiranih institucij in študijskih knjižnic. Poskrbeti bo treba tudi za objavo vsega iz vode že dvignjenega gradiva in najdb, ki so v privatni lasti, za pravočasno obveščanje o podvodnih akcijah v Sloveniji in njih rezultatih, katere bo treba vključiti tudi v enciklopedije.

Po uspešno opravljenih nalogah, ki si jih je že zadala in ki jih bo morala še vključiti v svoj program komisija za podvodno arheologijo, bo le-ta morala poskrbeti za ustanovitev sekcije za podvodno arheologijo pri Arheološkem društvu Slovenije, ki naj bi se povezovala s tovrstnimi organizacijami v Sloveniji in se vključila tudi v Slovensko društvo za napredek pomorstva, ki ima svoj sedež v Piranu.

Elica Boltin-Tome

POROČILO O DELU IO SAD OD 1.1.1981 DO 30.6.1981

Delo Izvršnega odbora je potekalo po ustaljenem redu, tako da so se člani sestajali vsakih 14 dni. Tak način dela se je namreč pokazal kot uspešen, saj je bilo moč vsa vprašanja hitro in učinkovito reševati.

V tem polletju je bila redna letna skupščina Slovenskega arheološkega društva. Na njej smo sprejeli več pomembnih odločitev, med katerimi izstopata predvsem potrditev srednjeročnega programa društva in sprejem srednjeročnega arheološkega raziskovalnega programa. S pripravo obeh programov so imeli člani Izvršnega odbora obilo dela, saj je bilo potrebno uskladiti želje in potrebe celotne stroke.

Posebna skrb je bila posvečena tisku. Sklenili smo, da oddamo v tisk tekst T. Kneza Beletov vrt, medtem ko so člani odbora sklenili, da se delo T. Knifca o Bledu umakne iz programa in nadomesti z objavo grobišča v Kranju, ki ga bo pripravil M. Sagadin. Vzrok za zamenjavo je v tem, da je v pripravi celoten katalog blejskega grobišča, zato delno publiciranje nekropole ne bi imelo pravega smisla.

Napori, da bi Slovensko arheološko društvo vključili v redno financiranje pri Kulturni skupnosti Slovenije, so, kot kaže, rodili sadove, saj je bil naš program ovrednoten s 30.000,00 dinarji. Žal pa so iz programa Kulturne skupnosti Slovenije izpadla Arheološka obvestila, za katera bomo morali v prihodnje poiskati druge finančne vire.

Društvo je v tem polletju organiziralo tudi dva sestanka. Tako je bila v januarju predstavitev arheoloških raziskovanj v letu 1980, na kateri je svoje dosežke prikazala večina slovenskih arheologov. Predstavitev je dobro uspela, pokazalo pa se je, da bo treba v bodoče spremeniti nekatere stvari in poživiti diskusijo. Isto velja tudi za okroglo mizo o zakonu o naravni in kulturni dediščini, ki je bila s strani članov Slovenskega arheološkega društva dobro obiskana, pokazala pa je, da nam za organizacijo in pripravo podobnih srečanj še manjka izkušenj.

V juniju se je sestala tudi komisija za podvodno arheologijo, ki je bila imenovana na skupščini Slovenskega arheološkega društva februarja letos. Sestanek je imel organizacijski značaj, na njem pa so bili postavljeni širši cilji tovrstnega arheološkega dela, kar bo za vedo prav gotovo zelo pomembno.

Čkrat s temi pomembnejšimi nalogami se je Izvršni odbor ukvarjal tudi s številnimi drobnimi zadevami, ki pa jih nima smisla podrobneje omenjati. V bodoče pa bomo morali naše moči usmeriti predvsem v pripravo okrogle mize o terenski dokumentaciji, ki bo predvidoma v jeseni in k oblikovanju "Bele knjige" o konservaciji in preparaciji arheološkega gradiva.

Janez Dular

ARHEOLOGIJA V DELU ENCIKLOPEDIJA SLOVENIJE
OBRAZLOŽITEV

Po predlogu geslovnika podanega v naših Obvestilih 1978. leta vsemu članstvu Slovenskega arheološkega društva so se dela (ob upoštevanju pripomb) na urejevanju nadaljevala in je bil v geslovníku konceptualno opravljen prehod z leksikalnih gesel na zaokrožene jedrnat prikaze enciklopedičnega značaja. Zato smo ta prečiščeni predlog, v katerem so naštetí že želeni avtorji in podan obseg ter ilustrativno gradivo, predali v ponovno objavo v našem glasilu. Pri tem je potrebno reči, da je ključni koncept pregledal odbor konzultantov, kakršnega smo izvolili v pomoč uredniku (P. Petru) na zadnjem plenumu društva: T. Knific, M. Slabe, D. Svöljšak in J. Šašel.

Od splošnih podatkov navajajo, da bo SE imela 6 zvezkov teksta in 1 zvezek zemljevidov in grafikonov (skupno 400.000 vrstic), od tega so odmerili arheologiji 14.580 vrstic in 25% za slikovno gradivo, kar pa smo zaokrožili v predlogu na 15.500 vrstic (v primerjavo: zgodovina do 1918 = 35.000 vrstic, književnost = 12.000; umetnostna zgodovina = 20.000, etnologija = 10.000 vrstic itd.). Pri zasnovi arheoloških gesel (ok. 400) sem se držal načela, da je možno v najvišji razred gesel (I. kategorija) uvrstiti samo prikaze obdobja z veliko gradiva (čeprav glavno uredništvo tega ne predvideva, ker je najdaljši tekst limitiran s 300 vrsticami); v naslednje kategorije sodijo ostali orisi obdobja. V t.i. III. kategorijo sem uvrstil geslo arheologija. Sledi opis arheoloških ostalin v prostorih slovenskega etničnega območja (V. kategorija); sem uvrščam tudi posebej važne fenomene (npr. gradišča, gomile, starokrščanski spomeniki itd.). Gesla pomembna znotraj širših orisov so uvrščena v kategorijo VI (npr. gospodarstvo, čebelarstvo, kovaštvo itd.). Važnejše posameznosti (npr. akvedukt, Emonec, Germanik, vaška situla) so postavljene v kategorijo VII in VIII. Kazaljke so razporejene v kategoriji IX in X (1-5 vrstic).

Za biografska gesla je določila obseg že glavna redakcija in sicer tako, da se delavce na področju arheologije, a brez večjih znanstvenih del uvrsti v geslo arheologije; kolege z več separati se uvrsti v II. kategorijo (5-7 vrstic); avtorji s pomembnimi članki so v kategoriji III (ok. 10 vrstic); pisci knjig oz. več pomembnih del dobijo 15-30 vrstic, pri čemer pa so sorazmerja podana z jugoslovanskim leksikonom; samo pokojnim arheologom sem odmeril tudi sliko. Ta načela kategorizacije sem upošteval tudi pri antičnih osebnostih. Od osebnosti sem vključeval prvenstveno Slovence in ne toliko tujce, razen če so le-ti bistveno zadalžili našo vedo. Pri povezovalnih geslih, npr. kiparstvo, pričakujem uvodni odstavek o tej materiji v arheologiji.

Pisanje gesel in avtorje sem z odborom določil po enostavni in demokratični logiki, da je potrebno, da pri tem sodelujejo po možnosti vsi. Glede na izkušnje pa smo prepustili orise obdobja kolegom starejše generacije, kulturne orise in opise obrobni pokrajin srednji generaciji, gesla o posameznih pojavih in fenomenih ter kazaljke pa mlajšim arheologom.

Ker delo ni lahko in ker je tudi za uveljavljanje naše stroke in njeno usidranost v naši javnosti nadvse pomembno, apeliramo z odborom in v imenu vseh nas na skrajno resnost. Že danes računajo, da bo naklada SE presegla 30.000 izvodov, s čimer je videti, da bo to delo v hiši vsakega slovenskega prosvetljenca! Tako bo tudi vedenje o slovenski arheologiji zajelo širok krog razumnikov in moderno mislečih ljudi in nas vse torej postavlja pred odgovorno nalogo.

Glede na to, da smo geslovník pretresli, je ta hip najbolj odprto vprašanje slikovnega gradiva. Ker želi uredništvo SE pretežno barvne fotografije, diagrame in ponazorila, bo za geslo prvih knjig (A-G), ki naj bi bile stiskane konec leta 1983 (rokopisi oddani decembra 1982!), potrebno posredovati predloge za fotografije čim prej. V imenu redakcije in odbora SAD prosim za ta veleprojekt vaše sugestije glede fotografij in domačih in tujih muzejev.

Razumljivo, da bo potrebno o delu, zagatah in problemih še spregovoriti, zato naj sedanjí uвод in geslovník služita za glavno orientacijo, po kateri bo delo realizirano; navedenim oz. predvidenim avtorjem pa za spodbudo, da takoj prično z delom. Rok za pripombe je 1.9.1981.

dr. Peter Petru, redaktor

BIOGRAFSKI DEL: 1095 + 10 vrstic
(zvezdica - * - ob geslu pomeni sliko)

geslo	št. vrstic	avtor
1. ABRAMIČ, Mihovil	5	J. Šašel
2. ANDREOLLOTTI, S.	-	
3. AUMANN, Otto	-	
4. BAČIČ, Boris	-	
5. BAŠ, Fran	5	S. Pahič
6. BATTAGLIA, R.	-	
7. BENUSSI, Bernardo	-	
8. BERCE, Rudolf	-	
9. BIZZARO, Paolo de	-	
10. BLAŽON, Marijan	-	
11. BOEGAN, E.	-	
12. BOLTA, Alojz	15	A. Bolta
13. BOLTIN-TOME, Elica	10	E. Boltin
14. BRATANIČ, Rudolf	5	J. Šašel
15. BREGANT, Tatjana	15	T. Bregant
16. BREŠČAK, Danilo	3	D. Breščak
17. BRODAR, Mitja	15	M. Brodar
18. *BRODAR, Srečko	25	M. Brodar
19. BRUSIN, Giovanni	-	
20. BUDJA, Miha	3	M. Budja
21. CANARELLA, Dante	-	
22. CARLI, Alojz	5	D. Svöljšak
23. CARLI, Gianrinaldo	-	
24. CEVC, Emilijan	-	
25. CIGLENEČKI, Slavko	5	S. Ciglencečki
26. CSORNIG, V.	-	
27. CUNZ, Otto	5	J. Šašel
28. CURK, Iva	15	I. Curk
29. DEGRASSI, Attilio	10	J. Šašel
30. *DEŽMAN (DESCHMANN) Karel	25	S. Gabrovec
31. DIEZ, Erna	-	
32. DIMITRIJEVIČ, Stojan	-	
33. DIMITZ, August	-	
34. DIMITZ, Peter	-	
35. DINKLAGE, Karel	5	V. Šribar
36. DIRJEC, Božena	-	
37. DIRJEC, Janez	-	
38. DJURIČ, Bojan	5	B. Djurič
39. DOLENZ, Hans	-	
40. DOLINAR-OSOLE, Zlata	5	Z. Dolinar
41. DOLNIČAR (THALNITSCHAR), Ivan	5	J. Šašel
42. DULAR, Janez	5	A. Dular
43. DULAR, Anja	3	J. Dular
44. EGGER, Rudolf	10	J. Šašel
45. FERK, Franc	5	S. Pahič
46. FISCHBACH, Otto	5	S. Pahič
47. FLORIANTSCHITSCH, A.	5	Jeločnik
48. FORLATI, Bruna	-	
49. FREYER, Henrik	10	S. Gabrovec
50. GABROVEC, Stane	20	S. Gabrovec
51. GLOBOČNIK, Anton	10	J. Šašel
52. GNILŠAK, Ida	-	
53. GNIRS, Emanuel	5	J. Šašel
54. GOJKOVIČ, Janez	-	
55. GREGORUTTI, J.	5	J. Šašel
56. GRILC, Janez	-	

57. GUBO, Andreas	-		128. PERKO, G.A.	5	F. Leben
58. GURLITT, W.	5	I. Curk	129. PETRU, Peter	20	S. Petru
59. GUŠTIN, Mitja	7	M. Guštin	130. PETRU, Sonja	15	P. Petru
60. HAREJ, Zorko	3	Z. Harej	131. PICCOTTINI, Gernot	-	
61. HIRSCHBÄCK-MERHAR, Greta	3	G. Merhar	132. PICHLER, Franc	5	S. Pahič
62. HITZINGER, Peter	10	J. Šašel	133. PICK, Karel	-	
63. HOCHSTETTER, F.V.	5	S. Gabrovec	134. PINK, Karl	-	
64. HOERNES, M.	-		135. PIRCHEGGER, Hans	-	
65. HORVAT-ŠAVEL, Irena	3	I. Šavel	136. PLESNIČAR, Ljudmila	16	L. Plesničar
66. HRAST, Albin	-		137. POLASCHEK, Erich	-	
67. HUDECSEK, Erich	-		138. POVODEN, Simon	5	I. Curk
68. JABORNEGG-ALTENFELS, M.F.V.	5	J. Šašel	139. PRASCHNIKER, Camillo	-	
69. JARC, Franc	5	P. Petru	140. PRATOBEVERA, Eduard	-	
70. JELOČNIK, Aleksander	20	A. Jeločnik	141. PREMERSTEIN, Anton v.	10	J. Šašel
71. JENNY, Simon	-		142. PUFF, F.	-	
72. JERMAN, Milena	-		143. Puschi, Alberto	5	J. Šašel
73. JESSE, Staško	5	S. Jesse	144. PUŠ, Ivan	15	I. Puš
74. JEVREMOV, Blagoj	5	M. Jevremov	145. RADICS, Peter v.	-	
75. JEVREMOV, Marija	5	B. Jevremov	146. RAISP, Ferdinand	-	
76. JOVANOVIČ-ZAJC, Smiljka	-		147. RAJTERIČ-SIVEC, Irena	5	I. Sivec
77. KANDLER, Pietro	-		148. REINECKE, Paul	-	
78. KASTELIC, Jože	20	J. Kastelic	149. RICHTER, F.x.J.	-	
79. KATANČIČ, Matija Peter	-		150. RIEDEL, Emmanuel	5	P. Petru
80. KENNER, Friedrich	-		151. *RUTAR, Simon	20	J. Šašel
81. *KLEMENC, Josip	22	P. Petru	152. RUTAR, Tomaž	5	D. Svoljšak
82. KNABL, R.	-		153. SANTONINO, Paolo	5	J. Šašel
83. KNEZ, Tone	15	T. Knez	154. SARIA, Balduin	15	J. Šašel
84. KNIFIC, Timotej	10	T. Knific	155. SCHLOSSER, Peter	5	S. Pahič
85. KOLŠEK, Tone	-		156. *ŠMID (SCHMID), Walter	22	J. Kastelic
86. KOLŠEK, Vera	15	V. Kolšek	157. SCHÖBER, Arnold	5	J. Šašel
87. *KOROŠEC, Josip	27	P. Korošec	158. SCHÖN, Georg	-	
88. KOROŠEC, Paola	20	P. Korošec	159. SCHÖNLEBEN, Ludvik	8	J. Šašel
89. KOROŠEC, Josip, ml.	3	P. Korošec	160. SCHULTZ, Ferdinand	7	S. Gabrovec
90. KOS, Fran (paleolitičar)	5	F. Osole	161. SCRINARI, Valnea	-	
91. KOS, Peter	10	P. Kos	162. SEDLAR, Nada	3	
92. KOVAČIČ, Fran	-		163. SEIDL, J.G.	-	
93. KREMP, A.	-		164. SLABE, Marijan	15	
94. KROMER, Karl	-		165. SLAPŠAK, Božidar	5	B. Slapšak
95. KUČAR, Vladimira	-		166. SKRABAR, Viktor	7	I. Curk
96. KUŠLJAN, Ignac	5	J. Šašel	167. STARE, France	20	J. Šašel
97. LEBEN, Franc	15	F. Leben	168. STARE, Vida	15	V. Stare
98. LINHART, Anton Tomaž	5		169. STICOTTI, Piero	-	
99. LOGAR, Nuša	-		170. STRATIL, I.H.	5	S. Gabrovec
100. LONZA, Benedetto	-		171. STRELLI (STREL?), Richard	5	P. Petru
101. LORGER, Franc	5	V. Kolšek	172. STRMČNIK, Mira	3	M. Stračnik
102. LOŽAR, Rajko	10	T. Knez	173. STUCCHI, Sandro	-	
103. LUSCHIN-EBENGREUT,	-		174. SVOLJŠAK, Drago	10	D. Svoljšak
104. MAHR, Adolf	-		175. SZOMBATHY, Josef	-	
105. MAIONICA, Enrico	-		176. ŠAŠEL, Jaroslav	20	A. Šašel
106. *MAL, Josip	5	P. Petru	177. ŠAŠEL, Ana	20	J. Šašel
107. MARCHESETTI, Carlo	10	D. Svoljšak	178. ŠAŠEL-KOS, Marjeta	3	J. Šašel
108. MARUŠIČ, Branko	5	J. Šašel	179. ŠAŠELJ, Ivan	-	
109. MECKLENBURG, vojvodinja	-		180. ŠERCELJ, Alojz	15	A. Šercelj
110. MLAKAR, Štefan	-		181. *ŠKERLJ, Božo	11	Z. Dolinar
111. MLINAR, Ivan	-		182. ŠRIBAR, Vinko	10	V. Šribar
112. MODRIJAN, Walter	-		183. ŠUBIC, Zorka	7	Z. Šubic
113. MORTON, Fridrich	-		184. TRAMPUŽ-OREL, Neva	3	N. Orel
114. MOSER, Karl	7	F. Leben	185. TRUHLAR, Franc	-	
115. MUCH, A.	-		186. TERŽAN, Biba	5	B. Teržan
116. MUCHAR,	-		187. TURK, Ivan	3	I. Turk
117. *MÜLLNER, Alfons	22	J. Šašel	188. TUŠEK, Ivo	3	I. Tušek
118. NOLL, Rudolf	-		189. URLEB, Mehtilda	15	T. Urleb
119. OROŽEN, Ignac	-		190. VALIČ, Andrej	15	A. Valič
120. OROŽEN, Janko	-		191. VALVASOR, Janez	-	
121. OSOLE, Franc	15	F. Osole	192. Vajkard	5	J. Šašel
122. OSMUK, Nada	3	N. Osmuk	193. VETTERS, Hermann	-	
123. PAHIČ, Stanko	20	S. Pahič	194. VNUK, Martin	-	
124. *PEČNIK, Jernej	15	J. Šašel	195. VRBNJAK, Franc	5	S. Pahič
125. PEGAN, Efrem	5	A. Jeločnik	196. VUGA, Davorin	3	D. Vuga
126. PELICON, Metka	-		197. WINDISCHGRATZ	-	
127. PERC, Bernarda	10	B. Perc	198. ŽUPANČIČ, Mirina	7	M. Župančič
			199. ŽBONA, Beatrice	-	
			200. ŽMAVC, J.	5	S. Gabrovec
				3	M. Župančič

STVARNI DEL: 10738 vrstic

geslo	št.vrstic	avtor		
1. AKVEDUKT	20	P.Petru	54.*CERKVENA ARHITEKTURA	30 Plesničar
2. ALAMANI	10	Slabe	55. CERKVENA OPREMA	10 P.Petru
3. ALPES IULIANA	10	J.Šašel	56.*CESTE	35 J.Šašel
4. ALPSKI SLOVANI	10	T.Knific	57. CESTNA VOZILA	10 B.Slapšak
5. AMBIDRAVI	5	P.Petru	58.* CLAUSTRA ALPIUM	
6. AMBILIKI	5	P.Petru	IULIARUM	30 J.Šašel
7. AMBISONTI	8	J.Šašel	59. COLAPIANI	8 P.Petru
8. ANTIČNA DEDIŠČINA			60.*CVETOČI HALŠTAT	5 S.Gabrovec
(zgod.)	30	Bratož-Sivec	61. ČAROVNIŠTVO (+ zgod.	
9. ANTIKA	10	B.Djurič	pod 102)	10 I.Curk
10. ANTROPOLOGIJA	30	Dolinar-Osole	62. ČASOPIS ZA ŽGODOVINO	
11.*APULSKA KERAMIKA	8	Boltin, Dular	IN NARODOPISJE, čas.	7 S.Pahič
12. ARCHEOGRAFO TRIESTINO,			63.*ČEBELARSTVO (+ zgod.	
čas.	5	M.Župančič	pod 103)	7 Šubic
13. ARGO, čas.	10	A.Dular	64. ČOLNARSTVO (+ zgod.	
14. ARGONAVTI	15	J.Šašel-Kos	pod 109)	15 Vuga
15.*ARHEOLOGIJA	250	Gabrovec-Šašel-Petru	65. DALMATIA	20 J.Šašel
			66. DANILSKA KULTURA	20 Leben
16. ARHEOLOŠKI VESTNIK,			67.*DARITVENE POSODE	15 Knez
čas.	15	J.Šašel	68.*DEBLAK	15 Vuga
17. ARHIDIAKONAT (+zgod.			69.*DEFORMACIJA LOBANJE	10 Slabe
pod. 27)	8	.Plesničar	70. DELA SAZU, čas.	5 I.Turk
18.*ARHITEKTURA	25	B.Djurič	71. DENARNIŠTVO	10 Jeločnik
19.*ARHITEKTURNA PLASTIKA	10	J.Kastelic	72.*DEPOJSKE NAJDBE	25 S.Gabrovec
20.*ARHITEKTURNO SLIKAR-			73.*DOLENJSKA HALŠTATSKA	
STVO	20	Plesničar	KULTURA	30 Knez
21. ARIJANIZEM	10	Bratož o	74. DREVAK glej DEBLAK	
22. ARTEFAKTI	7	Osole	75.*EGIPTOVSKJE NAJDBE	7 Perc
23.*ASKOS	15	Knez	76. EMAJL (+ likovna)	20 V.Šribar
24. ATTI E MEMORIE DELLA			77.*EMONSKI MEŠČAN	10 S.Petru
SOCIETA ISTRIANA DI			78.*ENEOLITIK	175 Bregant
STORIA PATRIA,			79. EPIGRAFIKA	30 J.Šašel
čas.	7	Župančič	80. EPIPALEOLITIK	5 Osole
25. AVARI (+ zgod.pod.			81.*ETRUŠČANSKI VPLIVI	15 J.Dular
31)	10	Sivec	82. FECUSSI	5 P.Petru
26. AVARIA	5	T.Knific	83.*FIBULA	45 Teržan-Petru-
27. AVAROSLOVANSKA				vičič
KULTURA	5	Sivec	84. FLAVIJSKA CESTA	8 B.Slapšak
28.*BAKRENA DOBA	5	Leben-Dular	85. FLAVIJSKA DOBA	20 I.Curk
29. BARVARSTVO	5	B.Slapšak	86.*FORUM	25 Plesničar
30. BAVARCI	10	T.Knific	87. FRANKI (+ zgod. pod	
31.*BAZILIKA	5	Plesničar	194)	15 J.Šašel
32.*BELOBRDSKA KULTURA	30	P.Korošec	88.*FRESKE	5 Plesničar
33.*BENEŠKA SLOVENIJA			89. GASILSTVO (+ zgod.	
(V ARHEOLOŠKIH DOBAH)	60	Žbona	pod 202)	10 I.Curk
34. BITKA NA FLUVIO			90.*GEMMA AUGUSTEA	10 B.Djurič
FRIGIDO 394	10	J.Šašel	91. GEPIDI	10 Slabe
35. BITKA NA FLUVIO 664	5	J.Šašel	92. GERMANI	10 Slabe
36. BITKA NA PONS SONTII			93. GLASBILA	10 Lebič
489	7	J.Šašel	94. GLASNIK MUZEJSKEGA	
37. BITKA PRI PTUJU 388	7	J.Šašel	DRUŠTVA ZA SLOVENIJO	
38. BITKA PRI TROJANAH 351	10	J.Šašel	(čas.)	10 J.Šašel
39. BITKA ZA EMOÑO 238	15	J.Šašel	95.*GOMILA	90 Knez-Pahič
40. BITKA ZA NOREIO 113			96.*GORIŠKO (italijansko	
IN 60 pr.n.š.	10	J.Šašel	v arheoloških dobah)	60 D.Svoljšak
41. BIZANC IN SLOVENC			97. GORIŠKI LETNIK, čas.	5 D.Svoljšak
(+ zgod. pod. 68)	15	J.Šašel	98. GOSPODARSTVO (+ zgod.	
42.*BIZANTINSKO OBDOBJE	30	Slabe	pod 216)	45 J.Šašel
43.*BLEJSKI OTOK (Bled)	10	V.Šribar	99. GOTI	15 Slabe
44. BOI	7	P.Petru	100. GOZDARSTVO (+zgod. pod	
45. BOLLETINO DI SOCIETA			219)	10 P.Petru
ADRIATICA (čas.)	5	M.Župančič	101. GRADBENIŠTVO: glej	
46. BRIKSENSKA ŠKOFIJA			ARHITEKTURA	
(+ zgod. pod 79)	15	J.Kastelic	102.*GRADIŠČA	90 Gabrovec-Knez
47.*BRONASTA DOBA	15	S.Gabrovec-	103. GRADIŠČANSKA KULTURA	5 Boltin
		S.Pahič	104.*GRAVETTIEN	30 Osole
48.*BROŠA	20	Sivec	105.*GROBIŠČA	90 Guštin-Breščak
49. CARINA (+ zgod.pod			106. HADRIJAN	10 P.Petru
83)	20	Curk	107. HALŠTATSKA DOBA, glej:	
50. CARINTHIA, čas.	5	Stmčnik	STAREJŠA ŽELEZNA DOBA	5 P.Petru
51. CARNI	10	P.Petru	108. HELVETI	5 P.Petru
52. CARNIOLA, čas.	5	A.Dular	109. HISTRI	10 J.Šašel
53. CATALI	5	P.Petru	110.*HIŠASTE ŽARE	10 P.Petru
			111. HRVATJE	10 T.Knific
			112.*HUNI	15 V.Stare
			113. HVARSKA KULTURA	20 Leben
			114. IASI	10 P.Petru

115.*IDOLI	20	S.Gabrovec	162.*KRAŠKA MLAJŠEKAME-		
116.*IDOL 2 BARJA	10	Bregant	NODOBNA STOPNJA	30	Leben-Bregant
117.*IDRIJSKA KULTURNA			163. KRONOLOGIJA	25	S.Gabrovec
SKUPINA	30	Guštin	164.*KRSTILNICA	15	Plesničar
118. ILIRI (+ zgod. pod			165. KRŠČANSTVO	25	Šašel-Petru
246)	15	S.Gabrovec	166. KULTI	25	Kolšek
119. ILLYRICUM PROVINCIA			167. KULTURA (arheol.) -		
(ILIRIK)	10	Šašel-Kos	definicija	25	Leben
120.*IMENSKI PREŽITKI	25	PleTERSki-Cigle-	168.*KULTURA ŽARNIH GRO-		
		nečki	BIŠČ	330	S.Pahič
121. INDOEVROPSKO VPRA-			169. KULTURNA KRAJINA	10	B.Slapšak
ŠANJE	15	S.Gabrovec	170.*KULTURNA SKUPINA S		
122.*INSIGNIJE	15	P.Petru	KERAMIKO	25	P.Korošec
123.*ISTRA (v arheoloških			171. KVADI IN MARKOMANI	15	J.Šašel
dobah)	90	Gabrovec-Šašel-	172.*LANGOBARDI (+ zgod.		
		Boltin	pod 380)	40	Slabe
124.*ISTRSKA HALŠTATSKA			173. LAPIDARIJI	25	J.Šašel
KULTURA	20	S.Gabrovec	174. LASINSKA KULTURA	20	Leben
125. ISTRSKI RAZKOL			175. LATENSKA DOBA, glej:		
(SHISMA)	25	J.Šašel	MLAJŠA ŽELEZNA DOBA		
126.*ISTRSKA ZGODNJE			176. LATOBICI	10	P.Petru
SREDNJEVEŠKA KULTURA	20	Boltin	177.*LEDENA DOBA (časovno		
127. ITINERARIJI	15	J.Šašel	in pojavno)	25	Osole
128. IZVESTJA MUZEJSKEGA			178.*LENGYELSKA KULTURNA		
DRUŠTVA KRANJSKE,			STOPNJA	25	P.Korošec
čas.	7	A.Dular	179. LIBURNI	5	J.Šašel
129. JAMSKA BIVALIŠČA	20	Leben	180. LIBURNIA	7	J.Šašel
130. JANTAR	20	Šubic	181. LIKOVNA UMETNOST	15	J.Kastelic
131. JANTARSKA CESTA	10	J.Šašel	182. LIMES	25	J.Šašel
132. JAPODI	15	P.Petru	183. LJUBLJANSKO BARJE	10	Bregant
133.*JAPODSKA HALŠTATSKA,			184.*LONČARSTVO	10	Dular-Petru-
KULTURNA SKUPINA	30	Guštin-Urleb			Knific
134. JAVNA ARHITEKTURA	10	J.Kastelic	185. LOV-LOVSTVO (+ zgod.		
135. JAVNI SPOMENIKI	10	Plesničar	pod 402)	15	Puš
136. KALUPI	10	S.Petru	186. LUKRISTANI	5	J.Šašel
137.*KAMNITE SEKIRE	15	S.Pahič	187. MADŽARI	10	T.Knific
138. KAMNOLOMI	10	S.Pahič	188.*MAGDALENSKOGORSKA		
139. KAMNOSEŠTVO (+ zgod.			STOPNJA HA KULTURE	20	B.Teržan
pod 288)	10	Kolšek	189. MATERIJALNA KULTURA	25	Leben
140.*KANTAROS	10	Knez	190. MATRIARHAT (v arheol.		
141. KARANTANIJA	25	J.Šašel	dobah)	20	M.Jevremov
142. KAŠTELIJERSKA KUL-			191. MEDICINA	5	P.Petru
TURA, glej: GRADI-			192. MEJNE GROFIJE	10	T.Knific
ŠČANSKA KULTURA			193. MENOCALANI	5	P.Petru
143. KATALOGI IN MONO-			194.*MESTNI STOLP NA PTUJU	10	B.Jevremov
GRAFIJE, čas.	5	A.Dular	195. MEZOLITIK, glej:		
144. KELTI	15	Božič	SREDNJA KAMENA DOBA		
145.*KERAMIKA	90	Leben-Curk-	196.*MILJNJK	15	J.Šašel
		Ciglencečki-Dular	197.*MITOLOGIJA	10	B.Djurič
146. KESZTHELYJSKA (ke-			198.*MITRAIZEM	20	I.Curk
stejska) KULTURA,			199.*MLADENIČ S ŠTALEN-		
glej: AVAROSLOVAN-			SKEGA VRHA	10	B.Djurič
SKA KULTURA			200.*MLAJŠA KAMENA DOBA	100	Leben
147.*KETLAŠKA KULTURA	45	P.Korošec	201. MLAJŠA ŽELEZNA DOBA	550	Gabrovec-Pahič-
148. KIPARSTVO	25	J.Kastelic			Guštin-Božič-Kos
149. KLASIKA	10	J.Kastelic	202.*MOKRONOŠKA KULTURNA		
150.*KNEŽJI HALŠTATSKI			SKUPINA	25	S.Gabrovec
GROBOVI	20	Knez	203.*MOUSTERIEN	25	Osole
151.*KNEŽJI KAMEN (+ zgod.			204. MORAVANI	10	T.Knific
pod 320)	15	P.Korošec	205.*MOSTIŠČARSKA KULTURA	30	Bregant
152. KOLIŠČA, glej: MO-			206.*MOSTOVI	25	P.Petru
STIŠČARSKA KULTURA)			207.*MOZAIK	10	B.Djurič
153. KOLONAT (+ zgod.			208.*NAGROBNIK	25	J.Kastelic
pod 326)	15	J.Šašel	209.*NAKIT	45	Orel-Dular
154. KOLONIZACIJA	10	J.Šašel	210. NEANDERTALSKA KULTURA	15	Osole
155. KONJEREJA (+ zgod.			211.*NEGOVSKA STOPNJA HAL-		
pod 333)	15	Vuga	ŠTATSKE KULTURE	30	S.Gabrovec
156. KONSERVATORSTVO	10	I.Curk	212.*NEGOVSKA ČELADA	15	S.Gabrovec
157.*KOROŠKA (v arheolo-			213. NEOLITIK, glej: MLAJ-		
ških dobah)	90	Gabrovec-Šašel-	ŠA KAMENA DOBA		
		PleTERSki	214. NOMADI	10	T.Knific
158.*KOŠČENE KONICE	15	M.Brodar	215. NORICI	10	J.Šašel
159. KOVAŠTVO (+ zgod.			216. NORICUM PROVINCIA	20	J.Šašel
pod 343)	20	Budja	217.*NORIŠKA HALŠTATSKA		
160. KRANJSKA	5	J.Šašel	KULTURA	10	P.Petru
161.*KRAPINSKI ČLOVEK	16	Osole-Dolinar	218. NORIŠKO JEKLO	10	P.Petru

219. *NORIŠKO-PANONSKA VOLUTA	10	B. Djurić	279. *RIMSKO OBDOBJE	600	Šašel-Curk-Petru P. -Plesničar-Petru S.
220. *NORIŠKO-PANONSKA ŽENSKA NOŠA	10	S. Petru	280. RIMSKA RELIGIJA, glej: RELIGIJA V ANTIKI		
221. NOTRANJA ARHITEKTURA	20	Plesničar	281. ROMANI	10	T. Knific
222. *NOTRANJSKA HALŠTATSKA SKUPINA	30	Urleb-Guština	282. RUNDICTES	7	B. Slapšak
223. *NOVČNIŠTVO	30	Jeločnik	283. RUDARSTVO	10	S. Pahič
224. *NUMIZMATIKA	90	Jeločnik	284. *RUŠKO-DOBOVSKA KULT. SKUPINA	30	Jevremov-Budja-Guština
225. OBREŽNI NORIK	5	T. Knific	285. SALZBURŠKA NADŠKO-FIJA	20	J. Kastelic
226. OBRI, glej: AVARI			286. *SARKOFAG	10	Kučar
227. OBRTI	15	I. Curk	287. SAVIA PROVINCIA	10	Šašel-Knific
228. OGLARSTVO	10	P. Petru	288. SCHILD VON STEYER, čas.	5	S. Pahič
229. OLJARSTVO	10	P. Petru	289. SERAPILLI	5	P. Petru
230. *OLJENKE	25	Šubic	290. SERRETES	5	P. Petru
231. *OLŠEVEN	30	M. Brodar	291. SIMBOLI	25	P. Petru
232. *OPEKARSTVO	20	P. Petru	292. SIRARSTVO (+ zgod.)	10	I. Curk
233. *ORFEJEV SPOMENIK	10	I. Curk	293. SITULA, čas.	10	Blažon
234. *ORODJE	45	Vičič	294. *SITULSKA UMETNOST	25	Kastelic-Knez
235. *OROŽJE	45	Petru-Sagadin	295. SKELETNI GROBOVI, glej: GROBIŠČA		
236. OVČEREJA	10	J. Šašel	296. *SKITSKE NAJDBE	15	S. Gabrovec
237. PALEOLITIK, glej: STAREJŠA KAMENA DOBA			297. SKRČENEC, glej: GROBIŠČA		
238. *PALINOLOGIJA	30	Šercelj	298. *SLAVNOSTNI KRUHEK	10	I. Curk
239. PANONSKO-DALMATINSKI UPOR	25	J. Šašel	299. SLAVONSKA KULTURNA SKUPINA	15	Horvat-Šavel
240. PANNONIA PROVINCIA	20	J. Šašel	300. SLIKARSTVO	15	Plesničar
241. PANONSKI SLOVANI	10	T. Knific	301. SLOVANI	10	T. Knific
242. PAŠNIŠTVO	15	Osmuk	302. SPOMENIŠKO VARSTVO	10	I. Curk
243. *PISAVE (venetska, negovska, rune, glagolica itd.)	25	Šašel-Kos-Knez	303. SPODNJA PANONIJA	40	T. Knific
245. PLANŠARSTVO	10	P. Petru	304. *SREDNJA KAMENA DOBA	45	M. Brodar
246. *PLETENINAST OKRAS	10	Sagadin	305. *SREDNJI VEK (arh. metoda)	90	Šribar-Pleterski
247. *PLUG	5	S. Gabrovec	306. STANOVANJSKA ARHITEKTURA	30	Svoljšak-Plesničar
248. PODVODNA ARHEOLOGIJA	16	Logar	307. STANOVANJSKA KULTURA	20	Svoljšak-Osole-Brodar
249. *PODZEMELJSKA STOPNJA HA KULTURE	30	Dular	308. *STAREJŠA KAMENA DOBA	150	Gabrovec-Knez-Dular-Teržan-Puš
250. POGANSTVO	15	Ciglenečki	309. *STAREJŠA ŽELEZNA DOBA	600	
251. POGREBNI OBREDI, glej: GROBIŠČA			310. STARINOSLOVJE, glej: ARHEOLOGIJA		
252. *POLHOGRAJSKI NAJDBI	10	S. Petru	311. STARI VEK	15	B. Djurić
253. POLJEDELSTVO	25	Vuga-Curk	312. *STAROKRŠČANSKA DOBA	30	J. Šašel
254. POMORSTVO (+ zgod.)	25	Boltin	313. STAROSELCI	25	P. Petru
255. POROČILA O NEOLITIKU IN ENEOLITIKU, čas.	5	M. Jevremov	314. *STAROSLOVANSKO OBDOBJE	650	T. Knific
256. *PORTRET	25	B. Djurić	315. STAVBARSTVO - STAVBENIŠTVO, glej: ARHITEKTURA	20	B. Djurić
257. *POSOŠKA HALŠTATSKA SKUPINA	30	D. Svoljšak	316. *STEKLARSTVO	25	S. Petru
258. POŠTA (cursus publicus)	10	I. Curk	317. *STIŠKO-NOVOMEŠKA STOPNJA HA KULTURE	30	Knez
259. *POZNOANTIČNO OBDOBJE	350	Šašel-Petru-Plesničar	318. STRATIGRAFIJA	30	S. Gabrovec
260. PRAFARA	20	Valič	319. STROJARSTVO	10	Šribar
261. PRAZGODOVINA	5	A. Šašel	320. SUBOCRINI	7	P. Petru
262. PREDZGODOVINA	5	A. Šašel	321. SUŽNJI	25	J. Šašel
263. PREDROMANIKA	20	Šribar	322. SVETILA	10	I. Curk
264. *PRESELJEVANJE LJUDSTEV	350	Slabe	323. *SVIRELI IZ MOKRIŠKE JAME	15	M. Brodar
265. *PRISTANIŠČA	20	Boltin	324. *ŠEMPETRSKI TIP NAGROBNIKOV	25	P. Petru
266. RASTLINSTVO V PLEISTOCENU	5	Šercelj (kaz. Palinologija)	325. *ŠKOCJANSKA NEOLITIŠKA STOPNJA	20	Leben
267. RAZBOJNIŠTVO	15	J. Šašel	326. *TABULA PEUTINGERIANA	5	J. Šašel
268. RAZPRAVE SAZU, čas.	5	I. Turk	327. TAURISCI	15	P. Petru
269. REGNUM NORICUM	10	P. Petru	328. *TEMPELJ	25	B. Djurić
270. *RELIGIJA V ANTIKI	25	Kolšek	329. TERME	25	Breščak
271. *RELIEF	10	B. Djurić	330. TKALSTVO	25	Trampuž
272. RESTAVRATORSTVO	5	Vuga	331. TOREUTIKA	15	Knez
273. *RIBOLOV	25	Harej	332. TOTEMIZEM	15	Božič
274. RIMSKE KOLONIJE	10	J. Šašel	333. TOVORNIŠTVO (+ zgod.)	20	Vuga
275. RIMSKE LEGIJE	10	B. Slapšak	334. TRAŠKO-KIMERIJSKI VPAD	15	S. Gabrovec
276. RIMSKI IMPERIJ	10	B. Slapšak			
277. RIMSKI MUNICIPIJ	10	J. Šašel			
278. *RIMSKI TEATER (antič. gledališče pri nas)	25	Kolšek			

335. TRGOVINA	30	Bregant-Curk	10. * BETALOV SPODMOL (Postojna)	45	Osole
336. *TRINOŽNIK iz Novega mesta	10	S.Gabrovec	11. BLATNA BREZOVICA (Lj.-Vič)	15	Bregant
337. *TRŽAŠKO, arheologija	90	Leben-Petru	12. BLATOGRAD (ZALAVAR)	45	Vičič
338. *UMETNOST	10	B.Djurič	13. BLED (Račoveljica)	25	Šribar-Knific
339. *UMETNA OBRT	10	Sivec-Plesničar- Budja	14. BOŠTANJ (Sevnica)	10	Guštin
340. *UHANI	25	A.Dular	15. BREG (FRÖG) PRI ROŽEKU	25	S.Gabrovec
341. UPEPELJEVANJE MRLIČEV, glej: GROBIŠČA			16. BREZJE PRI TREBELNEM (Novo mesto)	10	Knez(?)
342. UPERACI	5	P.Petru	17. BREŽICE	5	Guštin
343. UPOR LEGIJ	25	J.Šašel	18. BRINJEVA GORA (+ BREZ- JE + GRAČIČ) (Konjice)	25	S.Pahič
344. UPORI PREBIVALSTVA	25	J.Šašel	19. BRSTJE (Ptuj)	5	S.Pahič
345. URBANIZACIJA	25	B.Slapšak	20. BRUSNICE (Novo mesto)	15	Knez
346. URBANIZEM	10	B.Slapšak	21. BUZET Z OKOLICO	25	Tržan
347. UTRDBENA ARHITEKTURA	25	P.Petru	22. CELJE (CELEIA)	45	Kolšek-Kos
348. VARCANI	7	P.Petru	23. CIGANSKA JAMA (Kočev- je)	10	M.Brodar
349. VARIA ARCHAEOLOGICA, čas. (Brežice)	5	Guštin	24. ČEDAD (CIVIDALE + CIVITAS + FORUM IULI)	35	J.Kastelic
350. *VAŠKA SITULA	15	J.Kastelic	25. *ČENTUR PRI POMJANU (Koper)	15	Jeločnik
351. VELEPOSESTVA	10	J.Šašel	26. ČRMOŠNJICE (Črnomelj)	7	S.Gabrovec
352. VELIKA KARANTANIJA	10	T.Knific	27. ČREMOŽIŠE PRI ŽETALAH (Šmarje p.Jelšah)	8	S.Pahič
353. VENETI	15	J.Šašel	28. ČRNI KAL	10	Osole
354. VENETIA ET HISTRIA (enota pod Rimljani)	25	B.Slapšak	29. ČRNOMELJ	8	Dular
355. VERSTVA (v prazgo- dovini)	30	Blažon	30. *DEBELI VRH NAD POD- GRADOM	8	Hirschbäck
356. VIA GEMINA	10	J.Šašel	31. DEUTSCHFEISTRITZ (Graz)	10	Vičič
357. *VILA RUSTIKA	25	Tušek	32. DOBOVA (+ SELA) (Bre- žice)	25	Guštin
358. *VINIŠKA KULTURNA STOPNJA	30	Dular	33. DOBRNIČ (Trebnje)	5	Knez
359. *VINOGRADNIŠTVO	25	S.Petru	34. *DOLENJSKE TOPLICE (Novo mesto)	7	Teržan
360. *VLAHI	25	Ciglencečki	35. DOLNJI LAKOŠ (Lendava)	5	J.Šavel
361. *VLAŠKA NEOLITSKA KULTURNA STOPNJA	20	Leben	36. DRAVLJE (Ljubljana)	15	Slabe
362. VODNE POTI	25	Vuga	37. *DRNOVO (Krško)	25	P.Petru
363. *VODOVODI	15	S.Pahič	38. DRULOVKA (Kranj)	7	P.Korošec
364. VOJAŠKA DEMOKRACIJA	25	J.Kastelic	39. DUPEK (Maribor)	10	Knific-Ciglencečki
365. *VOJVODINSKI STOL	15	Sagadin	40. DVORI-KORTE NAD IZOLO (Izola)	20	Boltin
366. VOTIVNI DAROVI	25	Trampuž-P.Petru	41. EIS PRI VELIKOVCU	5	Leben
367. *VRATA Z ANTIKAMI (Celje)	10	Kolšek	42. FARA (FARRA) NA SOČI	5	Šribar
368. VUČEDOLSKA KULTURA	20	Bregant	43. FORMIN (Ptuj)	10	S.Pahič
369. VZHODNONORIŠKA KULTURA	5	Tušek	44. GLOBALNICA V PODJUNI	10	Curk
370. ZATON ANTIKE, glej: POZNOANTIČNO OBDOBJE			45. GOJAČE (Ajdovščina)	8	T.Knific
371. ZEMLJANKA	15	Ciglencečki	46. *GORNJA RADGONA (+ vo- ziček)	7	Šavel
372. *ZEMLJEPISJE V ANTIKI	25	Šašel-Kos	47. GOSPA SVETA (MARIA SAAL) + VIRUNUM	25	Curk
373. *ZGODNJI SREDNJI VEK	25	T.Knific	48. GRAČE PRI BELJAKU	5	P.Petru
374. ZLATARSTVO	25	Knez-S.Petru	49. *GRADEŽ (GRADO)	25	B.Slapšak
375. *ŽARA	25	Puš	50. GRADIŠČE NAD KNEŽAKOM (Ilirska Bistrica)	7	Urleb
376. ŽGANI GROB, glej: GROBIŠČA			51. GRIŽE PRI ŠEŠČAH (+ PONGARC) (Žalec)	10	Bolta
377. ŽELEZARSTVO	25	J.Šašel	52. GROBELCE (Šmarje pri Jelšah)	15	P.Petru
378. ŽIVALSTVO V PRAZGO- DOVINI	30	V.Mikuž-Dirjec	53. GROBLJE PRI ŠENTJER- NEJU (Novo mesto)	5	S.Petru
379. ŽIVINOREJA	45	Dirjec-Turk	54. GROTTA SOPRA I MOLINI (pri BOLJUNCU)	5	Leben
380. ŽRTVOVANJA	20	P.Petru	55. HERCEGOVŠČAK	5	S.Pahič

GEOGRAFSKI POJMI IN KRAJI: 2700 vrstic

geslo	št.vrstic	avtor
1. AJDNA NAD POTOKI (Jesenice)	7	Valič
2. AJDOVSKA JAMA pri Nemški vasi (Krško)	15	P.Korošec
3. AJDOVSKI GRADEC V BOHINJU (Račoveljica)	25	S.Gabrovec
4. *AJDOVSKI GRADEC, Vranje pri Sevnici	25	P.Petru
5. *AJDOVŠČINA (Ajdov- ščina)	25	P.Petru
6. AQUILEIA, glej: OGLEJ		
7. BATUJE (Nova Gorica, Ajdovščina?)	15	D.Svoljšak
8. BELJAK (VILLACH)	45	P.Petru
9. BENEDIKT (Lenart)	10	S.Pahič

10. * BETALOV SPODMOL (Postojna)	45	Osole
11. BLATNA BREZOVICA (Lj.-Vič)	15	Bregant
12. BLATOGRAD (ZALAVAR)	45	Vičič
13. BLED (Račoveljica)	25	Šribar-Knific
14. BOŠTANJ (Sevnica)	10	Guštin
15. BREG (FRÖG) PRI ROŽEKU	25	S.Gabrovec
16. BREZJE PRI TREBELNEM (Novo mesto)	10	Knez(?)
17. BREŽICE	5	Guštin
18. BRINJEVA GORA (+ BREZ- JE + GRAČIČ) (Konjice)	25	S.Pahič
19. BRSTJE (Ptuj)	5	S.Pahič
20. BRUSNICE (Novo mesto)	15	Knez
21. BUZET Z OKOLICO	25	Tržan
22. CELJE (CELEIA)	45	Kolšek-Kos
23. CIGANSKA JAMA (Kočev- je)	10	M.Brodar
24. ČEDAD (CIVIDALE + CIVITAS + FORUM IULI)	35	J.Kastelic
25. *ČENTUR PRI POMJANU (Koper)	15	Jeločnik
26. ČRMOŠNJICE (Črnomelj)	7	S.Gabrovec
27. ČREMOŽIŠE PRI ŽETALAH (Šmarje p.Jelšah)	8	S.Pahič
28. ČRNI KAL	10	Osole
29. ČRNOMELJ	8	Dular
30. *DEBELI VRH NAD POD- GRADOM	8	Hirschbäck
31. DEUTSCHFEISTRITZ (Graz)	10	Vičič
32. DOBOVA (+ SELA) (Bre- žice)	25	Guštin
33. DOBRNIČ (Trebnje)	5	Knez
34. *DOLENJSKE TOPLICE (Novo mesto)	7	Teržan
35. DOLNJI LAKOŠ (Lendava)	5	J.Šavel
36. DRAVLJE (Ljubljana)	15	Slabe
37. *DRNOVO (Krško)	25	P.Petru
38. DRULOVKA (Kranj)	7	P.Korošec
39. DUPEK (Maribor)	10	Knific-Ciglencečki
40. DVORI-KORTE NAD IZOLO (Izola)	20	Boltin
41. EIS PRI VELIKOVCU	5	Leben
42. FARA (FARRA) NA SOČI	5	Šribar
43. FORMIN (Ptuj)	10	S.Pahič
44. GLOBALNICA V PODJUNI	10	Curk
45. GOJAČE (Ajdovščina)	8	T.Knific
46. *GORNJA RADGONA (+ vo- ziček)	7	Šavel
47. GOSPA SVETA (MARIA SAAL) + VIRUNUM	25	Curk
48. GRAČE PRI BELJAKU	5	P.Petru
49. *GRADEŽ (GRADO)	25	B.Slapšak
50. GRADIŠČE NAD KNEŽAKOM (Ilirska Bistrica)	7	Urleb
51. GRIŽE PRI ŠEŠČAH (+ PONGARC) (Žalec)	10	Bolta
52. GROBELCE (Šmarje pri Jelšah)	15	P.Petru
53. GROBLJE PRI ŠENTJER- NEJU (Novo mesto)	5	S.Petru
54. GROTTA SOPRA I MOLINI (pri BOLJUNCU)	5	Leben
55. HERCEGOVŠČAK	5	S.Pahič
56. *HRUŠICA NAD COLOM (Ajdovščina)	25	P.Petru
57. IDRIJA OB BAČI (Tolmin)	15	Guštin
58. ILIRSKA BISTRICA Z OKOLICO	25	Osmuk
59. IG (Lj.-Vič)	25	Turk-Šašel
60. JEREKA V BOHINJU (Ra- čoveljica)	15	S.Gabrovec
61. *KALCE (Logatec)	10	P.Petru
62. *KEVDERC V LUBNIKU (Škofja Loka)	15	Leben

63. KOBARID	15	D. Svoljšak	112. POŠTELA (+ PIVOLA)	25	B. Teržan
64. KOPER	15	Župančič	(Maribor)		
65. KORITNICA	5	D. Svoljšak	113. POTOČKA ZIJALKA (Mo-	45	Osole-M. Brodar
66. KOTTLACH (KOTLJE)			zirje)		Osmuk
(pri Dunajskem novem mestu)	15		114. POVIR (Sežana)	10	P. Korošec
67. *KRANJ	45	Valič	115. PREDJAMA (Postojna)	15	Boltin
68. KRIŽNA GORA PRI LOŽU			116. PREDLOKA (Koper)	15	
(Cerknica)	25	Urleb	117. PRELASKO (Šmarje pri	7	Kos
69. KRNSKI GRAD (Avstrija)	15	Sagadin	Jelšah)	45	1 Jevremov-Kos
70. KROG (Murska Sobota)	5	Kos	118. PTUJ		
71. LAŠKO	8	Knez	119. RETJE-DOBRNA (Trbov-	10	Kos
72. LEMBERK PRI STRMCU			lje)		
(Celje)	5	Knez	120. RIBNICA PRI MOKRI-	10	P. Petru
73. LESKOVEC PRI PRAGER-			CAH (Brežice)	25	Bolta
SKEM (Slovenska			121. RIFNIK (Šentjur)		
Bistrica)	5	Kos	122. RIJEKA (+ TRSAT +	25	Boltin
74. *LIBNA (Krško)	25	Guštin	OKOLICA)		
75. LIPNICA Z OKOLICO			123. RIMSKE TOPLICE	3	P. Petru
(+ FLAVIA SOLVA)			(Laško)	15	B. Slapšak
(Avstrija)	25	P. Petru-Tušek	124. RODIK (Sežana)	15	Vuga
76. LJUBLJANA	45	Puš-Plesničar-	125. ROJE (Litija)	15	Stare
		Slabe-Kos	126. ROVIŠČE (Sevnica)	10	Curk
77. LOGATEC	5	P. Petru	127. ROŽANEC (Črnomelj)	7	S. Pahič
78. *LOČICA PRI POLZELI			128. RUŠE	15	Urleb
(Žalec)	15	Kolšek	129. ŠILENTABOR	10	Boltin
79. LOČNIK (LUCCINICO)			130. SIMONOV ZALIV (Izola)	10	Urleb
PRI VIDMU	5	T. Knific	131. SLAVINA (Postojna)	5	Leben
80. *LUBNIK	10	Leben	132. SLIVJE PRI TRSTU	10	
81. MAGDALENSKA GORA			133. SLOVENJGRADec (+		
(Grosuplje)	15	S. Gabrovec	LEGEN + STARI TRG +		
82. MAHARSKI PREKOP			PUŠČAVA + RADUŠA)	25	Strmčnik
(Lj.-Vič)	15	Bregant	134. SOLKAN	5	D. Svoljšak
83. MARIBOR (+ POBREŽJE +			135. SREDNJA VAS V BOHI-		
PEKEL)	25	S. Pahič	NJU (Radovljica)	7	Valič
84. MEGVARJE (MÖGLERN;			136. *STAJE (Lj.-Vič)	3	Vuga
HANJŽEV VRH)	15	J. Šašel	137. *STIČNA Z OKOLICO		
85. MENGEŠ	10	S. Gabrovec	(Grosuplje)	25	S. Gabrovec
86. METLIKA	10	Dular	138. *SV. PETER (ST. PETER)		
87. MIHOVO	10	Šribar	PRI CELOVCU	10	Sagadin
88. MIKLAVŽ (Maribor)	8	S. Pahič	139. SVETE GORE (Šmarje	15	P. Korošec
89. MOKRIŠKA JAMA (Kamnik)	10	M. Brodar	pri Jelšah)		Svoljšak-Osmuk
90. MOKRONOG (Trebnje)	15	Gabrovec-Kos	140. *SV. PAVEL (Ajdovščina)	15	
91. MOST NA SOČI (Tolmin)	45	Svoljšak-Kos	141. *ŠEMPETER V SA. DOLINI	45	Kolšek
92. MUŠ (MOSSA) PRI GORICI	8	Šribar	(Žalec)		
93. NEVLJE (Kamnik)	5	Osole	142. *ŠKOCJAN (+ JAME +	45	Leben-Guštin
94. NJIVICE (PRI RADEČAH)			BREŽEC) (Sežana)		
(Laško)	10	Osole	143. ŠKOCJAN PRI MALOŠAH		
95. NOVA GORICA (+ MIRN-			(KANZIANIBERG BEI		
BILJE-LEDINE-SOLKAN-			MALLOSTIG)	7	Leben-Valič
KEKEC)	25	Svoljšak-Žbena	144. *ŠMARTNO NA POHORJU		
96. NOVO MESTO Z OKOLICO	25		(Slovenska Bistrica)	15	S. Pahič
97. OGLEJ (AQUILEIA)	45	J. Šašel	145. ŠMIHEL POD NANOSOM		
98. OREHOVA PEJCA PRI			(Postojna)	15	S. Gabrovec
FERNETIČIH	10	Leben	146. ŠMOHOR V ZILJSKI		
99. ORMOŽ	25	S. Pahič	DOLINI	10	P. Petru
100. OSEK (Lenart)	10	S. Pahič	147. ŠPEHOVKA (Slovenj		
101. *OTOK (Novo mesto)	10	Šribar	Gradec)	5	Osole
102. OVČJA JAMA, PRESTRANEK			148. ŠPETER SLOVENCEV		
(Postojna)	5	Osole	(Čedad)	5	J. Šašel
103. PEČINA NA LESKOVCU			149. ŠTALENSKI VRH NAD		
PRI SAMOTORCI	5	Leben	GOSPEŠVETAMI	25	P. Petru
104. PEČINA POD MUZARJI PRI			150. TABOR PRI POVIRJU		
GABROVICI NA KRASU	5	Leben	(Sežana)	10	Osmuk
105. PEJCA V LAŠCI PRI			151. TABOR PRI SEŽANI		
NABREŽINI	15	Leben	(Sežana)	10	Osmuk
106. PETRIJANEC PRI VARAŽ-			152. TILLMITSCH PRI		
DINU	5	P. Petru	LIPNICI	5	Leben
107. POD ČRMUKLJO PRI ŠEM-			153. TINJE PRI ŽUSMU	7	Ciglenečki
BIJAH (Ilirska Bistri-			154. TOLMIN (Tolmin)	15	D. Svoljšak
ca)	5	M. Brodar	155. TOMAJ (Sežana)	10	T. Knific
108. POD KALOM (POČALA) PRI			156. TREBNJE (Trebnje)	25	Slabe
NABREŽINI	5	Osole	157. TRHLOVCA PRI DIVAČI		
109. PODZEMELJ (Metlika)	10	Dular	(Sežana)	10	Leben
110. POLHOV GRADEC (Lj.-Vič)	15	Slabe	158. TRNOVO, ILIRSKA		
111. POLŠIŠKA CERKEV PRI			BISTRICA	10	Urleb
GORJAH (Radovljica)	5	M. Brodar	159. TROJANE (Domžale)	25	Župančič-Kos
			160. TRST	45	Gabrovec-Petru

161. TUNJICE (Kamnik)	7	Gabrovec-Petru-Kos
162. TURIŠKA VAS PRI TINJU (Slovenska Bistrica)	5	S. Pahič
163. TURNIŠČE PRI PTUJU	5	M. Jevremov
164. ULAKA PRI LOŽU (+ NAD- LIŠKI HRIB + STARI TRG)	10	Urleb
165. VAČE (Litija)	25	S. Gabrovec
166. VALIČNA VAS (Grosup- lje-Novno mesto?)	15	Tržan
167. VARAŽDINSKE TOPLICE	15	P. Petru
168. *VELIKE MALENCE (Bre- žice)	20	Guštin
169. VERŽEJ (Ljutomer)	5	Tušek
170. VELIKA PEČINA V HA- LOŽAH (Hrvaška)	10	Osole
171. VINICA (Črnomelj)	5	Dular
172. *VINJI VRH S ŠMARJETO	15	Stare-A. Dular
173. VINOMER (Metlika)	5	Dular
174. *VOLČJI GRAD NA KRASU (Sežana)	7	Guštin
175. VRHNIKA (Vrhnika)	45	Gabrovec-Petru- Kos
176. *ZAGRAD (Ravne)	7	Strmčnik
177. ZAGORJE OB SAVI	15	S. Gabrovec
178. ZGORNJA POHANCA PRI ZDOLAH (Krško)	5	Curk
179. ZLOGANJE (Novo mesto)	5	Breščak

MUZEJI, GALERIJE IN INSTITUCIJE V SLOVENIJI
(predlog dr. Petru)

750 vrstic + 5 slik (samo arheologija)

geslo	št.vrstic	avtor
1. ANTIČNI PARK ŠEMPETER, glej: ŠEMPETER V SA- LINJSKI DOLINI		
2. ARHEOLOŠKI REZERVAT EMONA - JAKOPIČEV VRT, glej: LJUBLJANA		
3. ARHEOLOŠKI REZERVAT EMONA - STAROKRŠČAN- SKI CENTER, glej: LJUBLJANA		
4. BELOKRANJSKI MUZEJ (Metlika)		
5. BLEJSKI OTOK, glej: BLED		
6. DOLENJSKI MUZEJ (Novo mesto)	35	Knez
7. GORENJSKI MUZEJ (Kranj)	20	Valič
8. GORIŠKI MUZEJ (Nova Gorica)	25	D. Svoljšak
9. KRAŠKA MUZEJSKA ZBIR- KA (Postojna), glej: INŠTITUT ZA RAZISKAVO KRASA		
10. LOŠKI MUZEJ (Škofja Loka)	10	Šubic
11. MESTNI MUZEJ (Ljub- ljana)	45	Puš-Plesničar- Sivec
12. MUZEJSKA ZBIRKA NA BLEJSKEM GRADU	15	P. Petru
13. MUZEJSKA ZBIRKA V PREDJAMSKEM GRADU (Postojna)	15	Urleb
14. POKRAJINSKI MUZEJ (Murska Sobota)	20	J. Šašel
15. POKRAJINSKI MUZEJ CELJE	35	Kolšek
16. POKRAJINSKI MUZEJ KOPER	15	Župančič
17. POKRAJINSKI MUZEJ MARIBOR	45	S. Pahič
18. POKRAJINSKI MUZEJ PTUJ	50	

19. POMORSKI MUZEJ SERGEJ MAŠERA (Piran)	15	
20. POSAVSKI MUZEJ BREŽI- CE)	30	
21. RAZSTAVNI SALON AR- KADE (Ljubljana)	5	P. Petru
22. DRUŠTVO MUZEALCEV SLO- VENIJE - MUZEJSKO DRU- ŠTVO SLOVENIJE	40	Bučič
23. SKUPNOST MUZEJEV SLO- VENIJE - MUZEJSKA SKUPNOST	15	Plesničar
24. SLOVENSKO ARHEOLOŠKO DRUŠTVO	50	B. Djurič
25. DRUŠTVO KONSERVATOR- JEV	10	Slabe
26. ODDELEK ZA ARHEOLOGI- JO PRI FF	50	T. Knific
27. SKUPNOST ZAVODOV	5	Slabe
28. INŠTITUT ZA ARHEOLO- GIJO SAZU	50	M. Brodar
29. INŠTITUT ZA RAZISKAVO KRASA	15	Urleb

BIOGRAFSKI DEL (antične osebnosti)

geslo	št.vrstic	avtor
1. ABUNDANTIUS	3	Zupančič
2. ALARIH	12	J. Šašel
3. ALBOIN	7	Slabe
4. ATILA	7	Bratož
5. AUGUSTUS	15	J. Šašel
6. BATON (BREUK in DESIDIAT)	7	J. Šašel
7. CEZAR	5	Kos-Šašel
8. CIRIL IN METOD	12	Smolik
9. CIVITAS NORICUM	3	P. Petru
10. DIOKLECIJAN	12	J. Šašel
11. EPULO	3	Kos
12. GAL (KONSTANCIJ GAL)	5	P. Petru
13. GERMANIK IZ ŠENTJURJA	5	S. Petru
14. GREGOR VELIKI (prihod Slovanov)	12	Šašel-Smolik
15. HEMA, Sv.	7	Smolik-Cevc
16. JULIJAN APOSTATA	7	P. Petru
17. JUSTINIJAN	15	Gantar
18. KAREL VELIKI	10	J. Kastelic
19. KLAVDIJ	10	J. Šašel
20. KNEGINJA IZ PTUJA	7	Korošec
21. KONSTANTIN VELIKI	15	J. Šašel
22. KONSTANCIJ	7	J. Šašel
23. LICINIJ	10	Jeločnik-Petru
24. LUCIJ VER	8	P. Petru
25. MAGNENCIJ	12	Jeločnik-Petru
26. MAKSENCIJ	7	Jeločnik
27. MAKSIMIN (Tračan)	7	J. Šašel
28. MARK AVRELIJ	12	J. Šašel
29. MARTIN IZ BRAGE	7	J. Šašel
30. PROKOPIJ	5	Gantar
31. PROB	7	P. Petru
32. ROMULA IN ROMULUS AUGUSTUS	5	J. Šašel
33. SEPTIMIJ SEVER	5	J. Šašel
34. STRABO	5	Kos-Šašel
35. SEVERIN, Sv.	7	Bratož
36. TEODOZIJ	10	J. Šašel
37. TIBERIJ	10	P. Petru
38. TRAJAN	7	J. Šašel
39. VALERIUS MAKSIMIANUS (iz Ptuja)	8	J. Šašel
40. VALERIUS CLEMENS (iz Celja)	10	Kolšek
41. VESPAZIJAN	7	P. Petru

Arheološka obvestila
Glasilo Slovenskega arheološkega društva
Zanj odgovoren Drago Svoljšak, predsednik

Uredništvo
Miha Budja, Bojan Djurić (glavni in odgovorni urednik), Jože Kastelic, Peter Kos, Ranko Novak (tehnični urednik),
Božidar Slapšak, Biba Teržan

Izdajateljski svet
Mitja Brodar, Timotej Knific, Peter Petru, Marjan Slabe

Naslov uredništva
Filozofska fakulteta, Oddelek za arheologijo, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, 061/22 121/333

ARHEO izhaja dvakrat letno, naklada ⁵⁰⁰ ~~prve številke 700~~ izvodov
Cena posamezne številke 150 din, celoletna naročnina 300 din; tekoči račun 50100 678 60382
Tipkopis Zalka Marinko, ~~Meja Turman~~ ZVEZDANA ~~ŠERPARIC~~
Tisk MINIPRINT Celje ~~POJŠE~~

Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo; za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

Po mnenju Republiškega komiteja za informiranje (št.421-1/72) šteje Arheo med proizvode iz 7.točke prvega odstavka 36.člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu, za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Slika na naslovni strani: Tone Vnuk (foto V.Skrabar)